

316

Päivi Tervonen

Vuolijoen
kulttuurimaiseman
kerroksia

Alueelliset ympäristöjulkaisut
316

Päivi Tervonen

Vuolijoen kulttuurimaiseman kerroksia

KAJAANI 2003

ISBN 952-11-1483-5
ISSN 1238-8610
978-952-11-2622-2 (PDF)

Julkaisun kuvat: Ellei toisin mainita, Päivi Tervonen
Pohjakartat: C Maanmittauslaitos lupanro 7/MYY/03
Karttojen laadinta: piirtäjä Anu Heikkinen
Piirokset: konservaattori Maria Luostarinen
Taitto ja kuvankäsittely: Kajaanin Offsetpaino Oy, Nina Karjalainen
Paino: Kainuun Sanomat Arkkipaino 2003

Vuolijoen kulttuuri- maiseman kerroksia

*Ihminen on aina halunnut suojautua sateelta, aurin-
golta, tuulelta, viholliselta
tai vaikka pakkaselta. Vuolijokelaisten lasten maja,
"piilopaikka" kuvattuna
syksyllä 2002.*

Kulttuuriympäristöohjelmat arkiympäristön lukukirjana ja käyttöohjeena

Kulttuurimaisema on syntynyt vähitellen eri sukupolvien työn tuloksena. Esihistorian ajalla huolellisesti valittu asuinpaikka näyttäytyy meil-
le tänään vain viitteellisinä jälkinä maisemassa. Talonpojat rakensivat rakennuksiaan tarpeeseen samoin tehtaita suunnittelevat insinöörit, tai esimerkiksi jälleenrakennuskauden arkkitehdit. Kaikki he kuitenkin loivat - tahtoen tai tahtomattaan - suomalaista kulttuurimaisemaa.

Mahdollisia keinoja reagoida kulttuuriympäristössä tapahtuviin muutoksiin ovat kulttuuriympäristöön liittyvän tiedon dokumentointi ja tallennustyö sekä aktiivinen keskustelu kulttuuriympäristön suojelun ja hoidon keinoista ja merkityksestä. On aika pohtia myös konkreettisia toimenpiteitä muutoksen hallitsemiseksi. Kuntakohtaiset kulttuuriympäristöohjelmat ovat yksi työkalu tähän haasteeseen.

Valtioneuvoston kesäkuussa 2001 hyväksymä rakennusperintöstrategia, joka liittyy olennaisesti uuteen maankäyttö- ja rakennuslakiin, on omalta osaltaan vauhdittamassa kulttuuriperintökohteiden tunnettavuutta. Rakennusperintöstrategian esipuheessa korostetaan - Euroopan neuvostoa lainaten - kuinka kerroksellinen kulttuuriympäristö toimii muutoksen innoittajana ja sääntelijänä. Asiaa tänä päivänä erityisesti yhdyntävän Euroopan silmin tarkasteltuna, "jäsenmaiden velvollisuutena on kulttuuriperinteen kartoittaminen, kulttuurimaiseman uhkien torjuminen, maisemansuunnittelu kansallisella ja paikallisella tasolla sekä kansalaisten maisemallisen tietoisuuden tason nostaminen". Teksti on kuin laadittu kulttuuriympäristöohjelman esipuhetta varten.

Rakennusperintöstrategian toivoisi viimeistään olevan ohjenuoran, jonka avulla rakennettu kulttuuriympäristö tulisi yhä enenevässä määrin osalliseksi keskustelua, jossa pohditaan ajan muutoksia. Vuolijoen kulttuuriympäristöohjelma on yksi osa tätä kontekstia.

Vuolijoen kulttuuriympäristöohjelma on tehty

yhteistyössä Kainuun ympäristökeskuksen ja Vuolijoen kunnan kanssa. Työtä ovat rahoittaneet EU:n aluekehitysrahasto EAKR ja siihen liittyvä kansallinen rahoitus sekä Vuolijoen kunta. Kulttuuriympäristöohjelman on koontanut suunnittelija Päivi Tervonen Kainuun ympäristökeskuksesta yhteistyössä laajan toimijaverkoston kanssa.

Työn ohjausryhmään ovat kuuluneet maanviljelijät Iikka Alasalmi ja Matti Karjalainen sekä rakennustarkasta Kari Huusko Vuolijoelta, arkkitehti Esko Fabreus ja tarkastaja Alpo Hurskainen Kainuun ympäristökeskuksesta, suunnittelujohtaja Hannu Heikkinen Kainuun liitosta sekä Paltamon - Vuolijoen ja Vaalan aluearkkitehti Pirjo Siipola.

Julkaisun historia osion on laatinut fil. yo Kirsi Nahkanen Oulun yliopistosta. Rakennusarkkitehti, konservaattori Maria Luostarinen Mikkelistä on vastannut ohjelman mainioista ja selkeistä piirroksista. Piirtäjä Anu Heikkinen Kainuun ympäristökeskuksesta on tuottanut ohjelmassa esillä olevan informatiivisen kartta-aineiston. Kainuun ympäristökeskuksen ATK-tukihenkilö Teppo Helo ja harjoittelija Harri Liimatta ovat olleet rakentamassa uusia palasia tässä kulttuuriympäristöohjelmassa käytettyyn rakennusinventointi tietokanta sovellukseen.

Ohjelman tekijöinä ovat lisäksi olleet lukuisat muut henkilöt sekä Vuolijoen kunnassa että sen kylissä sekä Kainuun ympäristökeskuksessa ja muutoin matkan varrella - siitä listasta tulisi jo liian pitkä julkaistavaksi. Jokaisen työhön osallistuneen panos on ollut tärkeä.

Kajaanissa 30.04. 2003

Jouko Saastamoinen
ylitarkastaja
osastopäällikkö

Päivi Tervonen
suunnittelija

Vuolijoen kulttuurimaiseman kerroksia.....	3
Johdanto.....	7
1. Maantieteellinen Vuolijoki.....	13
1.1. Maa, vesi ja ilma.....	13
1.2. Ilmastolle emme mahda mitään.....	13
1.3. Suuri ja kaunis Oulujärvi.....	13
1.4. Vuolijoen joet.....	15
Erillisartikkeli: Aleksanteri I:n matka Kainuuseen.....	17
2. Vuolijoen historiaa.....	19
2.1. Asutushistorian vaiheita.....	19
2.1.1. Ensimmäiset uudisasukkaat.....	19
2.1.2. Vainolaisten vainoamina.....	19
2.1.3. Isojako.....	20
2.1.4. Tilallisia, torppareita ja mäkitupalaisia.....	21
2.2. Elinkeinot.....	22
2.2.1. Metsästys ja kalastus.....	22
2.2.2. Kaskeaminen.....	22
2.2.3. Tervatalouden aika.....	22
2.2.4. Maanviljelys ja karjanhoito.....	23
2.2.5. Metsätalous.....	23
2.2.6. Muita elinkeinoja.....	24
2.3. 1900-luku muutoksen tuojana.....	24
3. Vuolijoen esihistoriaa.....	25
3.1. Mitä on esihistoriallinen aika?.....	25
3.2. Asutuksen alussa.....	25
3.2.1. Vapautuminen jääpeitteestä.....	25
3.2.2. Vuolijoen vanhimmat asuinpaikat.....	26
3.3. Muinainen Vuolijoki esinelöytöjen valossa.....	27
3.3.1. Tietoa muinaisuudesta arkeologian avulla.....	27
3.3.2. Esinelöytöjen kertomaa.....	27
3.3.3. Ihminen osana luontoa.....	27
3.3.4. Varhaisin puurakennus?.....	28
3.4. Vuolijoen muinaismuistokohteet ja kiinteät muinaisjäännökset.....	28
3.4.1. Muinaismuistolaki.....	28
3.4.2. Miten tunnista muinaismuistokohteen tai kiinteän muinaisjäännökseen?.....	28
3.4.3. Vuolijoen muinaismuistokohteet.....	29
3.5. Muinaismuistokohteiden tutkiminen ja hoito.....	38
3.5.1. Käytettyjä tutkimusmenetelmiä.....	38
3.5.2. Muinaismuistokohteiden ja kiinteiden muinaisjäännösten hoito.....	38
Erillisartikkeli: Saaresjoen harkkoyhdytti.....	40
4. Maisema.....	41
4.1. Maiseman kerrokset.....	41
4.2. Maiseman hoito.....	42
4.2.1. Perinnemaisemat ja niiden hoito.....	42
4.2.2. Inventoidut arvokkaat maisema-alueet.....	42
4.2.3. Muu maaseutumainen maisema.....	45
4.2.4. Rantarakentaminen ja kulttuuriympäristön hoito.....	45
4.2.5. Tienvarsimaisemien hoito.....	46
4.2.6. Pihakasvit, aidat ja kujanteet osana maaseutumaisen hoidon.....	46
4.2.7. Natura- kohteet.....	47
4.2.8. Osana luonnon monimuotoisuutta, Otanmäen lintuvesiallas.....	48
5. Vuolijoen rakennuskulttuuri.....	49
5.1. Menneisyyden tulkit.....	49
5.2. Vuolijokelainen pihapiiri.....	49
5.2.1. Talo elää tavallaan.....	49
5.2.2. Rakennusten sijoittuminen.....	51
5.2.3. Puut, pensaat ja aitaukset pihapiiriä jäsentämässä.....	51
5.3. Vuolijokelainen asuinrakennus.....	52
5.3.1. Yksihuoneisesta pirtistä monihuoneiseksi talonpoikaistaloksi.....	52
5.3.2. Asuinrakennuksen muutos - 1920 ja 1930-luvulla.....	53
5.4. Talousrakennuksia tarpeeseen.....	54
5.4.1. Paljon rakennuksia moneen käyttöön.....	54
5.4.2. Navetoita puusta tai kivistä.....	54
5.4.3. Oma huone hevoselle.....	54
5.4.4. Aitat pihapiiriin vakiokalustoa.....	55
5.4.5. Aittaa komeampi luhti.....	57
5.4.6. Pihan laidalla sauna.....	57
5.4.7. Korkeaseinäinen riihi.....	57
5.4.8. Pajat tuotteineen.....	58
5.4.9. Ladot maiseman jäsentäjinä.....	59
5.4.10. Verkkovaja rannalla.....	59
5.4.11. Muita maaseudun rakennuksia.....	59
5.5. Jälleenrakennuskausi.....	61
5.5.1. Taloja suureen tarpeeseen.....	61
5.5.2. Sodanjälkeinen tyypitalo.....	61
5.5.3. Vuolijoen sodanjälkeinen rakentaminen.....	62
5.5.4. Asuminen tyypitalossa.....	63
5.5.5. Pihapiirin muotoutuminen.....	63
5.6. Uudempi arkkitehtuuri.....	64
Erillisartikkeli: Vuolijoen ulkoilmamuseo Riihipiha.....	65
Erillisartikkeli: Puutiili korvaavana rakennusmateriaalina.....	67
6. Kolme kylää ja kaksi taajamaa.....	69
6.1. Rakennuskulttuurin inventointi Vuolijoella.....	69
6.2. Vuolijoki, Vuottolahti ja Saaresmäki.....	70
6.3. Kirkonkylän keskusta.....	70
6.4. Kirkonkylä rekisterikylänä.....	78
6.5. Käkilahti ja Käkisaari.....	81
6.6. Ojanperä.....	92
6.7. Toinen taajama, Otanmäki.....	97
6.8. Lähiö nimeltään Otanmäki.....	100
6.8.1. Joulutähti kaivostornissa.....	101
6.8.2. Vuorokas osana Otanmäkeä.....	106
6.9. Saaresmäki.....	106
6.10. Kytökoski.....	115
6.11. Vuottolahti.....	117
6.11.1. Vuottolahti.....	117
6.11.2. Koskenkylä ja Ounas.....	127
6.12. Korjauskohteet.....	131
Erillisartikkeli: Vuolijoen tuulimyllyt.....	135
7. Käytännön rakennussuojelua.....	136
7.1. Vanhan kunnioittaminen.....	136
7.2. Käytännöllisiä korjaustapaohjeita.....	137
7.3. Hirsi rakennusmateriaalina.....	139
7.4. Kivirakennukset.....	141
7.5. Sodan jälkeinen arkkitehtuuri.....	143
7.6. Tiili ja betonirakenteet.....	144
7.7. Rankorakenteiset talot.....	145
7.8. Ulkomaalauksen aakkosia.....	145
Museoviraston korjauskortistot.....	147
8. Kaavoitus maankäytön suunnittelun välineenä.....	148
8.1. Maankäyttö- ja rakennuslaki.....	148
8.2. Maakuntakaava, yleiskaava ja asemakaava.....	148
8.3. Vuolijoen kunnan rakennusjärjestys.....	149
8.4. Olemassa olevat kaavat ja vireillä olevat kaavoitushankkeet.....	149

Kulttuurimaiseman uudet tulokkaat. "Rehupallot" vuottolahtelaisella pellolla syksyllä 2002.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus.

Vuolijoen kulttuuriympäristöohjelma

Kulttuuriympäristöohjelmien pohjana on Ympäristöministeriön maisema-alueöryhmän mietintö Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet vuodelta 1993. Siinä määritellään kulttuurimaisemamme kulmakiviä. Mietinnössä korostetaan, että kulttuurimaisemien arvo perustuu avoimeen viljelymaisemaan, talonpoikaiseen rakennusperinteeseen ja kulttuurivaikutteiseen luontoon. Tämä on tavallaan muodostanut sisältörungon kulttuuriympäristöohjelmatyölle.

Kulttuuriympäristöohjelmien tavoitteena on koota yhteen tieto paikkakunnan kulttuuriympäristön historiasta ja nykytilasta. Ohjelmien tulee muotoutua aina paikkakunnan ja sen erityistarpeiden näköisiksi. Kulttuuriympäristöohjelmien kulmakivinä ovat muinaismuistokohteet ja kiinteät muinaismuistokohteet, rakennettu kulttuuriympäristö ja perinnemaisemat.

Vuolijoki on Kainuu kunnista sekä maantieteellisesti että väestömäärältään pienin. Oulujärven etelälaidalla sijaitseva Vuolijoki on yksi maakunnan omaleimaisimmista pitäjistä. Työn aikana kuva kohteesta selkiytyi vähitellen. Vuolijoen erityispiirteet kulttuurimaiseman hoidon näkökulmasta tarkasteltuna. On olemassa kaksi Vuolijokea: talonpoikainen maanviljelykseen ja siihen liittyviin sivuelinkeinoihin perustuva Vuolijoki ja Otanmäen kaivosyhdyskunnan ja myöhemmän junanvaunutehtaan ympärille syntynyt Vuolijoki.

Talonpoikaisen elämänmuodon juuret ovat syvällä. Esihistorian ajan ihminen eli täysin luon-

nosta riippuvaisena ja tämä luontosidonnaisuus jatkui Kainuussa aina 1900-luvun alkupuolelle asti. Otanmäki edustaa uutta urbaania sodanjälkeiselle kaupunkirakentamiselle ominaista lähiöasumista. Vuolijoen kulttuuriympäristöohjelma rakentuukin kahden eri Vuolijoen näkökulmasta.

Vuolijoen murros alkoi sodan jälkeen. Alkoi henkinen ja fyysinen jälleenrakennus. Maaseutumainen elämänmuoto joutui uusien haasteiden eteen. Rakentamista ohjasi säännöstely ja materiaalipula. Siirtoväen asuttamisen kautta perustettiin uusia tiloja. Otanmäen kaivosyhteisön rakentaminen oli omalla tavallaan toisinto talonpoikaisyhteisön murroksesta: materiaalipula, säännöstelytalouden aikana käynnistynyt valtava rakennustyö ja uuden muualta muuttaneen väestön sijoittaminen ja heidän sopeutuminen uuteen asuinympäristöön...

Kahden Vuolijoen vaiheissa on paljon yhtäläisyyksiä. Maaltapako käynnistyi vähitellen 1960-luvulla, kaivosyhteisön epävarmuuden aika alkoi vähän myöhemmin. Jouduttiin taas sopeutumaan uusiin tilanteisiin.

Kulttuuriympäristössä tapahtuvat muutokset on prosessi, joka nopeutuu koko ajan. Mikä on lopputulos? Murroksen ulkoisia tunnuspiirteitä on uutta kaupunkimaista elämäntyyliä edustavien talojen rakentaminen - samalla kun sodan jälkeen rakennettuja muovattiin paremmin asumistasoa vastaavaksi. Vanhoja rakennuksia purettiin pois tarpeettomina tai käyttötarkoitukseensa vanhentuneina, kuten kävi myös monelle muulle pihapiirin

Otanmäen metsälähiö oli syntyessään hyvin moderni arkkitehtuuriltaan ja asuntojen varustelutasoltaan. Tänä, 2000 –luvun alussa, ne edustavat tyylikkäästi oman aikansa suunnittelua.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

Riihipihan ulkomuseoalueen olkikattoinen lato on elävä esimerkki talonpoikaiseen rakentamiseen liittyvästä taidosta ja perinteen jatkumisesta.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

rakennukselle. Tilojen autoituminen tai muutokset maanviljelytekniikassa näkyvät peltomaisemassa. Käytännössä maaseutukyliä uhkaa pen-soittuminen ja rakennuskantaa käyttämättömyydestä johtuva rapistuminen.

Pohdittaessa toimenpiteitä kulttuuriympäristön hoitotoimenpiteiksi virkamiesten tai asukkaiden lähtökohdat saattavat olla hyvinkin erilaiset. Toiselle esteettisesti kaunis tai historiallisesti arvokas on toiselle vain välivaihe johonkin ja sillä on omistajan tai käyttäjän mielestä vain välineellistä arvoa. Suomalaisen raivaajahengen ruumiillistuma, Saarijärven Paavon lailla, on Koskelan Jussi. Täällä Pohjantähden alla teoksen ensimmäisessä osassa Linna kuvaa miten hämillään ja vaivautunut Jussi oli kirkkoherran "aateloidessa" Jussia raivaajamitalilla. Näin Linna:

"Tämän merkin kautta Suomen kansa tekee kunniaa nykyiselle raivaajapolvelle ja muistaa menneiden raivaajien työtä. Isänmaata voi uhata monet vaarat. Sen lakeja voidaan kumota ja halventaa, mutta tämän rakkaan maan kamaraan uhrattua työtä ei meiltä voida riistää. Se työ on muuttanut synkät korvet viljellyksi kulttuurimaisemaksi. Se on Suomen kansan hiljainen mutta sitä lujempi vastaus sortajilleen."

Käsissäsi olevan kulttuuriympäristöohjelman aiheet on jaoteltu muinaismuistokohteisiin, rakennettuun kulttuuriympäristöön ja perinnemaisemiin. Alussa esitellään Vuolijokea maantieteellisenä alueena ja sen historiallisia vaiheita kulttuurimaisemassa tapahtuneiden muutosten näkökulmasta. Jako menneisyyden tarkasteluun tapahtuu siten, että esihistorian vaiheet kerrotaan omana lukuna ja historiallinen aika omanaan.

Vuolijoen alueelta tunnetut muinaismuistokohteet ja kiinteät muinaisjäännökset esitellään omana ryhmänä. Kulttuuriympäristöohjelma haluaa lisätä kohteiden tunnettavuutta osana alueen menneisyyttä ja identiteettiä. Näiden maisemassa herkien kohteiden hoitoon ja käyttöön – esimerkiksi matkailullisessa tai muutoin esittelevässä mielessä – liittyvien kysymysten ratkaiseminen on rakennuskulttuurikohteisiin verrattuna jo vaikeampaa.

Tämän ohjelman rakentaman kuvan pohjalta Vuolijoen rakennetusta kulttuuriympäristöstä on valittu leimallisimmat kohteet ja muutamille alueelle tyypillisille rakennuksille on räätälöity korjaustapaohjeita. Näiden ohjeiden toivoisi olevan ikään kuin virittäjinä siihen, mitä arvokasta maiseman kätköistä löytyy, miten niihin tulisi

suhtautua ja miten kohteita tulisi kunnostaa ja hoitaa! Perinnemaisemien osalta pohditaan maaseutumaiseman tavoitetilaa ja keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi.

Ohjelmassa on mukana myös ajanmukaisimmat julkaisut ja yhteydet viranomaisiin ja osoitteisiin, jotka välittävät lisätietoa kulttuuriympäristön hoitoon liittyvistä kysymyksistä.

Kulttuuriympäristö oppimisympäristönä

Kulttuuriympäristöohjelman tavoitteena on myös lisätä tietoa oman kulttuuriympäristön vaiheista ja nykytilasta. Kulttuuriympäristöohjelman tehtävänä on toimia alueen kulttuuriympäristön lukukirjana ja mielenkiinnon herättäjänä oman lähiympäristön menneisyyteen.

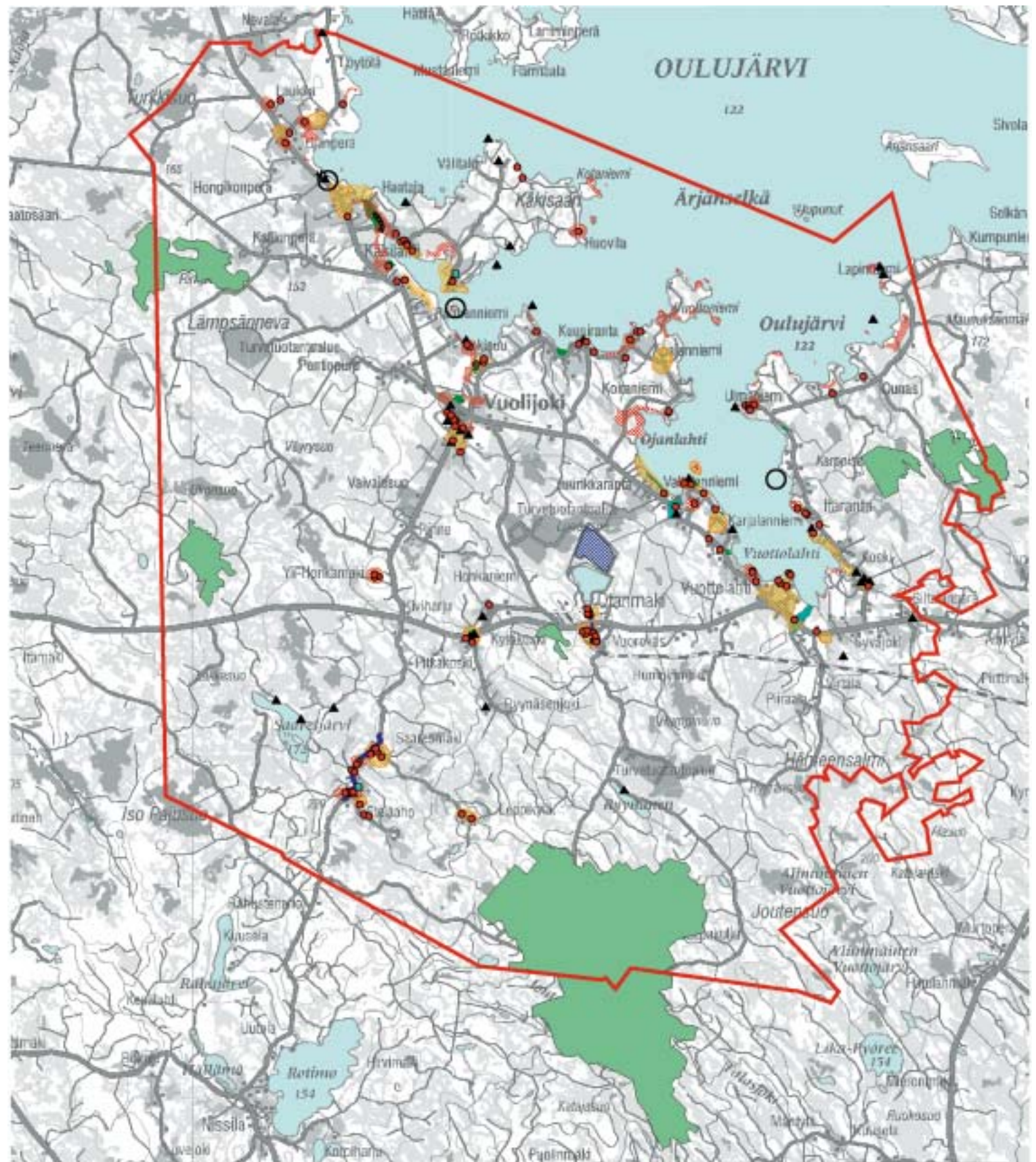
Monesta näkökulmasta menneisyyteen katsova ohjelma tarjoaakin opetustyötä varten loistavia näköaloja. Moneen historialliseen ajanjaksoon voi tutustua oman lähiympäristön ja siellä tapahtuneiden muutosten kautta. Kulttuuriympäristöohjelman tulisi olla esimerkiksi koululuokille erinomainen käsikirja tutkivaan oppimiseen.

Vuolijoella esimerkiksi Riihipiha voisi toimia paikkana, jossa kävijä voi monella tavalla jäsentää suhdettaan menneisyyteen. Riihipihan rakennukset ja esineistö tarjoaa lukemattomia mahdollisuuksia tutkivaan oppimiseen.

Ohjelman tehtävänä on yhtäällä toimia tiedon jakajana, toisaalta tiedonkerääjänä. Vuolijoen kulttuuriympäristöohjelma kokoaa yhteen tiedot alueen arvokkaista kulttuurihistoriallista kohteista. Vuorovaikutteisessa tiedonkeruussa ohjelman tekijä välittää viestin ohjelmatyön tarkoituksesta samalla kun saa rakennuksen tai maanomistajalta arvokasta tietoa kohteesta hoidon suunnittelua varten.

Kulttuuriympäristön hoitajat. Lampaat ovat tarpeellisia ja eteviä pihapiirien ja laitumien hoitajia. Karjalan talon mustat lampaat poseeraavat valokuvaajalle syksyllä 2002. Kuva: Kainuun ympäristökeskus.

Vuolijoen kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet

● inventoidut rakennukset	○ muinaismuistoalue	■ puuston raivaus
▲ muinaismuistokohteet	■ jokimaisema	† vanha puu
■ perinnemaisema	■ ei suositella rakentamista	⋯ säilytettävää pistoaitaa
■ arvokas pihapiiri tai maisemallisesti tärkeä rakennuskokonaisuus	■ tienvarsimaisema	■ luonnonsuojelualueet
■ arvokas kulttuurimaisema	■ Käkilahden kanava	■ lintuallas

0 2 4 6 8 km

Asukkaiden kulttuuriympäristö

Kulttuuriympäristöohjelman konkretisoituminen toimivaksi hoidon suunnitteluvälineeksi on haastavaa. Tämän vuoksi asukkaiden aktiivinen osallistuminen kulttuuriympäristön hoidon suunnitteluun on ensi arvoisen tärkeää.

Kulttuuriympäristön hoidon tulee perustua ensisijassa asukkaiden omaan tietoisuuteen ympäristönsä arvosta. Tiivistäen todeten, se mikä koetaan arvokkaaksi suojellaan tai hoidetaan omaaloitteisesti. Oman arkiympäristön tunteminen ja sen lukeminen on tärkeää. Kulttuuriympäristöä hoitavien viranomaisten ja asukkaiden välisen vuoropuhelun ja yhteisen ymmärryksen syntyminen on avain tehtävän onnistumiselle.

Käytetyt menetelmät ja lähteet

Tämän Kulttuuriympäristöohjelman keskeisen aineiston muodostavat suoritettut inventoinnit ja niihin ohjelman aikana tehdyt täydennykset, suoritettut haastattelut ja Vuolijoesta kertovat, aihetta sivuavat tutkimukset, selvitykset ja raportit.

Vuolijoella on suoritettu muinaismuistokohteiden, kiinteiden muinaisjäännösten, perinnemaisemakohteiden ja rakennuskulttuurikohteiden inventointeja. Inventoinnit ja niiden tulokset esitellään tässä raportissa myöhemmin aihetta käsittelevän kappaleen yhteydessä.

Lähteet:

Tutkimukset, raportit, kirjallisuus:
Heikkinen Liisa & Pouke Mika: Kotiseutumme kasvot. Suomussalmen kulttuuriympäristöohjelma. Kainuun ympäristökeskus. Kajaani 2000.

Hyrnsalmen kulttuuriympäristö-ohjelma 1998: Ympäristöministeriö. Suomen ympäristö. Helsinki.

Kainuun esihistorialliset muinaisjäännökset. 1988: Kainuun seutukaavaliiton julkaisu B: Kajaani.

Kainuun perinnemaisemat 2000: (Maarit Vainio, Saara Autio ja Reima Leinonen. Kainuun ympäristökeskus. Kajaani.

Kansallismaisema 1993: Ympäristöministeriö. Vantaa.

Linna,Vainö 1962: Täällä pohjantähden alla I. Porvoo.

Maisemanhoito 1993: Maisema-alue työryhmän mietintö I. Helsinki.

Maiseman muisti 2001: Valtakunnallisesti merkittävät muinaisjäännökset. Museovirasto. Helsinki.

Mikkonen, Nella: Ristijärven kulttuuriympäristöohjelma. Kainuun ympäristökeskus. Kajaani.

Rakennettu kulttuuriympäristö 1993: Museovirasto ja ympäristöministeriö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja. Helsinki.

Rakennusperintömme – kulttuuriympäristön luku-kirja. Ympäristöministeriö ja Museovirasto. Hämeenlinna 2001.

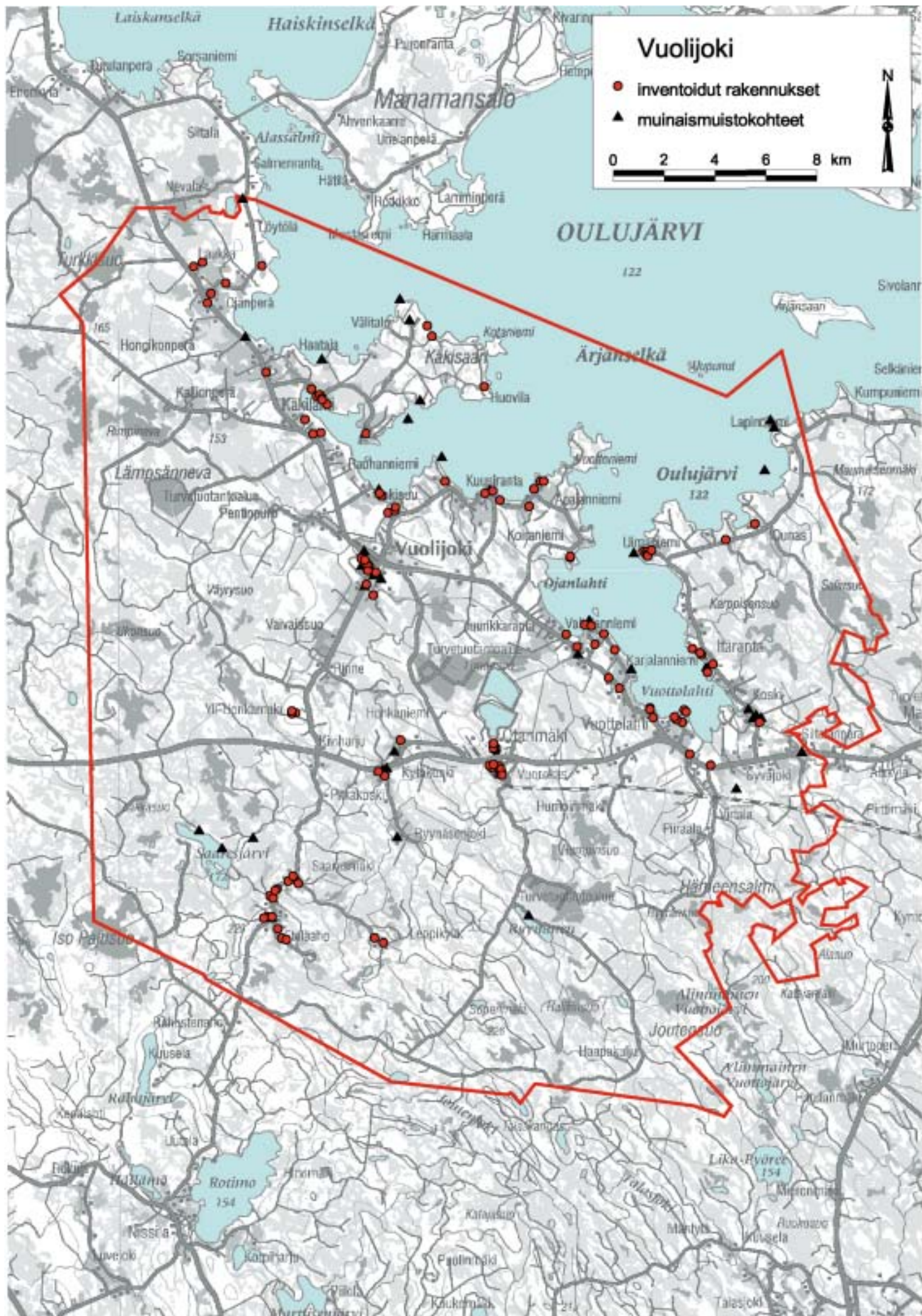
Rakennusperintöstrategia. Osaamista, vastuuta ja voimavaroja rakennusperinnön hoitoon. VN:n päätös. 13.6.2001. Vantaa 2001.

Siipola, Pirjo: Vaalan kulttuuriympäristöohjelma. Kainuun ympäristökeskus 2003.

Tervonen, Päivi 1997: "Kainuu region". The Vernacular architecture of the World. Cambridge University Press.

Lehtiartikkelit:
Siipola, Pirjo: Vuolijoelle oma kulttuuriympäristöohjelma. Vuolijoki-lehti 7.9.2000.

Siipola, Pirjo & Tervonen, Päivi: Lisää tietoa oman alueen kulttuuriiperinnöstä – kulttuuriympäristö-ohjelma tiedon kokoajana ja jakajana. Vuolijoki -lehti 12.9.2002.

1. Maantieteellinen Vuolijoki

1.1 Maa, vesi ja ilma

Vuolijoki sijaitsee Oulujärven etelärannalla rajoittuen viiteen kuntaan: lännessä Vaalaan ja osittain Kestilään, etelässä Sonkajärveen ja Vieremään ja pohjoispuolella Kajaaniin. Vuolijoki on Kainuun kunnista maa-alueeltaan pienin. Kunnan pinta-ala ilman vesialueita on 695,5 km².

Vuolijoen alueelle on leimallisia suuret suot ja soistuneet metsien ja kankaiden peittämät alueet ja toisaalta laaja Oulujärvi selkineen. Vuolijoen maisema on hyvin tasaista. Kainuulaiselle maisemalle ominaisia vaara-alueita ei ole. Vuolijoen mäet ovat matalia ja loivapiirteisiä. Matalia ja loivapiirteisiä ovat myös Oulujärven ranta-alueet Vuolijoen alueella. Vuolijoen kallioperä on suurelta osin graniittia, pitäjän läntinen osa pääasiassa gneissigraniittia. Pääosa irtonaisesta maalajeista on moreenia; Vuottolahden ja Vuolijoen alueet taas ovat Kainuussa harvinaisempia savea ja hiesua.

Kainuu jakaantuu pinnanmuodostukseltaan kolmeen alueeseen: länsiosa, Vuolijoki ja Vaala kuuluvat lännestä itään tasaisesti kohoavaan suovaltaiseen tasankoalueeseen. Keskeinen osa maakunnasta, kuten Sotkamo, Paltamo, Ristijärvi, Puolanka ja Hyrynsalmi muodostavat Kainuun vaaravyöhykkeen. Kainuun itäiset alueet Kuhmo ja Suomussalmi kuuluvat alavampaan ja loivasti kumpuilevaan ylänköalueeseen.

Luonnonmaisemaltaan maakunta jakaantuu neljään ryhmään: Länsi-Kainuun suoalueeseen, Oulujärven alueeseen, Vaara-Kainuuseen ja Itä-Kainuun järviolueeseen. Maisema-alue työryhmän mietinnössä (1993) Oulujärven seutua luonnehditaan osuvasti seuraavalla tavalla.

”Oulujärven seutu on Vaara - Karjalan - Kainuun vaaraseudun ja Pohjois-Pohjanmaan nevalakeuden seudun vaihtumisaluetta. Karuhkon yleisilmeensä ja vaihtumisalueen luonteensa puolesta seutu voitaisiin hyvin lukea myös Suomen selän jatkeeksi.” Alueelle, kuten Vuolijoki on leimallista suovaltaisuus ja alavat ja rehevät rannat. Oulujärven aluetta ei mietinnön mukaan haluttu liittää osaksi mihinkään laajempaan alueeseen, sillä mikään maisemamaakunta ”ei tekisi oikeutta sen omalaatuisille erityispiirteille”.

Maaperän hedelmällisyys on ohjannut asutuksen sijoittumista. Parhaan asuinpaikan maanviljelyn kannalta tarjosivat ns. supra-akvaattiset alueet. Näiden jääkauden sulamisvesien koskemattomien alueiden maaperä sisälsi kasvillisuudelle tärkeitä ravintoaineita. Veden koskettamaton hietamoreeni

- josta Itä-Suomen osalta käytetään myös nimitystä vaaramoreeni - on maanviljelyksen kannalta erinomaista kasvualuetta. Vuolijoen tällaisia alueita löytyy ainoastaan Saaresmäeltä. Oulujärven rantojen savi- ja hiesumaan käyttöä on rajoittanut kevätaikojen liiallinen märkyys ja kuivina kausina kuivuudesta aiheutuva kovuus.

Kainuu kuuluu pääosin keskiboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen. Metsämaasta suurin osa (76 %) on mäntyvaltaisia, seuraavaksi eniten kuusivaltaisia metsiä (14%). Koivuvaltaisia metsiä on noin 7 %. Metsäkasvillisuudelle on tyypillistä puolukka- ja mustikkakankaat.

Ihminen on omalla toiminnallaan muovannut alueen kasvillisuutta. Kaski- ja niittytalouden ja myöhemmin myös laiduntamisen seurauksena on syntynyt harmaaleppälehtoja, joita nykyisin uhkaa kuusettuminen. Ojitus ja peltoviljely ovat puolestaan muokanneet soita ja niiden kasvustoa. Suot ovat leimallisia Vuolijoen maisemassa. Suurimpia soita ovat Humpinsuo, Kaakkurin suo, Lämpäsänneva ja Väyryssuo.

1.2 Ilmastolle emme mahda mitään

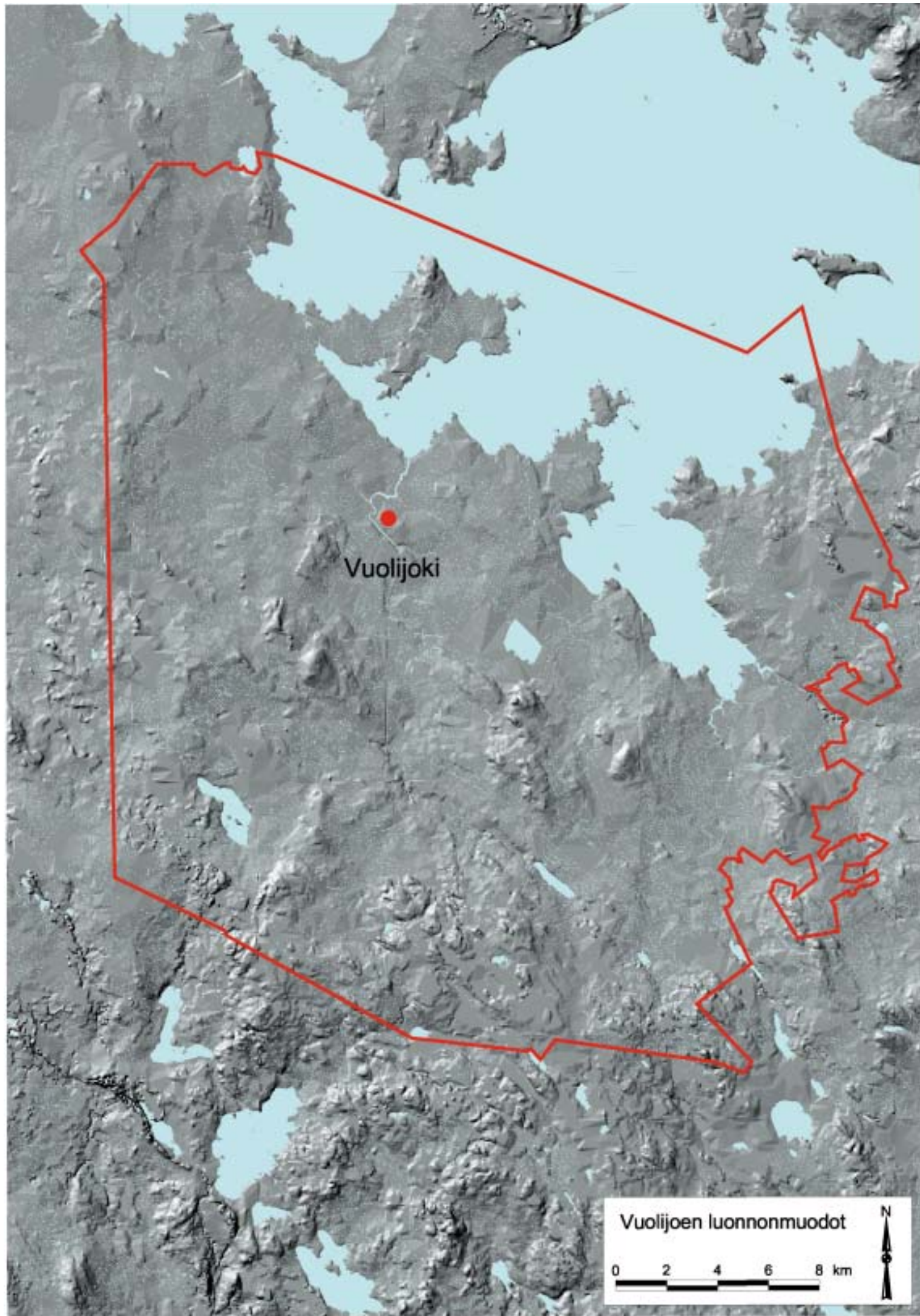
Ilmasto-olosuhteiltaan Kainuu on karua kertoma. Maisema on muotoutunut jääkauden jälkeen vuosituhansien aikana ja luonto on kasvattanut sen asukkaita sopeutumaan paikkaan - vuosituhansien ajan ihminen on muovannut maisemaa ja maisema ihmistä.

Kainuu kuuluu mantereiseen ilmastoon, tämä näkyy siinä että kylmimmän ja lämpimimmän kuukauden lämpötilavaihtelu on suuri. Kasvukausi on jo huomattavasti lyhyempi kuin maan eteläosissa. Kasvukausi Kainuun eteläosissa on noin 150 vuorokautta, kun se Etelä-Savon alueella on jo 165 vuorokautta. Ilmastolle emme mahda mitään.

Elinolosuhteisiin vaikuttaa myös vuotuinen sademäärä. Se on Kainuussa n. 600 - 700 mm. Kainuu on maamme runsassateisempia ja vähäisen haihtumisen johdosta myös kosteampia alueita ja puolet vuotuisesta sademäärästä tulee vielä lumena. Lumi ja jää peittää maan Vuolijoenkin korkeudella melkein seitsemän kuukautta vuodessa. Koillismaahan ohella Kainuu onkin Suomen runsaslumisinta seutua.

1.3 Suuri ja kaunis Oulujärvi

Oulujärvi, Suomen neljänneksi suurin sisäjärvi, (928 km²) on myös Kainuun suurin vesistö ja

monessa mielessä maakunnan elämää leimaava. Oulujärven merkitys pelkästään elinkeinojen, asumisen tai vaikka liikkumisen kannalta on aivan keskeinen. Oulujärvi on pinta-alaltaan suuri, mutta matala vesistö. Syvimmillään se on vain 38 metriä, keskisyvyys on vain 7 metriä. Maisemaltaan Oulujärvi on karuhko erämaajärvi, jolle on tyypillistä vuosituhansien aikana syntyneet aaltojen kuluttamat rantatörmät ja laajat hietikkoalueet.

Erottautuessaan Itämeren altaasta Oulujärvi ei ollut yhtä aavaselkäinen kuin nykyisin. Manamansalo oli vielä kiinni mantereesta ja Ärjänselkään nykyistä huomattavasti kapeampi ja järven etelälaidan lahdet, Vuores-, Käki-, ja Vuottolahti, olivat kuivaa maata. Nykyiselleen Oulujärvi on muotoutunut maankohoamisen seurauksena. Maankohoaminen jatkuu edelleen ja Oulujärven allas kallistuu edelleen hitaasti luoteis-kaakkoissuunnassa. Kohoaminen on voimakkainta lännessä Vaalan kurkun seudulla alueella, joka on viimeksi vapautunut mannerjäädästä. Järven säännöstely on jonkin verran vaikuttanut tähän luonnolliseen kehitykseen.

Edellä kuvatun johdosta ranta-asutuksen jäljitäminen järven itäosassa on toivotonta. Vuolijoen rantaviiva on nykyisellään 8 - 10 metriä korkeammalla, joten mahdolliset rannoilla olevat asuinpaikat ovat kauan sitten huuhtoutuneet Oulujärveen. Sähköntuotannon lisäksi säännöstelyllä ehkäistään tulvia ja sitä kautta arvokkaiden rantatörmien kulumista. Toisaalta säännöstely on edesauttanut rantatasanteiden soistumista, koska veden pinta

on kesäaikaan ollut huomattavasti luonnontilaa alempana.

Oulujärvi on toiminut keskeisenä liikkumisen väylänä aina viime vuosisadan alkupuolelle asti. Oulujärvi on liikkumisen ja sitä kautta myös lisääntyneen kommunikaation johdosta ollut kauan keskeinen tiedon valtatie. Ensimmäiset asukkaat Oulujärven ranta-alueille saapuivat kivikauden aikana. Laaja Oulujärvi vesistöineen on ollut ikivanha kauppareitti Vienan Karjalaan ja kauemmaksikin Venäjälle. Myös uudisasukkaat kulkivat Oulujärven kautta uusille asuinsijoille.

Oulujärvi on ollut ikimuistoisista ajoista lähtien kalastajien, myöhemmin myös tervanpolttajien, kirkkomatkalaisten, matkailijoiden ja vapaa-ajan viettäjäiden järvi. Kiveksen harkkohytin lopetettua toimintansa työttömäksi jääneet ruukin työntekijät harjoittivat Oulujärvellä tervansoutajien kauhaksi merirosvousta.

Vilkasta Oulujärvellä ja sen rannoilla on tänäänkin. Rantamaisema uusina elementteinä ja jäsentäjinä ovat kiinteän asutuksen rinnalle syntyneet kesämökit muine piharakennuksineen. Ilmiö on Oulujärven pitkään historiaan peilaten nuori. Vanhimmat tällä hetkellä olevat kesäasunnot Vuolijoen alueella ovat 1900-luvun alusta. Kesäasutuksen myötä järven merkitys vapaa-ajan vietto- ja virkistyskohteena onkin lisääntynyt.

1.4 Vuolijoen joet

Vuolijoen alueelta Oulujärveen laskee kolme

Syksyinen myrskyävä Oulujärvi.

jokea, niistä huomattavin on Käkilahden suulle päättyvä ja -pitäjällekin nimen antanut Vuolijoki. Joki alkaa kahdella haaralla, Saaresjoella joka tuo vettä Saaresjärvestä ja Ryynäsenjoesta, joka laskee vetensä Ryynäsen järvestä. Ennen laskuaan Oulujärveen Vuolijoki vastaanottaa pienen Pentinpuron. Vuottolahteen laskee kaksi isompaa jokea Vuottojoki ja Mainuanjoki sekä pienempi Vimpelinjoki.

Joet ovat olleet tavallaan suuria suonia, jotka Oulujärven ohella ovat ennen teiden rakentamista olleet liikkumisen valtaväyliä. Jokia pitkin on kuljettu Oulujärvelle ja päinvastoin. Kalastuksen kannalta niillä on ollut oma merkityksensä. Ja erityisesti asutusta ohjaavina väylinä. Joen varrelta on moni entinen ja varmaan myös nykyinen ja mahdollisesti tuleva vuolijokelainen löytänyt mieluisan asuinpaikan.

Lähteet:

Kansallisarkisto (= KA)
- Geographisk Afritning öfwer Kajanaborgs Lähn.
07 / 2D3/ 31.

Huurre, Matti 1986: Esihistoria. Kainuun historia I. Kajaani.

Karjalainen Helena: Vuolijoen kunnan historiikki, painamaton käsikirjoitus.

Kainuun perinnemaisemat 2000: Maarit Vainio, Saara Autio ja Reima Leinonen. Kainuun ympäristökeskus. Kajaani.

Koutaniemi, Leo 1986: Oulujärvi. Teoksessa Finlandia 8. Otavan Iso Maamme kirja. Pohjois-Pohjanmaa – Kainuu. Keuruu.

Maatalous ja rakennettu ympäristö 1981: Oulun yliopisto, arkkitehtuurin osasto ja Oulun maatalouskeskus.

Maiseman muisti 2001: Valtakunnallisesti merkittävät muinaisjäännökset. Museovirasto, Helsinki.

Rakennusperintömme – kulttuuriympäristön lukukirja 2001: Ympäristöministeriö ja Museovirasto. Hämeenlinna.

Siipola, Pirjo: Vaalan kulttuuriympäristöohjelma, käsikirjoitus. Kainuun ympäristökeskus 2001.

**Vuolijoen vartta Kirkonkylässä.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.**

Aleksanteri I:n matka Kainuuseen

Keisarin tie

Venäjän keisari ja Suomen suuriruhtinas Aleksanteri I teki matkan eri puolille Suomea vuonna 1819. Matka alkoi Laatokan Karjalasta heinäkuussa ja eteni Savon ja Kainuun kautta Ouluun ja Tornioon. Sieltä matka jatkui rannikkoa pitkin etelään. Vielä Turun, Hämeenlinnan, Tampereen ja Helsingin kautta matkaten, keisari palasi kotiin Pietariin syyskuun 15. päivänä.

Suuren Venäjän maan tsaari oli aikansa eurooppalaisia suurmiehiä ja kokenut matkaja. Matka Pietarin hovin yllisistä oloista kainuulaisen savupirtin harmauteen oli pitkä. Aikalaiskertomusten mukaan keisari kuitenkin nautti matkasta ja ilmeisesti juuri maailmojen erilaisuudesta. Keisarin matkaseurueessa mukana ollut suomalainen esikuntakapteeni Sebastian Gripenberg kirjasi hyvin tarkkaan keisarin mielialoja matkan varrella. Kirjoittajan suhde hallitsijaan on ihannoiva. Matkan aikana hän on kirjannut mielenkiintoisella tavalla keisarin havaintoja näkemistään maisemista ja ihmisistä. Esimerkiksi Savossa keisari totesi seuraavaa: ”lisälmeen saakka oli huomannut maan niin kauniiksi, että sitä voisi kutsua pohjoismaiden Italiaksi; mutta siitä alkaen oli se kylläkin kolkkoa”. Alettiin lähestyä maisemallisesti karumpaa Kainuuta.

Keisari Aleksanteri I:n matkasta kertovat aikalaiskertomukset ovat loistavia ajankuvia. Vuolijoen osalta 1800-luvun kerronnallista aineistoa on muutoin hyvin vähän. Matka kuvauksissa välittyy toisaalta ihanteellinen kuva onnistuneesta matkasta - tyytyväisistä ja innostuneista alamaisista ja tyytyväisestä majasteetista matkan aiheuttamista vaivoista huolimatta. Toisaalta kertomuksissa tulee esille suoraan tai välillisesti alueen puutteelliset elinolosuhteet: vaatimattomat asuinolosuhteet, laajat suoalueet ja heikot tieolosuhteet ja oikukkaat Oulujärven asettamat haasteet. Vaikeudet mitkä keisari seurueineen liikkueessaan kokivat olivat alueella asuvien ihmisten arkipäivää.

Nissilästä Haapalankankaalle

Vuolijoen Haapalankankaalle keisari tuli Vieremän Nissilän kestikievarista. Seurueeseen kuuluivat ruhtinas Peter Volkonski, eversti Solonka, skotlantilainen henkiläläkäri James Willie, tulkki vänrikki Karl Mauritz Martinau, hovimestari O. Müller, kasakkavänrikki Ovtsarov ja nimeltä mainitsematon kamaripalvelija. Lisäksi mukana oli keittiö- ja ajomiehistöä. Myös Robert Henrik Reh binder ja kapteeni Sebastian Gripenberg olivat keisarin oppaina osan matkaa.

Kainuun matkan pääjärjestäjänä oli kapteeni Gripenberg, joka oli sotilana palvellut Kainuussa ja tunsu sen vuoksi paikalliset olot erittäin hyvin. Hän tiesi, että Kajaanin eteläpuolinen alue oli hyvin vaikeakulkuista kivikkoista maastoa, joten hän ehdotti, että keisari pääsisi kaupunkiin kaikkein parhaiten purjehtimalla Vuolijoelta Oulujärven Ärjänselän poikki Kajaaniin.

Keisarin seurue saapui Vuolijoen Haapalankankaalle elokuun 28. päivän aamuna. Osa keisarin Vuolijoella käynnin legendaa on, että Aleksanteri I tunnisti väkijoukosta vanhan tuttavansa, valtiopäivämiehen ja talonpoikaissäädyn edustajan, Heikki Tervosen Mainualta. He olivat tavanneet Porvoon valtiopäivillä vuodelta 1809. Keisari ojensi talonpoika Tervoselle kätensä, mikä oli talonpojalle ilmeisen odottamattoman suuri kunnia sillä Venäjänmaan alistetut talonpojat heittäytyivät aina maahan itsevaltiaan edessä.

Haapalankankaan vierailuun liittyy toinenkin merkittävä ja pitäjän historian kannalta ikimuistoinen tapahtuma. Se kuvaa hyvin ajan asumis- ja elinolosuhteita. Talossa ei ollut yhtään keisarin aterioinnille soveliaa huonetta. Hovimestari laittoi ruoan savupirtissä ja ateriointi tapahtui talon uusim-

Keisarintie tänään. Takana vasemmalla Rusalan eli Haapalankankaan talo.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

massa rakennuksessa, yksihuoneisessa tallissa. Talli siivottiin kiireesti ja koristeltiin koivunokilla. Keisarin tiedustellessa aamiaispaiikkaa oli hovimestarin vastauksena: ”Teidän Majesteettinne, vaihteen vuoksi tallissa.” Edelleen hyväntuulinen keisari säilytti mielenmalttinsa ja aamiaisen nautittiin tallissa hyvässä tunnelmassa.

Totinen venematka

Aamiaisen jälkeen matka jatkui veneillä Ärjänselän kautta Kajaaniin. Elokuussa Oulujärvi saattaa olla jo hyvinkin oikullinen ja Oulujärvelle nousikin ihan kunnan myrsky. Paikallinen kalastaja tai matkalle lähdössä oleva Oulujärven myrskytunteva talonpoika olisi varmaan lykännyt matkan aloittamista. Keisarilla oli kuitenkin oma aikataulunsa ja matka Kajaaniin suoritettiin kaikesta huolimatta loppuun veneillä.

Venematkan aikana keisari säilytti ulkoisen tyyneytensä veneen laidan yli kohoavista vaahtopäistä ja peräsimen rikoutumisesta huolimatta. Peräsin vaihdettiin uuteen ja matka jatkui. Vene rantautui Kajaaniin puolen päivän aikaan. Tiivis ohjelma jatkui. Keisari seurueineen tutustui Kajaanin linnaan, kävi kirkossa ja raatihuoneella sekä vieraili pastori Appelgrenin talossa.

Ratsain ja kävellen takaisin Nissilään

Myrsky Oulujärvellä jatkui kun keisari seurueineen palasi Kajaanista ratsain Mainuan, Vuottolahden ja Saaresmäen kautta Nissilään ja sieltä kohti Oulua. Keisarin oppaaksi ryhtyi muuan kajaanilainen porvari, Erkki Määttä, joka paikallisena tunsu Kajaanin eteläpuolisen alueen. Kajaanin ja Mainuan välinen taival oli hankalakulkuista: välillä oli suuria soita, välillä hyvinkin louhikkoista maastoa. Matka kuljettiin osittain ratsain osittain kävellen. Illalla saavuttiin matkan varrella olleen Kivimäen talon ja siellä pidetyn lyhyen levon jälkeen Mainuan Ronkaalaan.

Ronkaalassa keisari nukkui hänelle siivotussa huoneessa, muun seurueen nukkuessa pirtin lattialle levitetyillä oljilla. Yö jäi lyhyeksi, sillä matka jatkui jo kolmelta aamulla. Muutaman tunnin kuluttua seurue nautti suurella halulla leipää, voita, viiliä ja perunoita. ”Mainuan kuninkaan” Heikki Tervosen talossa.

Ennen saapumistaan Saaresmäkeen jouduttiin ylittämään sekä Vuotto- että Vimpelinjoki. Kapteeni Gripenberg kuvaa joen ylitystä seuraavasti: matkallaan Vuottolahden kylän Huotarilan taloon ”piti keisarin kulkea noin 20 ä ja 25 sylen

Vuolijokelaista maisemaa vuodelta 2002. Satakahdeksankymmentäkolme vuotta aiemmin keisari Aleksanteri I vieraili näissä samoissa syyskesäisissä maisemissa. Kuva: Kainuun ympäristökeskus.

levyisen joen yli, mutta lyhyen ajan vuoksi ei oltu ehditty ryhtymään minkäänlaisiin toimiin ylittämistä varten. Sattumalta oli rannalla pieni kalastajavene, joka oli nyt tarpeeseen. Keisari ja ruhtinas Volkonski ynnä tieopas Määttä asettuivat veneeseen. Keisari istui perään, ruhtinas Volkonski tarttui airoihin ja hämmästyneenä seiso hiljainen Määttä keskellä venettä.”

Savesta ryvetyneet Aleksanteri I, venäjänmaan tsaari ja Suomen suuriruhtinas sekä ruhtinas Volkoff alkoivat rakentamaan veneelle aidaksista siltaa venettä varten. Matka jatkui ja nimismies Elfvingiltä saatiin kuriirikärret loppumatkalle. Niiden avulla keisari Aleksanteri I matkasi viimein Nissilän kestiekieväriin elokuun 29. päivän iltana.

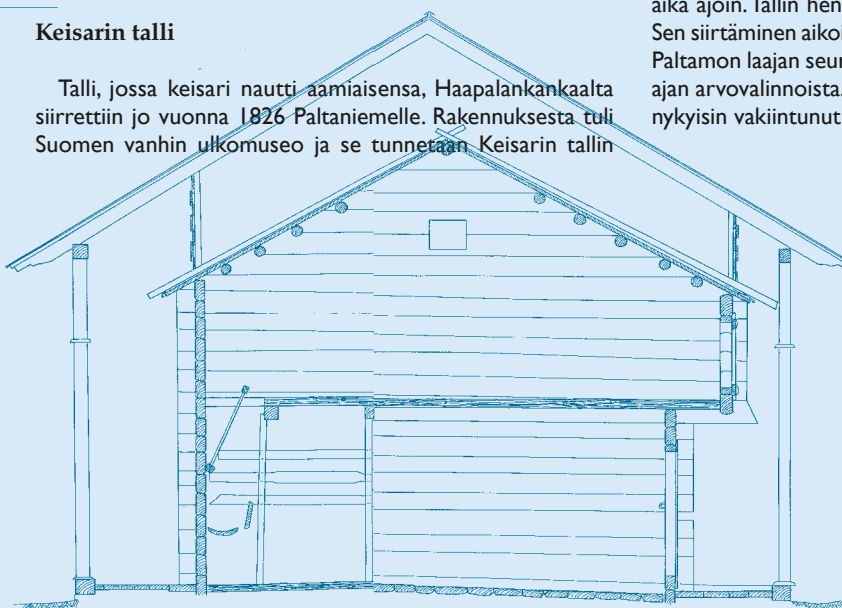
Muistoja keisarista

Tämän päivän näkökulmasta tarkasteltuna keisarin matka on mielenkiintoinen pala paikkakunnan historiaa. Matkan aineellinen hyöty konkretisoitui ainakin Mainuan ja lisalmen välisen tien rakentamisena pian matkan jälkeen. Tie valmistui vuonna 1828. Käynti Kajaanin heikkokuntoisessa raatihuoneessa sai aikaan sen, että monien vaiheiden jälkeen kaupunki sai uuden raatihuoneen vuonna 1831.

Suuren Venäjän maan tsaarin kohtaaminen oli luonnollisesti kansalaisille suuri asia. Matka kasvoi legendaksi ja keisarin tekemisiä ja mahdollisia tekemisiä on mietitty sukupolvien ajan. Keisarin matka on osa vuolijokelaista tarinaperinnettä. Tänään keisarin käyttämä reitti Nissilästä Saaresmäen kautta Vuolijoelle tunnetaan Keisarintienä ja Paltaniemelle siirretty Haapalankankaan talli esineineen on aineellinen muisto matkasta.

Keisarin talli

Talli, jossa keisari nautti aamiaisensa, Haapalankankaalta siirrettiin jo vuonna 1826 Paltaniemelle. Rakennuksesta tuli Suomen vanhin ulkomuseo ja se tunnetaan Keisarin tallin

Dokumentointi piirros Keisarin tallista. Museoviraston rakennushistorian osaston piirustusarkisto.

nimellä.

Talliin on kerätty fragmentteja matkan varrelta, kuten Kajaanin kaupungin ainoa satula, jota keisari käytti ratsastaessaan Kajaanista Mainuulle, vallesmanni Elfvingin kiesit, Vuolijoella joen ylityksessä käytetty vene sekä keisarillisen seurueen ruokapöytä penkkeineen. Pöytään on kaiverrettu istumajärjestyksen mukaan seurueen jäsenten nimet.

Tallirakennus on loistava ajankuva pelkästään rakennuksena. Lyhyen ja erikoisen käyttöhistorian johdosta tämä 1800-luvun alussa rakennettu tavallinen talonpoikainen rakennus on säilynyt jälkipolville. Hyvä niin, koska tuona ajan rakennuksia ei Vuolijoelta ole juuri säilynyt. Talli on säilynyt hyvin rakentamisaikaisessa asussa. Rakennus siirrettiin Vuolijoelta hirsinä ja koottiin uudelleen Paltaniemelle vuonna 1827 ja siihen rakennettiin lääninarkkitehti Luchowin suunnittelema suojakatos.

Katos on suojannut tallin rakenteita aina tähän päivään asti säilöen sen alkuperäisessä asussaan ja säästäten sen monilta korjauksilta. Katoksen alla on säilynyt alkuperäinen liistein ja vitsaksin sidottu tuohikatto. Tällainen kattorakenne oli 1800-luvulla alueen talonpoikaisrakennuksissa hyvin tyyppilinen - tänään niitä ei juuri enää ole. Tuohi-mallakatton voi Kainuussa vielä löytää jostain yksittäisistä latoista ja tietävästi vain kahdesta päärakennuksesta: Puolangan Auhon kylän korjatusta Tiaisen torpasta ja Hyrynsalmen Kytömäen Pienimäen talosta. Arkkitehti Panu Kailan arvelujen mukaan keisarintallin tuohikate saattaa olla maailman vanhin lajissaan? Suojakatos on sekin jo antikvaarisesti arvokas. Katos restauroitiin Museoviraston suunnitelmien mukaan vuonna 1977.

Rakennuksen siirtämistä Paltaniemeltä Vuolijoelle mietitään aika ajoin. Tallin henkinen koti on kuitenkin jo Paltaniemellä. Sen siirtäminen aikoinaan kihlakunnan yhteen keskuspaikkaan, Paltamon laajan seurakunnan kirkon lähetyville, kertoo tuon ajan arvovalinnoista. Talli on juurtunut Paltaniemelle ja se on nykyisin vakiintunut osa kylän kulttuurimatkaileu.

Lähteet:

Gripenberg Sebastian; Berättelse om Kejsar Aleksanders färd från Nissilä gästgifveri till Kajana 1819. Helsingfors 1892.

Grot Jakov; Matka Suomessa. Suom. Pekka Hakamies. Pieksämäki 1983.

Heikkinen Reijo; Kun keisari kävi Kainuussa. Helsingin Sanomat 3.5.1981.

Wacklin Sara; Sata muistelmaa Pohjanmaalta. Scripta Historica XV. Oulun Historiaseuran julkaisu. Suom. Katri Ingman-Palola. Jyväskylä 1989.

Avara on Vuolijoen kirkonkylän maisema vielä 1900-luvun alussa.
Kuva: Hanna Karjalaisen arkisto, Penttilä Vuolijoki.

2. Vuolijoen historiaa

Seuraavat Vuolijoen historiaa kappaleen tekstit perustuvat lyhenneltynä, ja osin kulttuuriympäristöohjelman laatijan täydentämänä fil. yo. Kirsi Nahkasen kirjoittamaan artikkeliin Kulttuurimaiseman historia.

2.1 Asutushistorian vaiheita

2.1.1 Ensimmäiset uudisasukkaat

Asutuksen levitessä Kainuuseen 1500-luvun puolessa välissä ensimmäisiä asuttuja paikkoja olivat Oulujärven rannat ja sen lähimmät vaarat. Vuolijoen alueet olivat ensimmäisten joukossa. Oulujärven alue kuului 1323 solmitun Pähkinäsaaren rauhan mukaisesti Novgorodin piirin hallintaan, vaikkakaan erämaita ei oltu tarkasti jaettu. Vuonna 1504 solmitun Venäjän ja Ruotsin välisen rauhan jälkeen olot rauhoittuivat hetkeksi levottomuuksien noustessa taas uuteen liekkiin uudisasukkaiden saavuttua paikalle.

Ruotsi-Suomen kuningas Kustaa Vaasa (1523-1560) aloitti 1500-luvun alussa toimet itärajan asuttamiseksi tarkoituksenaan liittää alueet Ruotsi-Suomeen. Palkkioksi uudisasukkaille luvattiin kolmen vuoden verovapaus, mikä oli huomattava myönnytyks silloisessa sotien piinaamassa valtakunnassa. Palkkioksi luvattiin myös suojelu venäläisiä vastaan Ruotsin vallan toimesta.

Vuonna 1552 saapuikin 140 talonpoikaa Nissilän ja Saaresmäen kautta Vuottolahteen tutkimaan uusia asuinalueita. Ilmeisesti osa heistä jäi myös alueelle asumaan, sillä jo vuoden 1555 verokirjoissa mainitaan ensimmäiset Vuolijoen alueen asukkaat: Olli Lanttunen Vuottolahdesta, Olli Halikainen Saaresmäeltä ja Paavo Okkonen Vuolijoelta. Näiden Kainuun asuttamisen pioneerien uskotaan kyläkin tulleen alueelle jo 1530-luvulla, mutta heidän

vaiheistaan ei ole tietoa ennen vuotta 1555. Alueen uudisasukkaiden elämä ensimmäisinä vuosina oli hyvin liikkuvaa. Kaskimaat sijaitsivat kaukana toisistaan ja verovapauden päätyttyä verot pyrittiin maksamaan riistalla ja kalalla. Vuoden 1563 veroluettelossa mainitaan Saaresmäellä olevan jo 13, Vuolijoella 11 ja Vuottolahdella 7 taloa.

Uudisasukkaiden elämän perustana oli kaskitalous. Myös kalastuksella ja metsästyksellä oli tärkeä merkitys. Oulujärven alueet olivat vanhaa eränkävijöiden nautinta-alueita, joten uudisasukkaiden kohteena ei ollut täysin neitseellinen erämaa. Eränkävijät olivat jättäneet paikkaan jo oman jälkensä. Uudisasukkaan ensimmäinen asuinsija saattoi olla eränkävijän entinen asuinsija.

Alava maa suuren järven rannalla takasi hyvät kulkureitit. Metsät olivat lähellä ja kaukaisimmillekin kaskimaille oli helppo kulkea vesitse. Kalastus satoi asutuksen vahvasti vesien ääreen, kuten Vuolijoen kunnan alueella tapahtui. Vaarojen rinteet olivat hyviä kaskeamismaita ja tarjosivat työtä kaikille halukkaille. Ravinnon helppo saatavuus oli keskeinen asutuksen alkuvaiheessa. Talojen perustaminen lähekkäin loi turvaa ja antoi lisätyövoimaa tarvittaessa. Vuolijoen kylät alkoivat vähitellen muodostua.

Uudisasukkaiden etuna oli asumisen väljyys ja lähes rajoittamaton käyttöoikeus metsiin. Metsästä saatiin riista, järvistä kalaa ja metsää oli kaskeamiseen jäljellä yllin kyllin. Luonnon, vainolaisen ja verottajan aiheuttamista koettelemuksista huolimatta oli väestön kasvulle ja asutuksen laajenemiselle olemassa hyvät edellytykset.

2.1.2 Vainolaisten vainoamina

Uudisasukkaiden vitsauksina olivat kuitenkin toistuvat rajalevottomuudet Ruotsi-Suomen ja

Venäjän välillä. Epävarmoina aikoina talonpojat hakeutuivat asumaan syrjäisemmille alueille. Sotien aiheuttamat vaikeudet ja lisääntyneet verorasitukset autioittivat tiloja. Vaikka rauhantila periaatteessa säilyi, väkivallanteot jatkuivat molemminpuolisina ja asukkaat muuttivat usein piilopirtteihin uusiin paikkoihin. Piilopirtit rakennettiin usein syrjäisten pienten järvien rannalle, sillä hyvä kalavesi takasi toimeentulon sodan jaloissa.

Sodat jättivät aina jälkensä. Kaksikymmentäviisivuotisen sodan (1570-1595), jota myös Rappasodaksi kutsuttiin, aikana pääosa Oulujärven uudisasutuksesta tuhottiin. Pahimpien hävitysten jälkeen (1584-85) ei Vuolijoen alueelta löytynyt yhtään veromaksukykyistä taloa. Vuoden 1595 Täyssinän rauhassa Oulujärven seudut liitettiin virallisesti Ruotsi-Suomeen. Rauha lopetti rajakahakat ja Kaarle-herttua määräsi alueen uudelleen asutettavaksi ja uudisasukkaille kuuden vuoden verovapauden.

Vanhat asukkaat uskaltautuivat vähitellen piilopirteistään entisille asuinsijoilleen, mutta myös uudisasukkaita saapui alueelle. Uudet talot rakennettiin yleensä poltettujen talojen paikalle. Vuonna 1604 Vuolijoen alueella mainittiin 19 veroa maksavaa tilaa. Rajakahakoita ilmeni vielä 1600-luvun alussa, esimerkiksi vuonna 1611 poltettiin Vuolijoen kylän kaikki 8 taloa. Vuolijoen kylien taloluku vakiintui 1600-luvulla ja säilyi suurin piirtein ennallaan parinsadan vuoden ajan. Vuonna 1604 Vuottolahdessa oli 10 veroa maksavaa tilaa, Vuolijoen kylässä 7 ja Saaresmäellä 2. Sotien aiheuttamat lisääntyneet verorasitukset vaikeuttivat ennestään

köyhien asukkaiden elämää. Rajaepäselvyydet loppuivat ajan kuluessa ja viimeistään, kun Suomi

Vuolijokisuu on ollut monen matkalaisen ohikulkupaikka – kuvan mänty on jo seurannut pitempään tapahtumien kulkua. Taustalla Esan talon rakennuksia.
Kuva: Kainuun Museon kuva-arkisto.

liitettiin osaksi Venäjän maan keisarikuntaa.

Muitakin vastoinkäymisiä ilmeni mm. katovuosien ja hallojen muodossa. Katovuodet olivat uudisraivaajien arkea. Pahoja katovuosia koettiin aika ajoin, välillä niitä saattoi olla useana vuonna peräkkäin, kuten esimerkiksi 1860-luvulla. Katovuosien ankaruutta pahensi maanviljelyksen yksipuolisuus. Maatalous perustui kaskeamisen loppumisen jälkeen liiaksi peltoviljelyyn. Kun katovuosia saattoi olla monta peräkkäin, elpyminen normaalimpien vuosien tasolle vei aina aikansa.

2.1.3 Isojako

Kruunun- ja yksityismaiden erottaminen oli 1700-luvulla alkaneen isojaon eräs tärkeimmistä tehtävistä. Isojaosta muodostuikin yksi maatalouspolitiikkamme kauaskantoisimmista ratkaisuisista.

Isojako toteutettiin Kainuussa vasta 1800-lu-

vun puolivälissä. Se alkoi 1840-luvulla ja päättyi 1870-luvulla. Talonpojat vastustivat jakoa, koska laajojen metsämaiden siirtyminen kruunun tiukempaan hallintaan tiesi kapeampaa leipää. Isojaon seurauksena talonpoikien elinolosuhteiden kannalta tärkeät kaskeaminen ja 1700-luvun lopulla yleistynyt tervanpoltto kiellettiin kruununmetsissä käytännössä kokonaan, vaikka ne olivat talonpoikien pääelinkeinoja. Myös 1788 solmittu ruotujakosopimus lisäsi vastustusta. Sopimuksessa oli luovuttu isojaon toteuttamisesta ja liikamaisen erottamisesta, mutta vastapalveluksena kainuulaisten tuli ylläpitää 300 miehen vahvuista ruotuarmeijaa. Kruunu antoi torpan paikan sotamiehen asunnoksi. Ruotusopimus edesauttoi omalta osaltaan talonpoikien tapaa hallita kruunulle kuuluvaa maata.

Isojako selkiytti kruunun ja yksityisten talonpoikien välistä omistusoikeutta. Kruununmaat alistettiin Metsähallinnon (=metsähallitus) valvonnan alaiseksi. Tilojen määrä ennen isojakoa oli seuraava: Vuolijoen kylässä tiloja oli 18, Vuottolahdessa 14 ja Saaresmäessä 9. Tilanne isojaon jälkeen Vuolijoella oli 25 tilaa, Vuottolahdessa 17 ja Saaresmäessä kaikkiaan 14 tilaa. Vuolijoella isojaon aiheuttamat muutokset eivät vähäisen kruununmaan johdosta olleet suuria. Metsämaan ja niittyjen omistussuhde selkiytyi. Uutta oli kruununmetsätorppien lisäksi kruununmetsien käyttöä valvomaan perustetut metsänvartijatorpat. Metsänvartijat valvoivat metsähallituksen etuja. Metsänvartija asui torpassa verotta. Lisäksi hänelle saatettiin maksaa työstä jonkinlaista rahapalkkaa. Vuolijoella metsänvartijatorppia ovat olleet ainakin Honkamäen, Alahonkamäen ja Sorsaniemen metsänvartijatorpat

2.1.4 Tilallisia, torppareita ja mäkitupalaisia

Valtaosa Vuolijoen tiloista on ollut vero- eli perintötiloja. Kruununtilat ovat ajallisesti nuorempia ja niitä on Vuolijoella lukumääräisesti vähän. Vuolijoen asutus on vanhaa ja sinne on muodostunut hyvin vähän laajoja kruunun maa-alueita ja sitä kautta luonnollisesti vähän kruununtiloja tai torppia. Viime vuosisadan alussa, jolloin kruununmetsätorppien määrä oli Kainuussa suurimmillaan, Vuolijoella oli vain 5 kruununmetsätorppaa tai mäkitupaa. Pohjois-Kainuussa, jossa isojaon jälkeenkin valtaosa maasta kuului kruunulle, kruununmetsätorppia oli paljon. Puolangalla niitä oli enimmillään 207 ja laajan Suomussalmen alueella enimmillään lähes kolme sataa.

Vuolijoen kruununmaalla oli 1900-luvun alussa, vuonna 1900, vain kuusi torppaa tai mäkitupaa: Vuottolahden kruununmaalla Wihotienmäki ja Niirainen ja Vuolijoen kylän kruununmaalla Honkamäen metsänvartijan torpan lisäksi Mankolan mäkitupa ja Honkamäen sekä Kiviharjun torpat.

Uudistiloja ei juurikaan perustettu 1800-luvun alussa, mutta torppien ja mökkien määrä lisääntyi, ja osa näistä muodostui isojaossa omiksi tiloiksi. Tilallisilla saattoi olla useampikin torppari tai mäkitupalainen. Väkimäärän kasvu loi tiloille väestöreservin, joka purkautui uusien asumusten syntyä tilojen takamaille. Käytännössä uusi asuinpaikka saattoi syntyä siten, että yksi talonpojista tai palkollisista rakensi oman mökin hieman etäämmälle päätalosta. Paikka saattoi olla talon vanha nautinta-alue tai muuten maanviljelykselle hyvin soveltuva paikka. Yhteys emätaloon säilyi kiinteänä ja esimerkiksi talon metsät pysyivät yhteiskäytössä ja varsinaista isäntä-torppari-alus-talaisyhteyttä ei syntynyt. Varallisuuden lisäänty-

Vuolijoen historia on myös kamppailua välillä kovin oikullisiakin luonnon-voimia vastaan. Vuolijoen talvi on pitkä, kylmä ja pimeä ja se on aina vaatinut asukkailtaan sopeutumista. Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

essä torppa saattoi irrottautua emätilasta, ja siitä muodostui itsenäinen tila.

2.2 Elinkeinot

2.2.1 Metsästys ja kalastus

Metsästys ja kalastus olivat pitkään tärkeitä elinkeinoja Kainuussa. Merkittävin riistaeläin oli orava, jonka nahoilla maksettiin muun muassa veroja. Myös muita turkiseläimiä pyydettiin ja vietiin myyntiin, mutta niiden osuus oli pieni oraviin verrattuna. Kalastus ja erityisesti keväinen hauenpyynti oli tärkeä lisä elinkeinon. Myös hauet olivat hyviä veronmaksusyksiköitä. Oulujärvellä oli keskiajalta lähtien käyneet hauenpyynnissä myös rannikon talonpojat. Kalastusoikeuksista kiisteltiin tuon tuostakin ja kainuulaiset talonpojat saivat 1597 Kaarle-herttualta vahvistuksen hankkimalleen nautintayksinoikeudelle. Tämän mukaan oululaisia ja muita rannikkolaisia kiellettiin häiritsemästä oulujärveläisten elinkeinoa.

2.2.2 Kaskeaminen

Kaskenpoltto säilyi pääasiallisena maanviljelyn muotona aina 1800-luvulle asti. Kaskeaminen ei kuitenkaan ollut kruunun näkökulmasta taloudellisesti kannattavaa. Viranomaiset pelkäsivät metsien loppumista ja jo 1700-luvulta lähtien valtiovalta pyrki rajoittamaan kaskeamista. Syynä tähän voidaan nähdä metsien arvonnouseminen, tervan kysynnän kasvaminen sekä Keski-Euroopassa vallinnut puupula. Kaskenpolttokielto astui voimaan 1851. Heikon valvonnan johdosta harvaan asutuilla seuduilla kaskeaminen jatkui edelleen.

Kaskimaat saattoivat sijaita hyvinkin kaukana asutuksesta. Kaskeajien pääviljalajit olivat ruis ja ohra. Kaskenpolttajilla ei ollut useinkaan vakiintuneita kaskimaita, vaan metsää sai kaataa mistä halusi, kunhan ei mennyt liian lähelle toisen peltoa.

Vakiintuneen talonpoikaisyhteisön toimintata-

poja ja "ikimuistoisia nautintaoikeuksia" oli vaikea muuttaa, varsinkin kun metsää riitti edelleen kaskeamiseen ja tervanpolttoon. Vasta omistusolojen vakiinnuttua isojaon myötä ja valtion ahkeran valistustyön kautta peltoviljely valtasi alaa myös Kainuussa.

2.2.3 Tervatalouden aika

Vähitellen kaskeamisen loputtua hyöty metsistä otettiin tervanpoltton kautta. Tervanpoltolla on Kainuussa vahvat juuret. Ensimmäiset kirjalliset maininnat tervanpoltosta ovat jo 1600-luvulta, jolloin Paltamosta kuljetettiin tervaa Ouluun. Sitä ennen tervaa oltiin poltettu vain omaan käyttöön. Laajempi tervatalous levisi Kainuuseen 1700-luvulla. Kainuulaisten tervaa mielivät oululaiset tervaporvarit, jotka veivät sitä ennen kaikkea Englantiin. Maanviljelys ei Kainuussa ollut kovinkaan varma elinkeino ja karjatalous oli vielä kehittymätöntä, joten lisäelinkeinoja oli saatava. Oululaiset tervaporvarit saivatkin useat kainuulaiset talonpojat pian tervavelkaan antamalla katovuosina viljaa seuraavan vuoden tervalastia vastaa. Niinpä talonpoikien oli sitouduttava toimittamaan tervaa Ouluun, usein alihintaan. Ongelmana tervataloudessa oli hintojen nopea vaihtelu. Tervanpolttajat eivät koskaan tienneet kuinka paljon minäkin vuonna oli rahaa tulossa.

Valtakaudellaan, 1800-luvulla, tervanpoltto oli Kainuussa maanviljelyksen rinnalla tärkeä sivuelinkeino. Hinnan myönteinen kehitys loi pohjaa uudelle elinkeinolle. Koska metsät olivat valtion, niitä hakattiin ja kolottiin surutta. Tervanpoltto ja myyminen Ouluun toi kainuulaiset talonpojat lähemmäksi vaihdantataloutta: Oulusta tuotiin tervarahoilla viljaa, ylellisyystavaroita ja muita hyödykkeitä. Esimerkiksi kahvin juonti lisääntyi huomattavasti tuona aikana.

Tervanpoltosta kuuluisana tunnettiin muun muassa Karjalan talo Vuolijoen kylässä. 1800-luvun lopulla sieltä vietiin parhaana kesänä kaksitoista lastia tervaa Ouluun. Tervasta saatiin tuloja 4 000-5 000 markkaa silloista rahaa.

2.2.4 Maanviljelys ja karjanhoito

Niin kauan kuin metsien käyttö oli suhteellisen vapaata, karjatalous ja peltoviljely eivät juuri kehittyneet. Monessa talossa tai torpassa karjanhoito perustui muutamaan lehmään ja viljelysten laajentaminen oli hidasta. Maatalouden ongelmana oli liiallinen yksipuolisuus. Kaskenpolton loppumisen jälkeen maanviljely perustui liikaa maitotalouteen peltoviljelyn kustannuksella. Kun arvaamaton pohjoissuomalainen ilmasto aiheutti muutamia peräkkäisiä katovuosia, saattoi tilanne muodostua lähes katastrofaaliseksi. Elpyminen normaalien vuosien tasolle vei aina aikansa.

Viime vuosisadan alussa (1909) Kajaanin kihlakunnan taloudellisia oloja selvittänyt toimikunta kantoi omalta osaltaan huolta kihlakunnan maanviljelyn takapajuisuudesta. Maatalouden perusrakenteisiin oli virkamiehillä tarjottavana kaksi keskeistä parannusta: peltoviljelyä tuli laajentaa ja sen menetelmiä kehittää. Peltoalaa haluttiin laajentaa kehittämällä erityisesti suoviljelyä. Toisaalta maanviljelyn suuntaa tuli muuttaa karjanhoitoa suosivaksi. Asiat etenivät vähitellen ja suoviljelyä kohtaan tunnettujen ennakkoluulojen murtuminen tapahtui hitaasti ja pääosin vasta 1900-luvulla.

2.2.5 Metsätalous

Tilallisille tämä murros merkitsi siirtymistä uudenaikaiseen maatalouteen ja karjanhoitoon, jossa isoa osaa näyttelivät metsätyöt ja metsänhoito. Peltoa raivattiin, soita ojitettiin ja karjatalouteen panostettiin. Karjatalouden merkitys nousi keskeiseksi Kainuun maanviljelijöille. Tällainen uudenaikaistuminen merkitsi karjan ruokinnan tehostumista sekä jossain määrin karjanjalostusta. Vähitellen myös maatalouskoneiden käyttö alkoi lisääntyä, mutta hitaasti. Pääoma investoinneille saatiin metsistä. Tilattomille elinkeinon murros oli paljon tuskallisempi. Tervanpolton vähetessä työpaikat vähenivät.

Oma maatilkku oli usein niin pieni, ettei se taannut elantoa. Osa tilattomista matkasikin Kainuun ulkopuolelle jopa Amerikkaan tai Venäjälle asti leivän perään. Vuolijoen kylistäkin lähdeettiin Amerikkaan; vuoden 1900 henkikirjassa mainitaan Vuolijoen kylästä lähteneen 8 henkilöä.

Sivuelinkeinoista metsät säilyivät tärkeimpänä elinkeinon turvaajina. Metsäkämpät tulivat Kainuun korpiin 1930-luvulla metsänhakkuiden mukana. Vuolijoen maisemassa on edelleen useita kämppien raunioita. Isoja kämppiä sijaitsi muun muassa Loutelammen lähellä sekä Loutejoen varrella. Metsiä käytettiin edelleen myös perinteisesti metsästyksen ja tarvepuun hankintaan.

Oulujärvi ja Vuolijoen joet osoittivat tarpeellisuutensa jälleen uittojen ollessa suurimmillaan 1900-luvun puolivälissä. Rahan saaminen metsästä innoitti tilallisia kehittämään maanviljelyään ja raivaamaan peltoa leveämmän leivän toivossa. Muun muassa tämän seurauksena Kainuun peltoala kolminkertaistui 1920-1970 välisenä aikana. Sittenkin kehityssuunta on ollut täysin vastakkainen. Peltoja on pyritty paketoimaan ja metsittämään lisääntyvässä määrin.

Merkittävä osa pienviljelijöistä työskenteli vielä 1900-luvun puolivälissä metsätöissä, uitossa tai muussa vastaavassa sivuelinkeinossa. Elintarvikkeet pyrittiin tuottamaan vielä suurelta osin tilalla. Pellot olivat pieniä, mutta ne olivat kokonaan viljelyssä. Lisäksi tiloilla oli lähes aina karjaa. Metsätöitä riitti myös tilan omissa metsissä. Pientilat eivät kuitenkaan tulleet useinkaan toimeen pelkällä maanviljelyksellä vaan lisäelantoa hankittiin sivuelinkeinoista mahdollisuuksien mukaan.

Karjaa laitumella kesällä 2002 Oulujärven rantaniityllä, kuten jo vuosisatoja sitten. Kuva: Kainuun ympäristökeskus.

Metsätöiden teknistyminen ja ympärivuotisen metsätövoiman käyttö vähensivät kausiluonteisten töiden määrää.

2.2.6 Muita elinkeinoja

Luontaistalouden rinnalle alkoi jossain määrin ilmestyä myös muita ammatinharjoittajia. Kylissä alkoi vuosisadan loppua kohti esiintyä monenlaisia ammattinimikkeitä. Vuolijoen alueen jokaisesta kylästä löytyi vuosisadan lopussa seppä ja suutari. Saaresmäen ja Vuolijoen kylissä oli neuloja ja Vuolijoen kylässä jopa kauppias ja muurari. Näin siis kylä ei enää rakentunut pelkästään tiloista vaan myös pienistä mökeistä, joiden asukkaat hankkivat elinkeinonsa käsityöläisammateista. Tervatalouden aika alkoi vähitellen taantua 1900-luvulle tultaessa. Metsistä saatava hyöty alkoi siirtyä taas uuteen vaiheeseen, puukauppaan.

2.3 1900-luku muutoksen tuojana

Vuosisadan alussa kylien rakenne alkoi muuttua niin sisäisesti kuin ulkoisestikin. Tiloja halottiin yhä enemmän ja perinnönjaoissa tilat pienenevät. Myös puutavarayhtiöt pyrkivät ulottamaan omistuksensa kyliin ostamalla tiloja. Tilan entinen omistaja saattoi jäädä tilalle torppariksi viljelemään maata. Vuolijoella puutavarayhtiöiden osuus säilyi kuitenkin vähäisenä verrattuna esimerkiksi Kainuun pohjoisiin kuntiin. Yhtiöiden valtaamispyrkimykseen kuitenkin puututtiin ja valtaaminen saatettiin lailla mahdolliseksi 1900-luvun alussa.

1930-luvun lama kosketti myös Kainuuta. Yksi suuri muutos oli metsätöiden vähentyminen Pohjois-Suomessa. Myös muut väliaikaistyöt kärsivät lamasta ja työttömien määrän kasvu myötä

lisääntyi köyhyys ja puute. Valtion järjestämällä maanteiden rakennustyömailla pyrittiin lieventämään työttömyyttä, mutta apu oli marginaalinen. 1930-luvulla jouduttiin Vuolijoellakin järjestämään pakkohuutokauppoja, joissa velkoihin joutuneet tilalliset menettivät omaisuutensa. Vuosien 1932-37 välisenä aikana huutokaupattiin Vuolijoella 27 tilaa. Vuosi 1932 oli synkin, jolloin jopa 12 tilaa joutui huutokauppanuijan alle.

Laman vuosikymmenen jälkeen koettiin raskas sota-aika. Vuolijoen alue säästyivät sodan fyysisiltä arvilta – henkiset arvet sitä vastoin jäivät sodan kokeneeseen sukupolveen. Jälleenrakennus aloitti taas uuden aikakauden pitäjän historiassa. Siitä on tarkempi kuvaus, osana kulttuurimaiseman muovaantumista, kappaleessa Tyyppitalojen aika.

Lähteet:

Fogelberg, Paul – Viertola, Juhani 1974: Suomen teiden historia I. Helsinki. Suomen Tieyhdistys.

Hautala, Kustaa 1956: Suomen tervakauppa. Helsinki. Suomen historiallinen seura.

Heikkinen, Antero 1986: Kainuun historia III. Kajaani. Kainuun maakuntaliitto.

Huurre, Matti – Keränen, Jorma 1986: Kainuun Historia I. Kajaani, Kainuun maakuntaliitto.

Häkkilä, Matti – Voutilainen, Antti 1984: Maanomistusolojen kehityksestä sekä yksityismaanomistuksen rakennemuutoksesta ja sen alueellisista vaikutuksista Kainuussa. Oulu. Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.

Impiö, Timo – Kuokkanen, Panu – Parviainen, Sauli – Heikkinen, Mauno 2000: Kajaani – Vuolijoki alue-ekologinen suunnitelma. Helsinki. Metsähallitus.

Keränen, Jorma 1984: Kainuun asuttaminen. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto.

Kukkola, Pasi – Liljeblad, Tero 1992: Vuolijoen kunnan koululaitos Oulun yliopisto, kasvatustieteen syventävien opintojen tutkielma. Oulu.

Perko, Touko - Skogström, Väinö – Vuoristo, Kai-Veikko 1977: Suomen teiden historia II. Helsinki. Suomen Tieyhdistys.

Simula Markku 2001: Vuolijoen seurakunnan vuosisata. Vuolijoen seurakunta. Paltamo.

Tervonen, Päivi 1992: Suomussalmen kruununmetsämaiden asuttaminen. Oulun yliopisto. Historian laitos. Suomen ja Skandinavian historian pro gradu.

Tolonen, Olavi 1999: Kaivos. Suomussalmi. Myllylahti Oy.

Turpeinen, Oiva 1985: Kainuun historia II. Kajaani. Kainuun maakuntaliitto.

Valpasvuo, Ahti A.A. 1954: Säränsniemen pitäjän vaiheita. Helsinki. Vaalan kunta.

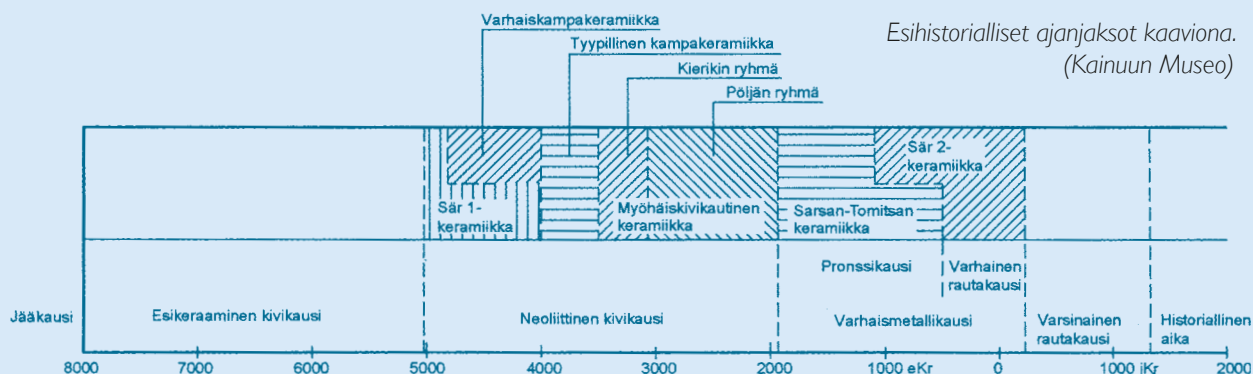
Vuolijoki, Teollisten edellytysten edistämistutkimus 1961.

Väisänen, Heino 1998: Kainuun kansan Waiheita vv.1500-1900. Jyväskylä, Gummerus Kirjapaino Oy.

Maisema muuttuu korpimaisemasta teollisuusmaisemaksi. Teiden rakentaminen oli Otanmäen kaivosta rakennettaessa yksi suuri urakka muiden joukossa. Kuva: Kainuun Museon kuva-arkisto.

3. Vuolijoen esihistoriaa

3.1 Mitä on esihistoriallinen aika

Esihistorialliseksi ajaksi kutsutaan sitä aikaa ihmiskunnan historiassa, jolta ei vielä ole olemassa kirjoitettua aineistoa. Esihistoriallisen ajan alun ja päättymisen aika eri puolilla maailmaa vaihtelee, kehityksen mukaan. Kainuussa elettiin n. 3500 eKr kivikauden aikaa ja samaan aikaan toisaalla Lähi-idässä oli jo omaksuttu kirjoitustaito ja siirrytty historialliseen aikaan.

Esihistoriallinen aika on perinteisesti jaettu käytettyjen raaka-aineiden ja työkalujen mukaan kolmeen ajanjaksoon: kivi-, pronssi- ja rautakauteen. Ajallisesti esihistorian jaksot ovat pitkiä ja siirtyminen aina ajanjaksosta seuraavaan hidasta. Ajanjaksojen alkaminen ja kesto vaihtelevat eri puolilla Suomea. Voidaan sanoa, että Etelä- ja Länsi-Suomen kehitys poikkeaa jo kivikaudelta lähtien Pohjois- ja Itä-Suomen kehityksestä. Kivikausi vaihtui vähitellen pronssikaudeksi n. 1900 eKr. Siirtyminen tapahtui vaiheittain ja vähitellen. Metalliesineiden käyttö vain lisääntyi vähitellen kiviesineiden rinnalla. Pohjois-Suomessa muutosvaihe on niin pitkäaikainen, että vaiheesta käytetään nimitystä varhainen metallikausi. Se käsittää pronssikauden ja rautakauden alkupuolen, ajanjakson n. 300 - 400 jKr.

Siirtyminen historialliseen aikaan tapahtui sekin vähitellen. Länsi-Suomessa siirtyminen historialliseen aikaan ajoittuu kristinuskon tulemiseen ja vakiintumiseen n. vuonna 1150 jKr. Pohjois- ja Itä-Suomen osalta tämä tapahtui myöhemmin. Mikäli historiallisen ajan alkamisen lähtökohdaksi tarvitaan alueelta olevaa kirjallista aineistoa, voidaan sanoa esihistoriallisen ajan - arkeologi Matti Huurteen arvion mukaan - Kainuussa jat-

kuneen aina 1500-luvulle ja Kainuun asuttamisen alkuvaiheisiin.

Esihistorian aika on pitkä ajanjakso ja siihen mahtuukin erilaisia ilmasto-olosuhteita, jotka luonnollisesti ovat säädelleet elämän olosuhteita. Esihistorian ajanjaksoja kuvatessa on vakiintunut määritelmä "kivikauden kesästä" sillä kuvataan ajanjaksoa 6800 - 4000 eKr, jolloin vuotuinen keskilämpötila on ollut pari astetta korkeampi kuin nykyisin. Tämä on ollut maamme ilmasto-olosuhteissa suotuisinta aikaa. Kainuun korkeudeltakin on löydetty merkkejä jalopuiden esiintymisestä.

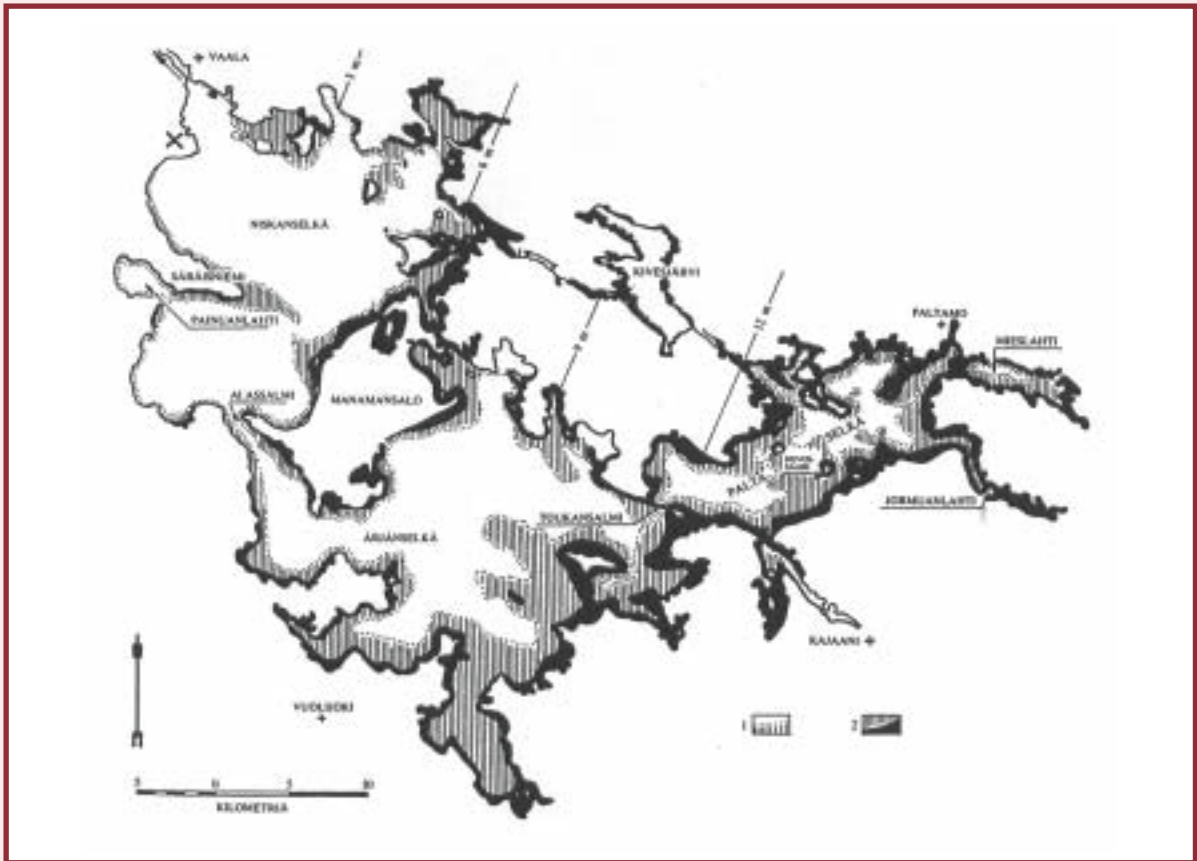
Ajan kuluessa ja kuusen vallatessa alaa kivikauden kesä alkoi päättyä. Sää muuttui vähitellen kuivemmaksi ja kylmemmäksi ja myöhemmin myös kosteammaksi. Kosteuden myötä soistuminen alkoi laajoillakin alueilla.

3.2 Asutuksen alussa

3.2.1 Vapautuminen jääpeitteestä

Kainuun vapautuminen jäästä alkoi arkeologi Matti Huurteen mukaan noin 7700 eKr ja päättyi lopullisesti noin 6800 eKr. Kainuussa esihistoriallisen ajan asuinpaikat sijaitsivat jo esikeraamiselta ajalta lähtien nykyisillä ranta-alueilla. Kainuussa ranta-alueet ovat pysyneet esihistorian ajalta lähtien lähes samanlaisina. Tässä asiassa suurempien muutoksien aiheuttaja on ollut vasta viime vuosikymmenien vesistö säännöstelyt. Poikkeuksen muodostaa kuitenkin Oulujärvi.

Tehtyjen esinelöytöjen perusteella ihminen on löytänyt tiensä nykyisen Kainuun alueelle varsin pian jääkauden jälkeen, kun eläminen täällä yleensä alkoi olla mahdollista. Kainuussa on ollut

Oulujärven kehitysvaiheita 1. Ranta n. 6400-6300 eKr. 2. Ranta n. 1700-1600 eKr. (Lähde: Koutaniemi –Keränen 1983. s. 22) X Nimisjärvi.

asutusta aina esikeraamiselta ajalta lähtien. Tätä esihistorian ajanjaksoa, jolta ei vielä tunneta savastioita, kutsutaan Suomusjärven kulttuuriksi. Se käsittää ajan jakson noin 7000/6500 - 4200 eKr. Suomusjärven kulttuurille luonteellisia esineitä, joita on säilynyt maan uumenissa tähän päivään saakka, ovat alkeelliset kirveet. Kirveen esiintyminen kertoo metsäisyyden lisääntymisestä. Tasataltat, lehdenmuotoiset liuskekärjet ja suppiloreikäiset pallonuijat ovat myös ajalle tyypillisiä esineistöä.

Tällä hetkellä, 2000-luvun alussa, vanhin Kainuussa tiedossa oleva asuinpaikka on Suomussalmen Vanha Kirkkosaari. Asuinpaikka on tulisijasta löytyneen puuhiilen perusteella ajoitettu 8290 - 7940 eKr. Nykyisen Kainuun alueelta ainoastaan Vuolijoen alueelta puuttuu tuolta ajalta selvät merkit kiinteästä asutuksesta.

3.2.2 Vuolijoen vanhimmat asuinpaikat

Oulujärven eteläpuolen vanhimmat rannat ovat veden alla. Näin Vuolijoen tunnetut asuinpaikat ovat ylempänä jokien ja pienempien järvien rannoilla. Nykyisen kirkonkylän alueella on havaittavissa tiheämpää asumista, muut asuinpaikkalöydöt

ovat enemmän hajallaan. Vuolijoen tunnetaan 10 kivikautista asuinpaikkaa. Kivikautisia irtolöytöjä on tehty lisäksi 14 paikasta. Myöhemmältä esihistorian ajalta on kaksi irtolöytöä. Lapinraunioiksi kutsuttuja kohteita Vuolijoen alueelta on inventoitu 12 kappaletta.

Pronssikauden jäljet Vuolijoen vaiheissa ovat kivikautta ohuempia, samoin rauta- ja viikinkiajan. Ainoana rautakauden ajan löytönä tunnetaan Isoaaren rannasta löydetty suksi (500 jKr) ja yksi löytäjän hallussa edelleen oleva rautakirves ja kirveen katkelma.

Tiedot Vuolijoen alueen asuttamisesta varhaismetallikauden päättymisestä uuden ajan alkuun ja savolaisekspansioon ovat vähäiset. Loppuiko asutus jossain vaiheessa kokonaan vai ei? Oliko alue vain saamelaisten ja myöhempien eränkävijöiden nautinta-alue ja läpikulkupaikka. Asiaa ei pystytä kirjallisten lähdeaineistojen ja esinelöytöjen perusteella oikein todentamaan.

Myöhempiä, kiinteiksi muinaisjäänneiksi luokiteltuja raudanpolttopaikkoja ovat Ryyntäsenjoen Lehtolankankaan hytti sekä Vuottolahden Kallionniemen mahdollinen raudanpolttopaikka. Raudanpolttopaikat ajoittuvat yleensä 1500 - 1800-luvuille.

3.3 Muinainen Vuolijoki esinelöytöjen valossa

3.3.1 Tietoa muinaisuudesta arkeologian avulla

Esihistorian ajalla ei ollut olemassakaan sitä maantieteellistä Vuolijokea, jonka tänään tunnemme. Esihistorian aikaa kuvatessa puhutaan mieluummin kulttuurista ja ajanjaksoista.

Tänä päivänä esihistorian ihmisen elämää ja asumista voidaan rekonstruoida arkeologian avulla. Ihmisen vaiheita tutkiessa tiedemies, arkeologi, luo kuvan eletystä elämästä tutkimalla esihistorian ajan ihmisten jättämiä jälkiä lähinnä irtolöytöjen ja arkeologisten kaivausten avulla. Ihmisten jälkiä asuinpaikalla arkeologit kutsuvat kulttuurikerroksiksi. Tämä noin puoli metriä korkea punaisen ruskeaksi värjäytynyt maakerros sisältää yleensä pieninä fragmentteina jälkiä eletystä elämästä. Mahdolliset esinelöydöt, rikkoutuneen saviastian palaset, kvartsi-iskokset, ruoanjätteet, tunkiot ym. ovat johtolankoja esihistorian ajan ihmisen maailmaan.

Tiedot Vuolijoiden muinaisuudesta rajoittuvat juuri esinelöytöihin, suoritettuihin arkeologisiin kaivauksiin ja inventointeihin sekä niistä tehtyihin tieteellisissä julkaisuissa esiteltyihin päätelmiin. Näiden perusteella onkin rekonstruoitu seuraava kuvan Vuolijoen muinaisuudesta. Seuraavassa esitellään muutamia Vuolijoen alueelta löytyneitä esineitä.

3.3.2 Esinelöytöjen kertomaa

Vuolijoen esikeraamisen ajan löydöt todistavat ihmisen ainakin liikkuneen nykyisen Vuolijoen alueella.

Vanhimpia Vuolijoen alueelta tehtyjä esinelöytöjä on mm. Myllylän kivistä valmistettu pallonuija. Nuija on löydetty poikkeuksellisen matalan veden aikana. Löytöpaikka on pääsääntöisesti veden alla, noin pari sataa metriä normaalista rantaviivasta. Pallonuijia on käytetty ilmeisesti metsästysaseina, eräänlaisina nuijina. Pallonuija on pyöreäksi hiottu kivi, jonka keskelle on porattu reikä. Käytetty kivi on jotain helposti työstettävää kivimateriaalia, kuten vuolu- tai hiekkakiveä. Vuolijoen pallonuijan oletetaan olevan Suomusjärven kulttuurin alkupuolelta. Löytövaiheessa pallonuijaan oli kiinnitetty narunpätkä, mikä viittaa siihen että sitä on myöhemmin käytetty verkon painokivenä. Tarkoituksenmuotoinen esine on siis helposti löytänyt uuden käyttötarkoituksen.

Toinen merkittävä esihistorian ajan työkalu on, löytöpaikkansa Karjalan talon mukaan, nimeltään Karjalan kourutaltta. Kourutaltat, kuten tämäkin ovat kauttaaltaan hyvin hiottuja, selkäpuolelta kaarevia ja käyttöpuolelta kuperia esineitä.

Vuottolahden Nurmelan mailta löytynyt kaarevateräinen kirves edustaa pohjalaistyyppistä esineistöä. Nurmelan kirvestä, jossa on kengänkärjenmuotoinen terä on todennäköisesti käytetty suurriistan, karhun ja hirven nylkemisessä ja luonnollisesti myös poltto- ja rakennuspuun kaadossa. Pohjalaiset tyypit ovat syntyneet esikeraamisella ajalla ja ainakin kirveet ovat olleet käytössä vielä varhaismetallikaudella. Yleistä oli, että jos jonkun työkalun muoto nähtiin tarkoituksenmukaiseksi ei sitä muutettu kovin helposti ja se ehkä vain vähän muunneltuna oli käytössä vuosituhansia.

Pii on kiviakauden tärkeimpiä raaka-aineita. Tiiviin ja helposti muotoiltavan ja kestävästi piin ominaisuudet sopivat hyvin kiviesineiden valmistamiseen. Koska piitä ei luontaisesti esiinny Suomen maan kamaralla, antavat täällä löytyneet piilöydöt mielenkiintoista tietoa kiviakauden ajan kulttuurien vuorovaikutuksesta ja ihmisten liikkeistä. Kainuun alueelle pii kulkeutui idästä.

Kvartsiä käytettiin tavallaan korvaavana materiaalina työkalujen valmistuksessa sellaisilla alueilla, jossa piitä ei ollut saatavilla. Kvartsi on helpommin lohkeavaa ja pehmeämpää kuin pii. Kvartsi lohkeilee epäsäännöllisemmin kuin pii ja se vaikeutti suurempien esineiden työstämistä. Sitä vastoin pikkuesineiden, kuten nuolenkärkien, kaapimien ja porien, raaka-aineena se oli erittäin käyttökelpoinen.

Kainuussa on löydetty eniten lapinrauniota Vuolijoen alueelta. Ne ovat Käkisaaren Jataharju, Lapinniemen neljä ja Vuottolahden Mustikkakan-kaan kymmenen lapinrauniota. Lapinraunioiksi nimitetään Sisä- ja Pohjois-Suomessa olevia kivi-ryötkkiöitä tai ryötkkiöhautoja. Koko maakunnan alueelta tunnetaan noin kolmisenkymmentä ryötkkiötä, joista ainoakaan ei ole varma hauta. Osa lapinraunioista saattaa olla kivikautisia.

3.3.3 Ihminen osana luontoa

Esihistorian ajalla ihminen oli täysin riippuvainen luonnosta. Kaikki työkalut tehtiin käsin. Materiaaleina olivat kivi, puu, luu, nahkat ja kasvit eri muodoissaan. Riistan saanti ohjasi asumista. Vesistöt olivat ensisijaisia kulkureittejä ja ne vaikuttivat erityisesti asutuksen leviämiseen. Asuinpaikat sijaitsivatkin yleensä liikkumisen ja ruoan hankinnan kannalta edullisilla paikoilla. Rannoilla oli luontaisia luonnonmuovaamia asuinpaikkoja. Lämpimälle suojaiselle hiekkarannalle saattoi helposti asettautua asumaan ilman suurempia raivaustöitä. Kala-apajat olivat vieressä eikä luonnonkauden merkitystään ole syytä aliarvioida.

Tuon ajan yhdyskunnalla saattoi olla useampia asuinpaikkoja. Riistan riittävyden mukaan asuinpaikkaa vaihdettiin usein, mutta samaa asuinpaikkaa varmaan käytettiin useammankin kerran. Kausiasuntopaikat valittiin riistan saatavuuden,

kalankudun, peurojen ja muun riistan liikkeiden mukaan.

Esihistorian ajan elinkeinot ja elämä yleensä näyttävät tämän päivän tutkijoille metsästystavoista kertovina esinelöytöinä, kalastusta varten rakennetuista pyydysrakennelmista tai vaikka hautakalmistoina. Kivikauden ihminen sulautui vielä suureksi osaksi luonnonprosesseja ja se on jättänyt vain vähän jälkiä maisemaan omasta toiminnastaan.

Ihminen eli liikkuen paikasta toiseen kulkuvälineenä jalat tai ruuhi, talvisin myös sukset ja yksijalaksinen reki. Elettiin keräilytaloudessa. Ravintona oli riista ja kala sekä kerätyt marjat ja sienet. Riistana oli ajankohdasta ja ajanjaksosta riippuen hirvi, karhu, majava, näätä tai vaikka jänis. Riistalintuina mm. joutsen, vedenriistana ainakin hauki tai särkikalat.

Pronssikaudella ja varhaisella rautakaudella pyyntitalouden rinnalle nousi vähitellen karjanhoito ja maanviljely. Ihmisen vaikutus luontoon ja sitä kautta maisemaan lisääntyi. Syntyi suurempia asuinyhteisöjä ja enemmän jälkiä asumisesta ja ihmisen vaikutuksesta ympäristöön.

3.3.4 Varhaisin puurakennus?

Vuolijoelta ei ole jäänyt merkkejä siitä millainen oli esihistorian ajan ihmisen asumus. Yleensä siitä on jäljellä hyvin vähän tietoa. Arkeologisten tutkimusten yhteydessä on esihistoriallisista asumuksista kuitenkin muodostunut jonkinlainen yleispätevä kuva, joka sopinee Pohjois-Suomeen. Asumus lienee ollut yksinkertainen puisten paalujen tai hirsikehikon varaan rakennettu kotamainen rakennelma. Sen peitteenä on käytetty mahdollisesti oksia, sammalta ja kylmimpinä aikoina myös eläinten nahkoja. Ruoan laitto on tapahtunut erillisellä liedellä majan ulkopuolella.

3.4 Vuolijoen muinaismuistokohteet ja kiinteät muinaisjäännökset

3.4.1 Muinaismuistolaki

Muinaisjäännöksiä ovat maisemassa tai maaperässä olevat muinaisen ihmisen toiminnasta syntyneet jäljet, rakennelmat tai kerrostumat. Muinaisjäännöksiä ovat: maa- ja kivikummut, röykkiöt, kivikehät ja muut kiveykset ja kivilatomukset, jotka ovat ihmisten muinoin tekemiä. Pakanuuden aikaiset haudat ja kalmistot, myös sellaiset, joista maan pinnalla ei ole merkkejä. Kivet ja kalliopinnat, joissa on muinaisilta ajoilta kirjoituksia, kuvia tai muita piirroksia tahi maalauksia, hiomauria tai muita hionnan tahi hakkuun jälkiä taikka uhrikuoppia, uhrilähteet, uhripuut, uhrikivet ja muut palvon-

tapaikat sekä muinaiset käräjäpaikat. Muinaisilta ajoilta peräisin olevat asumusten jäännökset sekä asuin- ja työpaikat, niin myös muodostumat, jotka ovat syntyneet sellaisten asumusten tai paikkojen käyttämisestä. Muinaisaikaiset hylätyt linnat, linnamäet, linnoitukset, linnakkeet, vallit ja vallihaudat sekä niiden jäännökset, kirkkojen, kappeliin, luostarien ja muiden huomattavien rakennusten rauniot sekä muinaiset hautapaikat, jotka eivät ole seurakunnan hoidossa olevalla hautausmaalla kivet, ristit ja patsaat, jotka muinoin on pystytetty jonkun henkilön tai tapahtuman muistoksi tai uskomuksellisessa tarkoituksessa, samoin kuin muut sellaiset muistomerkit muinaisten huomattavien kulkuteiden, tienviittojen ja siltojen sekä vartioli- ja muiden sellaisten laitteiden jäännökset kiinteät luonnonesineet, joihin liittyy vanhoja tapoja, tarinoita tai huomattavia historiallisia muistoja esihistorian ajan asuinpaikat, historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset kuten myös yksittäiset 2. maailmansodan aikaiset puolustusvarustukset, jotka on historiallisen merkityksen johdosta rinnastettu muinaismuistokohteisiin.

Muinaisjäännösten säilyminen on turvattu muinaismuistolaissa (295/1963). Muinaismuistolain mukaan "Kiinteät muinaisjäännökset ovat rauhoitettuja muistoja Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta." Ilman tämän lain nojalla annettua lupaa on kiinteän muinaisjäännöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen on kielletty". Kiinteiden muinaisjäännösten rahoittamista valvoo Museovirasto. Museovirasto voi myöntää luvan muinaisjäännösten tutkimiseen sekä niiden hoidon suunnitteluun. Osa muinaisjäännösten ja suojeluun liittyvistä tehtävistä on delegoitu maakuntamuseolle.

Lisätietoja Muinaismuistolaista

<http://www.finlex.fi/muinaismuistolaki>

Muinaisjäännökset jaetaan merkittävyyden perusteella kolmeen luokkaan:

Ensimmäiseen luokkaan (I) kuuluvat ne kohteet, joiden säilyminen on turvattava kaikissa olosuhteissa. Toiseen luokkaan (II) kuuluvat muinaisjäännökset, jotka voidaan vapauttaa rahoituksesta arkeologisten tutkimusten jälkeen. Luokkaan III kuuluvat pahoin tuhoutuneet tai riittävästi tutkitut ja rauhoituksesta vapautetut muinaisjäännökset.

3.4.2 Miten tunnistat muinaismuistokohteen tai kiinteän muinaisjäännöksen?

Muinaismuistolaki kertoo, mitkä luonnossa havaittavista kohteista ovat muinaismuistokohteita

*Mustikkakankaan kivikkoisessa maisemassa sijaitsevassa lapinrauniokalmistossa on kaikkiaan 11 röykkiötä. Röykkiöt ovat halkaisijaltaan keskimäärin metristä viiteen metriin.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.*

tai historiallisen ajan kiinteitä muinaisjäännöksiä. Maisemassa liikkujaa varten on hyvä selvittää mistä tunnistaa mainitut kohteet.

Periaatteessa muinaisjäännöksiä voi löytyä kaikkialta, missä on ollut asumiseen kelpavaa maata. Esihistoriallisen ajan asuinpaikoista on harvoin näkyviä merkkejä maan päällä. Tai näitä merkkejä on osattava lukea. Viitteitä mahdollisesta asuinpaikasta antavat irtolöydöt: kvartsi- ja kivi-iskokset palanut luu, luu-, savi-, kivi- tai metalliesineiden osat ja jäljet nuotionpidosta. Pitkällinen asuinpaikka on jättänyt jälkeensä likautuneita maakerroksia.

Maastosta selkeämmin löydettävissä ovat hautapaikat, kuten rauniokalmistot ja pyyntikuopat, esimerkkinä Mustikkakankaan lapinrauniokalmisto, jossa on 10 erinomaisesti säilynyttä lapinrauniota. Raunioita ei ole tutkimuksista huolimatta pystytty ajoittamaan. Esihistoriallisen ajan pyyntitavoista ovat muistoina pyyntikuopat. Peurojen ja hirvien pyydystämiseen käytetyt kuopat ovat olleet käytössä vielä historiallisella ajalla. Pyyntikuoppia voi havaita hiekkaperäisillä, eläinten luontaisilla kulkupaikoilla kuten järvien ja lampien välisillä kankailla. Pyyntikuopat muodostavat usein kuopakettjun. Kuopat naomioitiin - kuten piirretyissä filmissäkin tehdään - havuilla tai oksilla. Vuolijoelta ei tällä hetkellä tunneta yhtään pyyntikuoppaa.

Ihmisellä on aina ollut tapana järjestää ja merkitä elinympäristönsä jollakin lailla. Luonnollinen elementti tähän tarkoitukseen on luonnonkivi, jota on kaikkialla saatavissa. Hautaröykkiöiden lisäksi kivistä on saatettu latoa myös muita vaikeammin tulkittavia asetelmia. Maisemassa "eteentulevat" säännölliset kivilatatomukset herättävät aina jollain tavalla mielenkiintoa kohteen tarkoituksesta ja merkityksestä. Tärkeää kuitenkin on että kohdetta

ei lähde omin päin tutkimaan, vaan ottaa yhteyttä Museovirastoon tai maakuntamuseoon. Yleisimpiä ja tunnetuimpia historiallisen ajan kiinteitä muinaisjäännöksiä ovat vanhat asuinpaikat, tervahaudat ja raudanpolttopaikat.

Kiinteä muinaisjäänne voi olla vanha käytöstä poisjäänyt asuinpaikka, jossa on jäljellä jonkin verran asumiseen liittyviä rakenteita, kuten rakennuksen tai rakennusten pohjia. Arvokkaaksi paikan voi tehdä esimerkiksi se, että paikkaan liittyy joku historian kannalta merkittävä tapahtuma tai henkilö. Uudemman ajan muinaisjäännöksiä ovat myös kaskenpolttoon liittyvät kaskirauniot ja nauris-kuopat. Tervahautoja metsissä on vielä paljonkin.

3.4.3 Vuolijoen muinaismuistokohteet

Ensimmäisiä esihistorian kohteiden inventointeja Kainuun alueella on O.A.F. Mustosen (Lönnbohm) keskeneräinen käsikirjoitus vuodelta 1892. Keskeneräisyydestään huolimatta se tarjoaa paljon tietoa alueen muinaismuistoista, ja erityisesti niiden kunnosta, ajalta jolloin Mustonen maastotutkimuksiaan teki.

Vuolijoen muinaismuistoinventoinnin on tehnyt vuonna 1982 FM Heikki Matiskainen. Kainuun Museon arkeologi Esa Suominen ja rakennustutkija Päivi Tervonen ovat lisäksi inventoineet Lehtolankankaan ja Kallioniemen raudanpolttopaikat. Museovirasto on inventoinut vuonna 1982 Saaresjoen harkkohytin alueen. Kainuun Museo on täydentänyt inventointia vuonna 1987. Saaresjoen harkkohytin kuuluu kiinteisiin muinaisjäännöksiin.

Museoviraston julkaisuun *Maiseman muisti – Valtakunnallisesti merkittävät muinaisjäänökset* julkaisuun on valittu maakunnittain omaleimaisimmat muinaismuistot ja joitain historialliselta ajalta olevia kohteita, kuten muutamia saamelaiskohteita raudanpolttopaikkoja tai kiinteitä muinaisjäänöksiä yms. Vuolijoelta on mukana yksi kohde, Jatanharjun varhaismetallikautinen lapinraunio.

Kainuun muinaismuistokohteista ja kiinteistä muinaisjäänöksistä yhtenäisimmän materiaalin muodostaa edelleen seutukaavaliiton julkaisu ”Kainuun esihistorialliset muinaisjäänökset” vuodelta 1988. Vuolijoelta siinä on mukana 15 kohdetta. Esihistoriallisen ajan kohteiden ja kiinteiden muinaisjäänösten osalta on menossa aineiston täydennys ja päivitystyö.

Monet Vuolijoen muinaismuistokohteista ovat löytyneet joko pellonmuokkauksen tai muun peltoyön yhteydessä, ojaa kaivettaessa tai kalareissulla. Tuntemattoman näköinen, mutta samalla myös käyttökelpoisen näköinen, on sitten herättänyt kiinnostusta. Joskus se on otettu käyttöön tai sitten se on ajan kuluessa kadonnut kokonaan. Joku on keksinyt lähettää oudon esineen asiantuntijoiden tutkittavaksi. Aina pitäjästä löytyy joku, jolla on ollut erityiskiinnostusta muinaismuistokohteita ja näitä outoja esineitä kohtaan. Vuolijoella tällainen henkilö on erityisesti ollut palopäällikkö Osmo Nissinen, jonka paikallistuntemus ja tiedot paikkakunnan historiasta ovat auttaneet kohteiden inventoinnissa.

Muinaismuistokohteiden lisäksi seuraavassa luettelossa on mukana sekä kiinteät muinaisjäänökset että inventoidut kaskirauniot. Luettelossa on myös sellaiset inventoidut kohteet, jotka liittyvät paikkakunnan perimätiedossa mukana kulkeviin tarinoihin lappalaisten asuinpaikoista. Kohteiden joukossa on puutteita historialliselta ajalta: Vuolijoelta ei ole inventoitu yhtään tervahaudan paikkaa.

Seuraavaan luetteloon ja siihen liittyvään karttaan on koottu kaikki Vuolijoelta inventoidut muinaismuistokohteet ja kiinteät muinaisjäänökset sillä sijaintitarkkuudella, joka niistä on ollut saatavissa. Suluissa mahdollisesti oleva merkintä KM viittaa Kansallismuseon kokoelmiin.

1. Koskenkangas

peruskarttalehti:	3431 05 VUOTTOLAHTI
koordinaatit:	711413 / 351525
luokka:	-
tyyppi:	irtolöytöjä
alue:	Vuottolahti, Koskenkangas
maanomistaja:	yksityinen
inventointivuosi:	Tarkastus 1982: Heikki Matiskainen ja Matti Huurre

Alueelta on löytynyt irtolöytönä esihistorian ajan reikäse (KM 2378:6). Reikäse on löydetty tervahaudan pohjaa kaivettaessa.

2. Nurmela

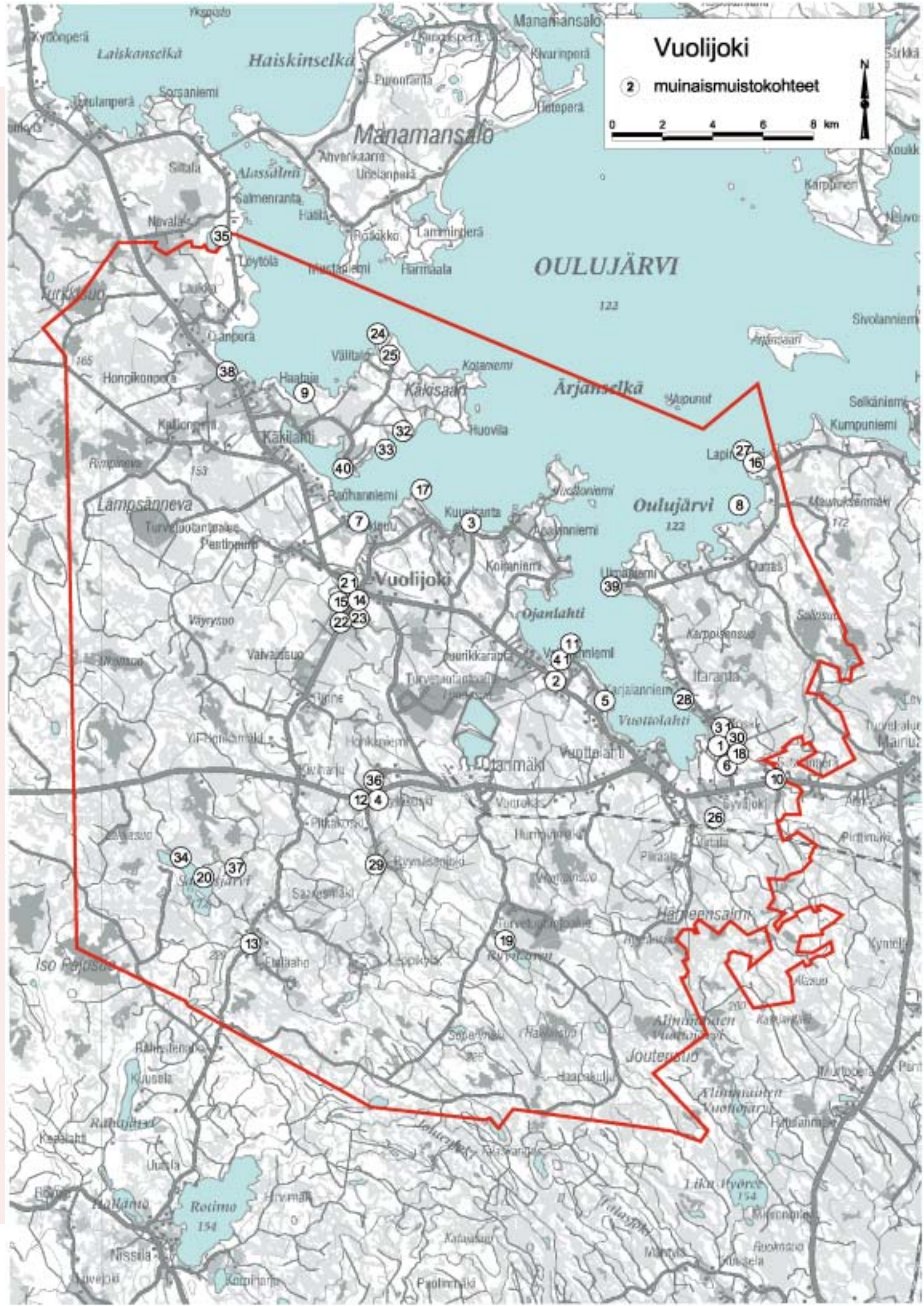
peruskarttalehti:	3431 02 OTANMÄKI
koordinaatit:	7116707 / 3508358
luokka:	II
tyyppi:	kivikautinen asuinpaikka
alue:	Vuottolahti
maanomistaja:	yksityinen
inventointivuosi:	1982: Heikki Matiskainen

Kivikautinen asuinpaikka sijaitsee Rasinpellon tilalla, Vimpelinjoesta noin 130 metriä itään päin. Esinelöytö, pohjalainen kirves (KM 10451:1) löydetty vuonna 1936 pellon pinnalta, n. 130 metriä Vimpelinjoesta ja 500 metriä Oulujärvestä olevalta peltorauniolta. Paikalla on ollut esihistorian ajan asuinpaikka. Muita löytöjä (KM 21468), kvartsiesineitä ja -iskoksia.

3. Nurkkala

peruskarttalehti:	3431 03 VUOLIJOKI
koordinaatit:	7123170/3504910
luokka:	II
tyyppi:	kivikautinen asuinpaikka
alue:	Kuusiranta
maanomistaja:	yksityinen
inventointivuosi:	1982. Heikki Matiskainen

Huuskonniemen pohjoispuolella olevalla pellolla sijaitseva asuinpaikka. Paikka sijaitsee noin 50 metrin päässä Oulujärvestä. Paikka on löytynyt pellon pinnalta ojan kaivamisen yhteydessä. Pellolta on löytynyt kvartsi-iskoksia (KM 10451:2). Löydöt viittaavat asuinpaikkaan.

Vuolijoki

② muinaismuistokohteet

4. Kytökoski

peruskarttalehti:	3431 02 OTANMÄKI
koordinaatit:	7112220/3500840
luokka:	II
tyyppi:	kivikautinen asuinpaikka
alue:	Kytökoski
maanomistaja:	yksityinen
inventointivuosi:	1969 tarkastus, Leena Tomanterä, 1982 inv. Heikki Matiskainen

Paikalta on löytynyt pohjalainen poikkikirves (KM 12175). Esineen on löytänyt Reino Halonen vuonna 1936 ojaa kaivettaessa saviperäiseltä jokitörmältä, vanhan asuinrakennuksen perustuksista. Kivikautinen asuinpaikka sijaitsee Kajaani-Kokkola maantien eteläpuolella Kytökosken etelärannalla. Asuinpaikkaan liittyvät löydöt ovat pihapiirin ympärillä olevalta pellolta.

5. Karjala

peruskarttalehti:	3431 05 VUOTTOLAHTI
koordinaatit:	7116 11/351044
luokka:	-
tyyppi:	Kivikautinen löytöpaikka
alue:	Vuottolahti, Karjala
maanomistaja:	yksityinen
inventointivuosi:	1982: Heikki Matiskainen

Alueelta on löytynyt kourutaltoa (KM 2378:7). Esineen ihan tarkka löytöpaikka ei ole enää tiedossa.

6. Tervaniemi

peruskarttalehti:	3431 05 VUOTTOLAHTI
koordinaatit:	7114 15 / 3515 25
luokka:	-
tyyppi:	kivikautinen löytöpaikka
alue:	Koski, Tervaniemi
maanomistaja:	yksityinen
inventointivuosi:	1982: Heikki Matiskainen

Pellolta on löytynyt kynnetäessä tasataltan katkelma (KM 3041:5) ja kourutaltoa, joka on mennyt hukkaan. Pellolla on jäänteitä talonpoikaisraudan poltto paikasta.

7. Myllylä

peruskarttalehti:	3431 03 VUOLIJOKI
koordinaatit:	712320/350056
luokka:	-
tyyppi:	kivikautinen löytöpaikka
alue:	Vuolijoen kylä, Myllylä
maanomistaja:	Vuolijoen- Manamansalon jakokunnan yhteinen vesialue
inventointivuosi:	1982: Heikki Matiskainen

Vuonna 1962 järven rannasta matalanveden aikana on löytynyt suppiloperäinen pallonuija

(KM 17862). Paikan tarkka löytöpaikka on n. 500 m Rauhaniemen talosta itään. Löydettyessä reiässä on ollut narunpätkä. Pallonuijan löytäjä on Hannu Nissinen.

Tilan alueelta on löydetty myös keihäänkärki riihirakennuksen kaakkoispuolisesta pellosta. Esine on sittemmin kadonnut.

8. Isosaari

peruskarttalehti:	3431 06 OUNAS
koordinaatit:	7123 /3515
luokka:	-
tyyppi:	rautakautinen löytöpaikka
alue:	Ounas, Myllylahti
maanomistaja:	UPM-Kymmene Oyj
inventointivuosi:	1982: Heikki Matiskainen

Löytöpaikka on saassa. Saari on hyvin matala, noin metrin verran Oulujärvestä kohoava ja tiheäpuustoinen. Paikalta on löytynyt pienapohjainen suksi (Kainuun Museo 2797). Suksen ikä on ajoitettu 14 C- menetelmällä. Se on ajoitettu 1440 – 120 b.p. Suksen löytäjä on Eino Säisä.

9. Paatio

peruskarttalehti:	3413 12 KÄKILAHTI
koordinaatit:	7128 40/3498 36
luokka:	-
tyyppi:	esihistoriallinen löytöpaikka
alue:	Käkilahti
maanomistaja:	yksityinen
inventointivuosi:	1982: Heikki Matiskainen

Esinelöytönä paikalta on reiällinen vuolukiven kappale (KM 18872). Sen löysi ison petäjän juurelta Antti Peltonen vuonna 1972. Petäjä sijaitsee Oulujärven rannassa, asuinrakennuksesta n. 80 m (NNW). Löytö ei välttämättä viittaa asuinpaikkaan.

10. Siltala

peruskarttalehti:	3431 05 VUOTTOLAHTI
koordinaatit:	7112 82 / 3517 15
luokka:	-
tyyppi:	kivikautinen löytöpaikka
alue:	Vuottolahti, Siltalanperä
maanomistaja:	yksityinen
inventointivuosi:	1982: Heikki Matiskainen

Siltalasta on löytynyt pohjalainen kourutaltoa (KM 19985). Löydön on toimittanut Kansallismuseon Kari Ollila. Esine on löytynyt talon ulkorakennuksen lattialta muun rojun joukosta. Siltalan alueelta on löydetty myös kirves.

11. Valtalanniemi

peruskarttalehti:	3431 02 OTANMÄKI
koordinaatit:	7118 02 / 3508 82

luokka: -
 tyyppi: kivistä löydetty
 alue: Vuottolahti, Valtalanniemi
 maanomistaja: Mainua – Murtomäki – Vuottolahti yhteinen vesialue
 inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen

Löytöpaikka sijaitsee venevalkamassa, noin 2,5 metrin syvyydestä ja 10 metrin päässä rannasta. Paikalta on löytynyt Äänisen vihreäliuskeesta tehty käyräselkäinen kourutaltta (KM 20944).

12. Kankaala

peruskarttalehti: 3431 02 OTANMÄKI
 koordinaatit: 7112 15 / 3500 69
 luokka: -
 tyyppi: kivistä löydetty, mahdollinen asuinpaikka
 alue: Kytökoski
 maanomistaja: yksityinen
 inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen

Paikalta on 1950-1960-lukujen vaihteessa löytynyt alkeellisen kirveen teelmä (?), esineeksi muotoiltu kivi (KM 21477) ja hukassa oleva kivistä kirves. Esineet on löytänyt Kankaalan isäntä Väinö Pikkarainen. Löytöpaikka on ollut tarkastushetkellä laitumena.

13. Pellikka

peruskarttalehti: 3413 10 SAARESMÄKI
 koordinaatit: 7106 34 / 3496 31
 luokka: -
 tyyppi: pronssikautinen löydetty
 alue: Saaresmäki
 maanomistaja: yksityinen
 inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen

Pellikan pihapiiristä on löydetty pronssikautinen piiveitsi (KM 21479). Esine on löytynyt 25 – 30 cm syvyydeltä sähkökaapeliojaa kaivettaessa. Ojan profiilissa ei näkynyt merkkejä asuinpaikasta.

Pellikan pihassa on siirtolohkare, jonka kuviointi on perimätiedon mukaan ihmisen tekemä. Kivestä on tulkittu ”karhun tassu” ja ”lehmän sorkka”. Kiveä kutsutaan ”Ukon kiveksi”.

14. Myllypelto

peruskarttalehti: 3431 02 OTANMÄKI
 koordinaatit: 7119 83 / 3500 35
 luokka: -
 tyyppi: kivistä löydetty
 alue: Kirkonkylä
 maanomistaja: yksityinen
 inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen

Myllypelto on löytynyt alkeellinen kirves ja reikäkivi (KM 21476). Viimeksi mainittu on mennyt

hukkaan. Esinelöydöt on tehnyt peltomaisemasta Jorma Karjalainen. Kirves on löytynyt viemärin laskuputkea kaivettaessa. Suppiloreikäinen, hyvin hiottu kivi on löytynyt asuinrakennuksesta n. 200 m SSW oleva hiekkainen kumpu. Myllypelto on ihan Kirkonkylän keskustassa: etäisyys Vuolijoen 300 m NE ja kirkosta 100 m SW. Pelto sijaitsee loivasti joesta kohoavalla rinteellä. Pellot ovat laitumena. Toinen paikalta löydetty kiviesine on kadonnut.

15. Päivärinne

peruskarttalehti: 3413 12 KÄKILÄHTI
 koordinaatit: 7120 18 / 3499 85
 luokka: II
 tyyppi: kivistä löydetty asuinpaikka
 alue: Päivärinne, Kirkonkylä
 maanomistaja: yksityinen
 inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen

Päivärinteen pellolta on löytynyt reikäkivi, kvartsisiesineitä ja kvartsi-iskoksia (KM 21470). Reikäkivi on löytynyt perunapelloilta perunannoston yhteydessä vuonna 1975, löytäjänä talon tytär Johanna Alasalmi. Pelto on raivattu uudispelloksi 1950-luvulla.

16. Lapinniemi

peruskarttalehti: 3431 06 OUNAS
 koordinaatit: 7125 60 / 3516 07
 luokka: -
 tyyppi: esihistoriallinen löydetty
 alue: Ounas, Lapinniemi
 maanomistaja: Mainuan-Murtomäen-Vuottolahden yhteinen vesialue
 inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen

Lapinniemestä on löytynyt matalanveden aikana lietteestä suksi (KM 21486). Suksen on löytänyt Pentti Kempainen vuonna 1969.

17. Rahkeenkari

peruskarttalehti: 3431 03 VUOLIJOKI
 koordinaatit: 7124 46 / 3503 02
 luokka: -
 tyyppi: kivistä löydetty
 alue: Rahkeenkari, Kuusiranta
 maanomistaja: Vuolijoen – Manamansalon jakokunta yhteinen vesialue
 inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen

Rahkeenkariin kvartsiittinen reikäkivi (KM 21478) on löytynyt kalareissulla karin lounaisrannalta rantakivikosta. Korkean veden aikana kari peittyi kokonaan. Asuinpaikkaan viittaavaa ei paikalta ole löytynyt.

18. Jokipelto

peruskarttalehti: 3431 05 VUOTTOLAHTI
koordinaatit: 7114 18 / 3515 55
luokka: II
tyyppi: kivikautinen asuinpaikka
alue: Jokipelto, Koski
maanomistaja: yksityinen
inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen

Löytöaikana Jokipellon pellossa viljeltiin perunaa. Pellolta on löydetty kiviesineen katkelmia, esineen teelmä ja kvartsiesineitä ja kvartsi-iskoksia (KM 21469). Jokipelto sijaitsee Mainuanjoen NE puolella, noin 30 metrin päässä.

19. Ryynänen

peruskarttalehti: 3431 01 LEPPIKYLÄ
koordinaatit: 7106 42 / 3506 40
luokka: II
tyyppi: kivikautinen asuinpaikka
alue: Ryynänen, Leppikylä
maanomistaja: Valtion metsämaa
inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen

Ryynäsen järven rannalta on löytynyt kvartsi-iskoksia (KM 21472). Ryynänen on soiden ympäröimä järvi, joista saa alkunsa toinen Vuolijoen latvahaaroista. Ryynäsen koillisrannalla kohoaa muuta ympäristöään ylempänä oleva hiekkainen harjanne. Harjanne muodostaa hiekkaisen rannan. Kvartsi-iskokset ovat löytyneet tältä rannalta.

20. Niskan tammi

peruskarttalehti: 3413 10 SAARESMAKI
koordinaatit: 7109 08 / 3494 38
luokka: II
tyyppi: kivikautinen asuinpaikka
alue: Saaresmäki, Saaresjoki
maanomistaja: UPM-Kymmene Oyj
inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen

Saaresmäen rannalta löytyneet kvartsikaavin ja iskokset ovat löytyneet rantavedestä, noin 25 metrin matkalta (KM 21471). Osa kivikautisesta asuinpaikasta on huuhtoutunut veteen. Saaresmäen pinta on pysynyt samana jääkauden jälkeisen ajan aina uiton aikaiseen säännöstelyyn asti, mikä on nostanut veden pintaa ja tuhonnut asuinpaikan.

21. Katajamäki

peruskarttalehti: 3413 12 KÄKILAHTI
koordinaatit: 7120 77 / 3499 98
luokka: II
tyyppi: kivikautinen asuinpaikka
alue: Kirkonkylä, Katajamäki
maanomistaja: yksityinen
inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen

Katajamäen tila sijaitsee aivan Vuolijoen kirkonkylän keskustassa. Tila on muusta ympäristöstä hieman korkeammalla kummulla. Pihapiiristä, asuinrakennuksen seinästä noin 5 – 10 metrin päästä on löytynyt kvartsi-iskoksia (KM 21474). Samalta paikalta on löytynyt myös tuluspiitä ja mahdollinen tulusrauta.

22. Haapala

peruskarttalehti: 3413 11 VAIVAISSUO
koordinaatit: 7119 40 / 3499 99
luokka: II
tyyppi: kivikautinen asuinpaikka
alue: Kirkonkylä, Haapala
maanomistaja: yksityinen
inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen

Kvartsiesineiden löytöpaikka ja kivikautinen asuinpaikka on tilan pellolla asuinrakennuksen NW puolella, aivan Vuolijoki-Otanmäki maantien laidalla (KM 21475). Osa asuinpaikasta lienee maantien alle.

23. Peltola

peruskarttalehti: 3431 02 OTANMAKI
koordinaatit: 7119 67 / 3500 64
luokka: II
tyyppi: kivikautinen asuinpaikka
alue: Kirkonkylä, Peltola
maanomistaja: yksityinen
inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen

Kivikautinen asuinpaikka sijaitsee tilan navetarakennuksen takana olevalla perunapellolla. Löydöt, kvartsikaavin ja iskos (KM 21481) ovat kasvimaalta, noin 10 metrin päästä navetasta.

24. Jatanharjunnokka

peruskarttalehti: 3432 01 UNELANPERÄ
koordinaatit: 7130 67 / 3501 39
luokka: I
tyyppi: varhaismetallikautinen lapinraunio
alue: Käkisaari, Jatanharjunnokka
maanomistaja: Manamansalon lohkokunnan yhteinen maa-alue
inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen
Tarkastus 1998
Helena Taskinen

Jatanharjunnokan lapinraunio sijaitsee maise-
mallisesti kauniilla paikalla Jatanharjuniemen
luoteiskärjessä. Lapinraunion pituus on 5,5 metriä,
leveys viisi metriä ja korkeus vain 30 cm. Lapin-
rauniota peittää mustikka, puolukka ja suopursu
kasvusto sekä muutama pienempi kataja.

25. Jataharjun torni

peruskarttalehti:	3431 03 VUOLIJOKI
koordinaatit:	7129 86 / 3501 78
luokka:	I
tyyppi:	lapinraunio
alue:	Käkisaari, Jatanharjunniemi
maanomistaja:	Manamansalon lohkokunnan yhteinen maa-alue
inventointivuosi:	1982: Heikki Matiskainen Tarkastus 1998 Helena Taskinen

Röykkiö sijaitsee niemessä sen korkeimmalla kohdalla, tuhotun kolmiomittaustornin alla. Röykkiö on halkaisijaltaan 8 – 10 metriä. Sen keskellä on kraaterin muotoinen syvennys. Paikka kutsutaan alueella ”Eerikin haudaksi”. Röykkiön paikalla on aina ollut paljon käärmeitä...

26. Mustikkakangas

peruskarttalehti:	3431 05 VUOTTOLAHTI
koordinaatit:	7111 40 / 3514 58
luokka:	I
tyyppi:	lapinrauniokalmisto
alue:	Vuottolahti, Mustikkakangas
maanomistaja:	yksityinen
inventointivuosi:	1982: Heikki Matiskainen
Kaivaukset 1994:	Juha Lauren

Lapinrauniokalmiston röykkiöt sijaitsevat Kajani-Kokkola maantiestä noin kilometrin verran etelään. Pohjoispuolella olevaan Otanmäen pistorataan on matkaa noin 400 metriä. Kalmistoa ympäröi soinen ja kivikkoisen maisema. Mustikkakankaalla on yksitoista röykkiötä. Röykkiöt ovat matalia ja ne ovat paksun turpeen peitossa. Halkaisijaltaan ne ovat keskimäärin metristä viiteen metriin.

27. Lapinniemi

peruskarttalehti:	3431 06 OUNAS
koordinaatit:	7125 90 / 3515 94
luokka:	II
tyyppi:	röykkiö
alue:	Ounas, Lapinniemi
maanomistaja:	yksityinen
inventointivuosi:	1982: Heikki Matiskainen

Röykkiöt sijaitsevat Oulujärveen työntyvässä Lapinniemessä. Alueella on kaikkiaan neljä röykkiötä: kolme, noin 300 metrin päässä Lapinniemen tilasta luoteeseen, yksi noin 80 metrin päässä asuinrakennuksen lounaispuolella rantasaunan vieressä.

28. Kallioniemi

peruskarttalehti:	3431 05 VUOTTOLAHTI
koordinaatit:	7116 16 / 3513 40
luokka:	-

tyyppi:	-
alue:	Vuottolahti, Kallioniemi
maanomistaja:	yksityinen
inventointivuosi:	1982: Heikki Matiskainen

Rannalla on halkaisijaltaan noin 3 – 4 metrin pyöreämuotoinen rauniokumpu. Kumpua on jossain vaiheessa pengottu.

29. Lehtolankangas

peruskarttalehti:	3431 01 LEPPIKYLÄ
koordinaatit:	7109 52 / 3501 25
luokka:	I
tyyppi:	raudanpolttopaikka
alue:	Leppikylä, Lehtolankangas
maanomistaja:	yksityinen
inventointivuosi:	1982: Heikki Matiskainen 1987 Esa Suominen

Lehtolankankaan hytti sijaitsee asuinrakennuksesta n. 300 metriä SWW Rynnäsenjoen W-puolella. Paikka on kangasmetsää. Hytistä on jäljellä syysihauta (=hiilimiilu) ja kaksi kumpua. Toinen kummuista on kuonakasa, toinen hytin piipun paikka. Alueelta on löytynyt rautakuonaa ja hiiliä.

30. Törmä

peruskarttalehti:	3431 05 VUOTTOLAHTI
koordinaatit:	7114 29 / 3515 35
luokka:	-
tyyppi:	kivikautinen löytöpaikka
alue:	Koski, Törmä
maanomistaja:	yksityinen
inventointivuosi:	1982: Heikki Matiskainen

Törmän pihapiiristä on löydetty halkaisijaltaan 15 cm ja paksuudeltaan noin 1 cm reiällinen kivi. Esine on löydetty asuinrakennuksesta 80 m NE ja Ounakseen menevän tien SW puolella, noin 40 merin päässä. Esine on sittemmin kadonnut.

31. Koivula

peruskarttalehti:	3431 05 VUOTTOLAHTI
koordinaatit:	7114 52 / 3515 05
luokka:	-
tyyppi:	kivikautinen löytöpaikka
alue:	Koski, Koivula
maanomistaja:	yksityinen
inventointivuosi:	1982: Heikki Matiskainen

Koivulan perunapellosta on löydetty, joko vuonna 1948 tai 1949 reikäkivi tai ase. Esine on joutunut hukkaan. Esine on ollut kolmikulmainen, yhdeltä kärjeltä pitemmäksi hiottu, mitoiltaan noin 15 x 25 x 30 mm. Löytöpaikka sijaitsee Mainuanjoen NE rannalla, pienellä kumpareisella niemekkeellä. Löytö on tehty asuinrakennuksesta n. 50 m SEE.

32. Havukkaniemi

peruskarttalehti: 3431 03 VUOLIJOKI
koordinaatit: 7126 68 / 3502 18
luokka: -
tyyppi: kaskiraunio?
alue: Käkisaari, Havukkaniemi
maanomistaja: yksityinen
inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen

Havukkaniemen länsilaidalla, noin 150 rannasta on joukko kaskeamiseen liittyviä rauniokasvoja. Kaskiraunioiden NW- puolella on asuinpaikan jäännökset, jäljellä kiukaansija ja maakuoppia. Kysymyksessä on ilmeisesti hyvin vanha historiallisen ajan asuinpaikka.

33. Lattulansaari

peruskarttalehti: 3431 03 VUOLIJOKI
koordinaatit: 7126 90 / 3501 70
luokka: -
tyyppi: kaskiraunioita
alue: Käkisaari, Lattulansaari
maanomistaja: yksityinen
inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen

Lattulansaari sijaitsee Käkisaaren edustalla. Saaren keskiosassa on nähtävissä vanha historiallisen ajan asuinpaikka: jäljellä on vielä rakennuksen perustukset ja maakellari. Saarella kasvaa tuuhea kuusikko. Saarella on lukuisia kaskiraunioita.

34. Kiuasniemi

peruskarttalehti: 3431 10 SAARESMÄKI
koordinaatit: 7109 / 3409
luokka: -
tyyppi: lappalaistarina paikka
alue: Saaresmäki, Kiuasniemi
maanomistaja: -
inventointivuosi: 1892: O.A.F. Mustonen
1982: Heikki Matiskainen

Kiuasniemi on paikka, johon liittyy paikallisia lappalaistarinoita. O.A.F. Mustonen kertoo paikan lappalaistarinoista jo vuonna 1892: "Saaresjärven Kiuasniemessä on yksi hauta kiukaan ohessa, jolla jo kasvaa iso petäjä. Siitä on vanhat polut monelle suunnalle, niin kerrottiin. Näyttää siis olevan myöhäisiltä ajoilta." Kysymyksessä saattaa olla hyvinkin vanha asuinpaikka. Kylällä elää tarina siitä, että paikalla on asunut lappalainen. Edellä kuvattu paikka ei ole tällä hetkellä tarkemmin tiedossa.

35. Kivioja

peruskarttalehti: 3414 10 SAARESMÄKI
koordinaatit: 7134 / 3495
luokka: -
tyyppi: lappalaistarina paikka
alue: Ojanperä, Kivioja

maanomistaja: yksityinen
inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen
1892: O.A.F. Mustonen

O.A.F. Mustonen kuvaa paikkaa vuonna 1892 seuraavasti: "Kivijärvestä laskeutuu Kivioja Alasalmeen. Tämän ojan varrella, jota on ennen kaivettu kuuluu löytyvän pohjoispuolella kiukaan tapaisia rökkiöitä. Lieneekö siinä oltu havaitsevinaan hautapaikka ojaa kaivettaissa."

Mustosen mainitsevat rökkiöt ovat sittemmin tuhoutuneet. Kivijärven vedenpintaa on myöhemmin säännöstelty padolla. Vanha Kivioja on tuhoutunut ja sen paikalle on kaivettu kanava

36. Mullikkokangas

peruskarttalehti: 3431 02 OTANMÄKI
koordinaatit: 7112 89 / 3501 15
luokka: -
tyyppi: kiukaansija ?
alue: Kytökoski, Mullikkokangas
maanomistaja: -
inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen

Haudan olemassaolo paikallista perimätietoa. Pikkupojat, Eino Pikkarainen ja Reino Halonen ovat käyneet tutkimassa paikkaa 1930-luvun lopulla (1936-1938). Pojat ovat purkaneet kiukaasta ja löytäneet kuparilevypalan, halkaisijaltaan se on ollut noin 10 cm. Pojat olivat taitelleet sitä poikki. Paikalla on myöhemmin tehty hakkuita, ja inventoinnin yhteydessä ei ole löytynyt merkkiä kiukaasta.

37. Hyttikangas

peruskarttalehti: 3413 10 SAARESMÄKI
koordinaatit: 7109 / 3495
luokka: -
tyyppi: harkkohytti
alue: Saaresmäki, Hyttikangas
maanomistaja: UPM-Kymmene Oyj
inventointivuosi: 1980: Erkki Härö,
1982: Heikki Matiskainen
1987: Päivi Tervonen
2002: Esa Suominen

Saaresjoen harkkohytin jäännökset ovat Saaresjärvestä lähtevän Saaresjoen ensimmäisessä koskessa. Joki on perkauksen jäljeltä nykyisellään vain pieni puro. Paikalla on aikoinaan ollut pato, josta on vielä jonkin verran jäänteitä kosken molemmin puolin. Hytin jäänteinä on paikalla noin 2,5 merin korkuinen kumpu, jonka läpimitta on 7 x 7 metriä. Kummun laidalla on palaneita liuskekiven kappaleita, mahdollinen hytinraunio? Kummun alaosassa on jäänteitä salvotusta hirsikerrasta. Hytin ympäristössä on paljon rautakuonaa.

Paikallisen muistitiedon mukaan joen pohjoisrannalla on ollut vielä viime vuosisadan alussa

niitty ja asunnonpohja, ja siitä alempana joen varressa vanha myllynpaikka.

38. Hina

peruskarttalehti: 3413 12 KÄKILAHTI
koordinaatit: 7129 20 / 3495 33
luokka: -
tyyppi: reenjalaksen löytöpaikka
alue: Käkilahti, Hina
maanomistaja: yksityinen
inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen

Hinan rannasta on 1940-luvun lopulla löytynyt reenjalas. Reenjalas on lahonnut ja tuhoutunut. Jalas on ollut keulastaan kapeneva, sen pituus on ollut noin 2 metriä, leveys noin 35 cm. Sen kärkikappale on ollut murtunut. Kaplaskolojen väleissä on ollut reikiä ompeleita varten. Reiät ovat olleet tasaisin, noin 20 cm välein.

39. Voudinsaari

peruskarttalehti: 3431 06 OUNAS
koordinaatit: 7120 / 3510
luokka: -
tyyppi: kivikautinen löytöpaikka
alue: Uimaniemi, Voudinsaari
maanomistaja: Mainua – Murtomäki -
Vuottolahti yhteinen vesialue
inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen

Voudinsaaren rannalta kivikosta on löytynyt ihan 1930-luvun alussa reikäkivi Esine joutui myöhemmin "vissiin leikkikaluksi" ja se on kadonnut. Reikäkiven koko on ollut noin 65 – 70 mm ja sen paksuus on ollut noin 30 mm. Reiän halkaisija on ollut noin 25 mm.

40. Autioniemi

peruskarttalehti: 3431 03 VUOLIJOKI
koordinaatit: 7125 40 / 3500 00
luokka: II
tyyppi: kivikautinen asuinpaikka
alue: Käkisaari, Autioniemi
maanomistaja: yksityinen
inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen

Autioniemen kivikautinen asuinpaikka sijaitsee Käkisaaren lounaisosassa, Pullonperän lahden itäosassa. Asuinpaikka on löytynyt peltotöiden yhteydessä, mm. taltta (KM 28762). Paikka on Metsäpirtin tilan asuinrakennuksesta noin 25 metriä WNW. Tarkastuksen yhteydessä kerättiin pellon pinnalta kvartsia ja liusketta.

Maaperässä ei ollut havaittu merkkejä muinaisista ihmistoiminnoista. Maanmuokkaus on ilmeisesti tuhonnut pahasti asuinpaikkaa. Alimmat löydöt on tehty pellon luoteisreunasta ja ylimmät kaakkoisreunasta. Mahdollista on, että asuinpaikka jatkuu pellon ulkopuolelle.

41. Kallioniemi

peruskarttalehti: 3431 02 OTANMÄKI
koordinaatit: 7117 84 / 3508 64
luokka: -
tyyppi: raudanvalmistuspaikka
alue: Vuottolahti, Valtalanniemi
maanomistaja: UPM-Kymmene Oyj
inventointivuosi: 1982: Heikki Matiskainen

Valtalanniemen luoteiskärjessä Kallioniemen talon pihasta on löytynyt rautakuonaa. Mahdollinen historiallisen ajan raudanvalmistuspaikka

42. Kalmosaari

peruskarttalehti: 3431 05 VUOTTOLAHTI
koordinaatit: 7117 90 / 3512 10
luokka: I
tyyppi: varhaismetallikausi
alue: Vuottolahti, Kalmosaari
maanomistaja: -
inventointivuosi: 1994: J. Lauren

Kalmosaari on säännöstelyn kuluttama. Saari sijaitsee Vuottolahden Petäjälähdessä, noin 700 metriä Yrjölän tilasta luoteeseen.

Saari on matala. Siitä on näkyvissä korkean veden aikana vain reilu 10 m pitkä ja leveimmillään muutaman metrin leveä kaistale. Kalmosaari on pääasiassa tiheää pajukkoa. Maaperältään se on kivistä. Ainoa löytynyt esine on palanen asbestisekoitteista ns. Anttilan keramiikkaa (KM 28761:1). Se on löytynyt saaren kaakkoispäästä. Tarkastuksessa paikka on todettu tuhoutuneeksi.

3.5 Muinaismuistokohteiden tutkiminen ja hoito

3.5.1 Käytettyjä tutkimusmenetelmiä

Esihistoriallisen asuinpaikan ja esineistön ajoittaminen on vaikeaa ja välillä hyvinkin epätarkkaa ja tulkinnallista. Arkeologisilla kaivauksilla pyritään luomaan kuva esihistorian ajan elämästä. Muinaista asuinpaikkaa tutkiessaan arkeologi etenee varoen: pintamaakerrokset voidaan siirtää lapiolla tai muulla järeämmällä menetelmällä. Asuin- tai kulttuurikerrokseen siirryttäessä siirryttiin kevyempiin työkaluihin, lastoihin tai harjoihin. Jokainen kerros ja jokainen löydetty esine tai sen osa on arvokas ja tutkimuksellisesti tärkeä. Yksi tapa ajoittaa kaivauslöytöjä on löytöpaikka, mitä syvemällä sen vanhempi. Tätä menetelmää kutsutaan stratigrafiseksi ajoitukseksi. Tämän menetelmän tarkkuutta heikentää löytökerrosten mahdollinen sekoittuminen. Toinen käytetty menetelmä on esineiden typologisointi muodon perusteella.

Ihmisten asuinpaikkoja, tai jossain määrin myös esineitä, ajoitetaan hiilen radioaktiivisuustutkimuksella eli ns. C-14 -menetelmällä. Tämä on tällä hetkellä olevista menetelmistä tärkein. Kaikissa elollisissa aineissa on jonkin verran radioaktiivista hiili-isotooppia. Kun esimerkiksi puu kuolee siinä oleva radioaktiivisuus hajoaa tietyllä nopeudella siten, että se on vähentynyt puoleen 5730 vuodessa. Hiilinäytteestä mitatun tämän hetkisen radioaktiivisuuden määrän perusteella voidaan laskea näytteen ikä. C-14 on suhteellisen tarkka, mutta siinäkin on omat virhemarginaalinsa: nuotiosta löytynyt palanut puu saattaa olla vain muutama sata vuotta vanha.

C-14 menetelmän ohella käytetään toista luonnontieteellistä tutkimusmenetelmää, siitepölyanalyysiä. Siitepöly antaa tietoa ympäristön kasvillisuudesta. Hyviä siitepölyjen näytteenotto-paikkoja ovat turvesuot sekä lampien ja järvien pohjat. Myös pienet ja syvät lammet, joissa ei ole pohjakerrostumia sotkeneita virtauksia, soveltuvat tutkimuskohteiksi.

Tutkimuksen kannalta yksikin ohran siitepöly on riittävä, koska tuuli ei ole voinut kuljettaa sitä kaukaa. Yksittäinen siitepöly on varma todiste silloin, kun se voidaan vahvistaa muilla menetelmillä ja löytämällä rikkaruohojen pölyjä. Hiilihiukkasanalyysin avulla voidaan todeta, että metsää on raivattu. Kaura, ohra ja vehnä ovat itsepölytteisiä, joten niiden siitepöly ei kulkeudu kauas. Rukiin siitepöly on voinut kulkeutua kauempaakin, koska se on tuulipölytteinen. Siitepölyt tutkitaan mikroskooppilla ja niitä verrataan muualta Suomesta löytyneisiin viljojen siitepölyihin eli referenssikokoelmiin.

Lisätietoja tutkimusmenetelmästä: <http://www.jyu.fi/tak/museo/alkuviljaa/tutkimus.htm>

Lehtolankankaan rautahytin hiilimiilu. Miilusta kaivetun hiilen avulla rautahytin ikä on tarkimmin ajoitettavissa. Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

Arkeologinen tutkimus vaati täydentyäkseen monta tieteen alaa. Luonnontieteiden avulla saadaan tietoa elinolosuhteiden muutoksista. Geologia selvittää suuria linjoja, kuten vesistöjen muutoksia ja asuinpaikkoihin liittyviä maakerroksia. Antropologia selvittää mm. ihmisten geneettisiä muutoksia ja rodullista kehittymistä.

3.5.2 Muinaismuistokohteiden ja kiinteiden muinaisjäännösten hoito

Kaavoitus on avainasemassa muinaismuistokohteita ja historiallisen ajan kiinteitä muinaisjäännöksiä hoidettaessa. Käytännössä kaavoittaja tarvitsee ajantasaista tietoa kaavoitettavan alueen kohteista. Inventointien saattaminen käyttökelpoiseen muotoon on erityisen tärkeää. Inventointien ajantasaisuus helpottaa kaavoitusta ja kohteiden säilyttämistä ja myös niiden esittelyä ja tarvittaessa myös tunnettavuutta.

Yleiskaavassa kiinteät muinaisjäännökset merkitään kohdemerkinnällä SM, kaavaselityksenä sille: "Muinaismuistolain rauhoittama kiinteä muinaisjäännös": Kaavaa laadittaessa SM-merkintä annetaan kohteille, joiden säilyminen tulee turvata kaikissa olosuhteissa.

Asemakaavan osalta Museovirasto määrittelee kunkin kohteen kannalta erikseen, tuleeko kohteen säilyminen turvata kaikissa olosuhteissa, vai voidaanko se kokonaan poistaa riittävien tutkimusten jälkeen. Kohteet joiden säilyminen turvataan, merkitään asemakaavaan SM-merkinnällä. Kohteille, jotka poistetaan kaavasta riittävien tutkimusten jälkeen annetaan väliaikaismerkintä sm. Kaavaselityksenä on: "Alueen osa, jolla sijaitsee muinaismuistolailla rauhoitettu kiinteä muinaisjäännös". Tällaisten kohteiden osalta menettelytavoista sovitaan tulevan maankäytön yhteydessä

museoviranomaisten ja maankäytöstä vastaavien kesken.

Muinaisjäännösalueen säilyminen luonnontilaisena ei ole niiden säilymisen kannalta ehdoton edellytys. Muinaisjäännösten hoito vaatii sekä huolellista suunnittelua että toteutusta. Muinaisjäännös ei täysin estä metsän tai muun maa-alueen taloudellista käyttöä. Kohteet ovat sitä vastoin nähtävä maisemaa rikastuttavina elementteinä. Lain mukaan kohteista vastaa ensi sijassa Museovirasto. Kohteen hoito on suunniteltava yhdessä Museoviraston tai maakuntamuseon kanssa. Museoviraston on aina hyväksyttävä muinaismuistokohteita koskevat hoitosuunnitelmat.

Muinaismuistolain mukaan muinaisjäännökseen kuuluu riittävän suuruinen suoja-alue. Laissa on säädetty menettelytavat, joiden mukaan suoja-alueen suuruus määritetään ja vahvistetaan. Kuitenkin vain harvalle muinaisjäännökselle on vahvistettu tarpeellinen suoja-alue. Inventointeihin tulisikin liittää asiantuntijan arvio riittävästä suojauksesta ja kohteen hoitotoimenpiteistä. Arvokkaat muinaismuistokohteet tulisi merkitä maisemaan informaatiotaululla, tai kohteen luonteesta johtuen esimerkiksi aluetta rajaavana nauhoituksena, jotta säilyminen voitaisiin turvata.

Maatalousmaisemassa, kuten viljelymaisemassa sijaitsevan muinaismuistokohteen hoidon järjestämisessä, voi ympäristötukijärjestelmä olla luonteva apuväline. Ympäristötuen yhtenä tehtävänä on huolehtia luonnon monimuotoisuudesta. Erityistukea voi saada erityiskohteilla suoritettavien toimenpiteiden kustannuksiin ja niistä mahdollisesti aiheutuviin tulon menetyksiin.

Lisätietoja:

Kainuun TE-keskus,
metsätalousinsinööri
Pekka Korhonen, 08-61631.
Vuolijoen kunta,
maataloussihteeri 08-6895511

Metsänhoidolliset toimenpiteet suunnitellaan yleensä tilakohtaisesti. Tilan metsäalueella olevat muinaismuistokohteet on huomioitava suunnittelussa osana maisemanhoitoa. Muinaisjäännöksen lähiympäristössä kannattaa suosia eri-ikäistä puustoa, myös lahopuita, pysty- ja maapuita. Muinaisjäännöksen rakenteissa olevat ja välitömässä läheisyydessä oleva puusto poistetaan. Vesakon torjunta tulee suorittaa mekaanisesti, kulotus ja risujen poltto on kielletty, samoin kemialliset torjunta-aineet ja lannoitteet. Kemiallisten aineiden käyttö vaikeuttaa kohteiden arkeologista

*Kaatumat puut saattavat turhaan vahingoittaa arvokkaita muinaismuistokohteita. Mustikkakankaalla on vielä taidettu selvittää säikähdyksellä.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.*

tutkimusta.

Hakkuu on yleensä muinaismuistokohteille myönteinen toimenpide. Hakkuut tulisi suorittaa jäisen maan aikana ja metsurityönä ja puiden korjuussa tulee käyttää kevytrakenteista kalustoa. Usein arvokas kohde sijaitsee maisemallisesti tärkeällä paikalla, joten kohteen ympärillä olevan laajemman maisemakokonaisuuden huomioiminen on välttämätöntä.

Muinaismuistokohteiden ja erityisesti kiinteiden muinaisjäännösten tunnettavuuden lisääminen on asia, johon ei ole vielä riittävästi kiinnitetty huomiota. Kohteiden tunnetuksi tekeminen matkailukohteina lisäisi kiinnostusta ja toivottavasti myös ymmärrystä oman alueen menneisyyttä kohtaan. Vuolijoen tällaisia kohteita voisivat olla Mustikkakankaan lapinrauniokalmisto, Saaresjoen harkkohytty ja Lehtolankankaan hytti Ryynäsenjoella. Kohteiden matkailullinen hyödyntäminen on suunniteltava siten, että historiallisesti arvokas paikka ei vaarannu tai liiaksi kulu.

Lisätietoja ja kirjallisuutta:

<http://nba.fi>
<http://www.nba.fi/natmus/museum/opetus/esiohje.htm>
<http://www.nba.fi/archael/index.htm>

Aarnio Jouni – Luostarinen Maria 2000: Saimaan sylissä, Savon sydämessä. Porrassalmen maisemanhoitosuunnitelma.
Etelä-Savon maakuntaliiton julkaisu 40.

Arkeologinen inventointi – Opas arkeologisen inventoinnin suunnitteluun ja toteuttamiseen. 1999: Helsinki.

Hiidenkiuas ja tulikukka 1999: Opas arkeologisen kulttuuriperinnön hoitoon.
Museovirasto, Helsinki.

Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas 1993: Metsähallitus, Vantaa.

Veskansan Maisemissa. Suurlahdentien alueen maisemanhoitosuunnitelma 2001:
Etelä-Savon Maakuntaliitto, Mikkeli.

Saaresjoen harkkohytin maisemaa syksyllä 2002. Hyttikumpu taustalla. Kuva: Kainuun ympäristökeskus.

Saaresjoen harkkohytti

Raudan valmistukselle on Kainuussa pitkät perinteet. Raaka-ainetta, järvi- ja suomalmia sekä polttopuuta, oli kotitarpeeksi raudanvalmistukseen riittävästi. Erytisesti Pohjois-Kainuun alueelta on inventoitu paljon talonpoikaisia rautahyttejä. Tällaisia esiteollisia raudan valmistuspaikkoja on Vuolijoen ainakin Kytökosken Lehtolankankaalla ja mahdollisesti myös Vuottolahden Kallioniemessä.

Saaresjoen harkkohytti, joka rakennettiin 1840-luvun alkupuolella on yksi Kainuussa 1800-luvulla toimineista teollisista raudanvalmistus paikoista. Saaresjoen harkkohytti on toinen Oulun lääninkamreerin Carl Gustaf Bergbomin Vaalan Myllyrannan ruukille perustamista apuhyteistä. Toinen oli Kiveskosken rautahytti Paltamossa. Saaresjoen hytin toiminta jäi lyhytaikaiseksi ja hytin toiminta loppui jo 1850-luvulla. Hytin syrjäinen sijainti ei varmasti ollut paras mahdollinen ja Saaresjoen hytissä valmistettua rautaa haittasi kylmähuauraus.

Malmi hyttiä varten saatiin Saaresjärvestä, mahdollisesti sitä tuotiin kauempaakin. Rautamulta, eli hölmä, nostettiin järvistä tai joista tiheällä kalalippia muistuttavalla puuvartisella lipillä. Rautamultaa nostettiin myös suosta.

Saaresjoen hytin harkkouuni on ollut kivirakenteinen. Uunissa on ollut kaksi piippua ja sen ympärillä on ollut hirrestä tehdyt päällysrakennukset. Harkkouuniin on kuulunut kahdet palkeet. Ruukkiin on kuulunut vielä hirsirakenteinen pato, asuinrakennus ja hiilihuone. Tämän kokoinen ruukki työllisti kaksi harkonpuhaltajaa ja yhden apumiehen.

Saaresjoen hytti oli ensimmäinen teollisuuslaitos ja

Otanmäen kaivos jatkoi kunniallaasti tätä perinnettä. Saaresjoen hytti on 2000-luvun alussa peittynyt sammalien alle. Pienessä koskessa olleista patorakennelmista on jäljellä vain vähän fragmenteja. Maisemassa on jäljellä noin 2,5 metriä korkea kumpu, jossa on jäljellä palaneita liuskekiven kappaleita ja jäänteitä hirsisalvoksista. Kumpu on mahdollisesti hytin raunio. Hytin ja padon jäänteiden ympärillä on kuonakasoja.

Hytin paikka on soiden keskellä, nykyisin jo metsäautotien päässä. Autolla pääsee vain muutaman sadan metrin päähän paikasta. Saaresjoen vanhan rautatehtaan paikkaa voi hyvin hyödyntää matkailullisesti. Esittely on helppo järjestää opastauluin. Hytti on kiinteä muinaisjäännös, joten tämä on huomioitava paikan mahdollista matkailullista käyttöönottoa suunniteltaessa.

Lähteet:

Härö Erkki: Saaresjoen harkkohytti, Vuolijoki. Inventointiraportti 1980: Museoviraston rakennushistorian osasto.

Kainuun esihistorialliset muinaisjäännökset 1988: Kainuun seutukaavaliiton julkaisu B: Kajaani.

Tervonen Päivi 1997: Kainuun rautaruukki- en inventointi. Kainuun Museon arkisto.

Turpeinen, Oiva 1985: Väestö ja talous 1821 – 1982. Kainuun historia II. Kajaani.

4. Maisema

4.1 Maiseman kerrokset

Vuolijoen maisemahistoria on esitelty esihistoriaa ja topografiaa käsittelevissä osioissa. Tämän pohjalta rakentuu tämä "Maiseman kerrokset" kappale.

Usein rakennettu ympäristö ja perinnemaisema sekä muinaismaisema ovat kietoutuneet toisiinsa kerroksittain ajan myötä. Esimerkiksi monet muinaisjäännökset sijaitsevat pitkään laidunnetuilla perinnemaisemilla, jotka usein ovat olleet kivikaudelta nykyaikaan asti asuttua aluetta ja osana myös nykyistä rakennettua miljöötä.

Maiseman muutokset tulee nähdä koko ajan muuntuvana prosessina. Maiseman suurimpana muovaajana on ollut koko historiallisen ajan ihmisen käsi. Rajat maiseman hyödyntämiselle ovat aina löytyneet alueen luonnonvaroista. Vuolijoella se oli aluksi kaskitalouteen perustuva maanviljely ja metsien maisemaa laajasti muokkaava käyttö, kuten tervanpoltto ja myöhemmin karjankasvatukseen ja peltoviljelyyn perustuva maanviljely. Kaskenpoltto kiellettiin virallisesti vuonna 1851, mutta se jatkui luvattomana vielä vuosikymmeniä. Kaskenpolton vaikutukset näkyvät maisemassa vuosikymmeniä.

Kainuussa länsi- ja eteläosat ovat kuuluneet karjanhoitoalueisiin. Itä- ja Pohjois-Kainuussa oli suuremmat metsävarat kaskeamiseen kuin Vaalan ja Vuolijoen alueella. Oulujärven rannalla oli hyväkasvuisia rantaniittyjä ehkä enemmän kuin muualla ja maa oli helpommin muokattavissa viljelykäyttöön. Toisaalta alueen suot otettiin varhaisessa vaiheessa viljelykäyttöön.

Vuolijoen kunnan yleisilme on edelleen maaseutumainen. Maiseman rungon muodostavat teiden varsille levittäytyneet peltoaukeiden ympäröimät tilakokonaisuudet. Oulujärvi ja joet rajaavat talonpoikaista maisemaa. Asutuksen ja viljelyalueiden ympärille levittäytyvät laajat suoalueet. Vuolijoen metsät rajautuvat toisaalta viljelyalueisiin, toisaalta suuriin soihin. Vuolijoen metsät ovat mäntypuuvaltaisia.

Pitkällä aikavälillä maisemaan syntyvät myös omat hierarkiset pisteet, jotka antavat sille oman luonteensa. Vuolijoen maisemassa niitä on vähän. Maisema on tasainen ja se ei järjestä suuria maisemallisia yllätyksiä. Eräänlaisia solmukohtia ovat kirkon ympärille joen varteen rakentunut taajama-alue peltoaukeineen. Toisaalta kauas maisemaan näkyvä kaivostorni antaa maisemalle teollisen leiman. Pienipiirteisempiä maiseman jäsentäjiä ovat tiet ja polut. Vuolijoella on paljon talojen pihapiireihin johtavia koivukujia. Myös karjahakoja on maaseutumaisemassa jäljellä.

Vuolijoella on oikeastaan kahdentyyppistä kylärakennetta: Oulujärven rannassa asutus on sijoittunut järveen ja ilman suuntiin nähden mahdollisimman edullisesti. Maanviljelyn ja liikumisen kannalta parhaissa paikoissa on selviä asumisen tihentymiä. Asutuksen sijoittuminen edustaa lähinnä nauhakylää, eli asutus sijoittuu nauhamaisesti maaston muodon, tien tai rantaviivan ohjailemana. Saaresmäen asutus on sekin levittäytynyt maisemassa polveilevan vanhan kylätien

*Typillistä Vuolijoelle, talojen ympärille levittäytyy laajat peltoaukeat.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.*

kahdelle puolelle. Vaara-alueille on syntynyt pienimuotoisia rykelmäkyliä. Leppimäen ja Ylä-Honkamäen rakennukset muodostavat selkeän talorykelmän. Tällaista rakennusten sijoitustapaa kutsutaankin rykelmäkyläksi.

Sodanjälkeisten asutustilojen sijoittumista ohjasivat toiset lainalaisuudet. Ne sijoituivat paikkaan, jossa viljelykelpoista maata oli vielä saatavilla. Kaivostoiminnan käynnistyminen aloitti Vuolijoen asutushistoriassa tavallaan uuden vaiheen. Otanmäki, joka rakennettiin niin sanotusti koskemattomaan korpeen, edustaa uutta urbaania sodanjälkeiselle kaupunkirakentamiselle ominaista lähiöasumista. Kaivoksen työntekijät rakensivat 1950-luvulla erityisesti Vuottolahden alueelle pientaloja, jotka sijoituivat mahdollisesti työntekijöiden aiemman asuinpaikan pihapiiriin tai rakennukselle muodostettiin ihan uusi asuinpaikka. Monet niistä sijaitsevat teiden varsilla hyvien liikenneyhteyksien päässä kaivosalueesta.

Kylärakenteen kehittymiseen on vaikuttanut myös isojako. Myöhemmin kantatilojen lohkominen on sekin muovannut kylärakennetta.

4.2 Maiseman hoito

Hoidon suunnittelun kannalta maisema tulee jakaa omiin kokonaisuuksiin. Tässä ohjelmassa jako on seuraava: arvokkaaksi luokitellut maisema-alueet, perinnemaisemat ja muu maaseutumainen maisema ja arvokkaat luontomaisemat.

*Kirkonkylän peltomaisema.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.*

4.2.1 Perinnemaisemat ja niiden hoito

Perinnemaisemien hoitotyöryhmän mietinnössä Perinnebiotooppien hoito Suomessa - perinnemaisemat ja perinnebiotoopit (ympäristöministeriö 2000) määrittellään kokonaisuudessaan seuraavasti:

Perinnemaisemat ovat alkutuotannon tai muiden varsinaisten elinkeinojen ja niihin liittyvien toimenpiteiden muovaamia usein alkuperäisestä käytöstä poistuneita tai poistumassa olevia maisematyyppejä. Perinnemaisemat voidaan jakaa kahteen ryhmään: perinnebiotooppeihin ja rakennettuihin perinnemaisemiin.”

Perinnebiotoopit ovat kulttuurivaikutteisia, pääosin niitto- ja laiduntalouden muovaamia luontotyyppejä. Perinnebiotooppeja ovat erilaiset niityt, lehdesniityt, hakamaat, metsälaitumet, nummet ja kaskimetsät.

Rakennettuja perinnemaisemia ovat muun muassa historialliset rakennukset ja rakennelmat lähiympäristöineen, varhaisen teollisuuden ja liikenteen luomat maisemat, puutarhakulttuurin muovaamat maisemat sekä luontaistalouden kausiasuinpaikat ja rakennelmat luonnonmaisemassa. Myös muinaisjäännökset kuuluvat rakennettuihin perinnemaisemiin.

Julkaisussa rakennetuiksi perinnemaisemiksi

*Ojanperän peltomaisema.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.*

Aamu-uninen lato Kontiolanniemellä.
Kuva Kainuun ympäristökeskus 2002.

luokitellaan historialliset rakennukset ja rakennelmat ympäristöineen ja varhaisen teollisuuden ja liikenteen muovaamat maisemat. Rakennettuihin perinnemaisemiin kuuluvat myös puutarhakulttuurin synnyttämät maisemat sekä luontaistalouden kausi asuinpaikat ja rakennelmat luonnomainemassa kuten muinaisjäänökset.

Kainuun perinnemaisema- inventoinnissa vuosina 1992 – 2000 arvioitiin alueen arvokkaat kohteet kuntakohtaisesti. Hankkeen tavoitteena oli selvittää perinnebiotooppien nykytila, hoidon tarve ja hoitomenetelmät.

Lopputuloksena onkin edustava otos erilaisia ihmisten, eläinten ja luonnon yhteistoiminnan tuloksena syntyneitä kohteita. Inventoidut kohteet on sijoitettu kolmeen arvoluokkaan: valtakunnallisesti (V), maakunnallisesti (M) ja paikallisesti (P) arvokkaat kohteet. Kohteiden arvioinnista enemmän Kainuun perinnemaisemat julkaisussa. Kainuun perinnemaisemat –julkaisu (2000) Kainuun ympäristökeskus.

Vuolijoella perinnemaisemiksi on luokiteltu Saaresmäestä Ala-Ahon haka (M-) ja Käkilahdesta Mikkolan rantaniitty (P+). Vuolijoen alueella ei ole valtakunnallisesti arvokkaita perinnemaisemia.

Ala-Ahon haka, Saaresmäki M -

Haka on ollut vuosikymmeniä laidunkäytössä, mutta laidunnus on lopetettu 1990-luvun taitteessa. Se on ollut viimeksi vasikkahakana. Haka on laidunnuksen loputtua kasvamassa umpeen. Alueelle on pitkällä aikavälillä syntynyt monipuo-

linen kasvisto. Puustona on haapa, harmaaleppä ja hieskoivu. Maasto on hyvin kivistä.

Hoitomuotona suositellaan laiduntamisen uudelleen aloittamista ja puuston harventamista näkymien avaamiseksi.

Käkilahden Mikkolan rantaniitty P +

Mikkolan rantaniitty ulottuu aivan tien varteen. Rantaniityn kasvillisuus on mättäistä ja matalaksi syötyä. Osa niitystä on heinällä, mutta siellä kasvaa myös muutamia mäntyjä ja katajia. Niitty on edelleen laidunkäytössä.

Hoitomuotona kohteelle suositellaan niityn ai- taamista erilleen peltolaitumesta.

Vuolijoella rakennettuun perinnemaisemaan kuuluvat sellaiset kohteet kuin Saaresjoen harkkohytti tai Lehtolankankaan hytti, inventoidut kaskirauniot (Lattulansaari, Havukaniemi). Ne ovat valtakunnallisesti tarkasteltuna hyvin omaleimaisia perinnemaisemia. Rakennettuun perinnemaisemaan kuuluvat myös kiinteät muinaismuistot. Niiden hoito tulee järjestää tavalla, joka on esitetty muinaismuistokohteiden hoitoa suunniteltaessa tässä julkaisussa. Rakennettuun perinnemaisemiin kuuluvat myös niitty-ladot, joihin on tätä ohjelmaa varten suunniteltu korjaus- ja hoitotoimenpiteitä.

Perinnemaisemien säilyttämisessä on kysymys myös perinteen siirtämisestä jälkipolville. Pitkällä aikavälillä syntyneet perinnemaisemat ovat tärkeä osa maiseman identiteettiä. Hyvin suunnitellussa

Koskenkylän maisema. Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

perinnemaisemien hoidossa toteutuu sekä arvokkaan perinnemaiseman säilyminen että oikeiden, perinteisten työmenetelmien säilyttäminen. Perinnebiotooppien paras ja ainoa toimiva hoitomuoto on toimivat karjatilat. Karjan laiduntaminen ja tätä kautta perinteinen käyttö ylläpitää maiseman säilymistä parhaalla mahdollisella tavalla. Monia karjatiloja uhkaa lopettaminen.

Euroopan unioni on tuonut karjatilaille ja viljanviljelytiloille uusia velvoitteita muun muassa lannan käsittelystä ja varastoinnista. Vaatimusten edellyttämiin inventointeihin ei välttämättä ole varaa ja vaihtoehdoksi jää karjanpidon lopettaminen. Kainuun ympäristökeskuksessa vuosina 1999-2000 tehdyn kyselytutkimuksen ennusteen mukaan ainostaan 72 % perinnemaisemainventoinnissa mukana olleista kohteista on enää käytössä.

Maatalousmaisemassa, kuten viljelysmaisemassa, sijaitsevan muinaismuistokohteen hoidon järjestämisessä voi ympäristötukijärjestelmä olla luonteva apuväline. Ympäristötuen yhtenä tehtävänä on huolehtia luonnon monimuotoisuudesta. Erityistukea voi saada erityiskohteilla suoritettavien toimenpiteiden kustannuksiin ja niistä mahdollisesti aiheutuviin tulon menetyksiin. Erityistukea haetaan TE- keskuksen maaseutuosastolta.

Lisätietoja:

Kainuun TE- keskus,
metsätalousinsinööri
Pekka Korhonen, 08-61631.
Vuolijoen kunta,
maataloussihteeri 08-6895511

*Käkilahtelainen hakamaa.
Kuva. Kainuun ympäristökeskus 2002.*

4.2.2 Inventoidut arvokkaat maisema-alueet

Oulujärven ranta-osayleiskaavaa varten inventoitiin kaava-alueen maisemansuojelun kannalta arvokkaat kohteet. Kohteet luokiteltiin valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti merkittäviksi. Linnustoselvityksen tekijä on Helena Rönkä ja kasvillisuus- ja maisemaselvityksen Raimo Rajamäki. Inventointikriteereissä kiinnitettiin huomio maaston vaihtelevuuteen ja siihen, mitä erityistä kohteella on suhteessa muuhun ympäröivään maisemaan. Vuolijoella ei ole yhtään valtakunnallisesti arvokkaaksi arvioitua maisema-aluetta.

Maakunnallisesti merkittävät kasvillisuudeltaan ja eläimistöltään ja luonnonmaisemaltaan olevat alueet:

- Önnkörinlahti
- Kaivosluhta ja Käkilahden pohjukka
- Ojanlahti – Saarentaus
- Ounaslahti – Vonganlahti

Paikallisesti arvokkaita kohteita on enemmän, kaikkiaan 62 kohdetta. Maakunnallisista ja paikallisista kohteista tarkemmin raportissa: Oulujärven rantayleiskaava, Luonto- ja maisemaselvitys. Suunnittelukeskus OY 1998.

Kulttuurimaisemaltaan arvokkaat alueet:

- Paation vanhan pihapiiri
- Käkisaaren eteläranta
- Käkisaaren lounaisranta, rantalaitumia
- Käkisaaren lounaisranta, perinteistä rantaviljelymaisemaa
- Vuottolahden länsiranta, Juurikkaranta
- Valtalanniemi, perinteinen rantaviljelymaisema
- Kontiolanniemi, peltoviljelyalue
- Mustasuonlahti, turvekattoinen rantasauna

Vuolijoen kylät on tämän ohjelman tarkoitusperiä varten lohkottu tai siivutettu karttalehdiksi, johon on sisällytetty tietoa myös maisemanhoidon näkökulmasta (inventoidut, muinaismuistokohteet, rakennuskulttuurikohteet ja perinnemaisemat). Muutamia maisemallisesti arvokkaat alueet on merkitty karttoihin vihreällä katkoviivalla. Alueet ovat kyläkuvan kannalta tavallaan avainkohteita. Maisemallisesti tärkeät kohteet ovat pensoittuvia viljelyaukeita tai maisemallisesti tärkeitä järvenranta-alueita.

4.2.3 Muu maaseutumainen maisema

Perinnemaisemien ja arvokkaaksi luokiteltujen maisemien lisäksi myös muu maaseutumainen maisema kaipaa kunnostusta.

Vuolijoen kylämaisemassa tulisi myös tulevaisuudessa säilyttää se sama avaruuden tuntu, joka sille on maiseman käytön erivaiheiden kautta tullut, ja joka sillä edelleen on – ainakin paikoitellen vielä – olemassa. Tämä vaatii sitoutumista sekä viranomaisilta että yksityisiltä maanomistajilta.

Maisemassa tehtävät kunnostustyöt ovat hyvin helppoja ja käytännöllisiä, toisaalta aikaa ja jatkuvuutta vaativia toimenpiteitä. Yksi tapa hoitaa maisema-alueita on pidättäytyä peltojen metsittämisessä. Peltoaukioiden metsittyminen muuttaa maisemakuvaa oleellisesti.

Vuolijoen alueella Oulujärven laajat ja avarat rantamaisemat ovat hoidon näkökulmasta erittäin tärkeitä. Näkymät rannan tuntumassa olevilta kyläteiltä, ja alueen valtavyhlältä Kajaani - Vaala maantieltä, Oulujärven laajoille järven selille alkavat valitettavan monesti olla peitossa ja piilossa.

4.2.4 Rantarakentaminen ja kulttuuriympäristön hoito

Uuden maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti rantarakentamista ohjataan alueidenkäyttötavoitteiden avulla maakuntakaavassa, yleiskaavassa ja asemakaavassa.

Vuolijoen alueen rantaosayleiskaava vahvistetaan 2003.

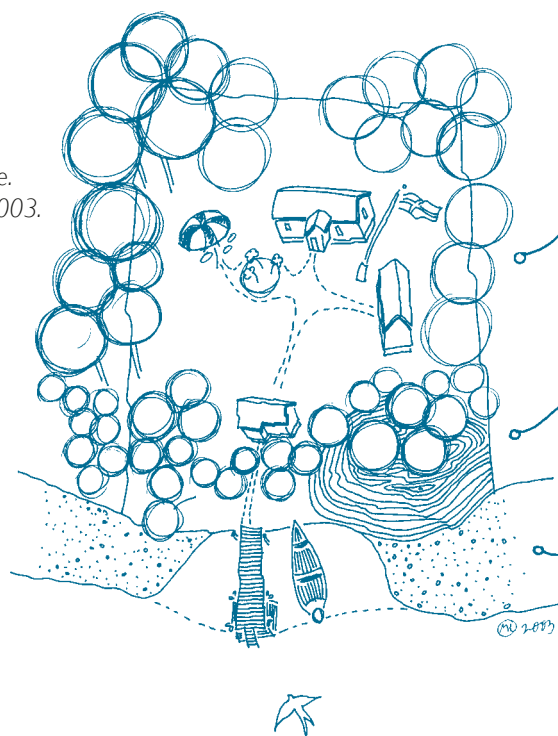
Kaavan tavoiteraportissa todetaan, että eri maankäyttömuotojen sovittaminen yhteen ja muun muassa jokamiehen oikeuksien turvaaminen tulee olla rantojen suunnittelun eräänä johtolankana. Toisaalta maankäyttöratkaisut tulee olla ympäristön käytön kannalta perusteltuja. Toinen ohjenuora kulttuuriympäristöohjelman näkökulmasta poimittuna on luontomatkailun ja Oulujärven monipuolisen vetovoimaisuuden hyödyntäminen.

Vuolijoella rantarakentamiselle on pitkät perinteet. Aiemmin rannalla on ollut talojen laitureita, nuotta- tai verkkokotia ja latoja. Nämä rakennukset tai rakenteet ovat olleet muodoltaan yksinkertaisia, pintakäsittelemättömiä ja ne ovat sulautuneet hyvin osaksi vesimaisemaa. Vähitellen, 1900-luvun alkupuolelta lähtien, rannan tuntumaan on rakennettu kiinteämpää kesämökkiasutusta. Kesämökkirakentamiselle ei ole muodostunut samanlaista rakentamisperinnettä kuin vaikka talonpoikaisrakentamiselle.

Rantarakentamisessa loma-asuntojen sijoittaminen suhteessa vesistöön on erittäin tärkeää. Kaavaa yksityiskohtaisemmat ohjeet antaa kunnan rakennusjärjestys. Loma-asunnon lisäksi myös muut siihen liittyvät rakennukset, kuten saunat, varastot, aitat ym. ovat rakennusluvanvaraisia toimenpiteitä. Oulujärven rantakaavaan on merkitty alueet, jonne ei suositella rantarakentamista. Alueet on merkitty kyläkohteisiin karttoihin punaisella pisterasterilla.

Osana kulttuuriympäristön hoitoa on myös huolehtia vesialueiden puhtaudesta päästöjä vähentämällä. Vedenkulun vesistöön tulee olla mahdolli-

Yksi malli rakennusten sijoittamisesta ranta-alueelle. Piiros Maria Luostarinen 2003.

1. METSÄVYÖHYKKEELLÄ

VOIDAAN VAPAAMIN RAKENTAA LOMA-ASUNNON PIHAPIIRIÄ. TÄNNE KANNATTAA SIIJOITTAA JÄRVIMÄISEMAAN VIERAAT RAKENNELMAT; LIPPUTANGOT, GRILLIKATOKSET YM.

2. RANTAVYÖHYKKEELLÄ

ERITYISEN TÄRKEÄÄ ON KASVILLISUUDEN JA MUOTOISEN LUONNON MUKAISUUS.

3. VESIVYÖHYKKEELLÄ

PAIKALLE OMINAISEN KASVILLISUUDEN SÄILYTTÄMINEN MAHD. LAAJANA EDESAUTTAA MYÖS JÄRVIMÄISEMAN OMALEIMAISUUDEN SÄILYMISTÄ.

simman luonnonmukaista. Käytännöllisiä keinoja tähän ovat maa- ja metsätalouden aiheuttamien vesistökuormitusten vähentäminen ja yksityistalouksien jätevesien käsittelyn parantaminen.

4.2.5 Tienvarsimaisemien hoito

Vuolijoella tiet luovat selkeitä maisemanrajuuksia. Tasaisessa maisemassa tiet ja tielinjat näkyvät kauas. Puusto tai muut istutukset tuovat tievarsimaisemalle vaihtelevuutta. Puurivistöt tai ryhmä voivat toimia sekä meluesteenä että muuna suojana. Puuistutusten tehtävä voi olla myös maisemaesteettinen. Tienvarsien pensoittumista sitä vastoin tulee välttää. Tielaitos hoitaa omien suunnitelmien ja liikenneturvallisuus tarpeiden mukaisista näkemäraivauksista.

Vuonna 1997 ilmestyneeseen Vuolijoen liikenneturvallisuusraporttiin on kirjattu, että maanteiden ja paikallisteiden näkemäraivauksissa ja opasteissa on parannettavaa. Kehittämissuunnitelmassa otetaan kantaa myös maisemallisesti arvokkaan Saaresmäen pienikaarteisen ja runsasliittymäisen tien hoitoon. Suunnitelmassa arvioidaan, että merkittäviä toimenpiteitä ei ole mahdollisia suorittaa maisemakuvaa rikkomatta. Vesakoiden raivaukseen on kunnossapidossa kiinnitettävä enemmän huomiota. Sama raivaaminen ja siistiminen koskee mielestäni muidenkin paikallisteiden ja valtateiden varsien hoitoa.

Lisätietoja:

Vuolijoen liikenneturvallisuussuunnitelma

4.2.6 Pihakasvit, aidat ja kujanteet osana maaseutumaiseman hoitoa

Kuten luvussa Vuolijokelainen pihapiiri kerrottiin pihakasvillisuuden lisäksi pihapiiriä jäsentävät

aidat ja aitaukset. Perinteisten pihapiirikasvien huomioiminen pihasuunnittelussa on kulttuuriympäristönhoitoa parhaalla mahdollisella tavalla. Pihapiiri tulisi säilyttää toiminnallisesti väljänä ja istutusten paikaksi tulee valita piha-alueen reunamat.

Osana maaseudun pihapiiriympäristöä ovat aidat ja aitaukset. Aitojen ennallistaminen ja kokonaan uudelleen rakentaminen käyttöä varten, tai jo pelkästään maisemallisten ja harjoitettuihin elinkeinoihin liittyvän historiallisen tiedon tallentaminen olisi tärkeää.

Aiheesta lisää julkaisuissa:

- Maisemanhoito, Luonnon monimuotoisuus, Perinnebiotoopit. Maatalouden ympäristötuen erityistuet v. 200 – 2006. Maa- ja metsätalousministeriö 2002.
- Perinnebiotooppien hoito Suomessa. Perinnemaisemien hoitoryhmän mietintö, Ympäristöministeriö. 2000.
- Perinteisten pihapiirien hoito. Lakeuden kulttuuriympäristö 2000.
- Vainio Maarit, Autio Saara, Leinonen Reima. Kainuun perinnemaisemat. Kainuun ympäristökeskus. Alueelliset ympäristöjulkaisut. 2000.

4.2.7 Natura -kohteet

Natura 2000 verkoston avulla on haluttu luoda kattava ekologinen verkosto, joka muodostuu Euroopan yhteisön direktiivien mukaisista linnuston-suojelualueista ja muista luontodirektiivialueista. Alueen valinnan perusteena ovat luonto- ja lintu-direktiiveissä luetellut luontotyypit ja -lajit.

Kainuun suojeluvastuun kannalta keskeisiksi luontotyypeiksi on määritelty boreaaliset luonnonmetsät sekä aapasuot. Vuolijoen alueelle muodostettiin viisi Natura-aluetta. Ne ovat Talaskankaan arvokas vanhojen metsien alue sekä seuraavat suoalueet: Pöntönsuo, Otanneva, Karppisensuo – Salinsuo - Joutensuo ja Rimpineva - Matilanneva.

Vuolijoen Natura -kohteet ovat edustavat sopivasti valikoidulla tavalla alueen luonnonperintöä. Niillä on omalla tavallaan suuri symbolinen arvo, sillä ne kuvaavat alueen luonnonmaisemaa lähes luonnontilaisena. Niillä on suuri merkitys luonnon virkistyskäyttöä ja sitä kautta myös luonnon tuntemista ajatellen.

Talaskangas

Talaskangas on Vuolijoen Natura-alueista laajin (kokonaispinta-ala on 4915 ha). Se sijaitsee Oulun ja Itä-Suomen läänin rajalla ja kolmen kunnan, Vuolijoen, Sonkajärven ja Vieremän alueella. Talaskangas on ympäröivään alueeseen nähden korkeampaa aluetta, korkein kohta on Sopenmäki.

Talaskankaan alue on vedenjakajaseutua. Arvokkaaksi alueen tekee sen maiseman moninaisuus: tiheät ja kosteat metsät, erilaisten korpimaisemien mosaiikkimaisuus, joka yhdistyy alueen suo- ja metsäluontoon.

Suurin osa alueen rajauksesta on toteutettu luonnonsuojelualueena. Aluerajauksen sisällä on kolme yksityisten omistamaa palstaa. Niiden suojelu on tarkoitus toteuttaa luonnonsuojelulain avulla.

Pöntönsuo

Pöntönsuon alueelle (293 ha) kuuluu sekä vanhoja metsiä että karua rimpinevaa sekä rämettä. Aarniomaiset vanhat metsät sijoittuvat alueen pohjois- ja koillisosaan. Alueen suojelu toteutetaan luonnonsuojelulain nojalla.

Otanneva

Otanneva (57 ha) on kehittynyt, keskiravinteinen aapasuo, jonka kasvillisuudelle kuuluu Kainuussa omaleimaisia piirteitä. Alueen kasvustoon kuuluvat muun muassa suomenlummetta, pohjanpalpakkoa ja rimpivesihernettä. Leimallinen suokasvi alueelle on vaaleasara. Ojitukset ovat jo muuttaneet suoalueen luonnontilaa. Otanneva on valtakunnallisen soidensuojeluohjelman kohde. Alueen suojelu toteutetaan luonnonsuojelulailla.

Karppisensuo - Salinsuo - Joutensuo

Alue on (686 ha) suotyyppivalikoimaltaan monipuolinen ja edustava aapasuo. Alue rajautuu metsäautotien jakamana kahteen osaan. Karppisensuo on lyhytkortista nevaa, Salinsuo jo rehevämpää saranevaa. Joutensuo on taas erittäin vetinen rimpineva. Alueella pesivään linnustoon kuuluvat ainakin joutsen, kurki, sinisuohaukka, kapustarinta ja liro. Alue on valtakunnallinen soidensuojelualueohjelman kohde ja siitä on rauhoitettu jo 480 ha. Jäljellä oleva alue rauhoitetaan luonnonsuojelulailla.

Rimpineva – Matilanneva

Rimpineva - Matilanneva (599 ha) on Kainuun alueella paras lintusuo. Alueella on uhanalaista pesimälajistoa. Rimpineva - Matilanneva on vetinen aapasuo. Alue kuuluu valtakunnalliseen soidensuojeluohjelmaan. Suojelun tavoitteena on turvata erityisesti linnuston osalta merkittävä kokonaisuus. Osa kohteen länsipuoleista aluetta on Metsähallituksen aarnialuetta.

Lisätietoja:<http://kkwww.vyh.fi/luosuo/n2000/kai/yleinen.htm>

Pitkostie lintualtaalle.
 Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

4.2.8 Osana luonnon monimuotoisuutta, Otanmäen lintuvesiallas

Lintuvesiallas on mielenkiintoinen osa vuolijoke-
 laista luontoa. Lintuvesialtaasta on vuosien aikana
 kehittynyt Kainuun tärkein lintualue. Otan-
 mäen lintuvesialtaalta on havaittu noin 200 eri lintulajia.
 Osa havaituista lajeista on koko maan kannalta
 harvinaisia. Se, miksi alueella on niin monipuoli-
 nen lintukanta, perustuu alueen sijaintiin lähellä
 Oulujärveä sekä altaiden suureen pieneläin- ja
 planktonituotantoon.

Lintuvesialueella kohtaa hienolla tavalla teolli-
 nen kulttuurimaisema ja lintujen pesinnälle luon-
 tainen ympäristö. Lintuvesialtaalla on luonnon-
 suojelealueiden rinnalla merkittävä rooli alueen
 luontomatkailussa.

Lähteet:

Arkistolähteet:
 Kansallisarkisto (= KA). Geographisk Afritning
 öfwer Kajanaborgs Lähn. 07 / 2D3/ 31.

Oulun maanmittauslaitoksen arkisto, Oulu.
 Isojakokartat.

Raportit ja muistiot:

Kainuun perinnemaisemat 2000: Maarit Vainio,
 Saara Autio ja Reima Leinonen.
 Kainuun ympäristökeskus. Kajaani.

Kansallismaisema 1993: Ympäristöministeriö.
 Vantaa.

Koutaniemi, Leo 1986: Oulujärvi. Teoksessa
 Finlandia 8. Otavan Iso Maamme kirja.
 Pohjois-Pohjanmaa – Kainuu. Keuruu.

Maatalous ja rakennettu ympäristö 1981:
 Oulun yliopisto, arkkitehtuurin
 osasto ja Oulun maatalouskeskus.

Maisemanhoito 1993: Maisema-alue työryhmän
 mietintö I. Helsinki.

Oulujärven rantayleiskaava 1998:
 Tavoiteraportti. Suunnittelukeskus OY.

Perinnebiotooppien hoito Suomessa 2000:
 Perinnemaisemien hoitotyöryhmän mietintö.

Rosberg, J. E., Hilden, Kaarlo: Suomenmaa
 – Maantieteellis – taloudellinen ja historiallinen
 tietokirja (toim.) 1929. Porvoo.

Rakennettu kulttuuriympäristö 1993: Museovi-
 rasto ja ympäristöministeriö. Valtakunnallisesti
 merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt.
 Museoviraston rakennushistorian osaston
 julkaisuja. Helsinki.

Rakennusperintömme – kulttuuriympäristön
 lukukirja 2001: Ympäristöministeriö ja Museo-
 virasto. Hämeenlinna.

Rakennusperintöstrategia. 2001: Osaamista,
 vastuuta ja voimavaroja rakennusperinnön
 hoitoon. VN:n päätös. 13.6. 2001. Vantaa.

5. Vuolijoen rakennuskulttuuri

5.1 Menneisyyden tulkit

Rakennukset ovat oivallisia menneisyyden tulkkeja siinä mielessä, että niihin on latautunut paljon viestejä eletystä elämästä. Elämänmuodon muuttuessa monet rakennukset ovat jääneet käytämättömiksi tai niitä on purettu pois tarpeettomina. Pienikokoisemmat rakennukset ovat selvinneet parhaiten. Yksi parhaiten säilyneistä lajeista monen pihapiirin laidalla on edelleen seisova yksihuoneinen säilytysaitta. Niitä on säilynyt Vuolijoellakin.

Rakennuskulttuuri Vuolijoella koostuu monenlaisista osista, jotka ovat lähtöisin eri aikakausilta ja eri lähtökohdista. Moni-ilmeinen rakennuskulttuuri on maiseman rikkaus. Se kertoo paljon alueen vaiheista, arvoista, asenteista ja elintavoista. Maa-seutumaisen pitäjän muutos 1950-luvulla yhdeksi Suomen merkittävimmistä kaivospaikkakunnista on ollut ehkä suurin yksittäinen maisemakuvaan vaikuttanut muutos.

Hyvä lähde alueen rakennuskulttuurin hahmottamiselle olivat olemassaolevat pihapiirit ja niissä jäljellä olevat rakennukset ja haastatteluisia kerätyt muistot puretuista rakennuksista. Myös olemassa olevan kuva-aineiston avulla on kerätty tietoa, joka saattaa muutoin olla haastattelijan ulottumattomissa. Monen vuolijokelaisen päärakennuksen seinällä on kehystettynä ilmakehitys pihapiiristä. Vuolijoen pihapiirejä on kuvattu joskus 1960-luvulla. Ilmakehitys kertoo paljon pihapiirissä tapahtuvista, mahdollisesti samanaikaisista muutoksista ja siitä kun uusi rakennustekniikka tai ajan vaatimuksia vastaava tehokkaampi ja toimivampi rakennus on korvannut vanhan. Alueelle tyypillistä rakentamista tai pihapiirin maisemaa rekonstruoitaessa ilmakehitys ovat olleet korvaamattoman arvokas lähde.

Vanhimmat käytettävissä olevat kuvalliset lähteet vuolijokelaisista pihapiireistä löytyvät isojakokartoista. Isojakokartat ja ilmakehitys muodostavat mielenkiintoisen aineiston peilattaessa maiseman muutoksia. Vuolijoen osalta isojakokartat ovat

ajanjaksolta n. 1840-1880.

Seuraavien otsikoiden alle on poimitettu esimerkkiluontoisesti rakennustyypeittäin kohteita, jotka aivan erityisesti kertovat paikkakunnan rakennushistoriasta, joko säilyvyytensä, tyypillisyytensä tai harvinaisuutensa vuoksi tai jostain muusta erityisestä syystä. Kohteitten valinta ei perustu arvoluokitteluun, sillä jokainen vanha rakennus on omalla tavallaan arvokas.

5.2 Vuolijokelainen pihapiiri

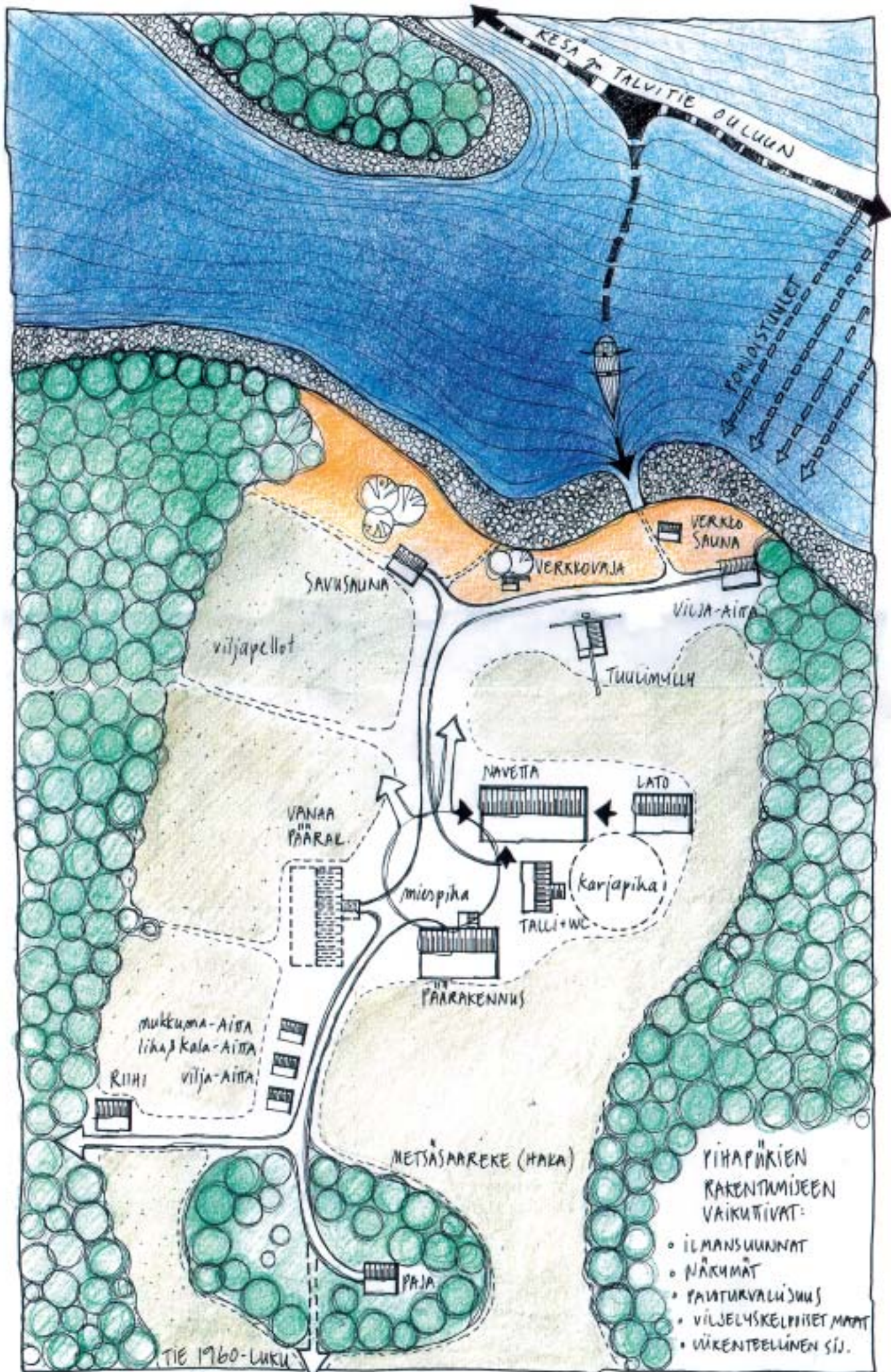
5.2.1 Talo elää tavallaan

Talonpoikaistalo on aina ollut suhteellisen oma-varainen yksikkö. Pohjoissuomalainen maanviljely on tosin aina ollut epävarmojen säiden armoilla, kato saattoi välillä viedä viljan ja talo ei pärjännyt-kään omillaan. Maatiloilla kasvatettiin talon tarpeisiin vilja, perunat ym. Karjasta saatiin maidon lisäksi voi, lihat ja nahka. Lehmien lisäksi tarvittiin hevonen tai kaksi, kanat ja lampaat. Taloissa tehtiin lisäksi suurin osa työkaluista, kulkuvälineistä, vaatteista jne.

Käytettävissä olevasta aineistosta rekonstruoitu vuolijokelainen pihapiiri muodostuu eri-ikäisistä rakennuksista. Pääpaino on selvästi sodan jälkeisessä rakentamisessa. Tilojen päärakennuksia on säilynyt vähän tai niitä on muuteltu ajan kuluessa siten, että niiden rakentamisaikaa on vaikea hahmottaa. Päärakennus on yleensä maalattu talonpoikaistalolle rakennukselle luonteenomaisella punamullan sävyllä tai jollain keltasävyisellä maalilla. Viime vuosikymmenien aikana rakennusten ulkopintoja on maalattu lähinnä teollisilla maaleilla. Rakennusmateriaaleina on veistetyin hirren lisäksi lauta, navetoissa luonnonkivi ja sementtitiili

Maiseman ja rakentamisen nopeat muutokset näkyvät Kemi-Juntulan pihapiirissä. Mustavalkokuva on vuodelta 1938. Erkki Mikkola. Kainuun Museon kuva-arkisto.

Huovilan pihapiiri Käkisaari. Piirros Maria Luostarinen 2002.

tai pölkkymuuraus. Pihapiirin laidalla on yksi tai useampi yksihuoneinen, yleensä suoraseinäinen aittarakennus.

5.2.2 Rakennusten sijoittuminen

Rakentaja ja yleensä samalla myös rakennusten käyttäjä tiesi miten sijoittaa rakennukset maastoon mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti. Rakennusten sijoittelussa on nähtävissä pääasiallisesti kaksi tapaa: ne joko sijoitettiin maastoon suhteellisen vapaasti maaston ja rakennuksen käyttötarkoituksen ohjaamana. Toinen, säännönmukaisempi ja ajallisesti nuorempi tapa oli sijoittaa tärkeimmät rakennukset neliöpihapiiriin. Se ryhmittyi yleensä siten, että asuinrakennusta vastapäätä sijaitsi navetta ja rehulato, niiden välissä oli seinätön kuja (= tanhua) sekä mahdollisesti muita karjanhoitoon kuuluvia rakennuksia, kuten lampola. Asuinrakennuksesta katsottuna pihapiirin oikealla sivulla oli yleensä hevostalli tai luhti. Yksi sivu jätettiin avoimeksi. Pihapiirin ulkopuolella sijaitsevien rakennusten sijoittelu oli väljempää.

Palamiselle alttiit rakennukset, kuten sauna ja riihi, sijoitettiin kauemmaksi. Muita pihapiirin rakennuksia olivat erikokoiset ja -näköiset ladot, aitat kalojen, lihojen, viljojen, vaatteiden, verkkojen ym. tavaroiden säilyttämiseen. Ruumiin säilytysaittaa kutsuttiin kalma-aitaksi. Pihapiiriin saattoi kuulua myös paja tai tuulimylly. Muita pihapiirin ulkopuolella olevia rakennuksia olivat esimerkiksi terva- ja niittäysaunat sekä vesimyllyt myllypirtteineen.

Yhteisiä asioita etsittäessä ne muun muassa löytyvät ajan rakennusmateriaaleista ja käytössä olevista rakennustekniikoista. Yhteisiä olemassa olevia asioita on tietysti talonpoikaisen pihapiirin toiminta ja sen rakentamiselle luomat edellytykset ja rajoitukset. Rakentaminen on tapahtunut pitkällä aikavälillä varallisuuden ja tarpeiden ohjaamana. Tämän ajan näkökulmasta tarkasteltuna monikerroksiset pihapiirit peilaavat hyvin rakentamisajan arvoja ja asenteita.

Pihapiirin rakennusten rakentajina olivat yleensä talon omat miehet. Rakentamisen taito kehittyi rakentaessa ja välittyi työn aikana isältä pojalle. Rakennustekniikan kehittyminen on pihapiireissä luettavissa monista pienistä yksityiskohdista.

Kainuulainen piha on sekoitus Itä-Suomen vaara-alueille ominaista avointa piharakennetta ja länsisuomalaista umpipihaa. Avoimessa piharakenteessa rakennukset sijoittuvat maaston, teiden, jokivarsien ja rantaviivan mukaan.

Vaikka aika ja kunkin ajan tarpeet ovat muovanneet talonpoikaisia pihapiirejä paljonkin, on silti vielä paljon tallella. Seuraavat pihapiirit edustavat vuolijokelaista talonpoikaista rakennusperinnettä tyypillisellä tavalla: Vuottolahden Juntulan ja Kemin pihat ovat kerroksellisia ja kertovia. Juntulan rakennukset ovat rapistumassa ja niille on selvää

*Kemi-Juntulan pihapiiri. Värikuva on syksyltä 2002.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus.*

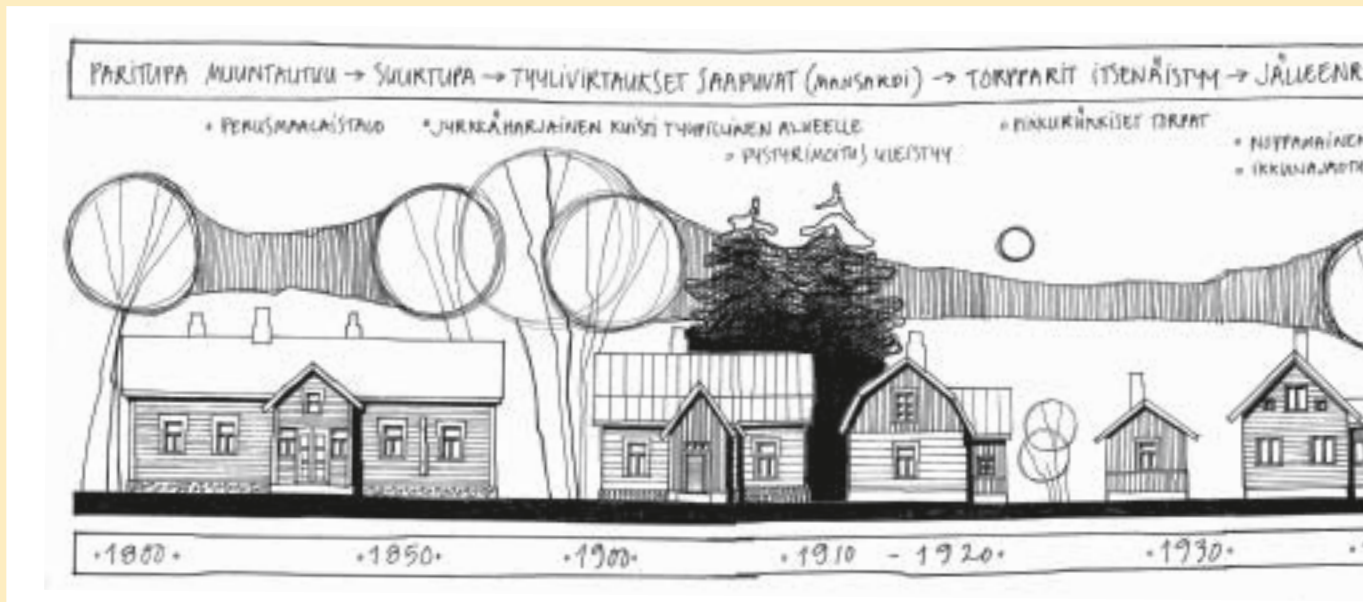
korjaustarvetta. Käkilahden Maijalan pihassa on kaikkiaan 14 rakennusta, jotka ovat pääasiallisesti hyvässä kunnossa. Maijala on edustava esimerkki Oulujärven ranta-alueen talonpoikaistaloista. Samoin Vuottolahden Haataja, jossa on havaittavissa vielä suljetun pihapiirin muoto. Ojanperän Tasanko edustaa 1920-luvulla lyhyellä aikavälillä rakentunutta pihapiiriä, Käkilahden Karppila taas pihapiiriä, joka on rakennettu vähitellen eri aikoina.

Vähän ränsistyneenäkin Kirkonkylän Karjala edustaa Vuolijoen talonpoikaisarkkitehtuurin ehdotonta aatelistoa. Rakennusten korjaamisella alkaisi olla kiire. Joensuun päärakennus aivan Oulujärven rannalla yhdessä vanhan pihapiirin kanssa on ehdottomasti säilyttämisen arvoinen. Moni-ilmeinen Käkisaaren Huovila kätkee pihapiiriinsä huomattavasti antikvaarisia arvoja ja edustaa alueensa rakennusperintöä hyvin omaperäisellä tavalla.

5.2.3 Puut ja pensaat ja aitaukset pihapiiriä jäsentämässä

Pihapuista yleisimpiä ovat pihlaja, koivu ja kuusi. Vielä 1800-luvun alussa pihat olivat kuitenkin hyvin puuttomia. Pihamaa otettiin hyötykäyttöön viljelyksiä varten eikä istutuksia juuri ollut. Pihastutukset alkoivat yleistyä virkatalojen vaikutuksesta 1800-luvun lopulla. Samoihin aikoihin aloitettiin valistustyö pihapuiden istuttamisesta ja puutarhanhoidon, marjapensaiden ja koristekasvien kasvattamisesta. Rakennusoppaiden avulla ohjattiin rakennuspaikan valintaa. Myös rakentamisesta annettiin ohjeita.

Talonpoikaiseen maisemaan liittyy olennaisesti myös erilaiset aidat ja aitaukset. Karja kulki vapaalla laitumella aina toukokuun lopulta lumeen tuloon asti. Käytäntönä oli, että pelloit sekä istutukset suojattiin aitaamalla. Mikäli aita ei ollut, vahinkoa tehneen karjan omistaja joutui korvaamaan aiheutetun vahingon. Myöhemmin, kun karjalle rajattiin erilliset laitumet, rakennettiin navetasta aidatut kujanteet peltojen ja muiden istutusten ohi laitumille. Pihapiiriin saatettiin rakentaa pienkarjalle erilliset aitaukset.

Maria Luostarisen kuvasarja Vuolijokelaisen talon kehitymisestä.

5.3 Vuolijokelainen asuinrakennus

5.3.1 Yksihuoneisesta pirtistä monihuoneiseksi talonpoikaistaloksi

Se, miltä uudisasukkaiden ensimmäinen asumus näytti, ei ole saatavissa tietoa lähteiden avulla. 1500-luvun lopulla saapuneet uudisasukkaat tunsivat eränkävynnin, kaskeamisen, tervanpolton ja lamasalvostekniikan. Uudisasukkaat varmaan hyödynsivät asuinpaikkoinaan vanhoja erämies-ten asuinsijoja. Kaskeamiseen perustuva maanviljely ohjasi asuinpaikan valintaa, kuten myös vesistön läheisyys.

Kainuulainen uudenajan alun talonpoikaistalon tai torpan alkumuoto oli yksihuoneinen sisäänlämpiävä hirsirakenteinen savupirtti. Rakennuksen salvostekniikkana oli yksinkertainen koirankaulasalvos ja talo, tai pikemminkin vielä mökki, oli rakennettu veistämättömistä hirsistä. Rakenteeltaan vaatimattoman satula- tai pulpettikaton katteena oli tuohi tai säröslauta. Rakentajan työkaluksi riitti vielä kirves.

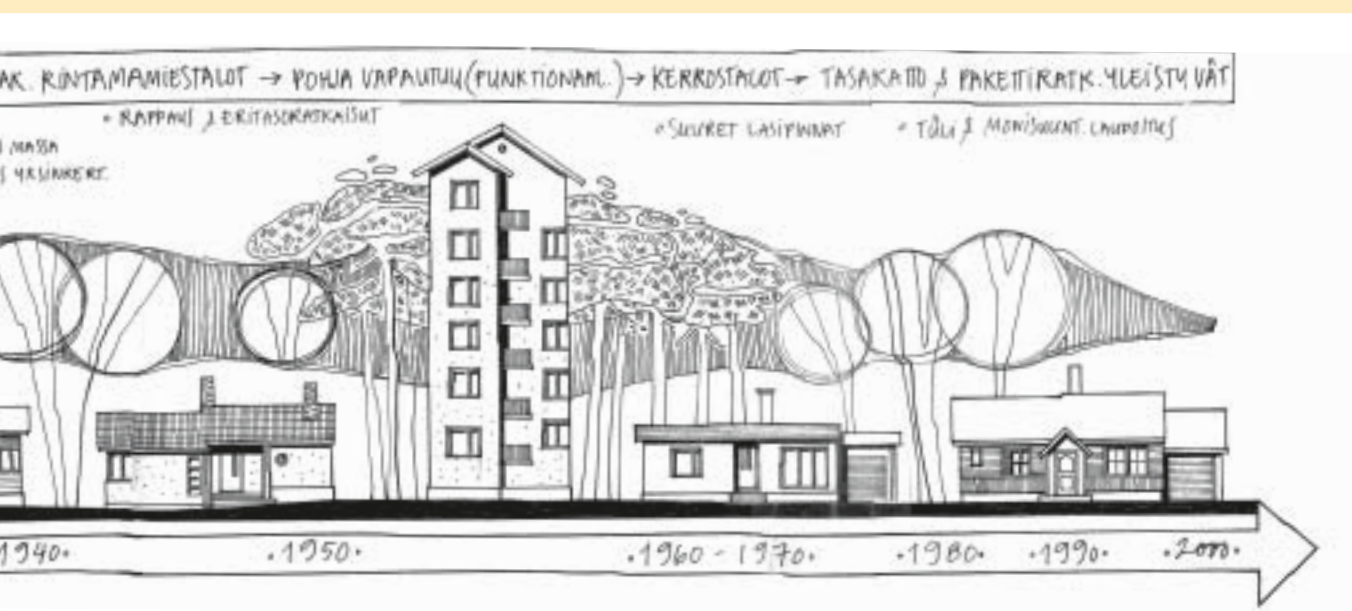
Asutus vakiintui ja rakentamisen taito kehittyivät vähitellen. Kas-

keamiseen ja erätalouteen perustuva elämänmuoto oli vielä hyvin liikkuvaista, mutta vakituinen asuinpaikka asetti rakentamisellekin suurempia vaatimuksia. Salvostekniikka kehittyi ja rakennuksista tehtiin tiiviimpiä ja pitkäikäisempiä. Sisätilojen arkaaisuus kertoo paljon elinolosuhteista: lattia oli maalattia ja lämmönlähteenä yksinkertainen luonnonkivistä kasattu kiuas. Rakennusta saatettiin käyttää asumisen lisäksi vielä saunana ja riihenä.

Hyvä esimerkki rakennustekniikan kehitymisestä on, että lattiat irrotettiin maasta ja ne rakennettiin aluksi haljaspuolikkaista ja myöhemmin eri tavoin työstetystä laudasta. Lattiaa tiivistämään rakennettiin multapenkki. Siirtyminen sisäänlämpiävästä uunista savujohdolliseen uuniin vaikutti yläpohjan rakenteisiin. Savupiipun mukana tuli vesikaton alle laipiorakenteet. Alkeellisessa sa-

Karjalan talo syksyllä 2002.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus.

vupirtissä valoaukkona on ollut yleensä puinen räppänä. Vähitellen siirryttiin pienestä yksiruutuiseesta moniruutuiseen ikkunaan, ikkunoiden määrä luonnollisesti lisääntyi rakennuksen kasvaessa, samoin niiden koko.

Talonpoikaistalon kasvu yksihuoneisesta pirtistä monihuoneiseksi ja toiminnoiltaan eriytyneeksi talonpoikastaloksi on monivaiheinen prosessi. Vuolijokelainen tapa rakentaa ei juuri poikkea siitä, kuinka lähipitäjissä rakennettiin. Vuolijoki oli Nissilän tien kautta portti Savoan ja rakennustekniset sovellukset ja mahdolliset uudet innovaatiot siirtyivät luontevalla tavalla: liikuttaessa toisessa kylässä tai pitäjässä aina opittiin jotain uutta, vaikka jotain sellaista, joka saatettiin suoraan soveltaa rakentamisessa. Talon laajentaminen saatettiin toteuttaa hyvinkin väljästi - eri rakennukset ikään kuin kasvoivat vähitellen kiinni toisiinsa.

Hyvin oman aikansa rakentamisesta kertovia talonpoikaisia asuinrakennuksia Vuolijoella ovat ainakin Käkisaaren Huovila, Kirkonkylän Karjala, Ojanperän Tasanko ja Kuusirannan Tomperi sekä Vuottolahden Koiviston torppa. Talonpoikaisarkkitehtuuri otti vaikutteita julkisesta rakentamisesta. Virkatalot edustivat aina oman aikansa muotivirtauksia. Kainuussa virkataloarkkitehtuuria edustivat pappilat rakennuksineen. Vuolijoen kansallisromanttishenkinen kirkko on loistava ajankuva, samoin 1920-luvulla rakennettu Vanha pappila tai 1950-luvun Uusi pappila.

5.3.2 Asuinrakennuksen muutos - 1920 ja 1930-luvulla

Kainuussa muutos omavaraisesta taloudesta kohti modernia elämäntapaa oli hidasta ja rakentaminen säilytti pidempään arkaaisia piirteitä. Viime vuosisadan alussa klassismi oli tullut vähitellen uudelleen suosioon vaihtoehtona ja vastakohtana

kansallisromantiikan muotokielelle. Kansallisromanttisen ajan arkkitehtuurin kurittomuus alkoi vähitellen tuntua vieraalta ja klassismiin yhdistyvä selkeys uudella tavalla tuoreelta. 1920-luvun loppupuolelle tultaessa klassismi kypsyi abstraktimmaksi ja pelkistetyimmäksi - ikään kuin raivaten tietä pelkistetylle ja geometrisiä muotoja ihailevalle funktionalismille.

Edustava esimerkki 1920-luvun klassismia on Vuolijoen Vanha pappila. Pappila rakennettiin vuonna 1923 edellisenä vuonna palaneen tilalle. Rakennus on yksi arkkitehtonisista avainkohteista Vuolijoella. Pappilassa on ajan tyylin mukainen mansardikatto. Sama kattomuoto löytyy muutamasta muustakin tuolta ajalta peräisin olevasta rakennuksesta. Kirkonkylän vuonna 1927 rakennetussa Päivärinteen talossa on edelleen alkuperäinen mansardikatto. Rakennus on muutenkin hyvin säilyttänyt 1920-luvun kasvonsa. Toinen mansardikattoinen asuinrakennus löytyy Vuottolahden Koivistosta. Koivisto on Valtalan talon entinen torppa ja päärakennus on rakennettu ilmeisesti jo 1800-luvulla. Aikaansa seuraava talonkorjaaja on tehnyt rakennukseen mansardikaton.

Talonpoikaistalo muuttui 1920-1930-luvuilla, ikään kuin enteillen sotaa ja sitä seurannutta murena rakentamisessa. Ojanperän kylän Tasangon talon päärakennus on rakennettu vuonna 1922. Mittakaavaltaan rakennus edustaa jo uudentyyppistä talonpoikaistaloa, samoin kuin 1920-luvun lopulla rakennettu Vuottolahden Hakala.

Talonpoikaistalon muoto alkoi vähitellen muuttua. Huoneet pienenivät. Vintille rakennettiin huoneita. Isovanhemmat, setien ja tätien ym. perheet asettuivat piharakennusten sijaan asumaan vinttihuoneisiin. 1930-luvulla talonpoikastalo muistuttaa ulkoisesti jo jälleenrakennuskauden taloa ja se se on ollutkin yhtenä esikuvana, kun

sodan aikana ja sen jälkeen suunniteltiin tyyppitaloja nopean asuntotuotannon vaatimuksiin sekä kaupunkeja että maaseutua varten.

5.4 Talousrakennuksia tarpeeseen

5.4.1 Paljon rakennuksia moneen käyttöön

Maalaistalo tarvitsi paljon toiminnoiltaan eriytyneitä talousrakennuksia. Pihapiireissä tapahtuneet muutokset aikojen kuluessa ovat tapahtuneet ikään kuin käsi kädessä varallisuuden kehityksen ja yleensä elinolosuhteissa tapahtuneiden muutosten kanssa.

Pihapiirien talousrakennuksia on viime vuosikymmenien aikana purettu paljon pois käytännöllisistä tai epäkäytännöllisistä tämän ajan vaatimuksille. Uusi rakentamistapa suosii monien toimintojen yhdistämistä saman katon alle. Vähitellen pihoihin ilmestyi AIV-tornit ja muut kookkaat uudesta tuotantotekniikasta kertovat rakennukset. Pihapiirien mittakaava on muuttunut suurikokoisten hallien myötä. Hallit on saatettu rakentaa kokonaan pellistä. Sodan jälkeen vähitel-

*Apajan navetta AIV-torneineen.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.*

len käyttöön tulleet huopa- ja erityisesti peltikatot yleistyivät.

5.4.2 Navetoita puusta tai kivistä

Kauas historiaan katsoen ensimmäiset karjasuojat Vuolijoellakin ovat olleet vaatimattomia sadekatoksella varustettuja aitauksia. Osa karjasta, kuten pienkarja ja usein myös hevonen, pidettiin talven aikana asuinrakennuksessa. Ensimmäiset varsinaiset navettarakennukset olivat hirsirakenteisia. Karjarakennuksen lisäksi niihin saattoi kuulua useita rakennuksia, kuten heinälato, lantala ja mahdollisesti talli. Samassa rivissä tai muutoin lähettyvillä oli myös lammasnavetta, sikala sekä pihanpuolella kota haudeveden lämmittämiseen. Navetta on pihapiirin rakennuksista juuri se, joka joutuu kovimmalle rasitukselle. Virtsa ja lanta tekevät yleensä tehtävänsä lyhyessä ajassa ja alimpien hirsien lahoaminen oli maapohjaisissa rakennuksissa jatkuva ongelma.

Vanhimmat navetat Vuolijoella on joko hirsi- tai luonnonkivirakenteisia. Vuolijoella on säilynyt muutamia hirsinavetoita viime vuosisadan alkupuolelta: Ojanperän Tasangon hirsinavettaan kuuluu karjarakennuksen lisäksi ensiksi lato, sitten navetta, lantala ja viimeisenä rivissä talli. Jokainen rakennus on salvottu omaksi hirsikehikoksi.

Kivirakenteinen navetta pystyi paremmin torjumaan eläinten eritteiden lahottavaa vaikutusta. Vähitellen kivi, ja myöhemmin tiili ja betoni, korvasivatkin puun navettojen rakennusmateriaalina. Puiset rakenteet jäivät käyttöön kattotuoleihin, kattoristikoihin ja räystä- ja päätyrakenteisiin. Kivirakenteisten navetoiden ongelmat alkavat vasta siinä vaiheessa, kun ne jäävät käyttämättömäksi ja routa alkaa rasittaa rakenteita.

Säilyneitä hirsinavetoita ovat Saaresmäen Ollilan ja Kirkonkylän Karjalan ja Rusalan kookkaat ja näyttävät navetat 1900-luvun alusta, Harjun pienikokoisempi navetta Leppikylässä (1900-luvun alku?) ja Tasangon navetta Ojanperällä. Luonnonkivinavetoita on enemmän: Vasta käytöstä pois jäänyt Kirkonkylän Majjalan komea kivinavetta on vuodelta 1896. Leppikylän Haatajan navetta (1800-luvun loppu tai 1900-luvun alku), Kulmala (1900-luvun alku) ja Saaresmäen Kaaneksen navetta (1800-luvun loppu).

Uudempia hyväkuntoisia betonitiilinavetoita ovat: Valtalanniemen Hietaranta (1949) ja Rantala (1940-luku) sekä Uimaniemen Matalan navetta (1940-luku). Ainakin kaksi viimeksi mainittua on tehty käsintehdyistä tiilistä.

5.4.3 Oma huone hevoselle

Hevonen on taloissa ollut aina yksi vaurauden mittareista - kahden tai useamman hevosen talous oli jo hyvin toimeentuleva. Sanotaan, että hevonen oli talon arvokkain työkalu. Hevonen tarvitsi oman

Karjalan talli. Kuva. Kainuun ympäristökeskus 2002.

huoneen. Talli oli joko oma erillinen rakennus tai se saattoi muodostaa huoneparin tavaraluhdin tai vaikka liiterin kanssa tai se rakennettiin omalle hirsikehikolle navetan yhteyteen.

Vuolijoelta tunnetaan yksi talli ylitse muiden: Keisarin talli. Rakennus on loistava ajankuva ja tärkeä dokumentti 1800-luvun alun talonpoikaisrakentamisesta. Keisarin talli on alueelle tyypillinen tallirakennus: yksihuoneinen talli, jossa on vintti, eli kokki, jonka välipohjan aukosta heinät pudotettiin hevoselle tai hevosille. Kirkonkylän Karjalan talon talli edustaa tätä samaa tallityyppiä suurikokoisempana.

Tyypillisempiä tallirakennuksia alueella ovat kuitenkin talliluhtirakennukset erillisenä tai navetan yhteyteen rakennettuna. Edustavimpina näistä ovat Kuusirannan Lehdon navetan yhteyteen poikittain rakennettu talli (1900-luvun alku?), Käkilahden Majjalan ja (1896) Pellonpään tallit (1913) sekä Vuottolahden Haatajan talliluhti. (1800-luvun loppu?). Erillisinä tallirakennuksina mainittakoon Siira Valtalanniemellä (1880), Halola Ounasperällä (1900-luvun alkupuoli), Hakala-Lahtelan (1800-luvun loppu?) Vuottolahdella ja Sivolan talli Käkisaaressa (1874). Kaikkiin edellä mainittuihin talleihin liittyy luhti tai jokin muu huone.

5.4.4 Aitat pihapiirin vakiokalustoa

Leimallisin tai tyypillisin rakennus vuolijokelaisessa pihapiirissä on yksihuoneinen, otsallinen ja poskellinen tai suoraseinäinen aitta.

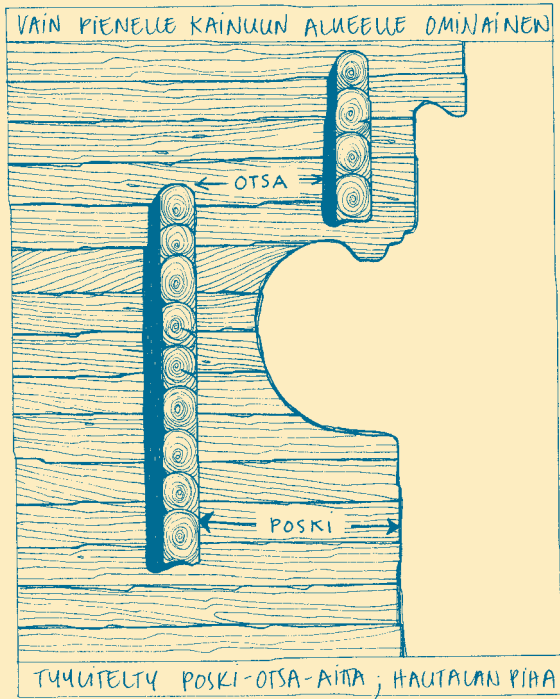
Säilytysaitat rakennettiin kuivalle paikalle ja salvokset tiiviiksi, jotta jyräjät eivät pääse käsiksi arvokkaisiin ruokavarastoihin. Kooltaan vaatimaton vilja-, vaate, liha-, kala, verkko- tai muu säilytysaitta antaa yleensä hyvän mittakaavan talon

elämään liittyvistä tarpeista. Aitta edustaa samalla omalla tavallaan arvokkaasti käsityön merkitystä ja määrää hirsirakentamisessa. Se on yleensä talonpoikaisrakennuksista koristelluin. Aitoissa käytetyt koristeleikkaukset antavat rakennukselle arkkitehtonista ulottuvuutta ja sitovat tuon vaatimattomanakin pidetyn talousrakennuksen osaksi antiikista periytyvää yhteistä eurooppalaista arkkitehtuurin historiaa.

Yksihuoneisen aitan koristelu näkyy ovikoristeluna, päädyn valoaukon muotoilussa ja katokannattajien profiloinneissa. Ovi on yleensä yksinkertainen pienaovi ja sen koristeluna ovat komeat maasepän tekemät saranat ja lukko. Maalia saatettiin myös käyttää koristeaiheena, kuten Vuottolahden Haatajan aitan oven maalaamalla tehty sulkapaneeli jäljitelmä. Pienovi saatettiin myös paneloida. Koristeaiheet auttavat jossain määrin rakennuksen iän määrittelyssä. Iän määrittelyssä tärkeää on kuitenkin hirren kuluneisuus ja viime kädessä rakennuksen iän määrittely puulustoanalyysillä.

Aitan, kuten myös muiden talonpoikaisrakennusten, vanhimpia katemateriaaleja ovat säröslauta tai tuohi-malkakatto. Säilytysaitan perustuksina käytettiin usein jyrjäjävarmaa sammakkohirren varaan rakennettu patsasjalkaa tai kevyempää lankkujalkaa. Hirsisten perustusten alla ovat vielä nurkkakivet.

Aitan käyttöhistoria on yleensä monivaiheinen ja se vain kuvastaa sen tarpeellisuutta ja käyttökelpoisuutta. Pelkästään aitan sijainti pihapiirissä on voinut vaihtua monta kertaa, tai talon miniä on tuonut sen mukanaan jostain kauempaa. Rakennus on voitu aikojen kuluessa purkaa ja se on koottu uudelleen isompana tai sen hirsikerrat on voitu kertaalleen kääntää ja aitan ikää on näin ollen

Oviseinälle rakennettu päädyn ulkonema, otsa suojasi sateelta ja sivuseinien pitemmät ja kaareviksi lovetut posket muodostivat aitan etuosan. Piirros: Maria Luostarinen 2002.

jatkettu taas monta vuotta...

Vuolijoelta löytää vielä piha-aittarivistöjä, mikä oli tyypillinen tapa sijoittaa aitat pihapiiriin: Saaresmäen Pellikan ja Käkisaaren Määtin, ja Huovilan aittarivistöt ovat tästä vielä konkreettisenä esimerkkinä. Aitat ovat Vuolijoen vanhan rakennuskulttuurin ehdotonta aatelistoa ja ne tulisi ehdottomasti korjata ja säilyttää kokonaisuksina. Edellä mainittujen aittojen tarkka ikä ei ole tiedossa.

Arvokkaiden aittojen luettelo jatkuu, siitä vielä poimintoina yksittäisinä aittoina Uusitalon aitta Saaresmäestä, joka saattaa olla jopa 1700-luvulta. Aitan ovessa on vuosiluku 1783. Rakennuksen kuluneisuus, pieni koko ja yksinkertaiset koristeaiheet puoltavat sitä, että rakennus voi hyvinkin olla 1700-luvulta. Vanha on myös Hautalan aitta Ounaksessa. Aitassa ei ole vuosilukuja, mutta samoin perustein kuin edellä, se voi hyvinkin olla ainakin 1800-luvun puolivälistä. Molemmat aitat ovat erityisen arvokkaita ja ehdottomasti säilytettäviä. Kuten myös Kirkonkylän Joensuun verkko/kala-aitta, joka on saanut uuden katteen 1990-luvun alussa.

Lista jatkuu vielä: Saaresmäki on kylä, jossa on säilynyt paljon yksihuoneisia aittoja: Uutela, Vieraala, Mattila, Karppila, Haataja, Ollila, ja Kaanes ainakin mainitakseni. Pieniä aittoja on myös Ylä- ja Ala-Honkamäellä, kirkonkylällä Myllypellossa, Rusalassa... Vaikka edellä ei ole listattu kaikkia tiedossa olevia, kaikki Vuolijoella olevat vanhat aittarakennukset ovat arvokkaita ja ehdottomasti säilytettäviä

Määtin aittarivistö,
Käkisaari.
Kuva: Kainuun
ympäristökeskus
2002.

5.4.5 Aittaa komeampi luhti

Yksihuoneista aittaa ajallisesti nuorempi on luhtiaitta. Luhtiaittaa voidaan kutsua eräänlaiseksi pihalinnakkeeksi. Sen alaosan keskelle saatettiin jättää sola, josta hevospelillä pääsi kulkemaan pihapiiriin ja luhti toimi samalla pihapiirin porttirakennuksena. Luhtiaitan perustyyppinä voidaan kuitenkin pitää kaksi huoneellista kaksikerroksista rakennusta. Alhaalla oli yleensä säilytysaitat, ylhäällä nukkuma-aitta ja vaateaitta. Rakennuksen etupuolella on kattolapteen suojaama parvekemainen sola, johon portaat tulevat solan lattian lävitse.

Luhtiaittoja pihapiireissä on perinteisesti vain yksi. Vuolijoelta löytyy muutama näyttävä luhtirakennus: Vuottolahden Haatajan luhtirakennus vuodelta 1826. Se on toiminut pitkään Haatajassa pidetyn kaupan varastotilana. Saaresmäen Laitilan kolmiosainen solallinen luhti on sekin näyttävä. Rakennuksessa on peltikatto, eikä se ole välittömästi uhanalainen. Rakennuksen säilyminen tulee kuitenkin turvata. Kuusirannan Pihlajakankaalla on kolmiosainen luhti ja sitä on viime aikoina kunnostettu ja samalla muunneltu alkuperäisestä asustaan. Koristelultaan komea on Käkisaaren Sivolan kaksiosainen luhti, jonka räystään alapuoliset koristelut ovat talon isännän Aleksanteri Sivosen käsialaa.

5.4.6 Pihan laidalla sauna

Saunaa ja riihtä pidetään savupirtin perillisinä. Helposti palavana, kuten riihi ja paja, se rakennettiin mahdollisimman kauas muista rakennuksista. Ensimmäinen varsinainen saunarakennus on ollut hirrestä salvottu ja yksihuoneinen ja päätyovellinen rakennus. Kiuas on sijainnut perinteisesti ovesta tultaessa vasemmalla, kiukaan suu peräseinään päin. Tyypillinen kainuulainen savusauna kehittyi seuraavanlaiseksi: saunaosa on tehty hirrestä, etuhuone oli sitä vastoin rankorakenteinen. Käynti eteishuoneeseen oli pitkältä sivulta. Rakennus oli ja on yhä edelleen yleensä maalaamaton, katteena saunassa oli ensin lauta ja myöhemmin päre, nykyisin huopa tai pelti.

Sauna on pihapiirin monitoimirakennuksia: siellä on muun muassa nautinnollisen kylpemisen lisäksi synnytetty, isketty suonta, pesty pyykkiä, palvattu lihaa, kuivattu kehrukasveja...

Vanha savusauna löytyy monen pihan laidalta. Saaresmäen Karppilan sauna on varsin tyyli puhdas esimerkki juuri kuvaillusta kainuulaisesta savusaunasta, kuten myös Vuottolahden Juntulan rannassa oleva savusauna. Majjalan saunassa on kylvetetty Kekkostakin ja se seisoo paikallaan ylväänä ja kunnostettuna.

Käytännöllisistä syistä siirryttiin viimeistään

Haatajan luhtiaitan koristelussa on käytetty väriä.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

viime vuosisadan puolivälissä uloslämpiviin saunoihin. Niihinkin rakennettiin edelleen löylyhuone ja eteistila. Alussa rakennettiin hirrestä, myöhemmin siirryttiin rankorakenteisiin. Sauna saatettiin rakentaa osaksi betoni- tai tiilinavettaa tai uuden asuinrakennuksen kellariin. Viimeinen sovellus on rakentaa asuinrakennukseen sauna varten erillinen siipi. Tämä on tuottanut teknisesti ja arkkitehtonisesti tarkasteltuna useimmiten vähän epäonnistuneita ratkaisuja.

5.4.7 Korkeaseinäinen riihi

Suomalaisten käytössä on ollut kolme erilaista riihityyppiä: yksinäisriihi, jossa kaikki toiminnot, kuten kiuas, kuivatus ja puinti ovat samassa huoneessa. Kiukkuriiheksi kutsutaan riihtä, jossa kiukaalle on rakennettu erillinen huone tai koppi. Kolmas tyyppi on luuvariihi, jossa puinti on erotettu eri huoneeseen ja ruumenille ja oljille on erillinen säilytystila.

Kaskiviljelyalueelle on tyypillistä yksihuoneinen korkeaseinäinen riihirakennus. Korkea riihi on hyvin käytännöllinen ratkaisu. Huonetilaan oli mahdollista sijoittaa lyhteitä varten kahdet orret päällekkäin ja parin päivän lämmittämisestä saatiin suurempi hyöty. Riihessä saattoi olla myös pelkästään yhdet orret. Puinnin jälkeen oljet ja

*Juntulan savusauna sijaitsee komealla paikalla Oulujärven rannalla.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.*

ruumenet varastoitiin usein riihen kylkiäisenä olevaan pulpettikattoiseen ruumenhuoneeseen.

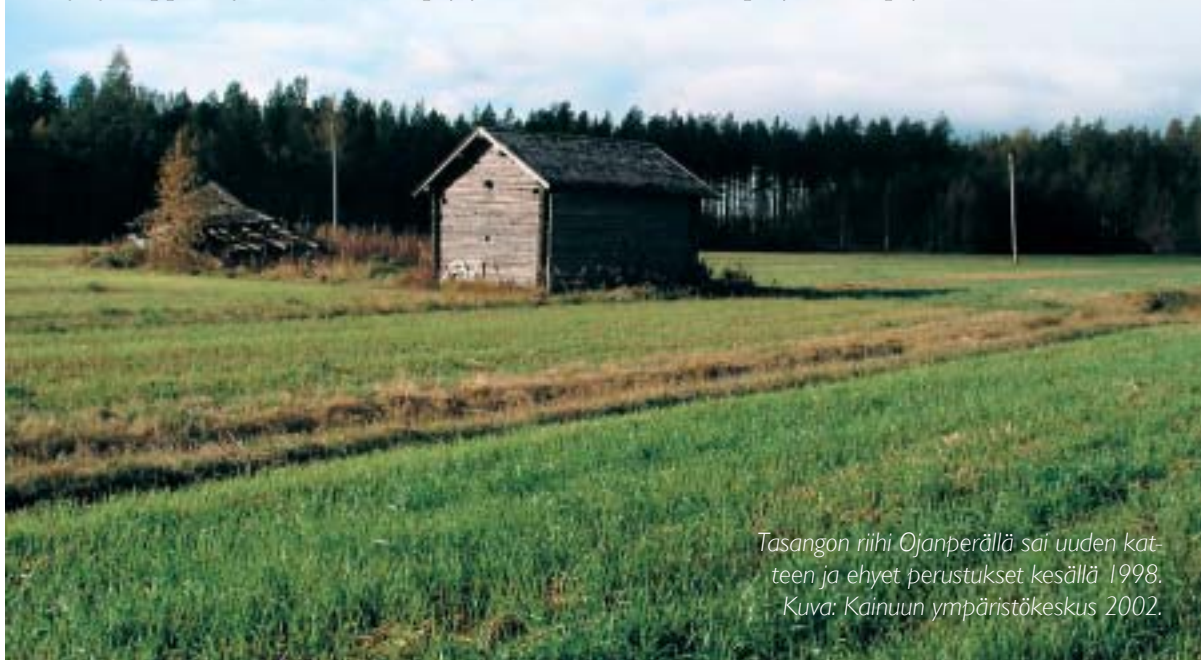
Vuolijoella ei ole kovin paljon säilynyt riihirakennuksia, muutamia kuitenkin on: Ounaksen Harjun ja Ojanperän Tasangon riiket edustavat yksihuoneista riiehtä. Riihi on vielä jossain muodossa tallella vielä ainakin Käkisaaren Karppilassa ja Ylä-Honkamäen Mäntyrinteellä. Maijalan riihi on muutettu ajan kuluessa traktoritalliksi. Riihiä on paljon purettu käyttämättömänä ja toisaalta niitä on muuteltu ainakin muualla Kainuussa hyvin luontevasti uudenaikaisiksi viljankuivaushuoneiksi latokuivureineen.

5.4.8 Pajat tuotteineen

Vuolijokelaisten pihapiirirakennusten ovissa olevien saranoiden ja lukkojen perusteella paikakakunnalla on aikoinaan asunut taitavia seppiä. Sepät ovat melkein kuolleet sukupuuttoon, samoin on käynyt seppiä työhuoneiden eli pajojen. Muu-

tama sentään on vielä jäljellä ja jokunen käytössäkin. Kainuulainen paja on ollut joko hirsirakennus, lauta/rankorakenteinen tai harvemmin kivimuurin varaan rakennettu. Rakennuksen kokoon vaikutti työskentelyn tarkoituksenmukaisuus. Tyypillinen pajan seinän mitta on vähän yli tai alle neljä metriä. Rakennuksena paja on matala. Pajan varustuksiin kuuluvat palje, joka perinteisesti tehtiin – asuinpaikasta riippuen – joko poron- tai lampaannahkasta. Palkeeseen liittyi ahjo, alasin ja karkaisupurtilo. Pajan katossa on perinteisesti luukku, josta ylimääräinen savu pääsi ulos ja auringon valo sisään.

Kainuun pajojen inventoinnissa 1994 Vuolijoelta löytyi vielä neljä pajaa: hirsirakenteisia ovat Käkilahten Maijalan ja Käkisaaren Karppilan pajat, lautarakenteisia Saaresmäen Uutelan ja Uimaniemien Matalan pajat. Käytössä näistä ovat edelleen Maijalan ja Matalan pajat, Karppilan pajaan tulisi laittaa uusi katto ja sitä tulisi muutenkin korjata, samoin Uutelan pajaa. Maijalan paja kunnostettiin VASARA- projektissa: pajaan laitettiin uusi lauta-

*Tasangon riihi Ojanperällä sai uuden kattoon ja ehyet perustukset kesällä 1998.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.*

katto, vaihdettiin alimpia hirsiiä ja tuettiin seinää ulkopuolisella följärillä.

5.4.9 Ladot maiseman jäsentäjinä

Latoja on jäljellä vielä suhteellisen paljon ja taisessa maisemakuvassa ne näkyvät kauas. Ladot ovat Vuolijoen maisemassa tärkeitä rakennuksia. Latoja rakennettiin sekä suopeltojen laidolle että pihapiirin peltoaukeille. Se saatettiin sijoittaa myös osaksi navettarivistöä.

Lato on talonpoikaisrakennuksista rakenteeltaan yksinkertaisimpia, mutta suunnittelultaan erityisen järkiperaisia. Seinät rakennettiin ylöspäin leveneviksi, jotta heinien lopullinen kuivuminen ladossa saattoi jatkua ja harvarakenteisia ja viistoja seiniä vasten kasatut heinät eivät päässeet painumaan. Latojen salvoksina on käytetty yksinkertaista koirankaulasalvosta. Latojen rakennuksessa on käytetty sekä havupuuta että haapaa.

Latoja on onneksi vielä säästynyt ja yksinkertaisen rakenteen johdosta se on sitä paitsi helppo korjata. Niitä on otettu pihapiireissä uusiokäyttöön käyttämällä niitä tavaravarastona tai halkoliiterinä. Ladon rakenne sopii moneen käyttöön.

5.4.10 Verkkovaja rannalla

Oulujärven rannalla on ollut varmasti enemmän verkkovajoja tai verkkoaittoja kuin mitä niistä tämän hetken maisemakuvassa on jäljellä. Muutamia on kuitenkin säilynyt muistona. Yksi Huovilassa, toinen Lehdossa ja kolmas Juntulassa. Huovilan pienikokoinen ja sisukas hirsirakenteinen verkkoasuna edustaa lajityyppiään hyvin puolikuntoisenakin. Pihapiirin kokonaisuuden kannalta rakennus tulisi säilyttää, mutta sille olisi kiireesti tehtävä jotain korjaustoimenpiteitä. Lehdon verk-

Saaresmäen Haatajan ladossa on taidokas ovenpieli.

Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

kovaja on rakennettu talon vilja-aitan yhteyteen. Juntulan verkkovaja seisoo peltikaton alla talon rannassa. Se onkin yksi Juntulan pihapiirin hyväkuntoisimpia rakennuksia.

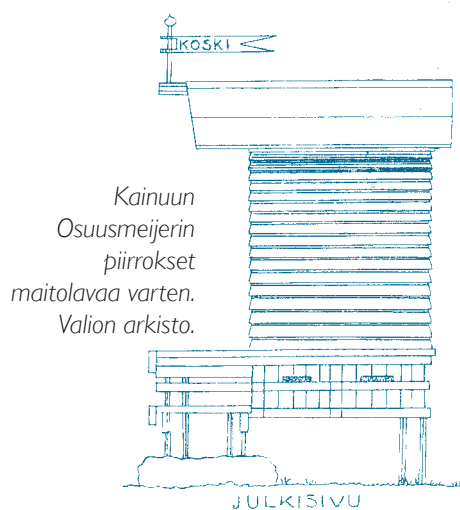
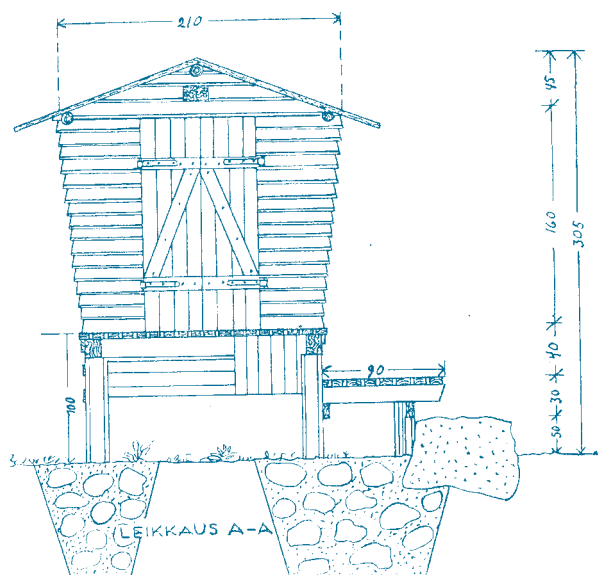
5.4.11 Muita maaseudun rakennuksia

Sellaiset rakennukset, kuten kuivaamot, maitolaiturit ja muuntajakopit, muun muassa ovat maaseutumaisemassa yhteisiä "ei kenenkään maalla olevia rakennuksia" - ne kuuluvat joko

Majalan paja.

Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

kylän yhteismaalle tai käyttöä varten joltain tilalta lohkaistulle tai vuokratulle maalle. Käki-
lahden Määtin kuivaamo on kunnostettu ja se
on kyläkuvassa tärkeä rakennus toiminnallisesti
ja rakennushistoriallisesti. Muita kuivaamoja,
jotka ovat edelleen olemassa, ovat Saaresmäen
kuivaamo Kaanekseen johtavan tien varressa ja
metsittyvässä tienvarsimaisemassa oleva kuivaamo
Valtalanniemellä.

Maitolaiturit ovat myös rakennuksia, jotka ovat
vähitellen teiden varsilta katoamassa kokonaan.
Rakennusten kulttuurihistoriallinen arvo on
kuitenkin niin suuri, että niitä tulee säästä jäl-
kipolville. Maidon välivarastojen lisäksi ne ovat
toimineet kymmenien mopopoikien kokoontu-
misajojen todistajina. Niiden suojissa on vaihdettu
lemmenvaloja ja niiden seiiniin on ikuistettu sanoin
ja piirroksin huomattava määrä suomalaisen kan-
sanmiehen ja naisen hetken runoutta.

Maitolaiturit sijaitsevat perinteisesti hyvin näky-
villä paikoilla teiden solmukohdissa, joten niiden
maisemallinen merkitys yhdistettynä rakennuksen
tapahtumahistorialliseen taustaan tekevät niistä
paikkakunnan lähihistorian kannalta tärkeitä ja
tuleville polville säästettäviä rakennuksia.

Lähteet:

Karjalainen Helena: Vuolijoen kunnan historiikki,
painamaton käsikirjoitus.

Mikkonen, Adam 1891: Kansatieteellinen kuvaus Kajaanin
maaseurakunnan ulkoisrakennuksista.
Käsikirjoite. SKS. Helsinki.

VASARA-projekti: VASARA-projektin loppuraportti.
Kainuun Museo. 1999.

Kaila, Vihavainen, Ekbohm 1987: Rakennuskonservointi.
Museokohteena säilytettävien rakennusten korjaus-
pas. Toinen uudistettu painos. Joensuu.

Korhonen, Tarja 1990: Vanhaa kainuulaista rakennus-
nastoa. Joensuu yliopiston kielitieteellisiä
tutkimuksia.

Korhonen, Teppo 1988: Kansanomaiset rakennus-
taide keskiajalta 1800-luvun lopulle. ARS. Suomen
taide II. Keuruu.

Maatalous ja rakennettu ympäristö 1981:
Oulun yliopisto, arkkitehtuurin osasto ja
Oulun maatalouskeskus.

Paulaharju, Samuli 1922: Kainuun mailta, Kansan
tietoutta Kajaanin kulmilla. Helsinki.

Ringbom, Sixten 1982: Josef Stenbäck ja Kansallinen
kiviromantiikka. Taidehistorian seura. Helsinki.

Räisänen, Alpo 2001: Oulujärven ympäristön murre-
kirja. SKS. Jyväskylä.

Tervonen, Päivi 1994: Kainuun tuulimyllyt inventointi ja
kunnostus. Kainuun Museon julkaisuja. Kajaani.

Tervonen, Päivi 1995: Kainuun tuulimyllyt.
Rajamailla 1994. Gummerus. Jyväskylä.

Tervonen, Päivi 1997: "Kainuu region". The Vernacular
architecture of the World. Cambridge University
Press.

Tervonen, Päivi 1999: Talot ja tekstiilit. RIHMA-aine-
kokoelma. Oulun yliopistopaino.

Tervonen, Päivi 2001: Tiaisen kruununmetsätorpasta
Alanteen tilaksi. Metsähallituksen luonnonsuojelujul-
kaisu Sarja, A No 132.

Siipola, Pirjo: Vaalan kulttuuriympäristöohjelma, käsi-
kirjoitus. Kainuun ympäristökeskus 2001.

Valonen, Niilo 1994: Suomen kansanrakennukset.
Museovirasto. Vammala.

Artikkelit:
Tervonen Päivi: "Puusta ja vähän muusta".
ICOMOS-lehti 1/1997.

5.5 Jälleenrakennuskausi

5.5.1 Taloja suureen tarpeeseen

Sodanjälkeinen jälleenrakennuskausi on monessa mielessä murroskausi. Lyhyesti luonnehdittuna aikakausi oli maassamme suuri henkinen ja fyysinen rakennusprojekti. Tunnettua on, että suurin osa Suomen rakennuskannasta kaupungeissa, kirkonkylissä tai maaseudulla, on Toisen maailmansodan jälkeen rakennettua. Lukuina esitettynä jälleenrakennuskauden aikana asutettiin 425 000 siirtolaista, maksettiin 300 miljoonan dollarin sotakorvaukset ja rakennettiin 70 000 uutta asuinrakennusta.

Sodan jälkeinen säännöstelytalous kesti aina 1950-luvun alkuun. Rakentamista valvoi KYMRO (Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön rakennusosasto). Rakennustarvikkeita koskeva ostolupamenettely oli voimassa vuoteen 1949 saakka. Säännöstelyn alaisessa rakentamisessa jouduttiin keskittymään kansakunnan kannalta olennaisimpiin kohteisiin. Ensiksi tulivat teollisuus ja maaseudun jälleenrakennustyö.

5.5.2 Sodanjälkeinen tyyppitalo

Yksi aikakauden symboleista on jälleenrakennuskauden talona tunnettu rakennus. Tämä pohjoissuomalaiselle maaseutumaisemalle ja sodanjälkeisille pihapiireille leimallinen rakennus on vähän kuutiomainen, puolitoistakerroksinen talo, jossa on jyrkähkö harjakatto. Sen katteena on joko

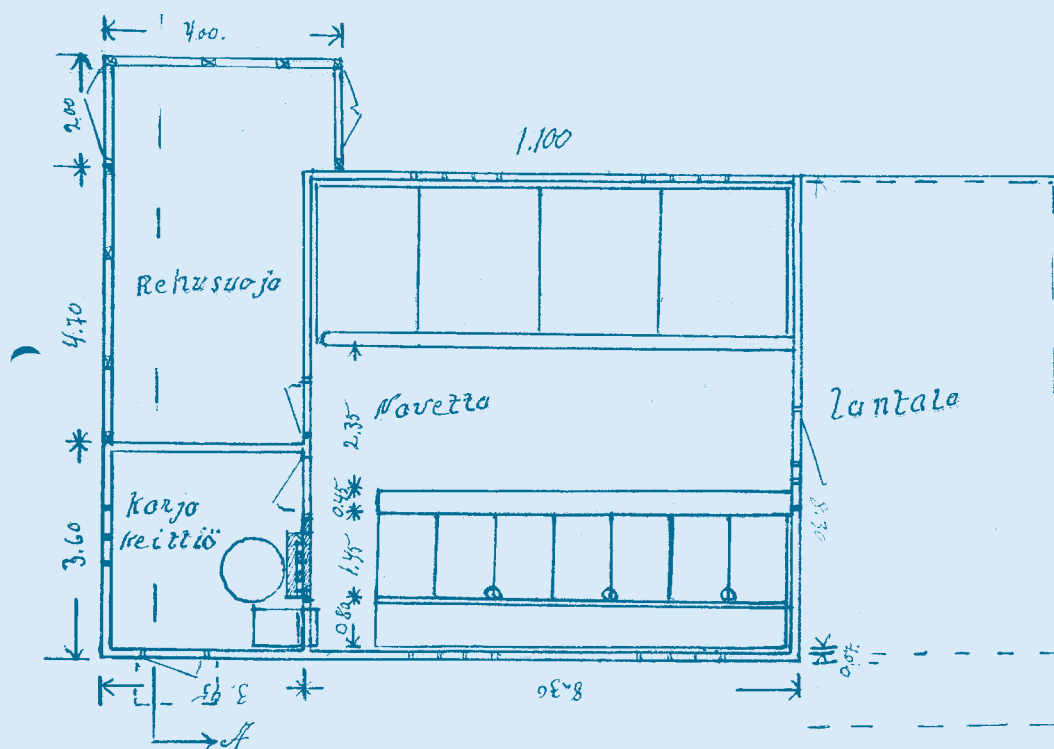
uudehko tiilikuvioinen tai profiilipelti tai 1940- ja 1950-lukua edustava kolmiorimahuopa. Päre on näiden talojen katteena jo harvinaisempi.

Rankorakenteisen jälleenrakennuskauden talon lähtökohdat ovat tukevasti suomalaisessa puurakentamistraditiossa. Tyyppitalon arkkitehtonisena lähtökohdiana on 1920-1930-luvun mittasuhteiltaan sopusuhtainen puurakenteinen pientalo ja sosiaaliseen asuintuotannon tarpeisiin suunnitellut pientalojen mallipiirustukset. Tyyppitalojen kehittäminen jatkui sodanaikaisissa poikkeuksellisissa oloissa. Hirsirunko vain vaihtui kevyemmäksi rankorakenteeksi. Sahateollisuuden kehittyessä puunarvo nousi ja se alkoi näkyä myös rakentamisessa ja käyttöön otettiin keveämpi seinärakenne: sahattujen pystytolppien varaan rakennettu ns. rankorakenteinen seinä. Alussa rakenne oli käytössä huvila-arkkitehtuurissa, myöhemmin kun seinää ryhdyttiin eristämään sahajauholla, rakennetta voitiin soveltaa myös ympärivuotisesti asuttuihin rakennuksiin. Rankorakenteinen talo on kypsimmillään juuri sodanjälkeisessä tyyppitalossa. Nopea rakentamistarve synnytti lukuisia puutalotehtaita, joille maan johtavat arkkitehdit suunnittelivat erilaisia talotyyppejä. Suunnitteluun osallistui monet tahot. Syntyi erilaisia tyyppitalosarjoja vaihtelevia tarpeita varten.

Vuolijoella oli käytössä rakentajien omien tyyppitalosuunnitelmien lisäksi ainakin Maatalousseurojen keskusliiton asutusvaliokunnan tai jälleenrakennusvaliokunnan tyyppi- ja piirustukset, Kajaanin maanviljelysseuran rakennustoimiston piirustukset tai yksittäisten rakennusmestareiden

Maatalousseurojen keskusliiton asutusvaliokunnan tyyppi- ja piirustukset olivat kovassa käytössä Vuolijoella 1940- ja 1950-luvuilla. Piirros: Vuolijoen kunnan arkisto.

Omaa suunnittelua. Työvoimapiirin apulaispiiritarkastaja Eino Pitkänen hyväksyi vuolijokelaisen Aale Karjalaisen suunnittelemat navetan piirustukset vuonna 1948. Piirros: Vuolijoen kunnan arkisto.

den piirustukset ja jossain tapauksessa Suomen arkkitehtiiliiton standardisointitoimiston tyyppi-piirustukset.

5.5.3 Vuolijoen sodanjälkeinen rakentaminen

Sodan jälkeisen rakentamisen myötä maisemakuva muuttui rakentamisen ja maatalouden koneistumisen kautta. Myös julkinen rakentaminen kuten koulujen ja kunnantalon rakentaminen muuttivat maisemaa. Vuolijoen suuri jälleenrakennuskauden ponnistus oli Otanmäen rakentaminen. Tässä julkaisussakin Otanmäen rakentaminen on sananmukaisesti oma lukunsa.

Talonpoikaiselle rakentamiselle ominainen, välillä hyvin monivaiheinenkin hirsirakentaminen, korvattiin aikaa säästävämällä rankorakenteella. Maaseudulla rakentamisessa jatkui talonpoikasrakentamiselle ominainen traditio. Rakennustyömaalla tyyppipiirustuksia sovellettiin rakentamistaidon, perheen vaatimusten ja varallisuuden mukaan. Rankorakenteiseksi suunniteltu talo saatettiin joskus toteuttaa - ikään kuin vanhalla muistilla - hirrestä. Rakennusmateriaalipula vaikutti myös rakentamiskäytännöihin. Vanha hirsirakennus saatettiin pilkkoa hirsielementeiksi ja muurata niistä savilaastin kanssa seinä ns. pölkkymuurauksella.

Taloja rakennettaessa keskeistä oli edelleen käsityövaltaisuus ja isältä pojalle periytyvä rakentamistapa. Vanhempi opetti nuorempaa

sananmukaisesti kädestä pitäen. Aiemmasta poiketen rakentamisprosessiin liittyivät jonkintasoiset rakennuspiirustukset ja viranomaisten kontrolli, joita edusti rakennuspaikalla vieraileva kunnan tai maanviljelysseuran rakennusmestari.

Hyvin ajan rakentamista kuvaavat seuraavat tapaukset: Onni Kempainen Vuolijoen kirkonkylältä haki rakennustyölupaa uuden asuinrakennuksen rakentamista varten vuonna 1949. Kempainen aikoi rakentaa 67,5 m² yksikerroksisen hirsirakenteisen omakotitalon. Perustukset olisivat betonia, kattomateriaalina päre. Rakennuksen lämmitysjärjestelmänä mainitaan uuni. Hakija aikoi rakentaa itse ja rahoittaa rakentamisen omalla työllä ja pienellä lainalla. Säännöstelyn alaisia rakennusmateriaaleja rakentaja tarvitsi seuraavasti: sementtiä 55 sakkia, erikokoisia nauvoja 120 kg, tiiliä 3600 kappaletta ja lasia 21 m². Rakennusaineiden käyttöä valvova viranomainen, kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön apulaispiiritarkastaja arkkitehti Eino Pitkänen, hyväksyi suunnitelmat ilman huomautuksia.

Mutta toisinkin kävi, välillä useinkin. Vuonna 1948 saaresmäkeläisen Iida Pussisen hakemus omakotitalon rakentamisesta hylättiin ja häntä pyydettiin toimittamaan "asiallisemmat suunnitelmat", esimerkiksi "tyyppipiirustukset". Arkkitehti Pitkänen korjaili ja ohjasi monen omatoimisuunnittelijan piirustuksia. Rakentajat olivat uuden tilanteen edessä. Aiemmin hirsirakenteista asuinrakennusta rakennettiin vaihteittain ja pääasialli-

sesti omin varoin. Kaupasta tarvittiin ainoastaan ikkunalaseja, myöhemmin myös hakoja ja saranoita. Sodan jälkeen rakentamista ohjasi toisaalta rakennusmateriaalipula, toisaalta standardisointi. Tähän oli vuolijokelaistenkin talonpoikien mukauttava asuinrakennuksia tehdessään.

5.5.4 Asuminen tyyppitalossa

Vaalealla värillä maalattu päärakennus oli pihapiirin maisemallisesti näkyvin rakennus ja samalla tavoin hermokeskus kuin sen talonpoikaisempi edeltäjänsä. Toiminnoiltaan se oli kuitenkin jo edeltäjänsä eriytyneempi ja edusti selvästi modernin arkkitehtuurin asumisihanteita. Vaaleat värisävyt ja uudet asutusmateriaalit ovat tärkeä osa jälleerakennuskauden arkkitehtuuria. Sisustuksessa materiaalin käyttö monipuolistui ja rikastui. Lasin valmistustekniikan kehityksessä ikkunalasit ja sitä kautta myös ikkuna-aukot suurenivat. Valo huonetiloissa lisääntyi. Kalusteita lisättiin ja niitä hankittiin kaupoista yhä enemmän. Tekstiilit ja muut sisustusmateriaalit lisääntyivät.

Kirsti Saarikangas on väitöskirjassaan Model Houses for Model families pohtinut jälleerakennuskauden taloa asumisen kannalta. Saarikangasta lainaten, ja vähän kärjistäen, voidaan todeta, että uutta asumistapaa jo arkkitehtonisesti edustava jälleerakennuskauden talo palveli hyvin ydinperheen asuintarpeita. Sisätilojen toiminnoilta eriytyneestä keittiö, olohuone ja makuuhuone jakautuivat eri tiloista ja näihin muodostuivat erityisesti naisten ja lasten valtakunta. Miespuhdetöineen ikään kuin saneerattiin muualle, ja miesten työt löysivät paikkansa pihapiirin muista rakennuksista.

5.5.5 Pihapiirin muotoutuminen

Pihapiirin rakennusten sijoittumisessa jatkui hyvä ja käytännössä vakiintunut tapa. Rakennukset sijoitettiin mahdollisuuksien mukaan ilman- suuntiin nähden mahdollisimman edulliseen paikkaan. Toinen rakennusten sijoittumista ohjaava tekijä oli pihapiirin toiminnot. Pihapiiriä rakennettaessa rakennuksia tehtiin tarpeen ja varallisuuden mukaan, kuten oli tehty jo vuosisatojen ajan.

Laajan asutustoiminnan seurauksena syntyi aivan uutta asutusta. Kylmään korpeen rakennettu asutustila toi maaseutumaisemaan uudenlaisen elementin. Näistä pihapiireistä puuttui talonpoikaispihapiirien kerroksellisuus ja rakennusten välille vuosisatojen aikana syntynyt vuoropuhelu.

Rakennettavien rakennusten määrä oli vähäisempi kuin aiemmin. Hevonen korvattiin traktorilla. Traktoriin tarvittavat koneet sijoitettiin yhteen suurempaan halliin, tai itä- ja pohjoissuomalaiseen tapaan maastoon, sellaiseen paikkaan jossa ne olivat tarvittaessa lähellä.

Lähteet:

Helamaa, Erkki 1983: 40-luku Korsujen ja jälleerakentamisen vuosikymmen. Helsinki.

Jälleerakennuskauden talot – rakentamista ja hoitoa 1998: Toimituskunta Lonkila – Rytkölä – Suominen – Tervonen. Kainuun Museon julkaisuja. Kajaani.

Mäkiö, Erkki 1990: Kerrostalot 1940-1960. Helsinki.

Saarikangas, Kirsti 1993: Model Houses for Model Families. Helsinki.

Sankaruus ja arki – Suomen 1950-luvun miljö 1994: Suomen Rakennustaiteen Museo. Helsinki.

Tervonen, Päivi (toim.) 2001: Arkkitehti Eino Pitkänen. Eino Pitkänen – arkkitehtinä Kajaanis. Kainuun Museon julkaisuja. Kajaani.

Majalan päärakennus.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2003.

5.6 Uudempi arkkitehtuuri

Arkkitehtuurin uusimmat virtaukset ovat aina, jossain muodossa, löytäneet tien myös talonpoikaispihoihin. Yhtenä seurauksena tästä on ollut, että puurakennukset korvattiin maalaismaiseen huonommin soveltuvalla tiilellä. Tosiasia on, että 1960-luvun ja 1970-luvun tiiliarkkitehtuurille ominainen laatikkomaisuus ei ole niin hyvin sopeutunut yhteen pihapiireissä jo olemassa olevien rakennusten materiaalin käyttöön ja muotokieleen. Matkailu maailmalla on tuonut mukanaan sirpaleen sieltä ja toisen täältä, eikä aina niin onnistuneesti. Vuosisatainen puurakentamisen perinne on katkennut välillä hyvin radikaalilla ja räikeällä tavalla.

Viime aikoina maaseutukylien ja taajamien rakentamiseen on yhä enemmän haettu vaikutteita talonpoikaisarkkitehtuurin mittakaavasta ja muotokielestä. Rakennuksissa on harjakatto ja ne ovat usein kokonaan puusta. Vuorilaudoituksessa on takautumia vuosisatojen takaa. Ikkunat saattavat olla kevyellä ristikolla varustettuja neljä-, kuusi- tai moniruutuisempia. Rakennuksessa on myös lähes poikkeuksetta avo- tai umpikuisti. Omalla tavallaan nämä talot jatkavat talonpoikaista rakentamista uutena sovelluksena. Usein kuitenkin monien eri tyylien yhdistäminen samaan rakennukseen heikentää niiden ulkoista kuvaa.

*Kauhasen huvilan yksityiskohtia.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.*

Lähteet:

Suonto, Yrjö 1995: Varjele modernia! Modernin arkkitehtuurin ominaispiirteiden säilyttämisen puolesta rakennuksia korjattaessa. Suomen rakennustaiteen museo. Helsinki.

Tervonen, Päivi 2001: Tiaisen kruununmetsätorpasta Alanteen tilaksi. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja Sarja. A No 132.

Rakennusperintömme – kulttuuriympäristön lukukirja 2001: Ympäristöministeriö ja Museovirasto. Hämeenlinna.

Vuolijoen ulkoilmamuseo Riihipiha

Riihipihan rakennukset

Yksi tapa esitellä oman alueensa rakennusperintöä on ulkoilmamuseot. Niihin on yleensä valittu kertovia esimerkkejä pitäjän rakennusperinteestä. Valitettavan usein rakennusten kokoaminen ”kokoelmaksi” on aloitettu vasta siinä vaiheessa, kun antikvaarisesti arvokkaita rakennuksia on huomattavassa määrin jo purettu tai niiden käyttöhistoriaan liittyvä alkuperäisyys tai käyttötarkoitus ovat muuttuneet niin paljon, että historiasta kertovat elementit ovat vähäisiä.

Ulkoilmamuseoiden luonne on tavallaan kahtalainen: toisaalta niiden avulla voidaan luoda yksi kuva alueen asumis- ja elintavoista ja rakentamisesta. Aina tiettyyn ajankohtaan sisustettuina ja varusteltuina ne ovat tärkeä lähde menneisyyteen ja toimivat mielenkiintoisina ja monipuolisina oppimisympäristönä. Toisaalta ulkomuseot omalta osaltaan pirstovat muutoinkin herkkää talonpoikaista rakennusperinnettä. Museoalueelle siirretty rakennus on jostain pois ja sen suhde alkuperäiseen paikkaan on hävinnyt, vaikka rakennuksen säilyminen mahdollisesti pystytään turvaamaan paremmin osana ulkomuseoaluetta.

Vuolijoen Riihipihalle on kerätty vähitellen 1990-luvulta alkaen rakennuksia kuvaamaan paikkakunnan talonpoikaisen elämänmuodon vaiheita. Vuonna 2003 alueella on kaikkiaan 33 rakennusta tai rakennelmaa. Riihipihan alueella rakennusten pihapiiriin sijoittamiselle ei ole esikuvaa. Niiden paikka löytyy ympäristön tarjoamista mahdollisuuksista ja siitä samasta toiminnallisuuden ajatuksesta, johon talonpoikainen rakentaminen on aina perustunut. Osa rakennuksista on tuotu muualta Kainuusta, osa Oulun kaupungista.

Riihipihan rakennusten määrä voi vielä lisääntyä. Näin suurilukuisen rakennuskannan ylläpitäminen vaatii tulevaisuudessa vielä enemmän suunnittelua ja yhteistyötä. Riihipiha-aluetta varten tulisi tehdä aluekohtainen hoitosuunnitelma - esineiden hoito- ja säilytysuunnitelma tulee laatia erillisenä. Joka vuosi, syksyllä ennen lumentuloa tai viimeistään keväällä, alueella tulee pitää rakennusten kuntokatselmus, jossa

sovitaan kiireellisimmistä korjauksista ja tarvittavista ympäristön hoitoon liittyvistä töistä.

Riihipihan toiminnallinen kehittäminen

Osana Vuolijoen kunnan matkailuhanketta on käynnistetty myös Riihipihan toiminnallinen ja sisällöllinen kehittäminen. Tässä yhteydessä on suunnitelmassa kehittää Riihipihan museotoimintaa ja nostaa paikan matkailupalvelujen tasoa. Toiminnan kehittäminen edellyttää museoalueen inventointia, käytännössä rakennuksista olevan perustiedon täydentämistä ja esineinventoinnin loppuun saattamista. Riihipihan rakennusinventointi on ollut omalta osaltaan mukana kulttuuriympäristöohjelman laadinnassa.

Museon toiminnan kannalta tärkeää on inventoinnin pohjalta tehdyt opastaulut: asemapiirros, infotaulut rakennuksista ja alueen käytöstä sekä alueesta, sen rakennuksista ja esineistöstä kertovan julkaisun tuottaminen.

Alueopastaulussa esitetään koko alueen asemapiirros, rakennukset numeroituna ja nimettyinä. Opastaulussa on tilaa myös vaihtuville ilmoituksille ja alueesta yleisesti kertovalle tekstile.

Rakennuskohtaiset infotaulut kertovat rakennuksen historiasta ja sen käyttöön liittyvästä perinnetiedosta. Tavoitteena on, että vierailijat voivat tutustua kohteeseen myös omatoimisesti. Opastaulujen lisäksi tulee suunnitella yhtenäiset alueella liikkumista ohjaavat kieltotaulut.

Viranomaistyönä aluearkkitehti, kunnan nuorisosihteeri ja kulttuuriympäristöohjelman suunnittelija ovat yhdessä pohtineet toimintatapoja alueen kehittämiseksi. Tavoitteena on ollut lähestyä Riihipihan aluetta toiminnallisuuden näkökulmasta. Ajatukset ovat lyhyesti seuraavanlaisia:

Riihipiha oppimiskeskuksena

Riihipiha paikkana, jossa koululaisille järjestettäisiin

*Riihipihan ulkomuseoalue.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.*

*Riihiphalle on kerätty komea aittarivistö.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2003.*

opetustuokioita osana koulun normaalia toimintaa. Oppilaille suunniteltaisiin Riihipihan ympäristöstä valmiita opetuspaketteja.

Oppilaat käyttäisivät Riihipihaa oppimisympäristönä ja tiedonkeruupaikkana. Oppilaat jäsentäisivät Riihipihan kautta omaa suhdettaan menneisyyteen. Riihipihassa oppilaat opettajan ohjaamana tutkisivat omaa lähihistoriaansa.

Alueella vierailevia ryhmiä varten suunniteltaisiin eri pituisia, esittelytutustumiskierroksia erilaisille ikäryhmille.

Riihipiha voi tarjota tutustumista talonpoikaiseen elämänmuotoon tekemisen kautta: tällaisia arjen elämyksiä voisivat olla esimerkiksi leipominen, viikatteella niittäminen ym. talonpoikaistalon työt.

Riihipiha - kurssikeskus

Riihipiha voisivat toimia "kurssikeskuksena", jossa paikka tarjoaisi loistavat puitteet erilaisista teemoista rakennettuun koulutukseen. Aiheita Vuolijoen historiasta kyllä löytyy aina keisarista Kekkoseen. Menneisyyden painopistealueita voisi suunnitella teema-vuosi periaatteella. Alan ammattilaiset voisivat järjestää esinetutkimuskursseja, ja koulutusta siitä, miten hoidat vanhoja esineitä. Alueen rakennukset voivat olla havaintokohteina myös rakennusinventointikoulutuksessa.

Riihipihassa voisi järjestää myös perinnerakentamiseen liittyvää koulutusta. Paikan rakennukset olisivat aina tapauskohtaisesti kurssin harjoitustyönä. Perinnerakentamiskoulutuksen teemoina voisivat olla hirsien veisto, hirren vaihto, erilaiset katemateriaalit, perinteiset ulkomaalit, tuohien kiskonta, vitsasten vääntö ...

Riihipiha elämysmatkailukohteena

Talonpoikaimuseo alueen yhteyteen voi järjestää elämysmatkailukohteita. Tällaisia olisivat mm. alueen laidalle rakennettava savusauna. Alueelle on suunnitella perinteistä saunomistapaa kunnioittava savusauna. Sauna mitoitetaan n. 10 hengelle. Elämysmatkailijalle järjestettäisiin ruokailu keisarin tallissa tai yöpyminen niittysaunassa tai muuta paikasta lähteviä elämyksiä.

Matkailija voisi osallistua Riihipihassa järjestettäviin teematapahtumiin (leipominen, talontyöt, ym. sekä mahdollisiin teemaseminaareihin).

Alueen toiminnallisuuden kehittämisessä luontevia yhteistyökumppaneita olisivat Vuolijoen kunta (matkailutoimi, tekninen toimi, koulut), Vuolijoen kansalaisopisto, Vuolijoen seurakunta, Kainuun Museo, Kainuun ympäristökeskus, erilaiset järjestöt, kuten Martat, kyläyhdistykset ja toivottavasti myös yksityiset kansalaiset.

Puutiili poikkeusajan korvaavana rakennusmateriaalina

Yksi sovellus korvaavien rakennusmateriaalien käytöstä sota-ajan jälkeen oli puutiilen käyttö. Puutiiltä käytettiin Vuolijoella sodan jälkeen sekä asuin- että karjarakennusten rakentamisessa. Tomperin talo Kuusirannassa on tästä yksi esimerkki.

Tomperin uusi asuinrakennus on tehty sodan jälkeen vuonna 1952. Tomperin uusi talo tehtiin puutiilistä. Talon nykyinen isäntä Erkki Kontio muisteli, että joku rakentamisen ammattilainen oli neuvonut, että "puutiilistä tehään". Suunnitelman pohjana oli jälleenrakennuskauden tyyppitalo. Seinän rakennusaineina olivat noin 25 cm pituiseksi sahatut, puretun hirsirakennuksen hirret, puutiilet. Muurauksen sideaineena käytettiin savea, jonka seassa oli sahanpurua. Muuraaminen tehtiin kuten tiilimuuraus. Ikkunoiden ala- ja yläpuolella sekä nurkissa käytettiin sitovina rakenteina pitempiä hirsiiä ja lautaa. Niiden pituus vaihteli 50 cm – 1 metriin. Rakennuksen ullakko rakennettiin vinolaudoituksena.

Tomperin seinärakenne on seuraava: hirsimuuraus-

sen molemmilla puolilla oli pystysuuntaan naulattuna lautakoolaukset, sen päällä on lyöty halltex-levyt, ulkivuorauksena oli vaakaponttivuoraus. Talo oli tarkoitus rapata muutaman vuoden kuluttua rakentamisesta. Rappaus kuitenkin jäi, koska rakennus eli liikaa perustusten osalta. Tomperin talon seinärakenteet muutettiin kesällä 1996 - seinä kerrallaan - rankorakenteiseksi taloksi. Muita puutiilestä rakennettuja taloja Vuolijoella on inventoinnin perusteella ainakin Pussisen kauppa ja Vuottolahden Pajula ja Hiekkala.

Ojanperän kylän Hinan vanha päärakennus, jonka Urho ja Sylvi Kekkonenkin omistivat 1940-luvulla purettiin vuonna 1956. Isäntä aikoi rakentaa uuden asuinrakennuksen osittain jo puretun vanhan talon "pölkkyiksi sahatuista hirsistä", kirjoittaa Kainuun Sanomat ja jatkaa että, "kun uusi asuinrakennus on valmis, puretaan vanha rakennus kokonaan eikä sen tuleva kurkihirsi ole enää kenellekään kertomassa sen alla eläneiden vaiheista".

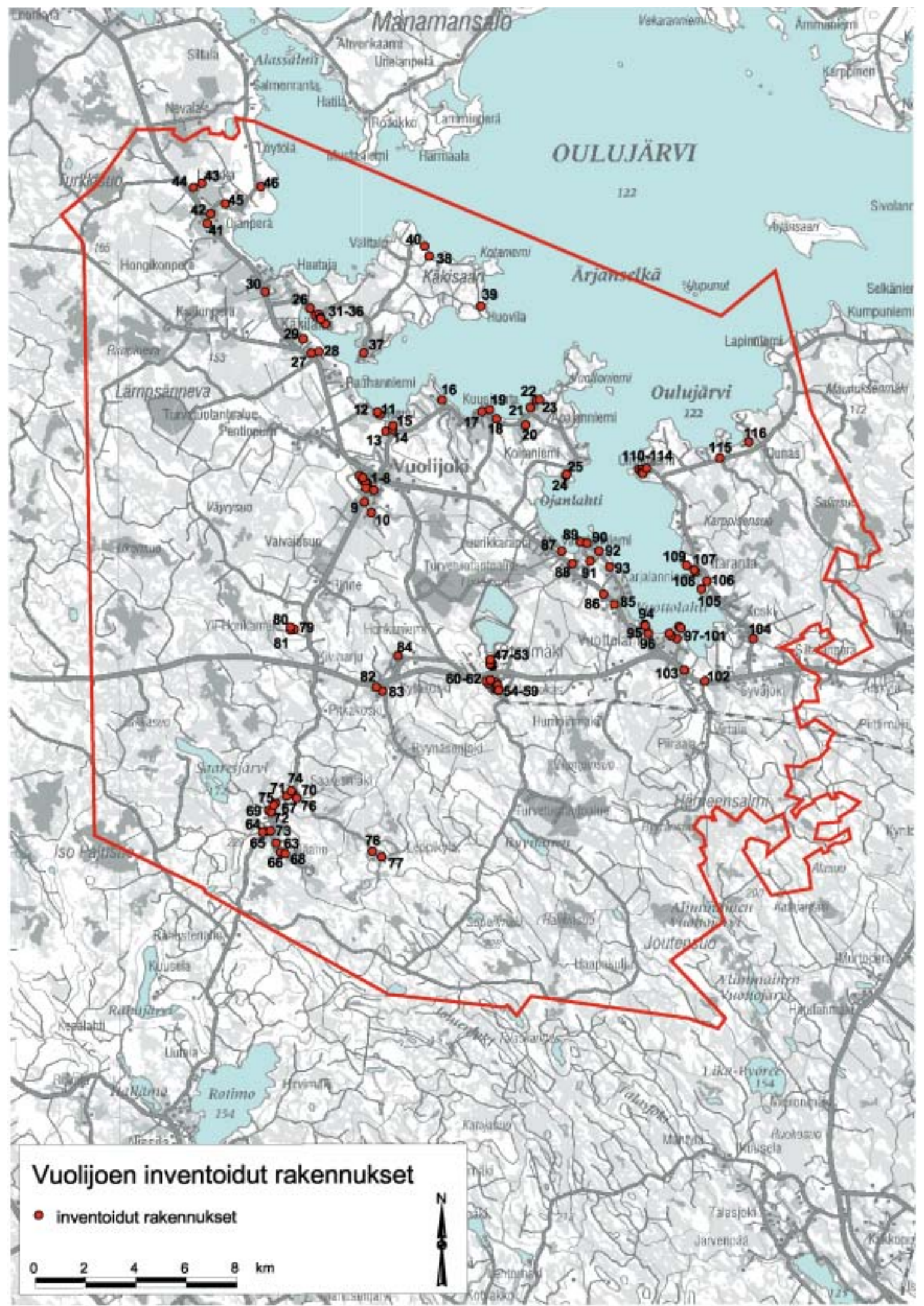
Pölkky rakennus.

Nauloja	8000:-
Pohja	95000:-
Pölkkyt	55000:-
Lautaa	195000:-
Jekunat	65000:-
Qieet	55000:-
Välikatot	20000:-
Fuliperät	95000:-
Seinäkrappaus.	45000:-
Naalit	11000:-
Föjöpalkat	152000:-
<u>Yms. menoja</u>	<u>11265:-</u>
yht.	807265:-

Heikki Kontio.

Piirros:
Heikki Kontion listaus
rakennustarvikkeista.

Lähteet:
Erkki Kontion (s. 1927) haastattelu 19. syyskuuta 2002 Tomperi, Vuolijoki.
Sirrola, Niina 2000: Nutikkatalot. Insinööriyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.
Kainuun Sanomat, 24.3. 1956.

Vuolijoen inventoidut rakennukset

● inventoidut rakennukset

6. Kolme kylää ja kaksi taajamaa

6.1 Rakennuskulttuurin inventointi Vuolijoella

Vuoden 1997 rakennusinventoinnissa kerättiin perustietoa Vuolijoen rakentamisesta. Inventoitavan kohteen ensimmäisenä kriteerinä oli rakennuksen ikä, toisena kohteen kunto. Työ painottuu 1800-luvun rakennuksiin sekä Museoviraston vanhan inventointiohjeen mukaisesti yleensäkin ennen vuotta 1920 rakennettuihin kohteisiin. Museoviraston Inventointimallia rakennettiin 1970-luvulla. Kohteet inventointiin Museoviraston ohjeiden mukaisesti Suomen rakennuskulttuurin yleisluetteloon. Inventoinnin Vuolijoella teki rakennusmestari Petri Pennanen.

Tähän raporttiin kerätyt tiedot rakennuksista perustuvat vuoden 1997 inventointiin ja inventoinnin päivytykseen syksyllä 2002. Inventointitietoja on täydennetty kunnan arkistossa olevalla rakentamiseen liittyvällä aineistolla. Kenttätöön aikana syksyllä 2002 aiemmin inventoidut kohteet kuvattiin uudelleen, rakennuksen omistajia haastateltiin – mahdollisuuksien mukaan – ja olemassa olevaa tilannetta verrattiin inventoinnissa kuvattuun tilanteeseen.

Rakennusinventoinnin tietokantoja on viety sähköiseen muotoon kulttuuriympäristöohjelmaa laadittaessa. Vuolijoella käyttöön otettu tietokantamalli kehitettiin Kajaanin kaupungin, Kainuun ympäristökeskuksen ja Kainuun Museon yhteistyönä osana Kajaanin kaupungin inventointityötä. Ohjelmasta rakennettiin oma sovellus muita Kainuun kuntia ajatellen. Ohjelman pohjana on access- tietokanta. Sovellusta on kehitetty toimimaan yhdessä sekä Mapinfo- ja Arcview -paikkatieto-ohjelmien kanssa.

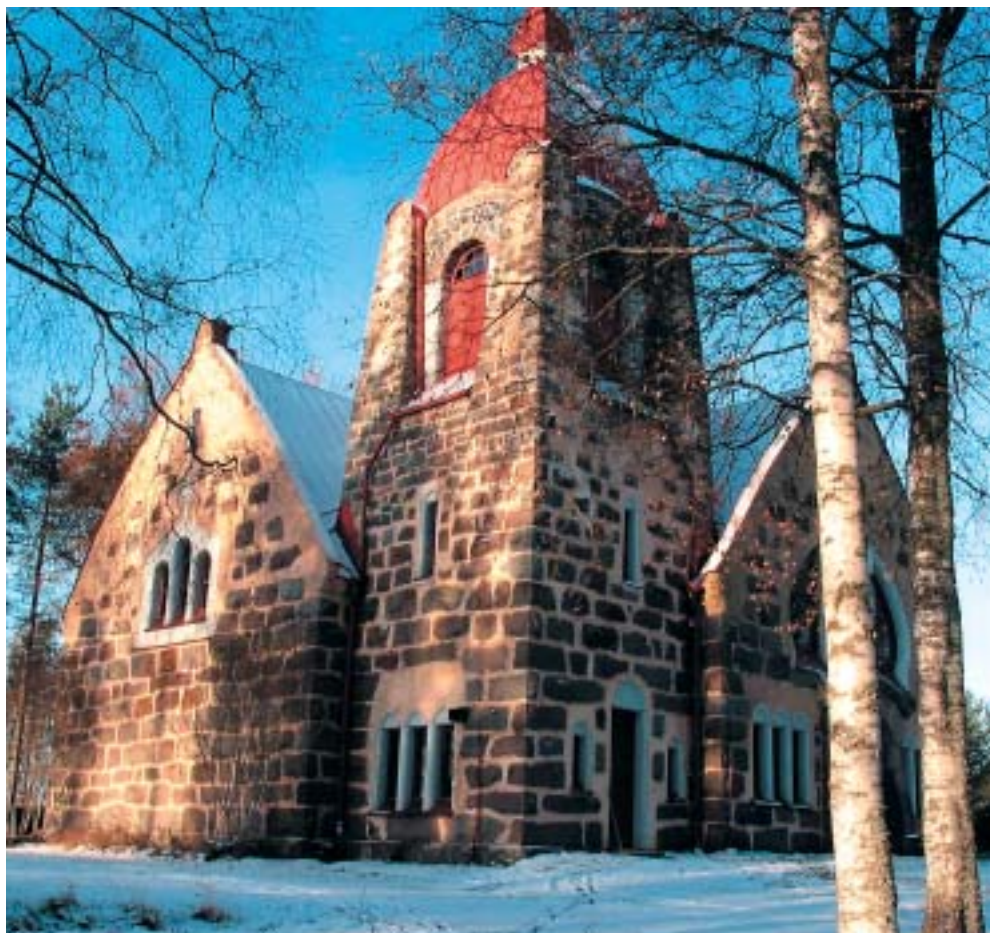
Rakennusinventointi ja siihen tehdyt täydennykset ja lisäykset antavat hyvän perusmateriaalin ja lähtökohdan luotaessa kuvaa vuolijokelaisesta pihapiiristä, asuinrakennuksen tai muiden pihapiirin rakennusten rakentamisesta ja muutoksista rakentamistavoissa.

*Vuolijoen kirkko kansallisromanttista henkeä edustava kirkko on vuodelta 1906, suunnittelijana arkkitehti Johan Stenbäck.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.*

Seuraavissa esitellään kyläalueet maantieteellisinä alueina sekä luetellaan kyläalueittain kaikki sieltä vuosina 1997 ja 2002 inventoidut rakennuskulttuurikohteet. Pihapiireistä tai yksittäisistä inventointikohteista on rakennusinventointitietokannan pohjalta rakennettu kohdetta kuvaileva osio. Kohteen tekninen kuvaus rajoittuu pääsääntöisesti rakennusteknisiin perustietoihin: runkorakenne, katto ja materiaali, perustukset ja ulkoviiri.

Kohdekuvaukset ovat siinä mielessä kuitenkin yksilöllisiä, että kuvauksessa korostuu kohteen kannalta merkittävä tieto. Valitettavasti aina ei ole voitu haastatella kohteen omistajaa. Toinen ongelma on ollut yleisesti se, että inventointia suorittaessa ei ole välttämättä saatu selville kohteen rakentamisaikaa, ja rakentamisajasta on esitetty arvioita sellaisella tarkkuudella, kuin 1800-luvun loppu tai 1900-luvun alku jne. Lähteinä on haastattelujen lisäksi käytetty asiakirja-aineistosta viime vuosisadan alun henkikirjoja, joiden avulla on selvitelty talon syntyhistoriaa ja maanomistuksen luonnetta. Myös perimätietoja on hyödynnetty ja se on kirjattu osaksi inventointitietoja.

Kohdekuvauksiin liittyy myös arvio niiden arvosta osana kokonaisuutta. Valtakunnallisesti

merkittävät kohteet (= V) on esitetty jo omana ryhmänään, kohteet ovat:

- Saaresmäen kylä
- Käkisaaren kannas ja kanava

Maakunnallisesti merkittävien kohteiden listaus Vuolijoen osalta on vuodelta 1973. (Kts. Kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. Kainuun seutukaavaliitto 1973.) Tähän kulttuuriympäristöohjelmaan maakunnallisesti arvokkaista kohteista on inventoinnin perusteella tehty uusi arvio.

Kohteiden perässä on suluissa merkintä (V) valtakunnallisesti merkittävä, maakunnallisesti merkittävät (= M) ja paikallisesti merkittävä (=P). Tällaiset kohteet on aina huomioitava maankäytön suunnittelussa ja kohteeseen liittyvien toimenpiteiden arvioinnissa, käytännössä korjausrakentamisessa tai mahdollisessa purkamisessa. Merkinnot V, M tai P on annettu pihapiirikohtaisesti. Mikäli vain osa pihapiirin rakennuksista kuuluu arvotettuihin kohteisiin, on arvokas rakennus merkitty tekstin loppuun erillisenä kursiivilla.

Muinaismuistokohteista ja kiinteistä muinaisjäänöksistä ja arvokkaista perinnemaisemista on olemassa erilliset kartat kohdetietoineen ko. kappaleiden yhteydessä.

6.2 Vuolijoki, Vuottolahti ja Saaresmäki

Vuolijoen kunta muodostuu kolmesta kylästä, Vuolijoesta, Vuottolahdesta ja Saaresmäestä. Otanmäen rakentaminen 1950-luvulla johti siihen, että maantieteellisesti ja väestömäärältään pieneen kuntaan syntyi kaksi taajamaa: hallinnollinen keskus Kirkonkylä ja Otanmäen kaivoksen ympärille rakennettu moderni asuntoalue palveluineen.

Vuolijoen kylään kuuluu kirkonkylän lisäksi Käkilahti, Käkisaari, Kuusiranta ja Ojanperän alueet sekä pieni osa Manamansalon saaresta (Unelanperä) ja osa Kytökosken kylästä. Osa Kytökoskesta kuuluu Saaresmäkeen. Kylistä maantieteellisesti

laajin on Vuottolahti, johon kuuluu Vuottolahden alueen lisäksi Otanmäki, Kytökoski, Koskenkylä ja Ounas. Saaresmäen kylä on maantieteellisesti pienin ja alueellisesti yhtenäisin. Vuolijoen ja Vuottolahden kylät sijaitsevat pääasiassa Oulujärven alavilla rannoilla. Nissiläntien (Keisarintien) varteen sijoittuva Saaresmäen kylä on mäkisempää kumpumaata.

Pääosa asutuksesta on ollut ja on edelleen Oulujärven ranta-alueella ja suurten teiden varsilla. Vuolijoen ja Vuottolahden kylien asutus on pääasiassa Oulujärven rannalla ja suurempien teiden varsilla. Kirkonkylän ja Otanmäen taajamissa asutuksen sijoittumista on enemmän ohjannut taajamarakenne.

6.3 Kirkonkylän keskusta

Vuolijoesta tuli itsenäinen kunta vuonna 1916, jolloin Vuolijoen ja Saaresmäen kylät irrotettiin Särsänsniemen pitäjältä. Vuotta aiemmin Vuolijokeen liitettiin Vuottolahden kylä. Kylä kuului aiemmin Kajaanin pitäjään.

Vähitellen vuonna 1906 rakennetun kirkon ympärille syntyi pitäjän hallinnollinen keskus, Vuolijoen kirkonkylä. Kirkonkylä on aina ollut mittakaavaltaan pieni. Sen keskus rajautuu etelän ja lännen suunnassa Vuolijokeen, pohjoispuolella on Kajaanista Vaalaan johtava ja Kuusirantaan johtavan tien halkaisema laaja peltoaukea. Tälle peltoaukealle on vähitellen rakennettu Riihipihan ulkomuseoalue. Kirkonkylän kolmen raitin, Nissiläntien, Kajaanintien ja kunnanviraston edestä kulkevan Rantatien varrelle sijoittuvat taajaman tärkeimmät toiminnot.

Vuolijoen kirkonkylän keskusta muodostui 2000-luvun alussa - noin sadan vuoden aikana rakennetuista - tyyliltään ja tarpeiltaan erilaista rakennuksista. Vanhimpia rakennuksia ovat Karjalan pää- (1870-luku) ja ulkorakennukset (1800-luvun loppu) ja 1906 valmistunut kirkko. Nissiläntien varrella, alkuperäisellä ja kyläkuvan kannalta

Alkuperäiset piirroksiset puretusta Säästöpankin rakennuksesta. Vuolijoen kunnan arkisto.

Suomelan pihapiiri.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

keskeisellä paikalla, sijaitsee entinen Säräisniemen ja Vuolijoen yhteisen lainajvästön makasiini. Tien toisella puolella on viime vuosisadan alussa rakennettu Vartiolan, suojeluskuntatalo. Rakennus on edelleen käytössä ja siinä toimii työkeskus. Ennen sotaa rakennettuja taloja ovat myös Vanha pappila (1923) ja sitä muutaman vuoden nuorempi ja pappilan arkkitehtuuria mukaileva Päivärinteen vanha päärakennus (1926) sekä hyvin säilynyt Suomelan 1920-luvulla rakennettu pihapiiri.

Kyläkuvan kannalta keskeinen rakennus on vuonna 1956 valmistunut arkkitehti Eino Pitkäsen suunnittelema kunnantalo. Modernia arkkitehtuuria edustava kunnantalo rakennettiin samalle paikalle kuin 1920-luvulla rakennettu entinen mansardikattoinen, yksikerroksinen ja hirsirakenteinen kunnantalo. Se purettiin pois 1960-luvulla. Uuden kunnantalon laajennus on vuodelta 1978 ja sen on suunnitellut Arkkitehtitoimisto Esko Laitinen Kajaanista.

Arkkitehti Pitkänen on suunnitellut myös Kunnan rakennukset. Kumpu rakennettiin Kajaani OY:n metsätyöosaston tarpeisiin vuonna 1946. Rakennukset edustavat kunnan talon kanssa uutta arkkitehtonista ajattelua. Sodanjälkeisen rakentamisen kautta kirkonkylä sai uuden modernimman ilmeen.

Vuolijoki eli voimakkaan kasvun kautta 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa. Otanmäessä rakennettiin ja kasvettiin ja niin tehtiin myös Kirkonkylällä. Vanhat liikerakennukset korvattiin uusilla. Purettiin rakennuksiin kuuluivat mm. Vanha Osuus-kassan rakennus (1961), Osuusliikkeen myymälä (1954) Maakunnan myymälä (1948), Lottakahvila (1940-luku?), Vuolijoen kauppa Oy ja Vuolijoen säästöpankki (1951). Maakunnan myymälän pai-

kalla on bensiinin jakeluasema Lottakahvilan on korvannut, melkein samalla paikalla oleva, 1970-luvulla rakennettu kestäkievari.

Viime vuosikymmeninä rakennettuja taloja on myös kunnantaloa vastapäätä oleva kerrostalo. Talo rakennettiin entisen, 1950-luvun alussa rakennettun Säästöpankin, paikalle 1970-luvun alussa.

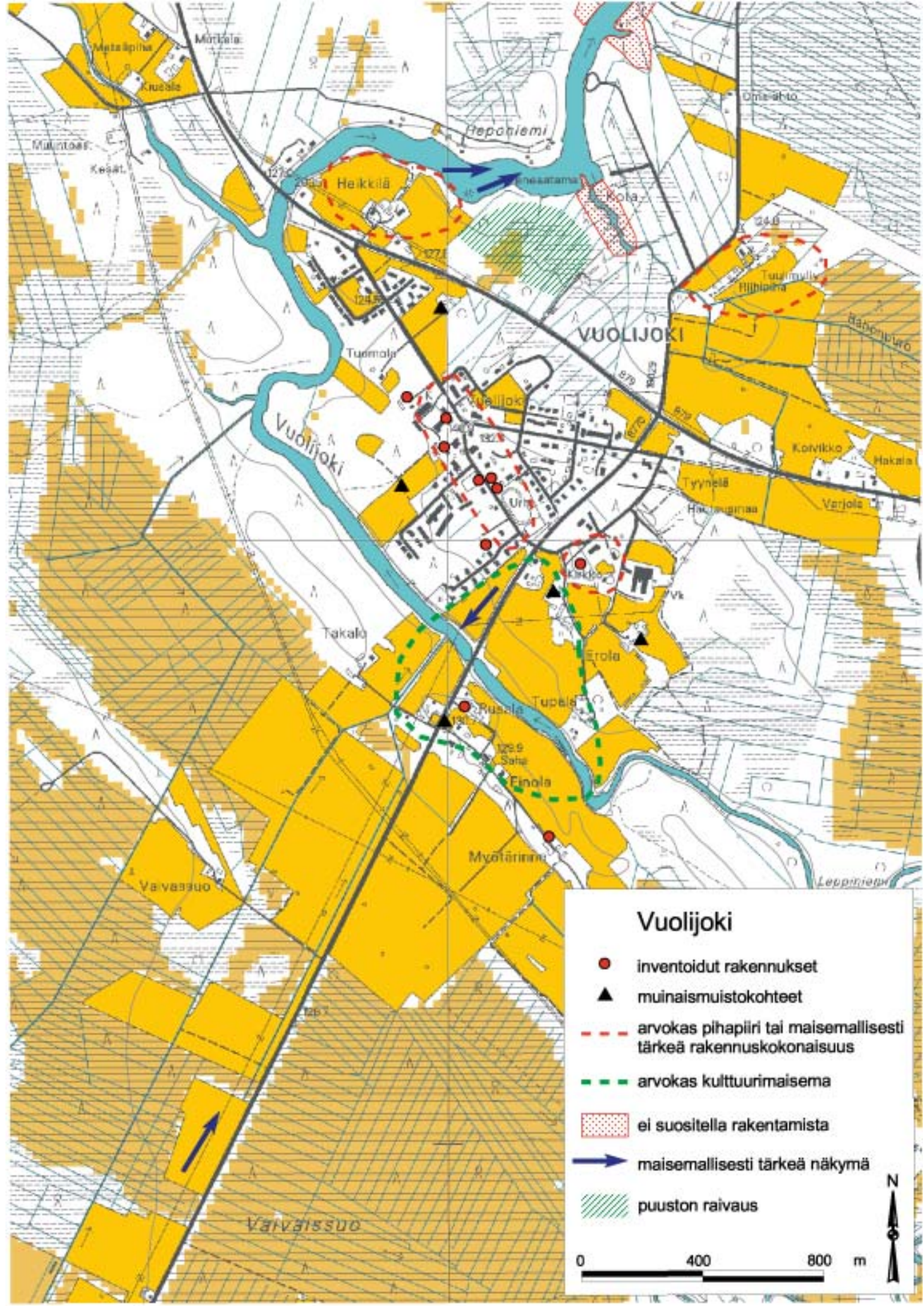
Kirkonkylän ilmeen säilyttämisen kannalta tärkeää on alueen kulttuurillinen moni-ilmeisyys, joka Vuolijoen kirkonkylällä esiintyy eri aikakausien arkkitehtuurissa, vaihtelevissa rakennusmateriaaleissa, rakennustekniikoissa ja muutoksissa rakennusten käytössä.

1. Kirkko ympäristöineen (V)

Vuolijoen kirkko ympäristöineen on valtakunnallisesti arvokas ja siihen kuuluu seuraavat rakennukset: Vuolijoen kivikirkko vuodelta 1906, vanha pappilarakennus vuodelta 1923 piharakennus-ineen ja uusi, vuonna 1957, rakennettu arkkitehti Kyllikki Halmeen suunnittelema pappila. Kirkon ja kahden pappilan muodostama alue on sekä maisemallisesti, rakennustaiteellisesti, että kulttuurihistoriallisesti arvokas. Eri-ikäiset ja tyylliltään eri aikakautta edustavat rakennukset muodostavat tasapainoisen, mielenkiintoisella tavalla historian vaiheista kertovan kokonaisuuden. Vuonna 1976 rakennettu seurakunnan virastotalo antaa yhden lisän tähän kokonaisuuteen.

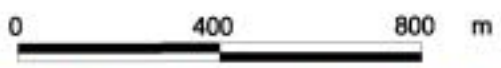
2. Vartiola (P)

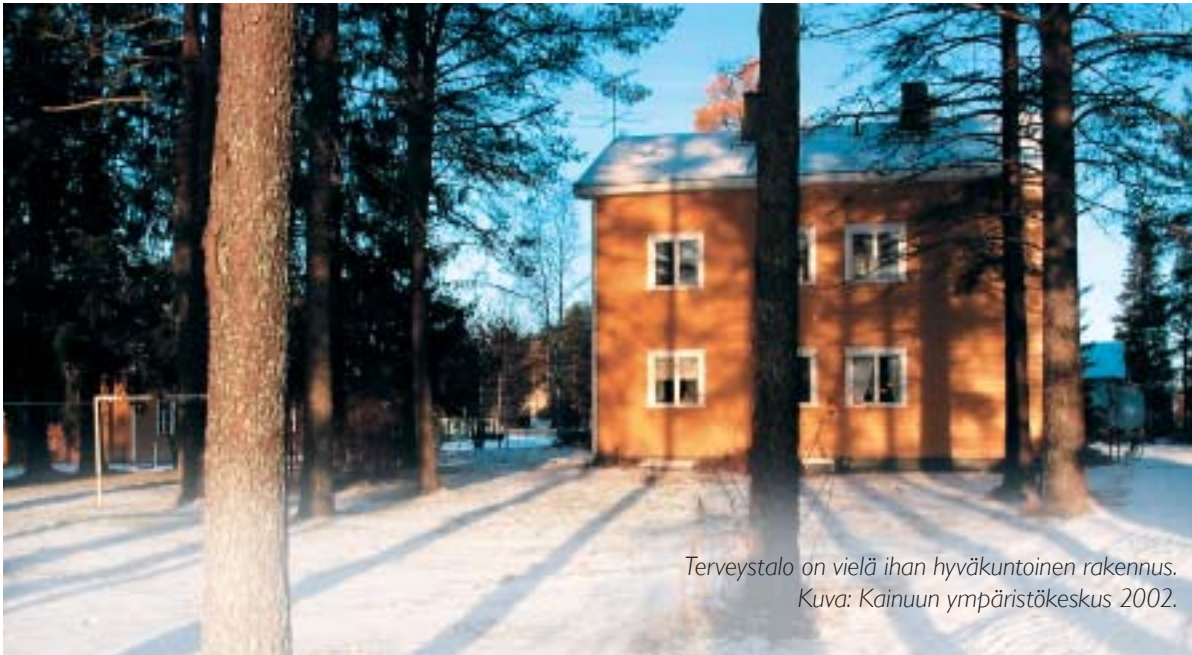
Vartiola, entinen suojeluskuntatalo, on kyläkuvan ja kylähistorian kannalta tärkeä rakennus. Tällaisilla Suomen historian vaiheisiin liittyvillä rakennuksilla, kuten seuraintalot, suojeluskuntatalot ja työväentalot, on myös suuri symbolinen

Vuolijoki

- inventoidut rakennukset
- ▲ muinaismuistokohteet
- - - arvokas pihapiiri tai maisemallisesti tärkeä rakennuskokonaisuus
- - - arvokas kulttuurimaisema
- ei suositella rakentamista
- ➔ maisemallisesti tärkeä näkymä
- puuston raivaus

*Terveystalo on vielä ihan hyväkuntoinen rakennus.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.*

merkitys. Vartiola ei ole säilynyt alkuperäisessä asussaan. Rakennusta on laajennettu ja vuorattu sodan jälkeen. Vartiola on kyläkuvan ja pitäjän historian kannalta arvokas rakennus.

3. Suomelan pihapiiri (P)

Suomela on lohkaistu viime vuosisadan alkupuolella Penttilän tilan maista. Hyvin säilynyt pihapiiri on 1920-luvulta. Suomelaan saavutaan Koivukujaa pitkin Nissiläntieltä. Hyvin rakentamisaikaansa kuvaava on pihapiiri, johon kuuluu yksikerroksinen asuinrakennus ja sitä vastapäätä oleva talousrakennus ja sauna.

4. Lainajyvämakasiini (P)

Säräisniemen ja Vuolijoen yhteistä viljamakasiinia on käytetty siemenviljavarastona. Rakennus on vuodelta 1901. Kuntajaon jälkeen makasiini jäi vain vuolijokelaisten käyttöön. Rakennus on ollut viime vuosikymmenet käyttämättömänä. Siemenviljalaarit on purettu pois. Kaksikerroksisen maalaamattoman makasiinirakennuksen kunto on erinomainen. Pärekatto on uusittu 1990-luvun lopulla. Rakennuksesta tulee edelleenkin pitää hyvää huolta ja säilyttää se nykyisellä paikallaan kertomassa omalta osaltaan kirkonkylän ja koko pitäjän menneisyydestä.

5. Terveystalo (P)

Nissiläntien varrella, keskeisellä paikalla oleva hyväkuntoinen terveystalo on hyvin monessa mielessä tärkeä rakennus: Kunnantalon ja Kummun rakennusten kanssa se kertoo Vuolijoen kehitymisestä ja rakentamisesta sodan jälkeen: kunnantalo ilmentää hallinnon kasvamista, Kumpu Kajaani OY:n metsätalouden merkitystä ja uuden modernin Terveystalon rakentaminen on ollut edistysaskel kunnan tarjoamissa terveyspalveluissa. Terveystalo rakennettiin vuonna 1950 sodan

jälkeisessä materiaalipulassa ruotsalaisen Norsjön kunnan lahjavaroin. Rakennus on erityisen tärkeä myös kyläkuvan kannalta.

Terveystalo edustaa jälleenrakennuskauden arkkitehtuuria. Tyylille on ominaista rakennusmateriaalipulan ohjaama tarkoituksenmukaisuus, mikä näkyy ulkoisesti niukkana koristeaiheiden käyttönä ja sisätilojen suunnittelun tarkkoina mitoituksina. Pääasiallisena rakennusmateriaalina on puu. Tyypillisenä katteena tuon ajan rakennuksissa on päreen lisäksi betonitiili tai huopa.

6. Päivärinteen pihapiiri (P)

Päivärinteen talon arkkitehtonisena esikuvana lienee 1923 rakennettu pappila. Päivärinteen pihapiiri on Suomelan tapaan hyvin säilyneenä arvokas ajankuva. Pihapiiriin kuuluu asuinrakennuksen lisäksi betonitiilistä rakennettu navetta vuodelta 1961, 1920-luvun kaksiosainen aitta sekä 1960-luvulla Sotkamosta tuotu pikkuaitta.

Päivärinne on ollut maanviljelystila ja pääarakennuksessa on toiminut Vuolijoen säästöpankki vuosina 1945–1951. Päärakennuksessa toimii likka Alasalmen kokoama pankkimuseo.

7. Kumpu (P)

Kummun metsätyökonttorin rakennukset ovat vuodelta 1946. Kumpu rakennettiin pahimman materiaalipulan aikana. Kajaani Oy pystyi organisoimaan sekä työvoiman että tarvittavat rakennusmateriaalit. Yhtiö perusteli lupahakemuksessaan rakentamista sillä, että laajentunut työmaahuolto vaatii jokaiseen tärkeimpään maaseutukeskukseen oman toimipaikkansa.

Kummun Metsätyökonttoriin kuuluivat metsätyönjohtajan asuinrakennus, pirttirakennus, ulko-huonerakennus ja varastokellari. Betonirakenteista kellaria lukuun ottamatta rakennukset tehtiin sahirrestä. Suuri ulko-huonerakennus on osittain

hirsi- ja osittain lautarakenteinen. Alkuperäinen kate rakennuksessa oli päre. Myöhemmin katteet on vaihdettu betonitiilisiksi.

Kummun rakennukset ovat monella tavoin avainkohteita. Rakentaminen sodan jälkeen alkoi vähitellen ja materiaalipulan kourissa suuri metsätalousyhtiö saattoi hyvin olla tiennäyttävä rakentamisessa.

Metsätalouden merkitys teollisuuden ohella Suomen sodan jälkeisessä kehityksessä on suuri. Kummun rakennukset antavat tästä yhden mittakaavan. Hyväkuntoisimmat rakennukset, kaksi asuinrakennusta tulee säilyttää.

8. Kunnantalo (P)

Kunnantalon vuonna 1978 rakennettu laajennusosa pyrkii sopeutumaan vanhemman osan arkkitehtuuriin tuoden siihen kuitenkin rakentamisaikaisen lisän. Rakennuksen alkuperäisessä suunnitelmassa, vuodelta 1956, näkyy selkeästi talon toiminnallinen luonne: rakennuksessa on kaksi matalammalla välillä yhdistettävää siipeä. Kajaanintien puoleisessa siiven ensimmäiseen kerroksessa on paloautojen tallit, palopäällikön toimisto, kaksi asuntoa ja kellarit. Toisessa kerroksessa on neljä kunnantalon työntekijöille varattua asuntoa. Palolaitoksen siiven ja matalamman osan väliin on sijoitettu nelikulmainen palotorni. Matalassa osassa oli sauna pesuhuoneineen sekä yhden auton talli sekä kellaritila. Kaksikerroksisessa siivessä olivat kunnantalon toimistot. Toimisto-osan nauhaikkunat korostavat rakennuksen käytön luonnetta.

Rakennus on osittain puu- ja osittain kivirakenteinen. Siinä on Eino Pitkäsen arkkitehtuurille ominaisia piirteitä: matalaprofiilinen ja leveä pystysuuntainen ulkovuoriladotus ja erikokoisten

ikkunoiden taitava, talon toiminnasta lähtevä sijoittelu.

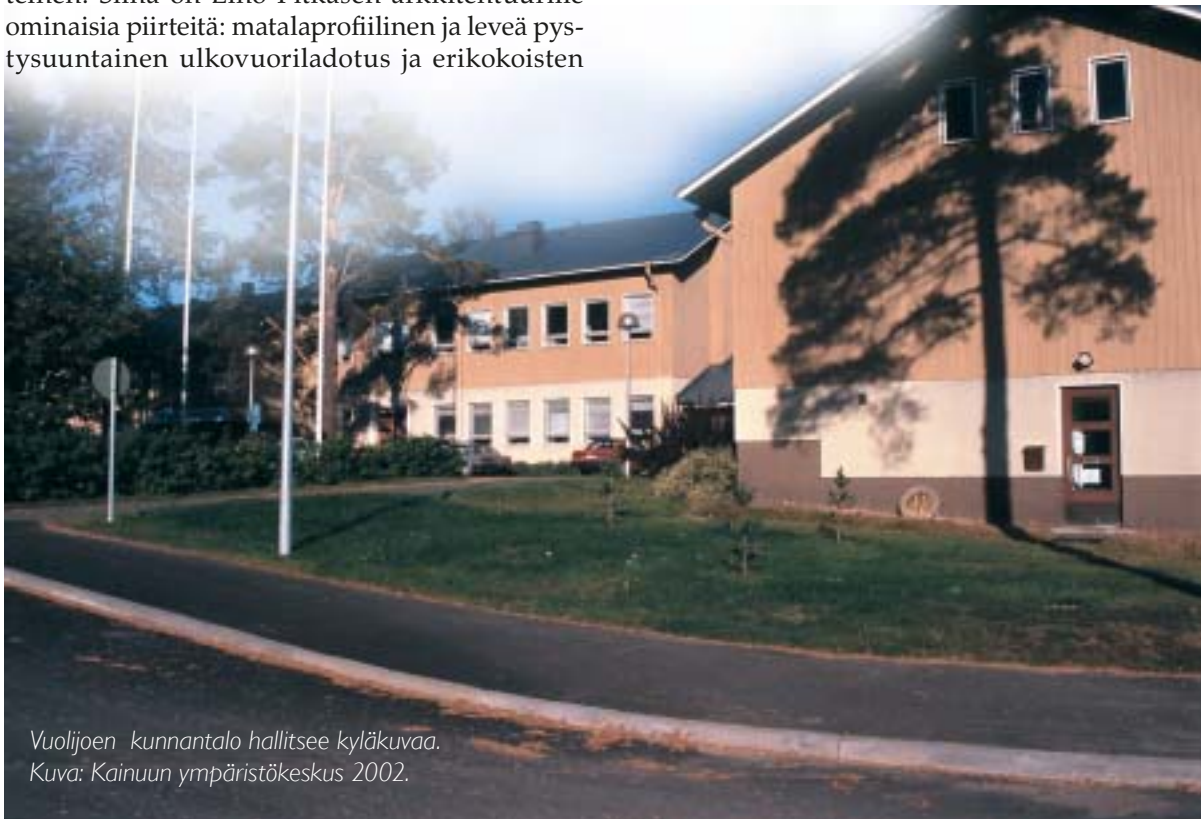
Kunnantalon takana sijaitsee Vuolijoen kirkonkylän peruskoulun ala-aste. Koulu on rakennettu vuonna 1962 ja sen on suunnitellut Arkkitehtitoimisto Laitinen ja Hyrskykari. Samassa pihassa sijaitsi myös aiempi koulurakennus, joka oli rakennettu vuonna 1896.

9. Rusala (P)

Rusala siirtyi vuonna 1891 Haatajan suvun omistukseen. Aiempi omistaja Johan Halonen muutti Amerikkaan ja myi talon "Kelloseppä Haatajalle". Haataja oli lähtöisin Käkisaaren Paatiosta. Hän osti tilan kahdelle pojalleen, Laurille ja Juholle.

Talon aiempi nimi on Haapalankangas. Haapalankangas/Rusalan vaiheet ovat osa Kainuun kulttuuri- tai tapahtumahistoriaa. Keisari Aleksanteri söi seurueineen matkallaan Kainuuseen ja Pohjanmaalle vuonna 1819 aamiaisen Haapalankankaan talon uudessa tallissa. Talli on sittemmin siirretty Paltaniemelle museoksi ja sitä kutsutaan "Keisarin talliksi".

Rusalan pihapiiri sijaitsee aivan Nissiläntien (Keisarintien) välittömässä läheisyydessä. Noin 150 metrin päässä pihapiiristä pohjoiseen, kirkonkylän suuntaan, on Vuolijoki. Päärakennuksen lisäksi pihapiirissä on kookas kavinavetta, jonka vanhimmat osat ovat vuodelta 1907. Muita pihapiirin rakennuksia on navetan ja asuinrakennuksen välissä oleva piharakennus, jossa on sauna ja liiteri. Vanha yksihuoneinen aitta on tien varressa talon ja joen välissä. Rusalan pihapiirin tien varteen

Vuolijoen kunnantalo hallitsee kyläkuva.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

on rakennettu toinen pienempi asuinrakennus 1990-luvulla.

Vanhan päärakennuksen vanhin osa on alun perin ollut savupirtti. Rusalan päärakennuksen vanhimmat osat ovat Joensuun yliopistossa tehdyn dendrokronologisen ajoituksen ja hirrestä otetun näytteen perusteella ajalta 1821-1831. Näyte on otettu vain yhdestä hirrestä.

Päärakennus on ollut koko ajan asuinkäytössä ja siihen on viime aikoina tehty asumismukavuutta parantavia muutoksia. Viimeiset muutostyöt, mm. märkä- ja lisätilojen rakentaminen, tehtiin syksyllä 2002.

Rusala on hirsirakenteinen satulakattoinen rakennus, johon on myöhemmin rakennettu poikkipääty. Nykyisin suorakaiteen muotoinen rakennus on alun perin rakennettu 1800-luvun alussa. Tällä hetkellä ei kuitenkaan ole tiedossa, mikä on rakennuksen vanhinta osaa. Poikkipääty on tehty viimeisten kunnostustöiden (2002) aikana: poikkipäädyn rakentamisella on saatu lisää asuinpinta-alaa. Rusala on punamullan punainen ja seinässä on vaakavuoraus.

Navetan vanhin osa, talonpuoleinen pääty, on tehty kiveen tehdyn kaiveruksen perusteella vuonna 1907. Rakennusta on aina tarpeen mukaan jatkettu. Tiilinen jatko-osa on vuodelta 1974 ja uusin osa 1990-luvulta.

Pihapiiriin kuuluu yksikerroksinen, suoraseinäinen ja hirsirunkoinen aitta. Sen salvoksena on pitkänurkkasalvos. Perustuksina rakennuksessa on nurkkakivet. Aitan katteena on huopa. Aitan värityksenä on punamullan punainen teollinen maali, salvosten nurkat ja listoitukset ovat valkoiset. Rusala on kyläkuvan kannalta arvokas pihapiiri.

10. Karjala (M)

Karjalaisen suvun haltuun talo on tullut vuonna 1772. Ensimmäinen Karjalainen oli nimeltään Heikki Matinpoika.

Karjalan päärakennus on rakennettu 1870-luvulla. Talon sisä- ja ulkotilat kertovat monin kerroksin talonpoikaisen rakentamisen muutoksista ja kehittymisestä. Näyttävä rakennus empire vuorilautoineen ja ikkunoiden koristeaiheiden kanssa edustaa vuolijokelaista talonpoikaisarkkitehtuuria parhaimmillaan. Karjalan talon ulkoinen ilme on hengeltään talonpoikaisklassismia. Rakennuksen suurikokoisen pirtin nurkassa on ilmeisesti viime vuosisadan alussa rakennettu kookas uuni, joka arkkitehtuuriltaan edustaa jugendia. Uunin rakentamiselle on ilmeinen yhteys kirkon rakentamiseen. Vuolijoen toisaalta kansallisromanttisjugendhenkinen kirkko on rakennettu vuonna 1906.

Päärakennukseen on tehty muutostöitä 1952. Tuolloin on laitettu ainakin uusi kate. Kuisti on 1960-luvulta. Rakennus on ollut pois asumiskäytös-

tä vuodesta 1971 alkaen. Rakennukseen on tehty 1990-luvun alussa uusi pärekatto Museoviraston avustuksella.

Päärakennuksen lisäksi pihapiirissä on tallella hirsirakenteinen navetta, kaksikerroksinen kaksihuoneinen aitta ja kokkitalli. Rakennukset ovat maalaamattomia. Tallissa on uusi hyväkuntoinen pärekatto. Navetassa on musta huopa ja aitan katteena on heikkokuntoinen kolmiorimahuopa. Karjalan rannassa on jäänteitä pajasta. Rannalla on ollut myös riihi.

11. Joensuu (P)

Joensuun perintötila on pitäjän vanhoja kanta-tiloja. Joensuun pihapiirissä on vanhan asuinrakennuksen lisäksi navetta ja sauna, sekä rannassa vanha verkkoaitta ja pihaan tulevan tien varressa kolmikerroksinen vilja-aitta.

Juho Hurskainen rakensi asuinrakennuksen vuosisadan vaihteessa. Talossa on asunut useita perheitä ja monta sukupolvea yhtä aikaa. Talossa oli aina sekä piikoja että renkejä. Joensuu on yksikerroksinen ja kylmällä ullakkotilalla varustettu pitkänomainen hirsirunkoinen talonpoikaistalo, jossa on pirtti ja useita kamareita. Rakennuksen julkisivua jäsentää frontoni ja sen edessä on aumakattoinen ja rankorakenteinen kuisti. Kuistissa on kaksi sisäänkäyntiä. Ikkunat ovat kuusi- tai yhdeksänruutuiset.

Asuinrakennuksen ikkunoiden alaosan tasolla kiertää valkoinen vuorauksen katkaiseva koristelista. Rakennuksessa on vanha punamultakeittomaali. Ikkunoiden vuorilaudat ovat valkoiset. Rakennuksessa on viime vuosisadan alun T-mallisia ikkunoita sekä uudempia 1940-luvun yhdellä pystypuitteella jaettuja ikkunoita. Satulakaton katteena on pelti.

Verkkoaitta on pihapiirin vanhin ja antikvaarisesti arvokkain rakennus. Vanhimmat osat siinä ovat ilmeisesti 1700-luvulta. Rakennus on veistetyistä hirsistä pitkänurkkasalvoksella salvottu, yksikerroksinen ja yksihuoneinen rakennus. Aitassa on otsa ja posket. Kuluneiden konsolien päissä on jälkiä koristelusta. Aitassa on alkuperäinen tai ainakin hyvin vanha, sisäänpäin aukeava pienaovi. Saranat ja lukko ovat maasepän takomia. Aittaaan on uusittu pärekatto 1990-luvun alussa. Salvosten nurkat on samanaikaisesti koteloitu. Aitan ympäristö on pahoin pensoittumassa ja se tulisi pikaisesti raivata.

Tien varressa oleva vilja-aitta on kolmikerroksinen, suoraseinäinen ja satulakattoinen hirsirakennus. Aitta on tehty veistetyistä hirsistä ja siinä on pitkänurkkasalvokset. Salvokset on koteloitu. Katon alusrakenteet on uusittu ilmeisesti siinä vaiheessa, kun rakennukseen on asennettu peltikatto. Oven ja luukkujen vuorilautoituksessa on vanhaa öljymaalia, rakennuksen seinässä on ohuelti vanhaa punamultakeittomaalia.

Joensuun pihapiirin
rakennuksia.
Kuva Kainuun
ympäristökeskus 2002.

12. Myllylä

Myllylän tilan ensimmäinen asukas on ollut Heikki Nissinen, joka muutti paikalle Vieremän Nissilän kylästä vuonna 1917.

Talo on rakennettu mitä ilmeisimmin 1800-luvulla. Myllylän asuinrakennus on ollut aiemmin Joensuun päärakennus. Se on siirretty Myllylään joskus 1900-luvun alussa. Rakennuksen ikä on tuntematon.

Vanhempi asuinrakennus on jäänyt tyhjilleen uuden päärakennuksen valmistuttua vuonna 1973. Rakennukseen on tehty tarpeen mukaan lukuisia muutostöitä mm. huonejärjestystä muuttelemalla. Ulkovuoraus rakennukseen on tehty vuonna 1939. Myllylä on hirsirunkoinen suorakaiteen muotoinen rakennus, jossa on satulakatto. Katteena on pelti. Rakennuksessa on vaakavuoraus. Perustus on luonnonkiveä.

13. Esa (P)

Ensimmäiset asukkaat Esaan ovat tulleet 1870-luvulla. Tilan perustaja on Aapeli Karjalainen. Tilan jatkajina ovat olleet Aapelin pojat Aatami ja hänen poikansa Aale. Tila on ollut asuttuna 1990-luvun lopulle asti. Rakennukset ovat nykyisin kesäkäytössä.

Esan tilasta on lohkaistu Arola ja Pajula. Vanhoja rakennuksia on siirtynyt molemmille tiloille ja niitä on otettu muunnellusti uudelleen käyttöön.

Esan talon pihapiiri sijaitsee Vuolijoen välitömässä läheisyydessä. Päärakennuksesta on joelle matkaa noin 100 metriä. Pihapiirissä on paljon eri-ikäisiä rakennuksia. Pihapiirissä on hahmotettavissa se, että paikalla on asuttu yli sata vuotta. Vanhimpia rakennuksia pihapiirissä on pienemmät talusrakennukset ja 1800-luvun alun luhtiaitta. Aittaa on kunnostettu Kainuun ympäristökeskuksen VASARA-projektissa: aitan alimpia hirsä vaihdettiin ja lattiat kunnostettiin.

Asuinrakennus on rakennettu vuosina 1954-1955. Entinen asuinrakennus purettiin pois uuden tieltä. Vanha asuinrakennus sijaitsi keskellä pihaa poikittain nykyiseen asuinrakennukseen nähden.

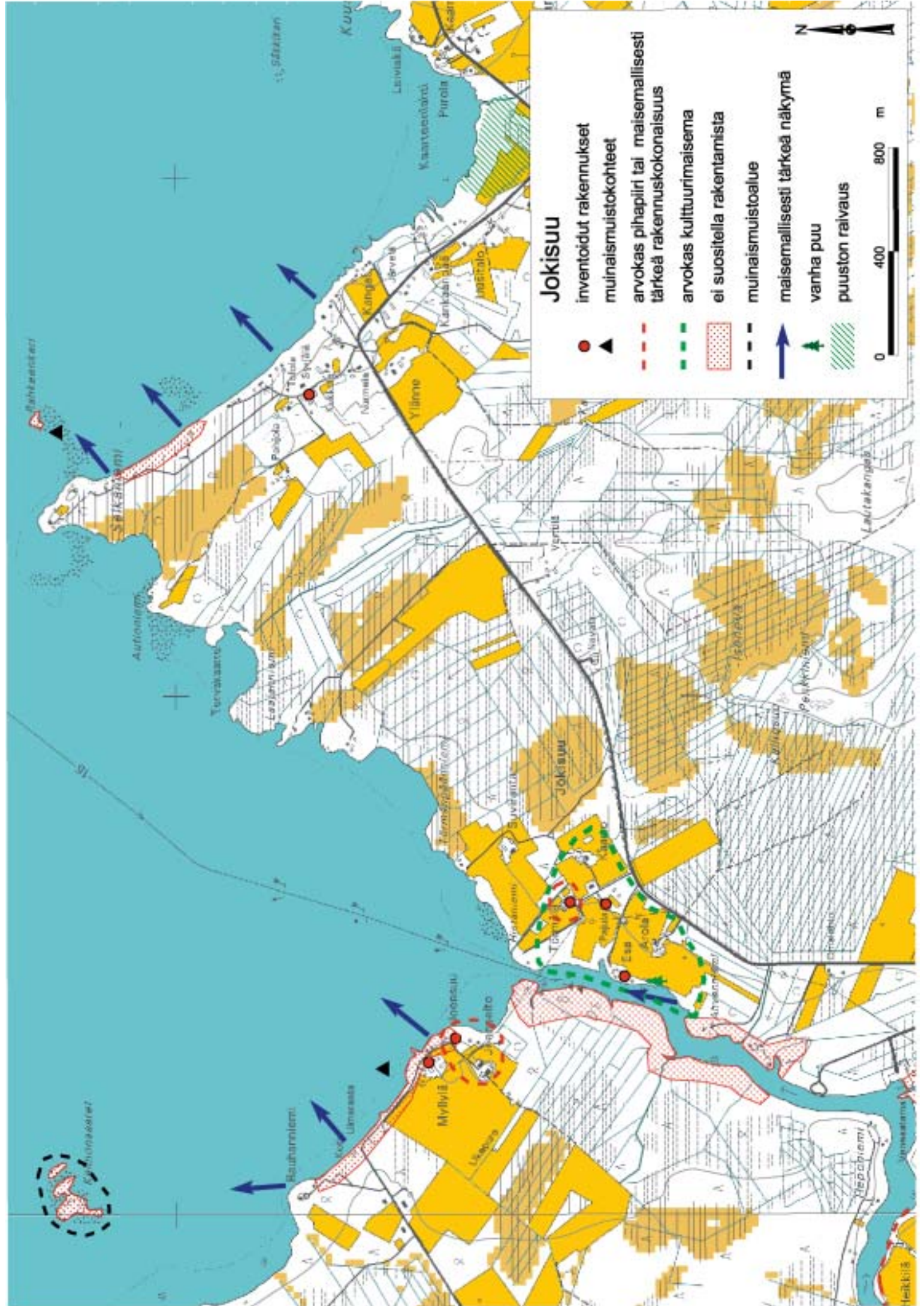
Aitta on ilmeisesti 1800-luvulta. Rakennus on ollut Esan piha-aittana. Aitan paikkaa on muutettu 1930-luvulla nykyiselle paikalleen. Tuolloin sitä on siirretty kauemmaksi päärakennuksesta. Luhtiaitta on kolmiosainen ja kaksikerroksinen suoraseinäinen rakennus. Rakennus on maalaamaton - hirren pinnassa on jälkiä vanhasta punaisesta keittomaalista. Rakennuksen ala- ja yläovet ovat punaiset. Oven vuorilaudat on vasta uusittu ja ne ovat maalaamattomat. Rakennuksessa on uudehko peltikatto. Luhtiin on kuulunut myös talli, vaate-luhti ja nukkuma-aitta.

Sauna on rakennettu 1950-luvulla. Aiempi saunarakennus on ilmeisesti sijainnut lähes samalla paikalla Vuolijoen rannalla. Sauna on sahatusta hirrestä rakennettu, maalaamaton yksikerroksinen rakennus. Siinä on eteinen ja löylyhuone. Rakennuksessa on peltikatto ja perustukset on betonista. Perustusten kunto on heikohko. Saunan vieressä on verkkovaja. Verkkovajan rakentamisaika ei ole tiedossa.

- luhtiaitta

14. Pajula

Pajulan kantatilana on Esa. Talon ensimmäinen asukas on muurari Paavo Väyrynen, joka tuli Pajulaan Uimaniemen Kiviharjusta. Hän rakensi lankonsa Martti Karjalaisen kanssa Pajulan päärakennuksen ja navetan vuonna 1938. Rakennukset ovat pusikon peitossa ja heikossa kunnossa ja ne ovat olleet jo pitempään käyttämättöminä. Pihapiirissä on asuinrakennus ja navetta. Molemmat rakennukset ovat hirsirakenteisia ja niissä on heikkokuntoiset satulakatot. Rakennusten katteena on huopa.

Jokisuu

- inventoidut rakennukset
- ▲ muinaismuistokohteet
- - - arvokas pihapiiri tai maisemallisesti tärkeä rakennuskokonaisuus
- - - arvokas kulttuurimaisema
- ei suositella rakentamista
- muinaismuistoalue
- ➔ maisemallisesti tärkeä näkymä
- ▲ vanha puu
- puuston raihaus

15. Tikkatörmä

Pihapiiri on hyvin hoidettu ja siihen kuuluu eri-ikäisiä rakennuksia. Rakennukset ryhmittyvät pihapiiriin neliöpihan kaavan mukaisesti. Pihapiirissä on kaksi asuinrakennusta, vanhempi asuinrakennus on 1940-luvulta.

Tikkatörmä on rankorakenteinen jälleenrakennuskauden omakotitalo. Rakennuksen perustuksena on betonipilarit. Satulakaton katteena on pelti. Rakennuksessa on kuusiruutuiset ikkunat ja vaakavuoraus. Vanhan asuinrakennuksen ulkoviiri on keltainen.

16. Syrjälä

Syrjälän pihapiiriin kuuluu uudempi sodanjälkeen rakennettu asuinrakennus ja vanhempia talousrakennuksia, tyhjillään oleva luonnonkivestä rakennettu navetta ja kaksi aittaa.

6.4 Kirkonkylä rekisterikylänä

Kirkonkylän rekisterikylään kuuluvat vielä seuraavat kyläalueet: Käkilahti ja Käkisaari, Kuusiranta ja Ojanperä.

Kuusiranta

Kuusirannaksi kutsutaan Oulujärven ranta-alueita, joka alkaa Vuolijoen jokisuusta jatkuen Kuusiniemen kautta Apajanniemeen, Koiraniemeen ja Pitkäniemeen. Kuusirantaan liittyy myös Oulujärven työntyvä Vuottoniemi. Kuusirannan asutus on teiden varsilla ja Oulujärven rannalla niemissä. Maanviljelyksen loppumisen tai viljelystekniikan muutokset alkavat näkyä maisemassa umpeen kasvamisena. Tienvarsilta tulee tulevaisuudessakin säilyttää näkymiä Oulujärvelle ja umpeen kasvavista maisemallisesti arvokkaiden avaamisista tulee neuvotella maanomistajien kanssa.

Kuusirannan Mäntyniemessä on maisemallisesti tärkeä ja alueen rakentamisen historian kannalta arvokas kesämökkialue. Vanhimmat rakennukset ovat 1950-luvulta. Huvila-alueen kohteita ei ole inventoitu.

Alueelta inventoidut kohteet

17. Rauhalan aitta (P)

Kuusirannan tien varressa oleva aitta on ilmeisesti Rauhalan pihapiirin vanhin rakennus. Tilan päärakennus on vuodelta 1961.

Aitta sijaitsee aivan tien varressa. Se on maa-laamaton luonnonkiviperustuksilla oleva hirsirakennus ja se on rakennettu veistetyistä hirsistä. Satulakaton katteena on pelti. Rakennuksessa on kaksi huonetta ja pieni ullakkotila. Aitta on tärkeä kyläkuvan kannalta

18. Kuusirannan koulu (P)

Koulua alettiin rakentamaan jo vuonna 1939. Sota kuitenkin viivästytti rakentamista ja koulun aloittamista. Koulunkäynti aloitettiin vasta vuonna 1947. Koulutoiminta Kuusirannassa loppui vuonna 1971. Koulurakennus on edelleen käytössä. Pihapiirissä on koulurakennuksen lisäksi hirsirakenteinen talousrakennus. Koulun rakennukset sijaitsevat aivan Kuusirannan kalasataman ja Oulujärven läheisyydessä.

Koulu on yksikerroksinen ja siinä on vaalea sileä rappauspinta. Satulakaton katteena on pelti. Ikkunanpuitteet ovat tummanruskeat. Arkkitehtonisesti rakennus edustaa lähinnä 1930-luvun funktionalismia ja 1940-luvun jälleenrakennuskauden tarkoituksenmukaista arkkitehtuuria.

- molemmat rakennukset säilytettäviä

19. Kuusiniemi

Tila on ollut samalla Rasinkankaan suvulla 1880-luvulta lähtien. Kuusiniemi on vanha perintötila. Tilan maille kuului viime vuosisadan alussa Huutolan ja Nevalan mäkituvat. Pihapiirissä on vanhoja rakennuksia, kuten asuinrakennus ja aitta.

Hirsirakenteista asuinrakennusta on vuosien saatossa ilmeisesti muuteltu melko tavalla. Rakennuksessa on luonnonkiviperustus ja satulakatto. Katteena on pelti. Rakennuksessa on pulpettikattoinen kuisti. Yhdellä pystyvuorilla jaolliset ikkunat ovat uudehkot. Rakennuksessa on vaakavuoraus ja uusi teollinen punamaali. Lisäksi pihapiirissä on yksihuoneinen kookas veistetyistä hirsistä tehty aittarakennus. Rakennuksessa on nurkkakivet ja satulakatto, jonka katteena on huopa.

20. Pihlajakangas (P)

Pihapiirin rakentamishistoria ei ole tiedossa. Asuinrakennus edustaa arkkitehtonisesti melko tavalla puhtaasti jälleenrakennuskauden talon perusmuotoa. Pihapiirin vanhempaa rakentamista edustaa luhtiaitta, rakennuksessa on vuosiluku tieto 1801. Sitä on kunnostettu 2000-luvun alussa. Kolmihuoneisen aittarakennuksen ovet on uusittu, samoin ikkunat. Rakennuksen edustalle on tehty puusta tasanne, jossa on kaiteet.

- luhtiaitta

21. Lehto (P)

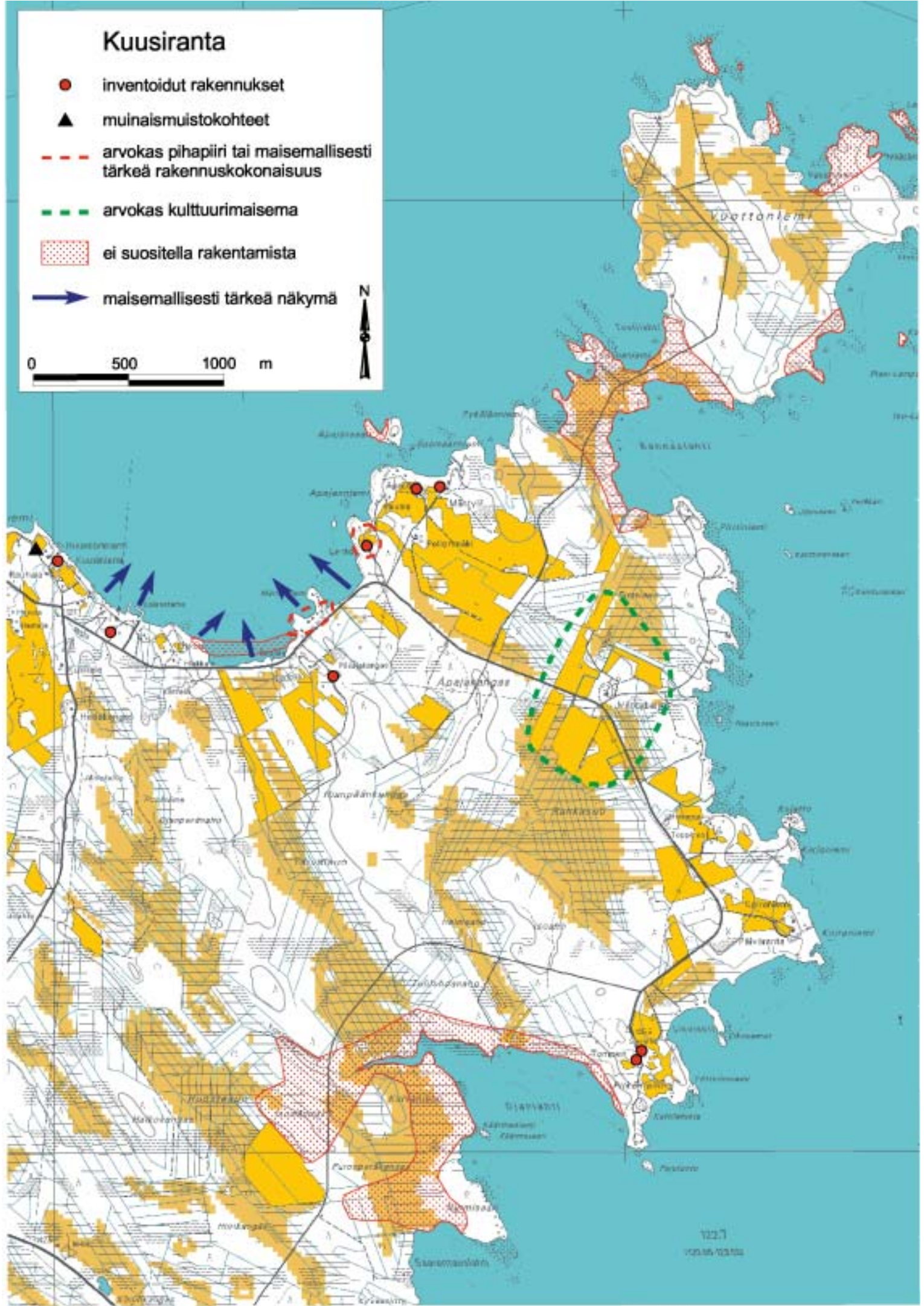
Lehto on lohkaistu Apajan perintötilasta. Samasta tilasta on lohkaistu myös Mäntylän tila. Apajan tila jaettiin Huuskon veljesten kesken siten, että Apaja jäi Heikille, Lehto Antille ja Mäntylä Oskarille. Karjaa Lehdon tilalla on ollut vuoteen 1981 asti. Lehdon tilasta on lohkaistu 1940-luvulla naapuri Päivölän tila.

Asuinrakennusta vastapäätä on navetta-tallirakennus. Pihaan tullessa oikealla sivulla on liiteri. Pihapiirin ulkopuolella, rantaan johtavan tien varressa, on ensin verkkovaja ja sitten savusauna.

Kuusiranta

- inventoidut rakennukset
- ▲ muinaismuistokohteet
- - - arvokas pihapiiri tai maisemallisesti tärkeä rakennuskokonaisuus
- - - arvokas kulttuurimaisema
- ei suositella rakentamista
- ➔ maisemallisesti tärkeä näkymä

0 500 1000 m

Päärakennuksen kehikko on tuotu Lehtoon Koutaniemeltä viime vuosisadan alussa, silloin kun Lehdon tila muodostettiin. Rakennusta on kunnostettu ja uudenaikaistettu viime vuosina.

Navetta on rakennettu viime vuosisadan alkupuolella. Navettaa on korjattu ja laajennettu 1940-luvun lopulla. Tuolloin rakennukseen tehtiin lato-osa, sauna ja karjakeittiö.

Talli-navettarakennukseen kuuluu talli ja sen vierssä on vielä käymälä. Edellisiin nähden kulmitain on luonnonkivinen navetta karjakeittiöineen. Sen perässä on muuta navettaa korkeampi lato. Tallirakennus on tehty hirrestä, käymälä on rankorakenteinen, navetta on muurattu luonnonkivistä ja lato-osa on rankorakenteinen. Tallirakennuksen puuosat on maalattu keltaokralla. Listoitukset ovat valkoiset, samoin navetan kivirakenteinen osa. Tallissa on kolmiorima huopakate. Navetan ja ladon katteena on pelti. Talli-navettarakennus on näyttävä kokonaisuus.

Liiterirakennus on tuotu viime vuosisadan alussa Käkisaaren Huovilasta. Lehdon aiempi emäntä, Reeta Rautiainen, oli syntyisin Käkisaaren Huovilasta.

Aitta on ilmeisesti viime vuosisadan alkupuolelta, niin kuin muutkin Lehdon rakennukset. Kaksihuoneisessa aittarakennuksessa on sekä vilja-aitta että kala-aitta. Kulku vilja-aittaan on rakennuksen päädystä ja kala-aittaan rakennuksen pitkältä sivulta. Rakennuksessa on satulakatto ja katteena pelti. Väriltään rakennus on punamullan punainen ja maalattu jollain teollisella maalilla. Ovet, kaksi kappaletta, ovat okrankeltaiset. Ovien listoitukset ja rakennuksen nurkkalistat ovat valkoiset.

Rannassa oleva sauna on ilmeisesti rakennettu viime vuosisadan alussa. Rakennus on edelleen käyttökuntoinen. Rakennus on vain vähän painunut. Saunan malli on alueelle tyypillinen savusaunan malli: rakennuksessa on yleensä hirsirunkoinen löylyhuone ja rankorakenteinen

eteishuone. Käynti rakennukseen on ollut joko pitkältä sivulta tai päädystä. Lehdon saunaan käynti on rakennuksen päädystä. Väriltään sauna on punamullan punainen. Se on maalattu ilmeisesti samoihin aikoihin kuin kala/vilja-aitta. Rankorakenteinen eteishuone on vuorattu peiterimoituksella. Ovi on punainen, ikkuna- ja vuorilistoitukset ovat valkoiset.

- aitta/talli/navettarakennus, savusauna, aitta

22. Apaja (P)

Vuonna 1953 Apajasta lohkaistiin Pellonmäen tila. Pihapiirissä on vanha hirsirakenteinen asuinrakennus ja sitä vastapäätä 1970- tai 1980 luvulla tehty uusi matala tiilirakenteinen asuinrakennus. Navetta on tehty luonnonkivistä. Uuden pääarakennuksen takana on tilan vanhimmat rakennukset liha-aitta ja vilja-aitta.

Vilja-aitta on satulakattoinen yksihuoneinen rakennus. Aiempi kate on ollut päre, mahdollisesti rakennuksessa on ollut muitakin katteita. Aitta on suoraseinäinen ja maalaamaton. Myös ovet ja vuorilaudat ovat maalaamattomat. Rakennuksen perustana on luonnonkivet.

Liha-aitta on satulakattoinen yksihuoneinen rakennus. Kuten vilja-aitassa, rakennuksessa on ollut jo useampi pärekate tai muita katteita. Rakennus on suoraseinäinen ja maalaamaton. Ovet ja vuorilaudat ovat maalaamattomat. Rakennuksen perustana on luonnonkivet.

Molemmat aitat edustavat pitäjässä harventuneita vanhoja talousrakennuksia. Rakennukset ovat ilmeisesti pidempään olleet samassa paikassa. Molempiin aittoihin on laitettu uudet palahuopakatteen vuonna 1995. Aittojen alimpien hirsien kunto tulisi tarkistaa ja hirret mahdollisesti vaihtaa.

- aitat

23. Mäntylä

Taloa jaettaessa Mäntylälle ei jäänyt aittaa, joten tilalle annettiin Apajan tuuli-

Lehdon pihapiirissä on komea aittatallirakennus.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

Tomperin vanha
asuinrakennus.
Kuva: Kainuun
ympäristökeskus 2002.

myllyn aitta. Tuulimyllyn kivet ovat nykyisin Päivölän talossa. Mylly edustaa Oulujärven alueelle tyypillistä jalka- eli varvasmyllyä.

24. Tomperi (P)

Tomperin pihapiirissä on jäljellä rakennuksia, joista vanhimmat ovat 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta. Kivirakenteinen navetta on 1900-luvun alusta - vuodelta 1905 tai 1906. Navetan takana on vanha hirsirakenteinen riihi. Sen rakentamisaika ei ole tiedossa.

Vanha päärakennus lienee 1900-luvun ensi vuosilta. Rakennus on ollut pidempään asumattomana ja se on vain varastokäytössä. Rakennuksessa on luonnonkivi multapenkkiperustus, salvoksena on ns. pitkänurkkasalvos. Rakennus on maalaamaton ja osittain myös vuoraamaton, rankorakenteisessa eteisessä on peiterimavuorilaudoitus. Katteena rakennuksessa on peltikatto, aiempi kate lienee höyläpäre. Katto on satulakatto. Ikkunat ovat 1800-luvun lopulle ja 1900-luvun ensi vuosille tyypilliset kuusiruutuiset ikkunat. Rakennuksen eteisosa on osittain satula-, osittain pulpettikattoinen. Pulpettikattoinen tila muodostaa tavallaan lisähuoneen rakennukseen. Eteisen ikkunat ovat kolmiruutuiset. Erillistä vuorilaudoitusta ei ole. Kuistiosa on ilmeisesti myöhemmin rakennettu.

Tomperin uusi päärakennus rakennettiin sodan jälkeen aikana, jolloin oli pula kaikesta rakennusmateriaalista. Talo tehtiin pölkkymuurauksena puretun hirsirakennuksen hirsistä. Rakennus on 1990-luvulla muutettu rankorakenteiseksi. Rakennuksen piirustukset ovat jälleenrakennuskauden tyyppiipiirustukset.

- vanha asuinrakennus

25. Saviaho

Saviaho on alun perin kuulunut Tomperin perintötilaan. Saviaho ja Tomperi sijaitsevat samassa pihapiirissä.

Pihapiirissä on kaksi sodan jälkeen rakennettua omakotitaloa ja suurikokoinen viime vuosisadan alussa rakennettu Tomperin navetta. Pihapiirin vanhin rakennus on Tomperin päärakennus.

Saviahon päärakennus on tehty osittain vanhan rakennuksen osista. Tomperin vanhan rakennuksen keittiö ja kamariosa on purettu ja niiden osia on hyödynnetty Saviahon rakentamisessa. Talon on rakentanut Matti Kontio.

6.5 Käkilahti ja Käkisaari

Käkisaari on pitkälle Oulujärven selälle kurottuva niemeke, jonka Önnkörin eli Käkisaaren kanava erottaa mantereesta. Käkisaaren ja rannan väliin jäävää poukamaa kutsutaan Käkilahdeksi. Ensimmäisinä asuinpaikkoina vanhoissa kartoissa näkyvät Käkiniemi ja sellaiset tutut talonnimet kuin Sorsa, Karppila, Tervola ja Pirskä.

Käkilahteen, Oulujärven rantaan ja Kajaani - Vaala maantien molemmille on muodostunut pitkällä aikavälillä laajoja ja näyttäviä peltoaukeita. Suuri osa pelloista on edelleen viljelykäytössä. Käkisaarella asutus keskittyy rannoille.

26. Käkisaaren kanava (V)

Kanava kaivettiin jossain vaiheessa 1600-lukua venäläisvankien työnä. Kiveämätön kanava kaivettiin alavan niitty- ja suomalaisen läpi. Önnkörin kanava erottaa Käkisaaren mantereesta. Kanava ulottuu Käkilahdesta Paavonlahteen. Käkilahden kanava kuuluu. Valtakunnallisesti arvokkaisiin kulttuurihistoriallisiin ympäristöihin.

Kainuun ympäristökeskuksella ja Vuolijoen kunnalla on suunnitteilla hanke, jossa kanavaa kunnostettaisiin. Kunnostustöihin liittyy myös sillan korjaaminen.

27. Pussisen kauppa (P)

Pussisen sekatarvakauppa on perustettu

vuonna 1956. Kauppa toimi koko ajan samassa rakennuksessa. Rakennuksen on suunnitellut kuhmolainen rakennusmestari Niilo Pussinen. Kauppa on tehty Pussilan puretun päärakennuksen hirsistä pölkkymuurauksella. Kaupan ulkovuorauksena on peiterimoitus. Satulakaton katteena on punainen kolmiorimahuopakate. Perustuksena on betoninen kivijalka. Rakennus on ulkoisesti säilyttänyt 1950-luvun asunsa. Kauppa lopetettiin vuonna 1991.

Kaupparakennuksessa on myymälän lisäksi myymälän takavarasto, keittiö ja huone. Huonetiloja on muuteltu muutama vuosi sitten. Keittiötilaa on suurennettu ja rakennukseen on tehty WC. Muutostyöt on suunnitellut Heikki Salomäki.

Pihapiirissä on kaupparakennuksen lisäksi kaksi varastorakennusta ja yksi huoneinen aitta, joka on tuotu Pussilan pihapiiristä.

- kaupparakennus, aitta

28. Pussila

Pussila on vanha perintötila. Siihen kuului viime vuosisadan alussa neljä mäkitupaa: Uusitalo, Ohtola, Jussila ja Tähtelä. Pussila sijaitsee Käkilahdessa Oulujärven rannan läheisyydessä.

Pihapiirissä on sodan jälkeen rakennetun päärakennuksen lisäksi kaksi piha-aittaa, luonnonkivestä rakennettu navetta ja rantasauna. Rakennukset ovat edelleen ympärivuotisessa käytössä.

Nykyisen päärakennuksen kanssa samansuuntaisesti on ollut vanha päärakennus, joka on purettu pois 1950-luvulla.

Asuinrakennus on tehty vuonna 1949. Rakennus on hirsirunkoinen. Perustuksena on luonnonkivi-perustus. Rakennuksessa on harjakatto ja sen

katteena on huopa. Talo on vuorattu peiterimavuorauksella ja se on väriltään vihreä.

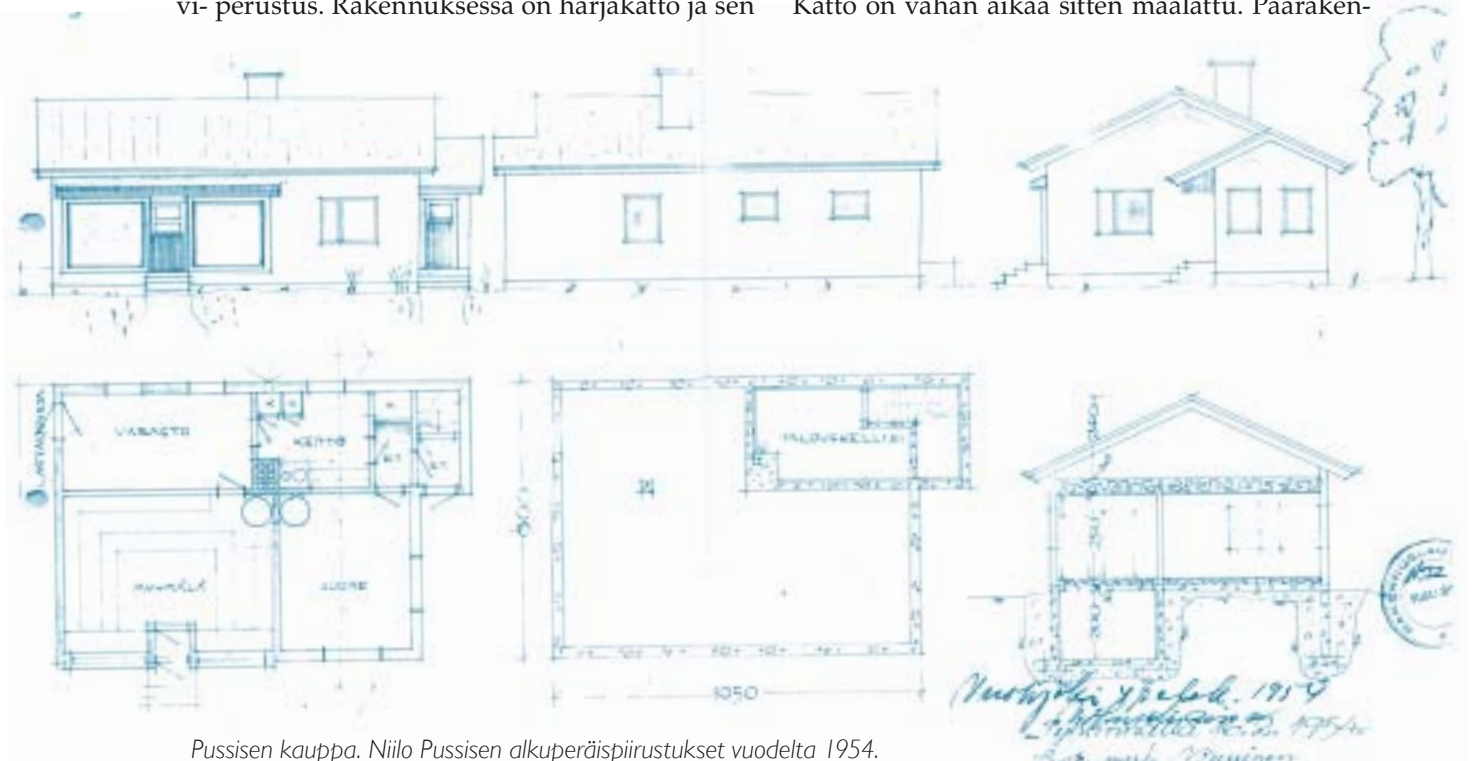
29. Maijala (M)

Maijalan isäntänä mainitaan vuoden 1880 henkikirjoissa Gustaf Haataja. Maijalan verotalossa mainitaan olevan myös Kujanpesän mäkitupa. Vuoden 1900 henkikirjoissa mainitaan myös toinen mäkitupa, Wälitalo.

Maijalan pihapiiriin kuuluu kaikkiaan 14 rakennusta. Maijala on edustava esimerkki alueen talonpoikaisesta rakennusperinnöstä. Pihapiirissä on paljon talonpoikaiseen elämänmuotoon kuuluvia rakennuksia ja rakennukset ovat pääasiassa hyvässä tai ainakin kohtalaisessa kunnossa.

Maijalan pihapiirissä on myös arvokasta puus-toa. Taloon vävyksi viime vuosisadan alussa tullut Teodor Hatva oli metsätalouden ammattilainen ja hän istutti pihapiiriin puita, joita on hoidettu muun pihapiiriin rakennusten kanssa. Pihaan johtava lehtikuusi on hänen istuttama, samoin piha-aitan ympärillä olevat sembramännyt.

Asuinrakennus on rakennettu vuonna 1955. Rakennuksen on suunnitellut rakennusinsinööri Veikko Hatva Iisalmesta. Suurikokoisen asuinrakennuksen arkkitehtuuri jäljittelee vielä viime vuosisadan alun talonpoikaistaloa. Erona talonpoikaistaloon on se, että tarvittavat lisähuoneet on sijoitettu rakennuksen ylä- eikä alakertaan. Rakennuksessa on alkuperäinen matalaprofilinen pystyvuoraus. Se on maalattu vaaleankeltaiseksi muutama vuosi sitten. Päärakennus on aina ollut väriltään vaalea. Rakennuksen katteena on alkuperäinen ja hyväkuntoinen konesaumattu pelti. Katto on vähän aikaa sitten maalattu. Pääraken-

Pussisen kauppa. Niilo Pussisen alkuperäispiirustukset vuodelta 1954. Vuolijoen kunnan arkisto.

Maijalan piha-aittoja.

nuksessa on alkuperäiset ikkunat ja ikkunoiden ulkoneva vuorilaudoitus on tavallaan malliesimerkki sodanjälkeisessä arkkitehtuurissa käytetyistä ratkaisusta, kuten myös talon edustalle asetetut luonnonkivilaatat ja rakennuksen luonnonkivestä rakennetut portaat.

Maijalan pihapiirissä on säilynyt paljon erilaisia aittoja. Aittojen tarkat rakentamisajat eivät ole tiedossa. Vanhimmat aitat ovat todennäköisesti 1800-luvun puolesta välistä, nuorimmat 1900-luvun ensi vuosikymmeniltä.

Taloa lähimpänä on pieni suoraseinäinen, punamultamaalilla maalattu kala-aitta. Rakennuksessa on ehyt huopakatto. Aitan lähetyvillä sijaitsee talon kaivo. Kaivorakenne on alueella harvinaisempi luonnonkivestä muurattu rakenne. Kaivon maanpäällinen huonetila on muodoltaan puolipyöreä.

Pihapiiriin johtavan tien loppupäässä ovat talon muut aitat. Ensimmäisenä on jyväaitan kylkeen rakennettu talonväen nukkuma-aitta. Rakennus on ollut aiemmin savusaunan lähellä pesutupa. Vilja-aitta on nukkuma-aittaa korkeampi ja kaksikerroksinen. Molemmat rakennukset on maalattu punamultamaalilla ja salvosten nurkat on koteloitu. Nurkkalaudat ja ovien ja ikkunoiden vuorilaudat ovat valkoiset. Vilja-aitassa on peltikatto, nukkuma-aitassa vähän heikkokuntoinen huopakate.

Vilja-aitan vieressä seisoo otsallinen aitta. Rakennuksessa on pärekatto ja tämäkin, kuten kaikki muutkin Maijalan aitat, on maalattu punaiseksi. Aitta on ollut piikatytöiden nukkuma-aitta. Pihapiirin suurin aitta on nelihuoneinen luhti-aitta, jossa on ollut navetta päädyistä lukien luhti, liiteri, renkipoikien aitta ja jauhoaitta. Muuten hyväkuntoisessa rakennuksessa on vähän heikkokuntoinen pärekatto.

Maijalan vuonna 1896 rakennettu luonnonki-

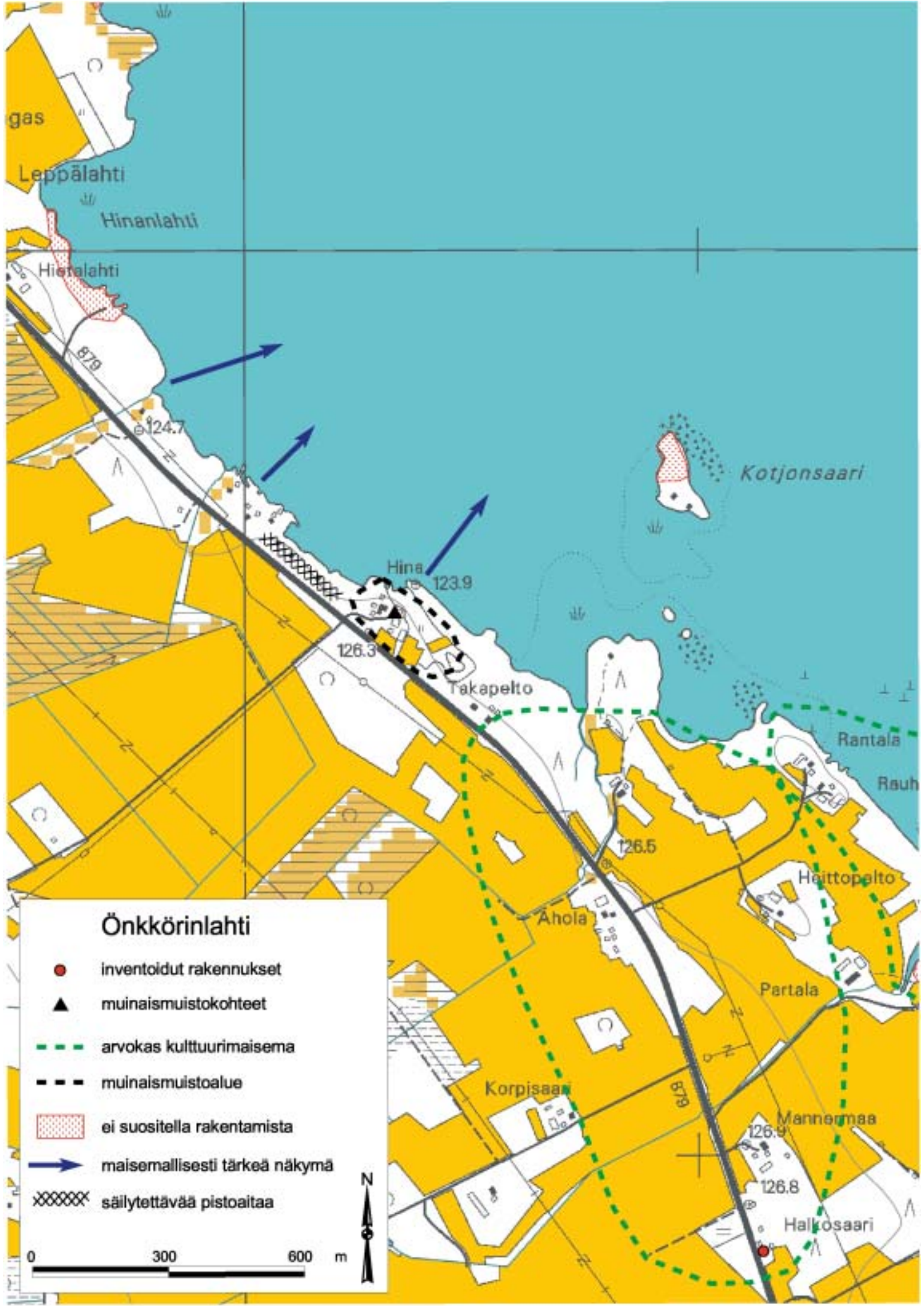
vinavetta on suuri, näyttävä ja hyväkuntoinen. Karjanpito Maijalassa on loppunut vasta muutama vuosi sitten. Navetan päädyssä oleva talliosa on rakennettu kesällä 1939. Se korvasi kolme vanhaa tallirakennusta. Navettarakennuksessa on peltikatto.

Maijalan pihapiiristä katsottuna lähimpänä Oulujärven rantaa ovat savusauna ja paja. Savusauna on edelleen käytössä ja siinä on uudehko pärekatto. Väriltään sauna on punamullan punainen. Savusaunassa on hirsirakenteinen saunaosa ja rankorakenteinen eteishuone. Käynti saunaan on pitkältä, pihanpuoleiselta sivulta.

Paja on tehty 1800-luvun loppupuolella, ilmeisesti vuonna 1886. Rakennus on yksihuoneinen ja matala veistetyistä hirsistä tehty maalaamaton rakennus. Räystäään alla on seitsemän hirsikeräta. Pajassa on satulakatto ja katteena sahalauta. Perustuksina on luonnonkivet. Paja on korjattu VASARA- projektissa vuonna 1998. Tuolloin rakennukseen tehtiin uusi lautakatto, vaihdettiin osa alimmista hirsistä ja rakennuksen takaseinälle asennettiin följäri. Ikkunaan tehtiin uudet vuorilaudat ja ulko-ovi kunnostettiin.

Maijalaan johtavan tien varressa ovat traktori-talli, maamiesseuran varasto, puimakonevarasto, kalustovaja ja puimalato. Tien toisella puolella, nykyisin jo metsittyvän maiseman keskellä, on tuulimylly.

Maamiesseuran varasto on Käkilahden entinen nuorisoseuraintalo. Rakennus on tehty ihan viime vuosisadan alussa. Hirret rakennusta varten on tuotu Saaresmäestä talkootyönä. Rakennuksen aiempi paikka oli Maijalan ja Pussilan rajalla, nykyisen päätien varrella. Se on siirretty Maijalan pihapiiriin tietöiden alta vuonna 1976. Jykevä hirsirakennus on edelleen käytössä ja sisätiloissa voi vielä nähdä jäänteitä seuraintalon interiööristä.

Önkörinlahti

- inventoidut rakennukset
- ▲ muinaismuistokohteet
- - - arvokas kulttuurimaisema
- - - muinaismuistoalue
- ei suositella rakentamista
- ➔ maisemallisesti tärkeä näkymä
- xxxxxx säilytettävää pistoaitaa

Rakennuksessa on uudehko peltikatto.

Maamiesseuran varastoa vastapäätä oleva traktoritali on aiemmin ollut talon riihenä ja paikka on ollut muualla pihapiirissä. Rakennus on siirretty nykyiselle paikalleen vuonna 1954. Tarkka rakentamisaika ei ole tiedossa.

Tien toisella puolella on jono suurikokoisia talourakennuksia: puimakoneen säilytysvarasto, kalustovaja ja puimalato. Puimakonevarasto on rankorakenteinen ja siinä on heikkokuntoinen huopakate. Kalustovaja on hirrestä ja se on ollut aiemmin navetan takana latona. Kaksiosainen puimalato on harvaseinäinen hirsirakennus. Kalustovajan katteena on pelti, puimaladon katto on pärestä. Pärekaton kunto on huono, rakennusta tulisi myös vähän oikaista.

Tuulimylly on myyty Museovirastolle vuonna 1992. Rakennuksen haltija on edelleen Maijalan talo. Tuulimylly on rakennettu vuonna 1886 Kestilän Järvenkylän Kankaan talossa. Mylly on tuotu Maijalaan pari vuotta rakentamisen jälkeen. Myllyn rakentamisajankohta on merkitty myllyaitan sisäseinään. Myllyn rakentaja on Pekka Niira.

Maijalan tuulimyllyssä jauhajana oli sama henkilö, yleensä talon isäntä, viimeksi Pekka Haataja (1860-1927). Jauhaminen tapahtui useimmiten syksyllä elonkorjuun jälkeen. Maijalassa jauhettiin pelkästään oman talon tarpeisiin. Jauhettavista viljoista yleisimpiä olivat ruis ja ohra. Kauraa Maijalan myllyssä ei jauhettu ollenkaan.

Mylly jäi pois käytöstä 1930-luvulla. Tämän jälkeen jyvät kuljetettiin Kestilän kirkonkylään Pikkalanrantaan tai Vuolijoen Myllylän myllyyn.

Talvella jäiden aikana vilja saatettiin viedä Oulujärven taakse Paltamon Hakasuolle Varisjoen myllyyn.

Vuoden 1992 Museoviraston ja työministeriön tekemissä korjauksissa rakennusta kunnostettiin seuraavasti:

Myllyaitan kehikkoon vaihdettiin joitain uusia hirsiiä. Myllyn varpaat uusittiin kokonaan sekä jalan alimmat hirsikerrat. Portaat rakennettiin uudelleen entisten mukaisiksi.

Tuulimyllyn siivet rakennettiin valokuvista ja haastatteluista saatujen tietojen ja siivistä jäljelle jääneiden osien perusteella. Siipien lukitsemista varten rakennettiin kaksi noin 40 cm pituista neljörautaan kiinnitettyä säppiä. Säpit pitävät lepötilassa olevat siivet paikoillaan. Myllyn koneiston kunnostamiseen riitti oikaisu.

- kaikki pihapiirin rakennukset

30. Halkosaaren kauppa

Halkosaaren entiseen kauppaan kuuluu kaksi rankorakenteista rakennusta. Toinen on ollut asuinrakennuksena ja toinen myymälänä. Halkosaarissa on toiminut kauppa kolmeen eri kertaan. Kaupanpito loppui 1960-luvulla. Rakennukset sijaitsevat aivan Vaala – Vuolijoki tien välittömässä läheisyydessä. Ne ovat olleet pitkään käyttämättömänä ja ympäristö on ränsistynyt. Ikkunoita on rikottu ja rakennusten ulkovaippa on rapistumassa.

Rakennuksissa on luonnonkiviperustus ja vuorauksena peiterimoitus. Seinässä on vanha punainen maali, ikkunat ja vuorilaudat on maalattu valkoisella maalilla. Rakennusten katteena on punaiset hieman heikkokuntoiset huopakatteet. Molemmissa rakennuksissa on näyttävät kaksoiskuistit. Erityispiirteenä on koristeelliset ikkunoiden vuorilaudat.

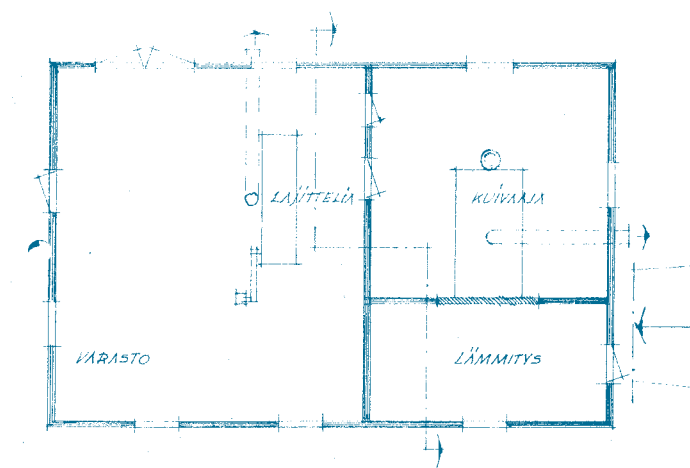
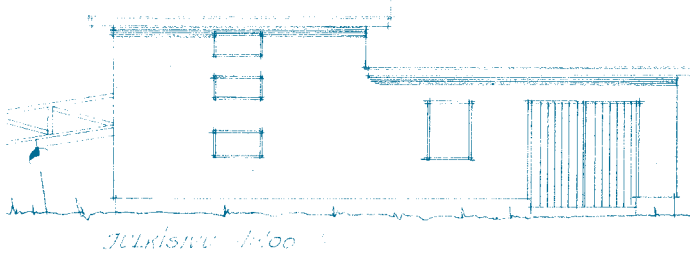
31. Määtti (M)

Määtti on vanha asuinpaikka. Se mainitaan vuoden 1900 henkikirjoissa Määttä nimisenä perintötilana. Nykyinen omistajasuku Alasalmet ostivat tilan vuonna 1936 Vuolijoen kunnalta. Määtti on edelleen maanviljelys- ja karjatila.

Pihapiirin vanhimmat rakennukset ovat kolme yksihuoneista säilytysaittaa. Aitat ovat 1800-luvulta. Asuinrakennus on 1800-luvun loppupuolelta. Pihapiirissä on myös suurikokoinen navettarakennus. Vanha navetta on purettu pois. Se on sijainnut asuinrakennuksen ja tien välissä.

Määttin asuinrakennus on hirsirunkoinen ja siinä on nykyisin betonoitu perustus. Kattomuotona on satulakatto ja katteena on konesaumattu pelti. Rakennuksessa on pystyvuoraus ja rakennuksen värinä vaaleankeltainen. Ikkunat ovat kolmella pystykarmilla ja yhdellä ohuella yläkarmilla ja -etut.

Talon emännän antaman tiedon mukaan asuinrakennus, tai osa siitä, on peräisin 1800-luvulta.

Määttin kuivaamo.
Vuolijoen kunnan arkisto.

*Huvikumpu edustaa 1920-luvun kouluarkkitehtuuria.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.*

Rakennusta on useaan otteeseen muunneltu. Kuisi on aiemmin sijainnut tien suuntaisella sivulla. Ulkovaalaus ja uudet perustukset on tehty vuonna 1945. Toinen suurempi kunnostus sisätiloihin ja ulkovaippaan on tehty vuosina 1984-85. Myös kylätien linjausta on muutettu.

Aitat muodostavat rivistön talon sisäpihalle. Taloa lähimpänä on nukkuma-aitta, keskimmäisenä on vilja-aitta ja laidassa ilmeisesti kala-aitta. Viime vuosina aitat ovat olleet sekalaisen tavaran säilytyspaikkoina.

Nukkuma-aitta on rakennettu jossain vaiheessa 1800-lukua. Rakennus on yksihuoneinen otsallinen aitta. Nykyisen satulakattoisen rakennuksen katteena on pelti, sitä ennen katteena on ollut höyläpäre. Alkuperäisestä katteesta ei ole tietoa. Rakennus on maalaamaton. Rakennuksen perustuksena on luonnonkivet. Kattovuoliaisten päät on koristeltu. Ilmeisesti alkuperäinen pienaovi on jossain vaiheessa paneloitu.

Vilja-aitta on otsallinen yksikerroksinen ja yksihuoneinen, kuten nukkuma-aitta. Aitan yläosassa on myös lattiallinen säilytystila. Rakennuksessa on satulakatto ja katteena on vuonna 1998 peltikatteen tilalle vaihdettu höyläpäre. Perustuksena on luonnonkivet. Aitan otsa on vuorattu peiterimavuorauksella. Vuorattu osa on maalattu punaisella maalilla. Aitan ulko-ovi on myöhemmin paneloitu vaakapaneelilla. Ovi on maalattu vaalealla, mahdollisesti öljymaalilla.

Liha/kala-aitta on rakennettu jossain vaiheessa 1800-luvulla. Aitassa on säilytetty särvintä, lihaa ja kalaa. Aitan sisällä on edelleen olemassa hirsiset laarit lihojen ja kalojen säilytykseen. Rakennus on otsallinen, poskellinen, vuoraamaton ja maalaamaton. Satulakaton katteena on vuonna 1998 asennettu uusi höyläpäre. Kattoa uusittaessa myös katon alusrakenteet uusittiin. Aitassa on ilmeisesti alkuperäinen pienaovi.

- kolme aittaa

32. Määtin kuivaamo (P)

Kuivaamo on aiemmin ollut Sivolan päärakennuksena. Sivolaan rakennettiin uusi päärakennus vuonna 1953. Vanhat rakennuksen hirret siirrettiin kuivaamoksi. Kuivaamo on ollut Määtin ja Tervolan talojen yhteinen. Rakennusta on kunnostettu aivan viime aikoina kyläläisten kokoontumistiloiksi.

Kuivaamo on hirsirakennus, jossa on kaksi eri korkuista osaa (mahdollisesti eri aikoina rakennettu). Molemmissa rakennuksissa on satulakatto. Väriltään rakennus on punainen ja maalattu ilmeisesti keittomaalilla. Ikkuna-aukotuksia on muutettu kunnostustöiden aikana. Rakennuksen julkisivun puolella on aiemmin ollut kuusiruutuiset ikkunat.

33. Huvikumpu (P)

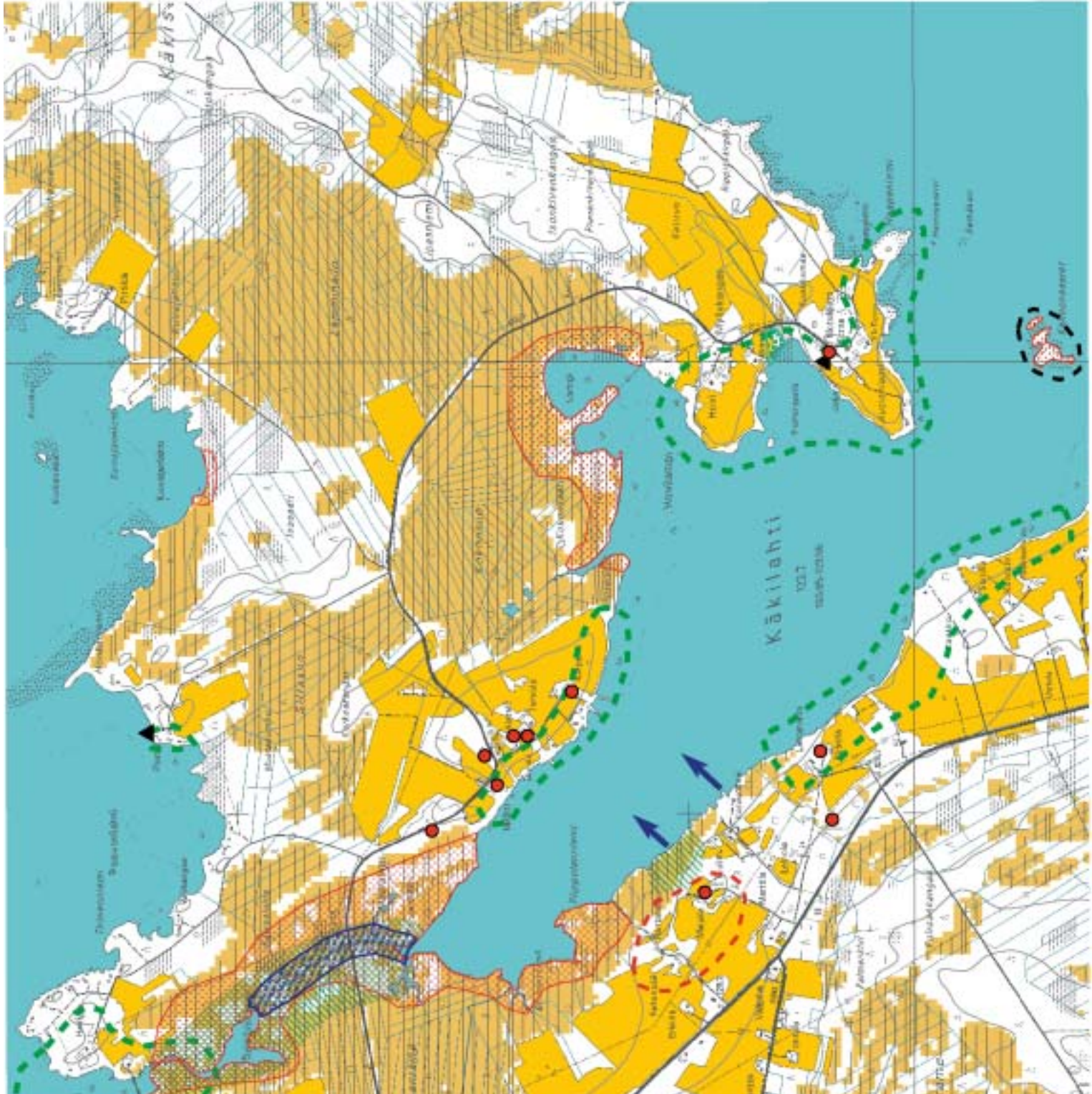
Huvikumpu on Käkilahden vanha koulurakennus ja se on rakennettu vuonna 1929. Koulunkäynti Käkisaaren koulussa on päättynyt 1960-luvun lopulla. Koulu on sen jälkeen ollut yhteiskäytössä. Vuodesta 1980-lähtien rakennus on ollut kesäasuntona.

Huvikumpu on kaksikerroksinen hirsirunkoinen rakennus. Rakennuksessa on jyrkähkö poikkipäädyllinen satulakatto. Sen katteena on kolmiorima huopa. Koulurakennuksessa on klassistinen yleisilme: ikkunat, vaakavuoraus ja haukkaikkunoiden käyttö ullakotiloissa. Rakennus on väriltään punamullan punainen.

34. Alatalo

Alatalo on lohkaistu Tervolan tilasta. Maanviljelystä tilalla on harjoitettu 1970-luvun puoliväliin saakka.

Pihapiirissä on asuinrakennuksen lisäksi 1940-luvulla rakennettu kivinavetta ja 1986 rakennettu sauna. Rakennukset ovat hyvin hoidetut ja hyvässä kunnossa. Asuinrakennus on rakennettu ihan

Käkilahti

- inventoidut rakennukset
- muinaismuistokohteet
- arvokas pihapiiri tai maisemallisesti tärkeä rakennuskokonaisuus
- arvokas kulttuurimaisema
- muinaismuistoalue
- perinnemaisema
- ei suositella rakentamista
- maisemallisesti tärkeä näkymä
- Käkilahden kanava
- puuston raivaus

N

0 500 1000 m

Sivolan asuinrakennus.

1900-luvun alussa, yläkerran huoneet 1950-luvulla. Asuinrakennuksen alaosa on hirsirunkoinen ja yläosa on ranko/lautarakenteinen. Rakennuksessa on satulakatto, katteena on pelti. Rakennuksessa on vaakavuoraus, väriltään rakennus on vihreä, ikkunan puitteet ovat valkoiset.

35. Sivola (P)

Sivola on hoidettu pihapiiri. Pihapiiristä on purettu pois nykyisen navettarakennuksen takana ollut kaksikerroksinen vilja-aitta. Vanha asuinrakennus - Määtin kuivaamo - on ollut nykyisestä asuinrakennuksesta katsottuna pihapiirin oikealla laidalla.

Talli/aitta on Sivolan pihapiirin vanhin rakennus. Navetta on rakennettu myöhemmin aitan jatkeeksi. Talli/aitan otsan koristelu on tehty myöhemmin. Kaarevan koristeaiheen on veistänyt talon jo edesmennyt isäntä Aleksanteri Sivonen. Talli/aitta on kaksiosainen ja kaksikerroksinen otsallinen rakennus. Rakennuksessa on nurkkakivet. Satulakaton katteena on pelti. Aitta on vuoraamaton ja sen seinässä on vanha punamultakeittomaali. Alakerran ovi on maalattu punamultamaalilla. Rakennuksen kunto on hyvä.

Sivolan asuinrakennus on rakennettu talonväen omana työnä vuonna 1953 käsintehdyistä betonitiilistä. Päärakennus edustaa aika tavalla puhdaspiirteisesti jälleenrakennuskauden omakotitaloa. Ainoastaan rakennuksen runkomateriaali, betonitiili, poikkeaa tästä kaavasta. Rakennuksessa on betoniperustukset. Ulkovaippa on rappauspintainen. Asuinrakennus on väriltään okrankeltainen. Satulakaton katteena on punainen kolmiorimahuopa.

- Talli/aitta

36. Karppila (P)

Tila on saanut nimensä Karppisen suvun mukaan. Karppisille tuli vävyksi Unger -sukuinen mies. Myöhemmin Ungerin nimi on muutettu Alasalmeiksi.

Tila sijaitsee Käkisaaren länsirannalla. Karppilasta on helposti hahmotettavissa se, että kysymyksessä on vanha asuinpaikka. Pihapiirissä on vanhan asuinrakennuksen lisäksi myös muita vanhempia

rakennuksia: aittoja, paja, riihi ja verkkovaja. Samassa pihapiirissä on vielä toinen 1950-luvulla rakennettu omakotitalo.

Vanha kivirakenteinen ja kookas 1800-luvun lopulla rakennettu navettarakennus on purettu pois 1970-luvulla, siitä on jäljellä vain palanen kiviseinästä. Myös vanha savusauna on purettu pois. Karppilan päärakennuksen rakentamisessa on ilmeisesti jo tekovaiheessa käytetty ainakin osittain vanhan rakennuksen hirsistä.

Asuinrakennusta on kunnostettu useaan eri otteeseen. Viimeinen, suurempi peruskorjaus taloon on tehty 1980-luvun alussa. Rakennuksen ulkonäkö on haluttu säilyttää talonpoikaisena. Rakennuksen tarkka ikä ei ole tiedossa. Vanhin rakentamistieto on vuodelta 1910, todennäköisesti kookas päärakennus, jossa on pirtin lisäksi useita kamareita, on tehty ainakin kahdessa osassa. Talo on kokonaan hirsirunkoinen. Rakennuksessa on ollut alun perin luonnonkiviperustukset. Ne on myöhemmin muutettu betoniperustuksiksi. Satulakaton katteena on huopa. Rakennus on väriltään punainen ja siinä on vaakavuoraus. Talon ikkunat on korjaustöiden yhteydessä vaihdettu entisen tyyliin (kuusiruutuinen) mukaisiksi.

Riihi on luonnonkiville perustettu, maalaamaton, veistetyistä hirsistä tehty rakennus. Siinä on uudehko pärekatto. Riihi on rakennettu ilmeisesti 1900-luvun alussa.

Paja on rakennettu 1900-luvun alussa. Sekin on hirsirakenteinen maalaamaton luonnonkiville perustettu yksihuoneinen rakennus. Pajassa on satulakatto. Lautaovi lienee alkuperäinen. Pajan ikkunat ovat rikki. Katon kunto on heikko ja rakennus tulisi kiireesti kattaa, mikäli se aiotaan säilyttää. Rakennuksessa on vielä jäljellä pajan kalustoa.

Rantaan johtavan kujan varrella on kaksi aittaa: vilja-aitta ja pienempi säilytysaitta. Vilja-aitta on maalaamaton, kaksikerroksinen suoraseinäinen rakennus. Nurkkakiviperustukset ovat painuneet, kuten myös viereisessä säilytysaitassa. Aitan katteena on päre (?). Viereinen säilytysaitta on maalattu punamullan punaiseksi. Rakennuksessa on pärekatto. Aitta on hyvin tyypillinen otsallinen pienaitta Vuolijoella. Rannalla oleva verkkovaja on

rakennettu ilmeisesti 1900-luvun alusta.

37. Metsäpirtti (P)

Tila on lohkaistu naapurissa olevasta Jokelan tilasta. Tila sijaitsee kylätien varressa ennen kuin yleinen tie päättyy Yli-Sorsan pihapiiriin.

Metsäpirtin pihapiiriin kuuluu kaksi asuinrakennusta, 1918 rakennettu vanhempi ja 1952 tehty uudempi rankorakenteinen asuinrakennus. Muita rakennuksia ovat 1951 rakennettu navetta ja vanha otsallinen aitta, joka on siirretty viereisestä Jokelasta.

Metsäpirtin Kerttu Jokelaisen mukaan talon ensimmäinen asukas olisi ollut "Saksan jääkäri" Yrjö Leinonen, jolle talo olisi rakennettu vuonna 1918. Perheetön Leinonen oli kaatunut jääkärimatkallaan. Tämän jälkeen rakennusta on käyttänyt kesäpaikkanaan Adam ja Kerttu Jokelaisen vuokralaisena kajaanilainen majuri Vehanen. Myös hänen tyttärensä, kirjailija Kyllikki Villa, on käyttänyt Metsäpirttiä kesäpaikkanaan.

Metsäpirtti on hirsirakenteinen rakennus, jossa on huone, kamari ja rankorakenteinen kuisti. Rakennuksessa on peiterimavuoraus ja vanha punamultamaali. Ikkunat ja vuorilaudat ovat valkoiset. Vuorilautojen koristelussa on jugendin vaikutusta. Rakennuksessa on luonnonkiviperustus ja satulakaton katteena on kolmiorimahuopa.

- vanha päärakennus

38. Karkia

Karkia on Käkisaaren pohjoispäässä sijaitseva pihapiiri, jossa on kaksi rakennusta: hirsirakenteinen asuinrakennus ja aitta. Rakennukset ovat enää vain kesäkäytössä.

Karkian asuinrakennus on rakennettu inventoinnissa saatujen tietojen perusteella vuonna 1930. Asuinrakennus on hirsirakenteinen ja vuoraamaton. Seinässä on vanha punamultakeittomaali. Ikkunat ovat kuusiruutuiset. Rakennuksen perustana on luonnonkivet, katteena on päre.

Aitta on rakennettu samana vuonna kuin asuinrakennus. Aitta on kaksihuoneinen ja yksikerroksinen, suoraseinäinen hirsirakennus. Rakennuksessa on nurkkakivet. Seinässä on vanha punamultakeittomaali. Satulakaton katteena on heikohko päre.

39. Huovila (M)

Huovila on Vuolijoen vanhoja perintötiloja. Huovila on vanha asuinpaikka ja sen nimi on aiemmin ollut Vuolila. Paikalla on ollut asutusta mahdollisesti jo 1500-luvun lopulla. Tila on ollut Nissisen suvun omistuksessa noin 50 vuotta. Aiemmin tilan on omistanut Rautiaisen suku. Huovilan asuinrakennus on vain satunnaiskäytössä, muut rakennukset ovat käyttämättömiä.

Pihapiiriin kuuluu päärakennus (1840-luku?), luhtirakennus, lato, navetan kivirauniot ja kolme

pikkuaitaa. Rannalla on lisäksi tuulimylly ja vanha, useamman talon yhteinen kalasauna. Päärakennuksen katot on suojattu pellillä.

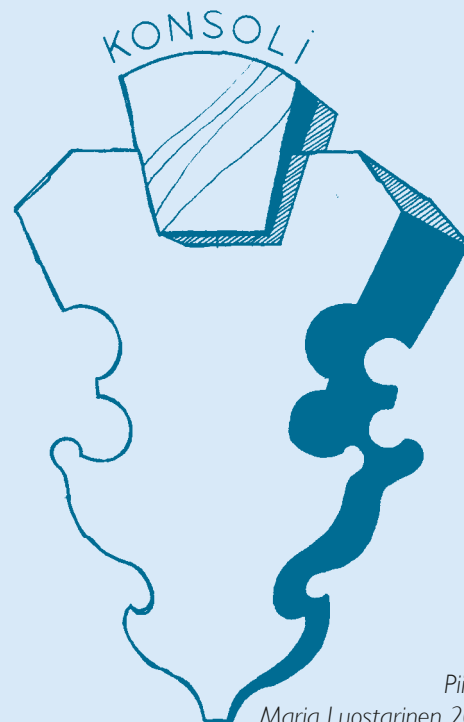
Asuinrakennuksessa on pirtti ja kaksi kamaria sekä porstua. Yläkerrassa on kesäkamari. Asuinrakennus on hirsirakenteinen ja se on tehty veistetyistä hirsistä. Rakennus on maalaamaton. Huovilaan on vaihdettu alakerran ikkunat joskus 1950-luvulla. Yläkerran päädyissä on jäljellä harvinaiset kahdeksanruutuiset ikkunat. Rakennuksen arkkitehtonisina erikoispiirteinä on hirsikertojen leveneminen rakennuksen yläosassa, ulko-ovena taidokas kaksiosainen peiliovi ja kuistin kurkihirttä kannatteleva koristeellinen konsoli.

Huovilan aitat: liha/ jauhoaitta, vilja-aitta ja nukukuma-aitta sijaitsevat tulotien varrella rinnakkain päärakennuksen läheisyydessä. Aittojen ympäristö on kasvanut pahoin umpeen ja ympärillä alkaa olla suurikokoisia puita, jotka kosteutta kerätessään lahottavat rakennuksia.

Aitat ovat hyvin vanhoja. Ne edustavat alueella vanhinta aittatyyppeä: yksihuoneista, jalallista, otsallista tai otsatonta aittarakennusta. Aittojen hirret ovat hyvin kuluneet. Hirsikehä on saatettu joskus jopa kokonaan kääntää. Aitoissa on lukuisia siirtomerkkejä.

Liha-jauhoaitta on kooltaan 3,17 x 2,66 m. Rakennus on malliltaan otsallinen ja jalustallinen. Hirren päät on koristeellisesti veistetty. Aitan vankka jalustarakenne on päässyt painumaan maan sisään ja se on lahonnut. Rakennuksen sisällä lattialankut ovat tallella ja vielä suhteellisen ehjät. Satulakaton

Huovilan kuistin kurkihirttä kannattava

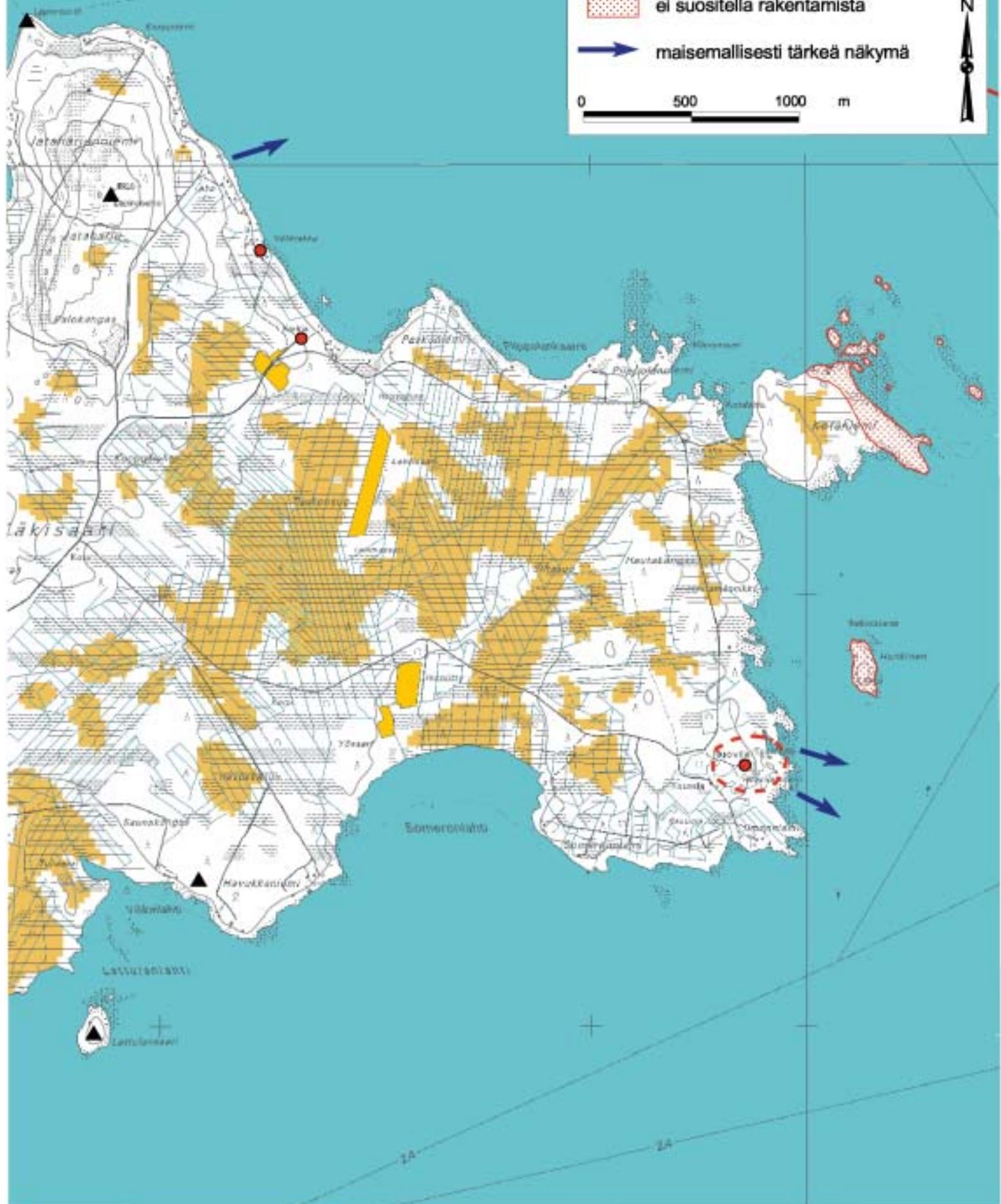

Piirros:
Maria Luostarinen 2002.

Käkisaari

- inventoidut rakennukset
- ▲ muinaismuistokohteet
- - - arvokas pihapiiri tai maisemallisesti tärkeä rakennuskokonaisuus
- ▨ ei suositella rakentamista
- ➡ maisemallisesti tärkeä näkymä

0 500 1000 m

Huovilan päärakennus.

vesikatteena on päre. Sen alla on jäänteitä tuohikatosta. Pärekatto on lahonnut ja se vuotaa pahoin. Aitan ovi on tehty kolmesta leveästä laudasta (=pienaovi). Pihtipielet ovat oven karmina. Ovessa on tallella lukon puukotelo, mutta lukko puuttuu. Rakennus tulee pikaisesti korjata.

Vilja-aitta on kooltaan 3,3 x 3,9 m. Rakennus on malliltaan otsallinen, poskellinen ja jalustallinen. Vähän jo haurauden vuoliaisten päissä on jälkiä koristeveistosta. Aitan jalusta on painunut maan sisälle ja lahonnut. Aitan sisällä on jäljellä viljalaari ja vankat lattialankut. Satulakaton vesikatteena on päre. Sen alla on jäänteitä aiemmasta tuohikatosta. Pärekatto on lahonnut ja katto vuotaa jo pahasti. Leveistä laudoista tehty ovi aukeaa sisäänpäin.

Nukkuma-aitan koko on 3,4 x 2,85 m ja se sijaitsee hieman erillään kahdesta muusta aitasta. Rakennus on malliltaan poskellinen. Kurkihirren ja vuoliaisten päissä on merkkejä koristeveistosta. Aitan alimmat hirret ovat painuneet maan sisään. Rakennuksen satulakaton katteena on päre ja jäljellä on jäänteitä aiemmasta tuohikatosta. Pärekatto on lahonnut ja vuotaa pahoin. Katon alusruoteina on kapeat pyöreät riu'ut. Rakennus tulisi kiireesti kengittää, nostaa ja vähän oikaista. Vesikatto tulee kokonaan korjata. Aitan lattianiskat tulee uusia.

Muut Huovilan pihapiirin rakennukset ovat pihavarasto, kunnostettu suurikokoinen tuulimylly, savusauna ja verkkosauna. Pihapiirissä on jäljellä myös vanhan kivinavetan rauniot.

Pihapiirin kookas, maalaamaton, hirsinen varastoaitarakennus on hyväkuntoinen. Rakennuksen takana on pulpettikattoinen käymälä. Koko rakennuksessa on peltikatto. Savusauna on rantaan johtavan polun päissä aivan Oulujärven äärellä. Savusauna on vielä ihan hyväkuntoinen. Sisätilat vaatisivat korjaamista, mikäli rakennusta halutaan käyttää. Sauna on alueelle tyypillinen savusauna: löylyhuone on tehty hirrestä ja eteinen on laudasta. Niemen kärjessä sijaitseva verkkosauna on huono-

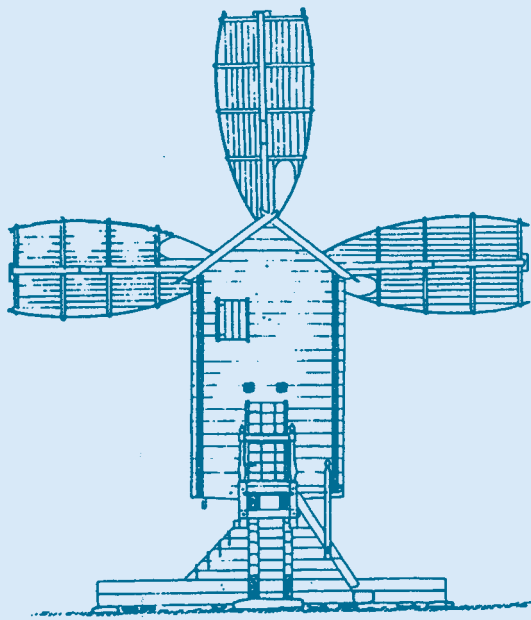
kuntoinen. Rakennus on tehty veistämättömästä hirrestä. Verkkosaunassa on viimeisillään oleva pärekatto. Sisäpuolella on tallella särkynyt kiuas. Rakennus on pahasti painunut ja korjaamisella olisi tosi kiire.

Tuulimylly mainitaan isojakokartassa jo vuonna 1987. Tuulimylly on ollut Huovilan tilan käytössä ja sillä on jauhettu viimeksi 1920-luvulla. Museovirasto kunnosti myllyn vuonna 1992. Mylly siirtyi myynnin kautta Museoviraston omistukseen, rakennuksen haltija on edelleen sama kuin sen entinen omistaja. Myllyn ympäristö on metsittyntynyt ja myllyrakennuksen välitön ympäristö on pensoittumassa.

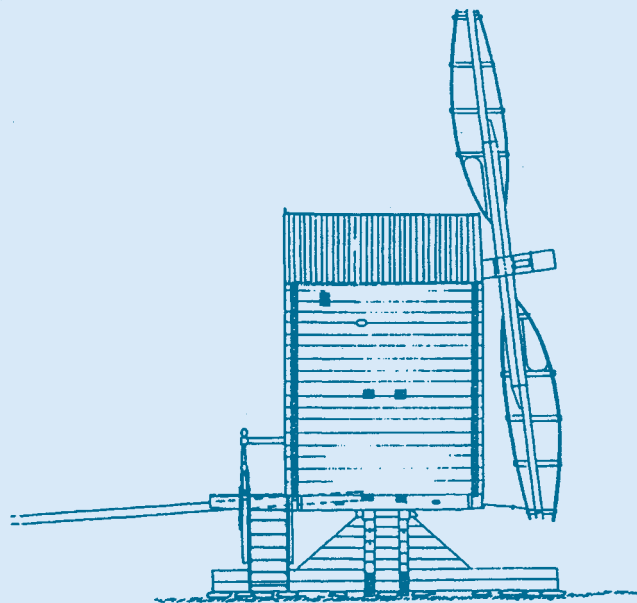
Huovilan tuulimylly on suurikokoinen ja näytävä rakennus. Myllyaitan ja jalan yhteiskorkeus on n. 8,5 metriä. Tuulimyllyyn kuuluu pärehöylä. Mylly on jalka- eli varvasmylly. Sen rakenne on seuraava: myllyaitta seisoo ja kääntyy kartiomaisen ristikkojalan varassa. Suuremmissa myllyaitoissa oli myös välilattia. Aitan ylemmässä kerroksessa on voimansiirtolaitteet ja jauhinkivet; alemmassa kerroksessa on jauhotorvi. Huovilan myllyn myllyaitta on veistetyistä hirsistä rakennettu. Rakennus on maalaamaton. Myllyaitan satulakaton katteena on päre.

Tuulimyllyn korjaustoimenpiteet vuonna 1992: Ennen korjaustoimenpiteitä myllyaitan hirsikehä oli tosi huonossa kunnossa. Myllyaitta ja osittain myös myllyn jalka varpaineen jouduttiin purkamaan kokonaan. Ainoastaan pystytukki jäi jäljelle. Aittaa uudelleen kootessa vastassa oli antikvaarisesti arvokkaiden rakentamisessa tutut ongelmat. Kuinka rakennuksen aito kuluneisuus ja siihen liittyvä arvokkuus ja käsityövaltainen rakennustapa saadaan säilytettyä. Huovilan myllyn osalta käytettiin tosin aika raskaita menetelmiä – kuten myllyn purkamista - jotta päästäisiin hyvään lopputulokseen.

Osa hirsistä jouduttiin kokonaan uusimaan, osa

OVIFASADI

SIVUFASADI

saatiin säilymään jatkamalla niitä lapaliitosten avulla. Myllyn korkea ja suhteellisen hyväkuntoinen jalkaosa rakennettiin pääosin vanhoista hirsistä. Ainoastaan helposti lahoavat varpaat uusittiin kokonaan ja niiden pintaosa laudoitettiin.

Vaikka myllyaitan kunto oli heikko, myllyn koneisto oli hyvässä kunnossa. Ainoastaan myllykivien suojana ollut puinen suojus (kermi) oli rikkoutunut ja se jouduttiin rakentamaan kokonaan uudelleen. Myllyn siivet rakennettiin Kotimäen talon hallissa. Myllyn siivistä ei ollut juuri mitään jäljellä, joten ne jouduttiin rekonstruoimaan toisaalta valokuvien, toisaalta muistikuvien avulla. Myös myllyn yhteydessä toiminut pärehöylä kunnostettiin.

Huovilan tuulimylly ei tänäkään päivänä kestä kovin voimakasta siipien pyörittämistä. Aitan salvokset ovat edelleen heikohkot, sillä kunnostustöissä vaihdettiin vain sen verran puutavaraa, kun se oli ehdottoman tarpeellista.

Myllyn siipitukki on katkennut, joten Huovilan myllyn seuraava kunnostus ja kunnan tarkistus alkaa olla ajankohtainen.

Huovilan pihapiiri: kaikki rakennukset

40. Kauhasen huvila (M)

Ennen Karkian pihaan tuloa kääntyy tie vasemmalle. Muutaman sadan metrin päässä siitä on aivan uusi huvila, joka arkkitehtuuriltaan poikkeaa siitä rakentamisesta mitä Vuolijoen, tai vuolijokelainen huvilarakentaminen on ollut. Huvilan on suunnitellut oululainen arkkitehti Juha-Paavo Mikkonen (tutustuessani kohteeseen tätä ohjelmaa tehdessäni syksyllä 2002, rakennus oli vielä keskeneräinen). Huvilan arkkitehtuurissa on yhdistetty luovalla tavalla vanhaa alueelle tyypillistä hirsirakentamisperinnettä sekä modernia arkkitehtuuria.

Rakenteilla olevaan pihapiiriin kuuluu huvilarakennus sekä erillisinä rakennuksina käymälä

ja sähkövarasto sekä Oulujärven työntävä, pengerretty puinen laituri. Pihapiirissä on aiempina rakennuksina vanha aitta ja savusauna.

Huvila on kaksikerroksinen rakennus, jonka alaosan muodostaa "hirsinen aitta", yläosa on rankorakenteinen ja siinä on huomattava osa lasia. Käynti huvilaan tapahtuu yläkerran patiolta. Yläosa on yhtä tilaa. Siellä on on keittiö ruokailutiloineen sekä oleskelutilat.

Ensimmäiseen, hirsirakenteiseen kerrokseen on sisääntulo kellarikummun ja huvilan välisestä kuilusta. Ensimmäinen kerros rakentuu siten, että osa tiloista on täyskorkuisia, mutta makuutilat ovat vain 1600 mm.

Huvilan yhteyteen on rakennettu erillisenä rakennuksena autotalli/varastorakennus ja savusauna. Rakennukset on rakennettu varsinaisen huvilan yhteyteen siten, että niitä erottaa kellarin suojaksi rakennettu maavalli. Rakennukset on tehty hirrestä. Autotalli/varastorakennukseen on suunniteltu myös yöpymistiloja.

Savusaunan sisätilojen ratkaisussa näkyvä perinteiseen hirsirakentamiseen ja savusaunan käyttöön liittyviä vanhoja sovelluksia: tulisija on oven suussa oikealla, seinän mittainen pesupenkki mataline ikkunoineen oikealla seinällä. Saunassa on patsaslauteet. Saunan yläosan vilvoittelutilasta on yhteys varaston päädyssä olevalle "laulukorokkeelle".

- Uusi huvilarakennus

6.6 Ojanperä

Ojanperän kylä levittäytyy Vaala – Vuolijoki tien ja pienempien sivuteiden varsille. Kylämaisema on pääasiassa tasaista vanhaa peltoviljelymaisema. Suurien peltoaukeiden lisäksi kylämaisemaan kuuluu laajat suoalueet. Asutus sijoittuu maiseman ja asumisen kannalta mahdollisimman edulliselle

paikalle tai laajan Oulujärven äärelle ja siihen työntyvien niemiin kärkiin.

41. Ojanperän koulu (P)

Ojanperän entisen koulun rakennukset sijaitsevat aivan Vaalaan johtavan tien varressa. Pihapiirissä on vanhempi 1938 rakennettu koulu, joka toimii kauppana sekä vuonna 1956 rakennettu koulu, jonka asuinitilat ovat edelleen käytössä. Vanhempaan koulurakennukseen kuuluu vielä varastorakennus.

Molemmat rakennukset on suunniteltu koulukäyttöön ja ne kumpikin edustavat oman aikansa arkkitehtonista ajattelua.

Uudempi koulu on rankorakenteinen jälleenrakennuskauden arkkitehtuuria edustava rakennus. Siinä on satulakatto ja alkuperäinen sementti-tilikate. Perustuksina on betonisokkeli. Rakennuksessa on vielä alkuperäinen vaakavuoraus. Rakennuksen ulkovaari on vaalean ruskehtava. Vanha koulurakennus edustaa arkkitehtuuriltaan selvästi 1930-luvun rakentamista. Rakennusta on muunneltu ajan kuluessa kaupan tarpeita varten. Rakennuksessa on jäljellä, ainakin osa, alkuperäisistä ikkunoista, samoin alkuperäinen vaakavuoraus. Väriltään rakennus on okrankeltainen. Satulakaton katteena on sementtitiili.

42. Leinola

Pihapiirissä on viime vuosisadan alussa rakennetun päärakennuksen lisäksi pari varastoaittaa, ja vanhempi punaiseksi maalattu yksihuoneinen satulakattoinen aittarakennus. Leinola sijaitsee noin puolen kilometrin päässä Vaala - Vuolijoki tiestä. Pihapiirin ympäristössä on metsittyvää peltoa.

Rakennukset ovat ainoastaan kesäkäytössä.

Päärakennuksessa on selvästi vanhempi ja uudempi osa. Rakennus on ilmeisesti kokonaan hirsirakenteinen. Ulkoisesti se edustaa lähinnä 1900-luvun alun paikkakunnalle tyypillistä talonpoikaistaloa: yksikerroksinen satulakattoinen rakennus, jossa on harjakattoinen (=satula), jyrkkäharjainen kuisti. Väriltään rakennus on punamullan punainen ja siinä on ilmeisesti alkuperäiset kuusiruutuiset ikkunat. Katteena rakennuksessa on pelti. Perustukset ovat luonnonkivistä.

Pihapiirin yksihuoneinen suoraseinäinen aitta on maalattu punamullan punaiseksi. Viimeinen maalikerta on ilmeisesti teollinen. Kattomuotona on satulakatto ja katteena pelti. Rakennuksen perustuksina ovat nurkkakivet.

43. Mankola

Mankola on ollut Vuolijoella yksi harvoista kruununmetsätorpista. Juho Valtanen Valtalan-niemeltä tuli Mankolaan 1920-luvulla. Tuolloin rakennusten paikkoja olisi siirretty alavalta maalta kuivemmalle ja korkeammalle paikalle, ilmeisesti nykyiselle paikalle.

Mankolan tilan vanhimpia rakennuksia ovat 1920-luvulla rakennettu päärakennus ja sitä vanhempi aitta/tallirakennus. Kaksiosaista rakennusta (talli/aitta) on myöhemmin jatkettu pulpettikattoisella autotallisiivellä. Rakennuksen talliosaan on tehty julkisivun puolelle myöhemmin iso aukko, ilmeisesti traktorin tai auton säilyttämistä varten. Se on edelleen käytössä ja hyväkuntoinen. Katteena satulakatoissa on pelti.

Aitan ulko-ovena on ilmeisesti muualta siirretty vanha peiliövi, jossa on jälkiä vanhasta öljymaa-

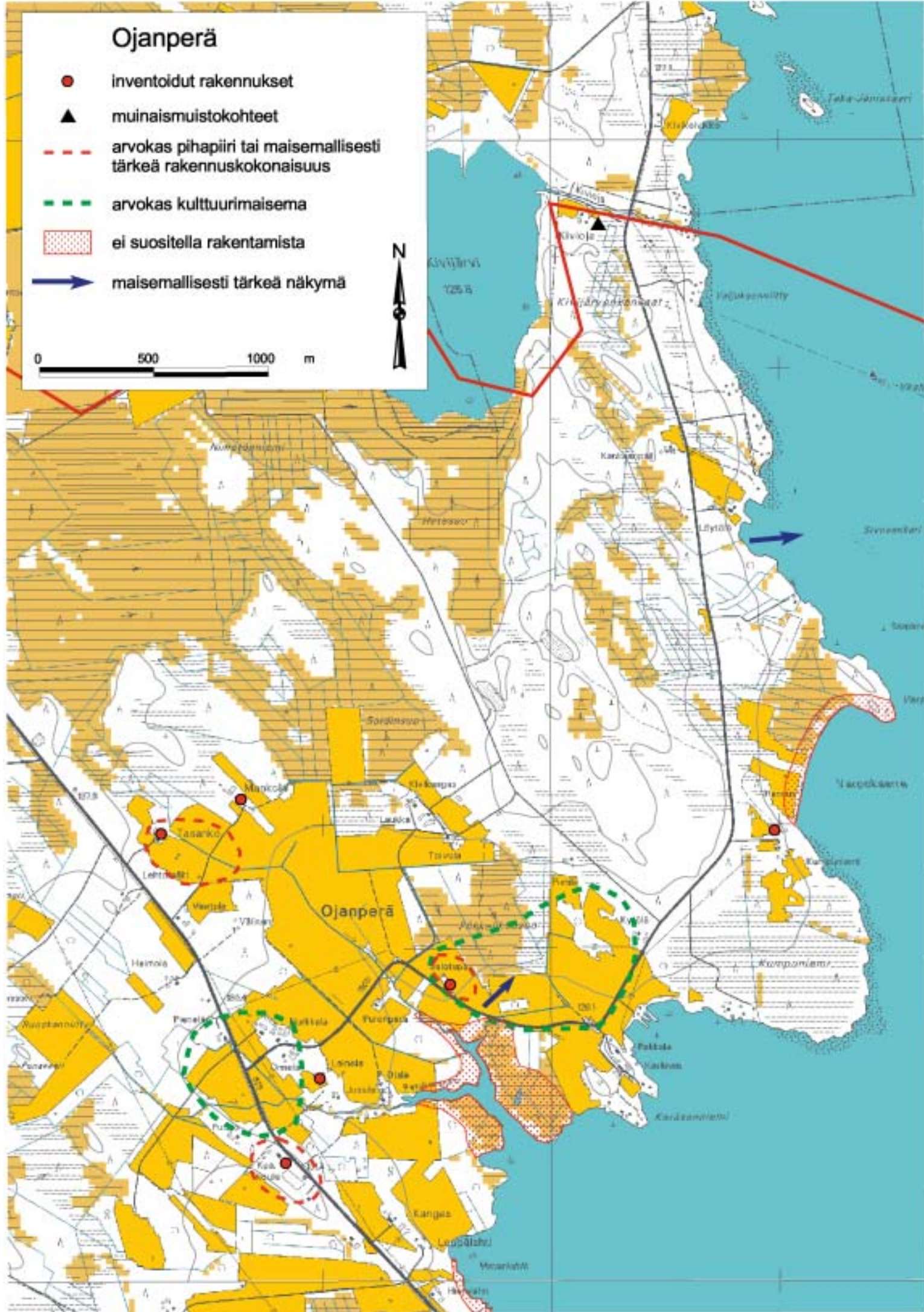
Salotuvan päärakennus.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

Ojanperä

- inventoidut rakennukset
- ▲ muinaismuistokohteet
- - - arvokas pihapiiri tai maisemallisesti tärkeä rakennuskokonaisuus
- - - arvokas kulttuurimaisema
- ei suositella rakentamista
- ➔ maisemallisesti tärkeä näkymä

0 500 1000 m

lista. Rakennus on vuoraamaton ja se on tehty veistetyistä hirsistä. Seinässä on vanha punamul-takeittomaali.

44. Tasanko (P)

Tasanko on hyvin säilynyt pihapiiri 1920-luvulta. Tasanko on vanha kruununmetsätorppa ja se on perustettu vuonna 1922, samana vuonna kuin laki valtiometsäntorppareiden itsenäistämisestä annettiin. Maa torpan vuokraamista varten saatiin Metsähallituksen Kestilän hoitoalueelta. Talosta muodostettiin itsenäinen tila vuonna 1930.

Tasangon vanha asuinrakennus on rakennettu 1920-luvulla. Sitä on jatkettu kahdella huoneella 1940-luvulla. Tuolloin rakennusta vuorattiin ajan tyylin mukaisesti peiterimavuorauksella. Rakennuksessa on kolmiorimahuopakate. Päärakennusta vastapäätä on pitkänomainen hirsirakenteinen navetta. Navetan ja asuinrakennuksen välisellä tyhjällä sivulla on kaksiosainen aittarakennus. Pihapiirin ulkopuolella on vielä heikkokuntoinen sauna ja pellolla riihi, jonka katto uusittiin ja perustukset korjattiin Kainuun ympäristökeskuksen VASARA- projektissa vuonna 1998.

Tasangon uudempi, hieman neliöpihapiiristä ulkopuolella oleva, päärakennus sijaitsee aivan

pihaan johtavan tien varressa ja pihapiirin läheisyydessä. Talo on rakennettu vuonna 1973.

45. Salotupa

Perimätiedon mukaan Salotupa on Ojanperän alueen vanhimpia asuinpaikkoja. Pihapiirin vanhimpia rakennuksia on viime vuosina hoidettu ja korjattu. Salotuvan pihapiiriin kuuluu vanhan asuinrakennuksen lisäksi pieniä talusrakennuksia.

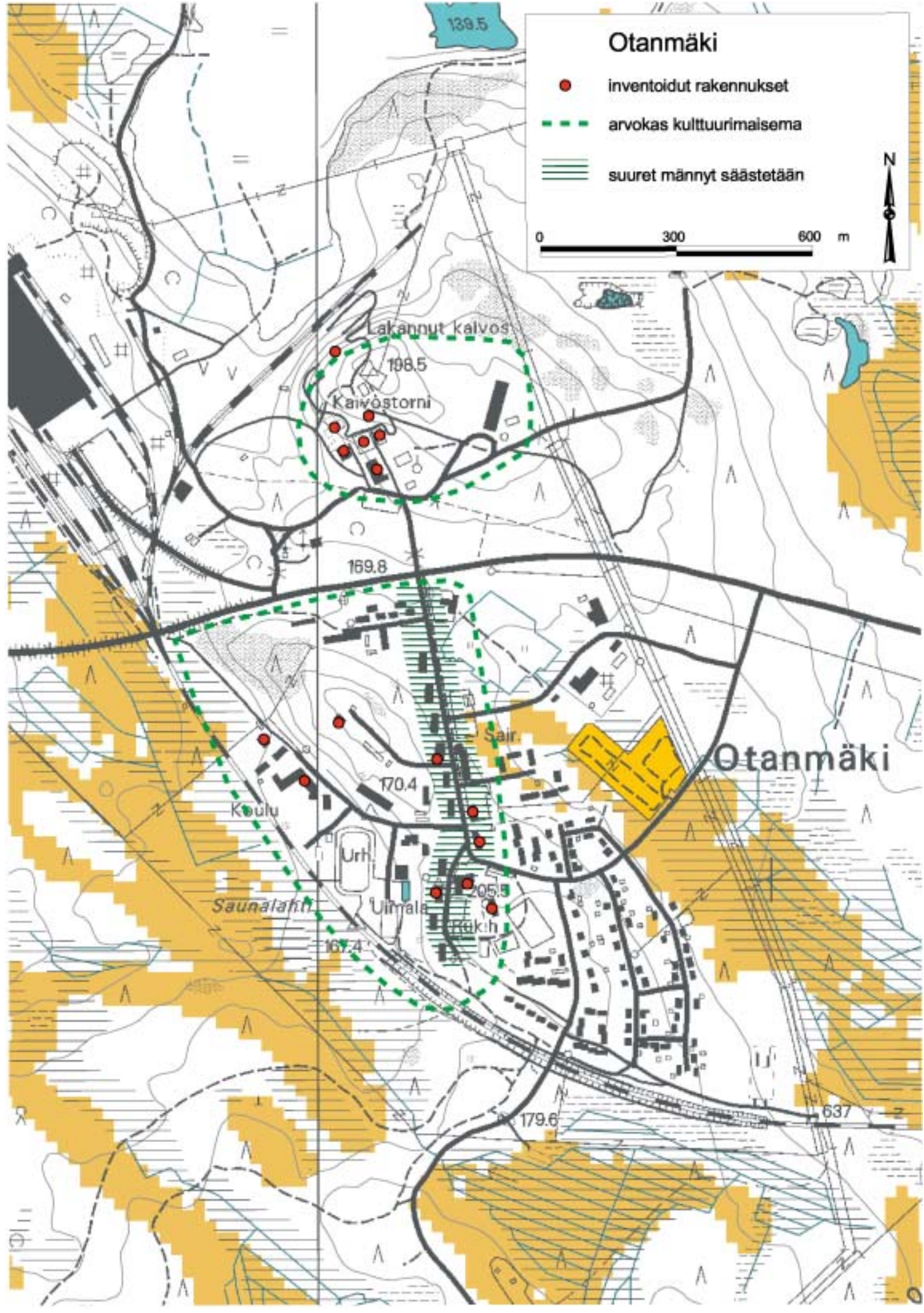
Asuinrakennus on hirsirunkoinen ja maalaamaton. Ikkunat ovat vanhat ja T-malliset. Ikkunoiden puitteet on maalattu valkoisiksi. Rakennuksessa on loivalla satulakaton varustettu kuisti. Rakennuksessa on myös satulakatto ja sen katteena on huopa. Rakennuksen luonnonkiviperustukset on vaihdettu samalla betoniperustaisiksi 1997.

46. Hannus

Pihapiirissä on rakennuksia eri aikakausilta: vanha osittain sortunut asuinrakennus, lautarakenteisia varastoja ja sodan jälkeen rakennettu suurikokoinen navetta. Rannassa on hirsirakenteinen sauna. Tila on ollut pitkään käyttämättömänä ja hoitamattomana. Kaikki rakennukset ovat lähes korjauskelvottomassa kunnossa.

Tasangon päärakennus.

Otanmäki

- inventoidut rakennukset
- - - arvokas kulttuurimaisema
- /// suuret männyt säästetään

0 300 600 m

Otanmäki

6.7 Toinen taajama, Otanmäki

Saaresmäki ja Otanmäki ovat Vuolijoen alueella ainoita selvästi merenpinnan yläpuolella olevia kohoumia. Otanmäki on korkeimmillaan 194 m ja Saaresmäki 229 m meren pinnan yläpuolella.

Vuolijoen ensimmäinen rautatehdas oli toiminnassa vajaat sata vuotta aiemmin kuin kaivostointi Otanmäessä käynnistyi. Saaresjoen harkkoyhtiö takoi rautaa noin kymmenen vuoden ajan vuodesta 1844 aina 1850-luvun alkupuolelle.

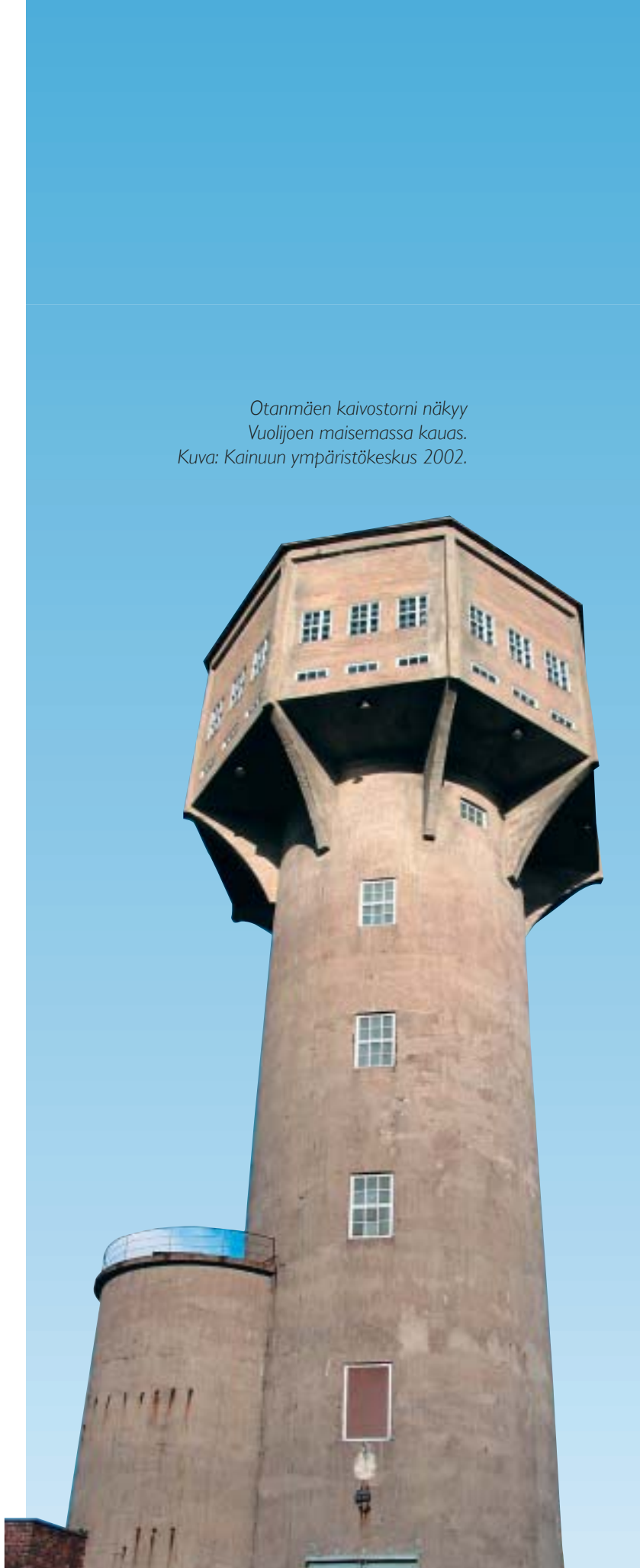
Otanmäen uumenista löytyi vuonna 1938 rikas malmisuoni. Ensimmäiset syväporaukset tehtiin seuraavana vuonna. Tutkimukset tuottivat tulosta ja alueen hallinta luovutettiin Suomen Malmi Oy:lle. Samana vuonna alkanut sota kuitenkin viivästytti jatkotoimenpiteitä. Esitys Otanmäen malmin hyväksikäytöstä tehtiin valtioneuvostolle vasta sodan jälkeen vuonna 1946. Kolme vuotta myöhemmin avattiin tutkimuskuilu ja koerikastamo. Otanmäen kaivoksen rakentaminen heti sodan jälkeen antoi suunnan Vuolijoen kunnan kehitykselle vuosikymmeniksi. Sotakorvausten maksaminen vauhditti kaivosteollisuuden kehittymistä koko maassa. Maaseutuvaltaisesta pitäjästä muotoutui Kainuun teollistunein paikkakunta ja kaivoksen ympärille rakentui moderni lähiö palveluineen.

Ennen kaivostoiminnan käynnistymistä Otanmäki oli mäki keskellä metsää, jonne kuljettiin pitkospuita pitkin. Maantie Otanmäkeen valmistui heti sodan jälkeen vuonna 1946. Kaivostoiminnan kannalta tärkeä pistoraide Otanmäkeen valmistui vuonna 1952, samana vuonna valmistui myös Otanmäen asema. Kaivostoiminta tarvitsi ajanmukaiset tieyhteydet. Valtatie Kajaaniin valmistui vuonna 1961 ja pian myös Kokkolan suuntaan.

Valtiojohtoinen Otanmäki Oy perustettiin vuonna 1950. Valtioneuvoston yhtiölle antamien tavoitteiden mukaan kaivoksen tuli olla valmiiksi rakennettuna kesäkuuhun 1953 mennessä. Kaksi vuotta myöhemmin valmistui kaivoksen pääkuilu, rautatie, nostotorni, kaivostupa ja korjaamo. Seuraavana vuonna valmistuivat jo murskaamo ja rikastamo. Tuotanto käynnistyi vuonna 1953. Vuonna 1954 valmistui koetehdas vanadiinin erottamiseksi. Vanadiinitehdas valmistui vuonna 1956 ja sitä laajennettiin vuonna 1961. Samanaikaisesti laajennettiin myös sintraus- ja jauhatusosastoa. 1960-luvun puolivälissä laajennettiin myös rikastamo sekä rakennettiin uusi konttorirakennus ja asuinrakennuksia.

Kaivostoiminta laajeni ja 1960-luvulla ja tuolloin avattiin kaksi uutta kaivoskuilua: vuonna 1962 avattiin Suomalmin kuilu ja 1965 Vuorokkaan kuilu. Kaivoksen tuotteilla oli kysyntää ja niistä saatiin hyvä hinta. Kaivosta käynnistettäessä malmia uskottiin riittävän noin viideksikymmeneksi vuodeksi. Vuosikymmenen lopussa, vuonna 1968 Otanmäki Oy liitettiin osaksi Rautaruukki Osa-

*Otanmäen kaivostorni näkyy Vuolijoen maisemassa kauas.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.*

keyhtiötä.

Siirryttäessä uudelle vuosikymmenelle alkoi Otanmäen taivaalla olla jo vähän mustempia pilviä. Kustannustaso nousi nopeammin kuin myytävien tuotteiden hinta. Öljyn maailmanmarkkinahinnan nopea nousu vuonna 1973 vaikutti kaivoksen toimintaan. Öljyä kului etenkin vanadiinin valmistuksessa. Kustannuksia lisäsi myös se, että malmia jouduttiin louhimaan entistä syvemmältä. Vanadiinin tuotanto loppui ja tehdas purettiin pois jo vuonna 1985.

Kaivos alkoi varautua tuleviin muutoksiin. Otanmäessä aloitettiin vuonna 1982 konepajatoiminta, jonka tuotteina oli erikoisjunavaunujen tuotanto. Samana vuonna solmittiinkin pitkäaikainen puitesopimus erikoisvaunujen rakentamisesta Otanmäen vaunutehtaalla. Erikoisvaunut toimitettiin Neuvostoliittoon. Vaunutehtaan rakentaminen alkoi seuraavana vuonna. Kaivostoiminta Otanmäessä päättyi kokonaan vuonna 1985.

Otanmäessä eletään yhä epävarmuuden aikaa. Junien toimitukset Neuvostoliittoon loppuivat Neuvostovallan romahdettua vuonna 1991. Vuonna 1994 käynnistyi kaksikerroksisten IC-junien valmistus ja yhteistyö Pendolinojen valmistuksesta alkoi. Muutoksia tapahtui myös yhtiön omistuksessa - espanjalainen junavaunujen rakentamiseen erikoistunut Patents Talgo S.S. osti Transtechin tehtaan. Tuotanto jatkuu, mutta 2000-luvun alkupuolella taas hyvin epävarmoissa merkeissä.

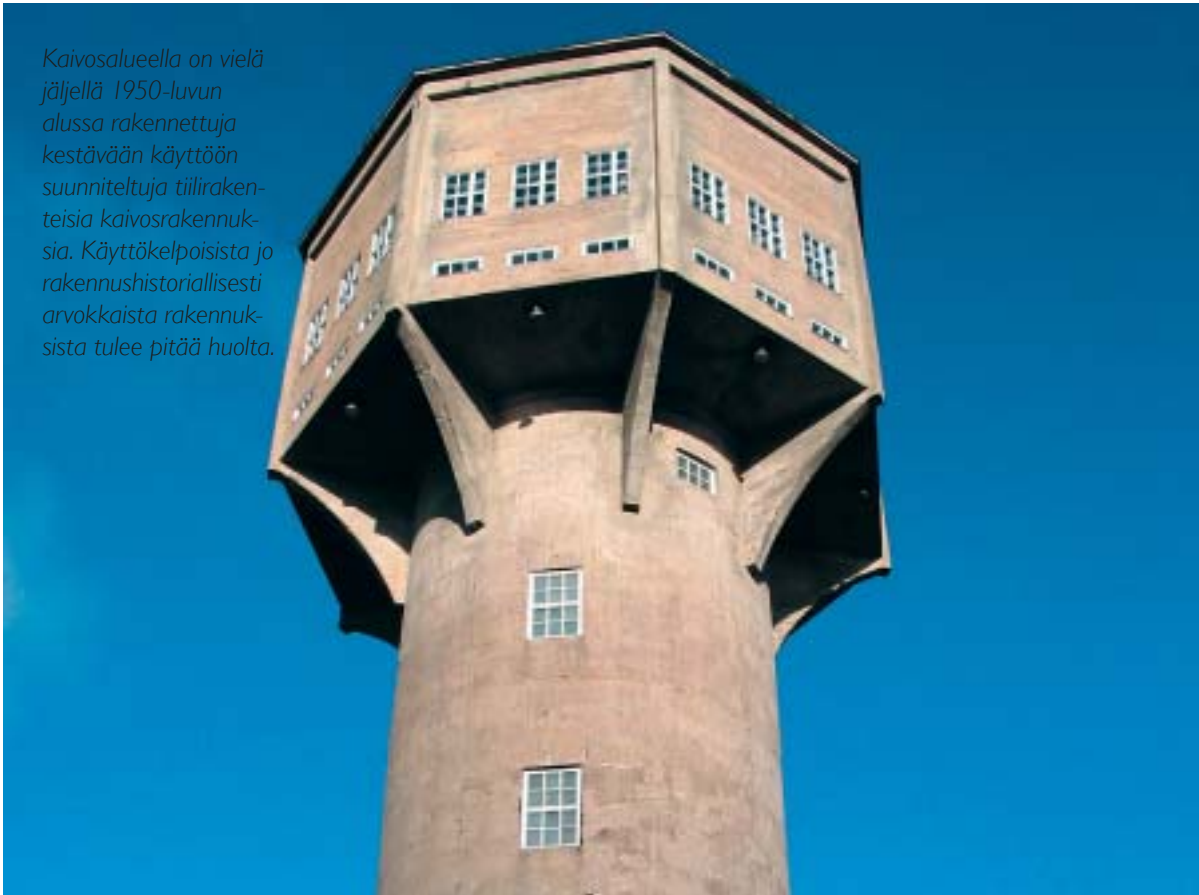
Vanhalla kaivosalueella on vielä jäljellä suurin osa kaivoksen käytössä olleista rakennuksista. Uusia rakennuksia on, osittain puretun vanadiinitehtaan paikalle rakennettu, junanvaunutehdas. Otanmäen kaivosalue on rakentunut kuten niin monet muutkin kaivos- tai teollisuusalueet. Toimintaa varten on tarvittu teknisesti ja käyttötarkoitukseltaan paljon ja erilaisia rakennuksia. Osa rakennuksista toteutettiin kevyistä rakenteista ja vain tilapäistä käyttöä varten. Kaivosalueella ja sen lähiympäristössä on paljon jälkiä puretuista tilapäisrakennuksista.

Kaivosalueelle muodostuu edelleen yhdyskunta, jonka rakennuksilla on käyttöarvon lisäksi suojellusta arvoa. Huomattavimpana maamerkinä alueella on kaivostorni, joka ei ole käytössä, mutta jonka säilyminen tulee ehdottomasti turvata, kuten myös alueen tiilirakenteisten teollisuusrakennusten säilyttäminen.

Kaivosalueelta inventoidut kohteet

Alueelta on purettu pois vanadiinitehdas ja rikastamo. Rikastamo jouduttiin laajentamaan monta kertaa. Vanhin osa on vuodelta 1952 ja laajennukset vuosilta 1961 ja 1965. Rikastamo oli betonirunkoinen kolmikerroksinen tiilirakennus. Rakennuksen toimisto-osassa on konttori-laboratorio ja sosiaalitylö. Teollisuussivessä on muun muassa jauhatus-, korjaamo-, vaahdotus-, suodatus- ja kuivaamotilat.

Kaivosalueella on vielä jäljellä 1950-luvun alussa rakennettuja kestävään käyttöön suunniteltuja tiilirakenteisia kaivosrakennuksia. Käyttökelpoisista jo rakennushistoriallisesti arvokkaista rakennuksista tulee pitää huolta.

Otanmäen seurakuntakeskus.
Kuva: Kainuun
ympäristökeskus 2002.

Suurikokoinen vuonna 1956 rakennettu vana-diinitehdas oli seitsenkerroksinen teräsbetonirakennus, seinärakenteet olivat poltettua savitiiltä. Vanadiinitehtaan tuli kestävä kovaa käyttöä. Tehtaan ollessa vielä käytössä teräsbetonipalkistoja jouduttiin useaan otteeseen vahvistamaan ja tiiliseinää, ainakin länsipuolella, muuraamaan kokonaan uudestaan. Tehdas on purettu pois vuonna 1985.

47. Kaivostorni (M)

Kaivostorni on rakennettu vuonna 1952. Tornin on suunnitellut Insinööri-toimisto K. Hanson. Torni on betonirakenteinen ja maalaamaton. Torniosassa on viisi kerrosta. Pyöreän tornin yläosa on kahdeksankulmainen. Jokaisella sivulla on kolme suurempaa yhdeksänruutuista ikkunaa ja niiden alapuolella kolme matalampaa kolmiruutuista ikkunaa. Kahdeksankulmaisen tornin yläpuolella on pyöreämuotoinen yläosa, jota kiertää ikkunoiden rivistö. Katto on ns. kekokatto. Rakennuksen katteena on huopa. Kaivostornin ikkunoita kunnostettiin ympäristöministeriön rakennussuojeluvastuksilla kesällä 1997.

48. Rikastamo

Purettu pois vuonna 2001.

49. Korjaamo- ja varastorakennus (M)

Rakennus on valmistunut kahdessa vaiheessa vuosina 1950 ja 1952. Vuonna 2002 rakennus on Talgo Oy:n käytössä. Rakennuksella on ollut useita käyttötarkoituksia. Se on toiminut mittarikorjaamona, kone- ja sähkölaitekorjaamona, toimistona ja keskusvarastona. Rakennus on edelleen käytössä ja hyväkuntoinen ja ehdottomasti säilyttämisen arvoinen.

50. Sosiaalitalo

Rakennus on valmistunut vuonna 1978. Rakennus on osittain betoni- osittain puurakenteinen. Vuonna 2002 rakennuksessa toimii konepajan markkinointi.

51. Levyhalli

Betonirunkoinen ja tiiliverhottu levyhalli on valmistunut vuonna 1967. Rakennus on edelleen käytössä.

52. Kaivoskonttori – autotalli- kompressoriasema (M)

Rakennuksen vanhempi osa on valmistunut vuonna 1952, laajennusosa on vuodelta 1979. Vuonna 2002 rakennus toimii terveystalona. Rakennuksen vanhempi osa on teräsrunkoinen tiilirakennus. Uudemman osan väliseinät ovat puurunkoisia ja rakennus on verhottu lujalevyverhouksella. Rakennus on kolmikerroksinen, paitsi kompressoriaseman osa on vain kaksikerroksinen.

53. Hienomurskaamo / puutyöhalli (M)

Rakennuksen vanhin osa on vuodelta 1952 ja laajennusosa (puutyötilat) ovat 1950-luvun lopulta. Rakennus on ollut kaivoksen toiminnan aikana monenlaisessa käytössä. Se on toiminut hienomurskaamona. Rakennuksessa on myös sähkömuuntajan tilat ja malmisiilo. Siipiosassa on ollut puutyötilat.

Muita rakennuksia alueella on vielä: A- ja B-varasto sekä öljyvarasto. Kaivoksen uusi konttorirakennus valmistui vuonna 1966. Rakennuksen on suunnitellut arkkitehti Osmo Sillman. Rakennus on inventointia tehdessä (2002) käyttämättömänä. Konttorirakennus on tehty valkoisesta tiilestä ja se on yksikerroksinen.

6.8 Lähiö nimeltään Otanmäki

Otanmäen asunto-alue korkeine kerrostaloineen rakennettiin hyvin nopeasti. Alueen asemakaavan ja rakennusten suunnittelu käynnistyi vuonna 1951. Asemakaavaa ja asuinrakennusten piirustuksia koskevassa rakennuslupahakemuksessaan yhtiön johto tähdentää, että rakennustoiminta vuoden 1952 osalta tulee muodostumaan huomattavan laajaksi. Laajaa se alueen mittapuun mukaan olikin. Kaivostoiminnan täysimittaisen käynnistämisen johdosta teollisuus- ja asuinrakennuksia jouduttiin rakentamaan samanaikaisesti.

Vuosien 1951–1952 aikana yhtiö suunnitteli tarvitsevansa rakentamista varten 120 000 sakkia sementtiä ja 550 tonnia betoniterästä. Työvoiman tarve oli 350–500 miestä, joista neljänneksen tuli olla rakentamisen ammattilaisia.

Rakennustöitä vaikeuttivat rakennusmateriaalien säännöstelyn lisäksi pohjoisen ilmaston asettamat vastukset. Rakennuttajan huolena olivat jo lokakuussa alkavat pakkaset lumi- ja räntäsateineen. Teollisuusrakennusten suunnittelu annettiin

kokeneen Insinööritoimisto K. Hansonin tehtäväksi. Asemakaavan laatiminen ja rakennusten suunnittelu tilattiin Arkkitehtuuritoimisto Lappi-Seppälä ja Martas Oy:ltä.

Kaivosta rakennettaessa jouduttiin rakentamaan työväkeä ja toimihenkilöitä varten parakkiluontoisia puutaloja. Rakennukset eivät ole säilyneet, vain niiden perustuksia on jäljellä kaivosalueen ympäristössä. Rakennuksille annettiin niin komealta kalskahtavia nimiä kuten esimerkiksi ”Sopukoto”, ”Otanlinna” ja ”Impilinna”. Otanmäen asunto-alueelle rakennettiin yksi puinen, kaksikerroksinen kerrostalo, ”Paukkula”, joka on purettu pois 1980-luvulla.

Ensimmäinen kerrostalo ”Malmi” valmistui Vuorimiehentien varteen vuonna 1952. Vuonna 1957 alueella oli valmiina jo kahdeksan kivitaloa, joissa oli noin 300 asuntoa. Viimeisenä rakennettiin vuonna 1958 vanadiinitehtaan työntekijöitä varten ”Vana”. Otanmäkeen rakennettiin 1950-1960-luvulla kaikkiaan kymmenen kerrostaloa. Kerrostalot ovat arkkitehti Iikka Martaksen suunnittelempia. Molemmissa kerrostalotyypeissä on kaksi porrashuonetta. Vuorimiehentien varrella olevat kerrostalot ovat nelikerroksisia ja hissittömiä, Mainarintien varressa sijaitsevat seitsenkerroksiset hisseillä varustetut talot.

Myöhemmin, vuonna 1971 rakennettiin vielä rinteeseen, Uunimiehentien varteen, arkkitehti Eero Huotarin suunnittelema kerrostalo. Otanmäen vanhimmat kerrostalot ovat sekarunkoisia. Kantavat rakenteet ovat betonia ja porraskäytävät ja ulkoseinät on muurattu tiilestä.

Asuinrakennusten mukana tulivat vähitellen muut palvelurakennukset. Otanmäen kauppa, Otanmäen liiketalo Oy:n ”Pikaostola”, avasi ovensa joulukuussa 1952. Samana vuonna rakennettiin lämpökeskus ja paloasema sekä Otanmäen asema. Asemasta on myöhemmin muodostettu asunto-osakeyhtiö.

Valintamyymäläksi suunniteltu Pikaostola kuvaa hyvin Otanmäen luonnetta modernina asuinlähiönä monipuolisine palveluineen. Rakennuksessa oli elintarvikeliikkeen lisäksi kirja- ja paperikauppa sekä kemikalio ja myöhemmin myös Kajaanin Säästöpankin konttori. Liikkeen avajaisista otsikoi seuraavan päivän Kainuun Sanomissa toimittaja innostuneesti, että Otanmäen ”uusi liikehuoneisto on ajanmukainen ja miellyttävä”.

Ravintola Mainari avasi ovensa vuonna 1956. Ravintola-liikerakennuksen on suunnitellut KK:n rakennusosasto. Ravintolan lisäksi liikehuoneis-

Ravintola Mainarin hieno alkuperäinen kyltti kaipaa kunnostusta.

Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

toon kuuluu elintarvikeliike.

Kaivosyhdyskunta kuhisi lapsiperheitä. Otanmäen koulu aloitti toimintansa kerrostalojen kellarissa. "Kiisun" kellari toimi opetustilana ja "Rummun" ja "Myllyn" kellarit askartelutiloina. Otanmäen kansakoulu vihittiin käyttöön vuonna 1954. Uuteen kouluun rakennettiin erillinen oppilasasuntola. Oppilaita oli paljon ja koulua laajennettiin jo vuonna 1957. Laajennusosan suunnittelijana oli edelleen Arkkitehtitoimisto Lappi-Seppälä ja Martas. Koulussa pidettiin pyhäpäivisin myös jumalanpalveluksia. Otanmäen kasvava taajama tarvitsi pian myös omat rakennukset hengenviljelyä varten. Otanmäen seurakuntatyökeskus valmistui vuonna 1960.

Otanmäki kasvoi tarpeen mukaan. Urheilukentän katsomo on vuodelta 1962 ja Otanmäen Teräksen Urheilutalo vuosikymmenen lopulta vuodelta 1968. Maauimala rakennettiin 1970-luvun lopulla.

Autoistumisen myötä tuli tarvetta rakentaa autotalleja, ensiksi monia väliaikaisia ja myöhemmin yksi suurempi Vuorimiehentien päähän. Pitkä ja matala tiilirakenteinen autotalli Kaivosmittaajantien varressa on omalla tavallaan näyttävä ja ehdottomasti kyläkuvan kannalta säilyttämisen arvoinen rakennus.

Otanmäen pääraitin, Vuorimiehentien, varren palvelurakennukset lisääntyivät. 1960-luvulla rakennettiin Osuuspankin pankkirakennus, terveystalo sekä apteekki ja poliisilaitos. Rakennukset edustavat 1960-luvulle tyypillistä julkista arkkitehtuuria: julkisivumateriaalina on punatiili yhdistettynä vaaleaan levypintaan.

Tehtaanjohtajalle valmistui Uunimiehentien varteen oma asuinrakennus ja edustustila 1960-luvun puolivälissä. Saman tien varteen rakennettiin vielä rivitalo virkailijoille 1980-luvun lopulla. Otanmäen kaivosyhdyskunnan asuinalue jatkoi teollisuus- ja ruukkiyhteisöjen asuinperinnettä. Niissä asuinrakennusten sijoittelua ohjasi tietty hierarkia. Hierarkia näkyy myös rakennusten suunnittelussa ja asuntojen varustelussa.

Otanmäki Oy:n rakennuttamien asuinrakennusten lisäksi alueelle rakennettiin vähitellen myös yksityisten omakotitaloja. Ensimmäiset omakotitalot rakennettiin 1950-luvun lopulla Myllärintien varteen. Rakennuksia on ajan kuluessa jonkin verran muunneltu ja uudenaikaistettu, silti Myllärintien varsi muodostaa edelleen selkeän kuvan oman aikakautensa rakentamisesta.

6.8.1 Joulutähti kaivostornissa

Puolen vuosisadan aikana Otanmäen teollisuusyhdyskunta on muuttunut paljon. Otanmäki Oy:n johtama kaivosyhdyskunnasta on tullut junavaunutehdas. Teollinen perinne elää, mutta kuitenkin. Yhtiön johtaja ei enää pyöräile toimi-

Kuva: Kainuun Museon kuva-arkisto.

tusjohtaja Ilmari Harkin tapaan Otanmäen raitilla. Patruunan johtama yhteisö on muuttunut osaksi kansainvälistä suuryritystä.

Otanmäki pelkästään tehdasväen asuinyhteisönä on menettänyt merkitystään. Kaivostoiminnan loppuminen lopetti yhden aikakauden. Rautaruukin myydessä vaunutehtaan päättyi toinen aika-kaus. Elämäntavan muutoksessa autoistumisella on näkyvä sija. Monet kulkevat töihin tehtaalle kauempaa, useimmat Kajaanista. Toisaalta Vuolijoen ja Otanmäestä kuljetaan töissä kauempana, useimmiten Kajaanissa.

Otanmäen kaivoksen perustamisesta, ja nykyisen pääkaivostornin rakentamisesta lähtien, on joka vuosi itsenäisyyspäivän aikoihin sytytetty jouluvalot kaivostornin huipulle. Vieläkö valo

3.

2.

kaavassa 1:4000.

Littly metsä

6.

6.

7.

8.

Gellikarv3

102.

Slukkala №1

Porola №7

Kotipalsta

Värjenselitys

Tonli

Pello

Nesseli

Kaavassa

Teppanmäki

Ote Saaresmäen alueen isojakokartasta 1860-luvulta. Kartassa mukana seuraavat tilat: 8³ Uutela, 8⁴ Timola, 8⁵ Rikula, 8⁶ Takalo ja 8⁷ Tolppa. Timolan pihapiirissä ole enää jäljellä karttaan piirrettyjä rakennuksia. Pellolla nykyisin oleva aitta ei vielä kartassa näy, tai se on siirretty pihapiiristä nykyiselle paikalleen vasta myöhemmin? Kartta: Oulun maanmittauslaitoksen arkisto.

palaa tulevina vuosina?

Tapahtuneet muutokset näkyvät myös ympäristössä ja rakennuksissa rapistumisena. Vanhimmat rakennukset alkavat olla hyvässä keski-ikässä ja ne kaipaavat suunnitelmallista hoitoa. Otanmäen vanhinta rakennuskantaa tulee hoitaa kokonaisuutena. Tähän kokonaisuuteen kuuluu myös lähiympäristö, talojen pihat ja teiden varret.

Oheiseen karttaan (s. 104) on merkitty Otanmäeltä alueet, jotka ovat toisaalta rakennuksen säilyttämisen ja toisaalta maisemanhoidon kannalta keskeisiä. Otanmäen asuinalue palvelurakennukseen on alun perin rakennettu metsälähiöksi. Kokonaisuus alueella syntyy juuri rakennetun ympäristön ja luonnonympäristön hallitusta kokonaisuudesta. Kerrotaan, että kun aluetta rakennettiin, säästettävät puut olisi suojattu laudoituksella. Pihapiirien ja tienvarsialueiden tulevassa hoidossa on syytä hyvin tarkkaan miettiä mitä puita kaadetaan - miettiä puita ihan yksilöinä. Erityisen tärkeää on säästää suuria mäntyjä.

Inventoidut kohteet

54. Seitsenkerroksiset kerrostalot:

Titaani, Lyhty ja Nousu (M)

Otanmäen vanhimpia rakennuksia ovat seitsenkerroksiset kerrostalot, "Titaani", "Lyhty" ja "Nousu". Rakennukset ovat vuodelta 1953. Otanmäessä käytettiin tiilirakennusten valmistamiseen vuosina 1950-luvulla tuhansia tonneja tiiltä, betonia, rautaa ym. Otanmäen kerrostalot ovat yksi muunnelmans. sekarunkoisista taloista. Runko muodostuu massiivisesta tiilimuurista; keskirungon kantavana rakenteena on betonipilaristo, porrashuoneen seininä ovat massiiviset tiilimuurit.

Talojen rappauksena on vähän kammattu rappauspinta. Perustuksina on uritettu ja maalattu betoni. Kerrostaloissa on satulakatot ja niiden katteena pelti. Rakennukset ovat saaneet nykyisen ulkoverityksensä joskus 1980-luvulla. Aiemmin korkeammat kerrostalot oli maalattu vaaleasävyisiksi. Viimeisen maalauksen jälkeen rakennusten ulkoverit ovat tavallaan persoonallisemmat: Titaani on sävyiltään vihreä, Lyhty loistaa okran keltaisena ja Nousu maitosuklaan väreissä.

- julkisivujen alkuperäinen ilme on muutoksissa mahdollisuuksien mukaan säilytettävä

55. Kolmikerroksiset kerrostalot: Malmi, Kenno, Mylly, Rumpu, Happo, Kuula ja Vana (M)

Talot on rakennettu aikavälillä 1952 – 1958, vanhin niistä on "Malmi", uusin on jonon viimeisenä oleva "Vana". Pitkällä aikavälillä rakennettuina ne eivät ole täysin identtisiä rakennusteknisesti tai varustelultaan. Rakennuksissa on eri kokoisia asuntoja erikokoisille perheille. Rakennuksissa on alkuperäiset hissit. Uusimmissa taloissa ("Rumpu", "Happo", "Kuula" ja "Vana") rappauksena on rois-

Titaani.

kerappaus. Perustuksina on uritettu ja maalattu betoni. Rakennuksissa on alkuperäinen ulkoveritys ja värisävyinä on tumma beige tai hillitty keltainen. Satulakattojen suojana on maalattu pelti

- julkisivujen alkuperäinen ilme on muutoksissa mahdollisuuksien mukaan säilytettävä

56. Mainari, liike- ja ravintolarakennus (M)

Mainarin nimellä tunnettu ravintolaliikerakennus on vuodelta 1952. Rakennuksessa on kerrostaloista poiketen sileä rappaus ja perustuksena kivirouhepintainen betoni. Ulkoveritys on alkuperäinen, hyvin vaalea keltainen. Rakennuksen katteena on maalattu pelti. Osa rakennuksen ikkunoista on alkuperäisiä, osa on vaihdettu. Rakennus on valitettavasti vajaa käytössä ja se näkyy selvänä ränsistymisenä.

57. Pika-ostola, liike- ja pankkirakennus (M)

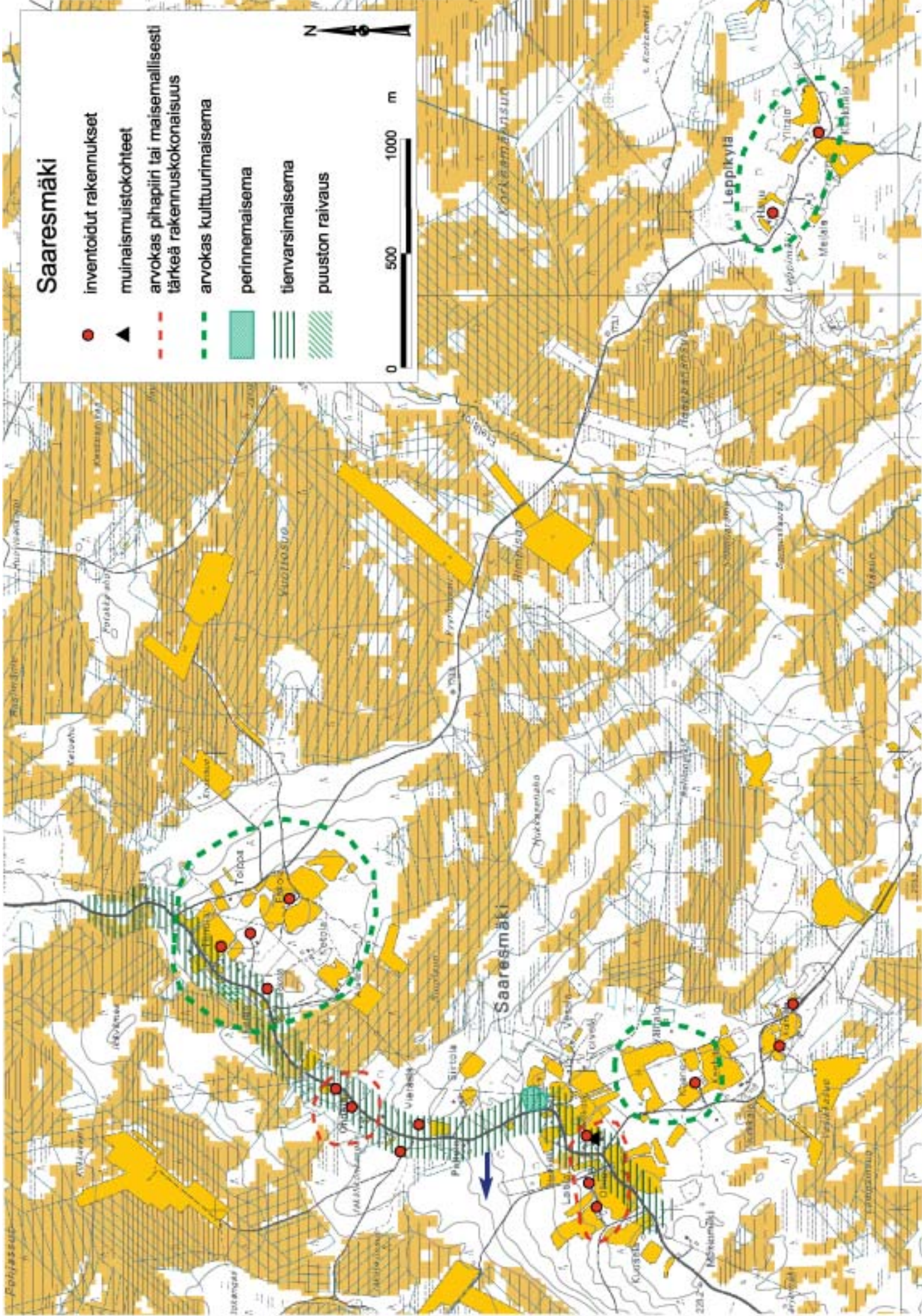
"Pikaostolana" alun perin tunnettu rakennus, jossa on ollut sen historian aikana monenlaista käyttöä. Tällä hetkellä rakennuksen liikehuoneistot ovat vajaa käytössä. Rakennuksen arkkitehtonisena erikoispiirteinä on osassa julkisivua, sekä betoniperustuksen verhouksmateriaalina, käytetty ruskea klinkkeri. Toinen, muutoin niin selkeäpiirteistä modernismia pehmentävänä detaljina on kattotuolien koristeleikatut päät ja räystään alaosien sinivihreä väritys. Liikerakennus on sävyiltään vaalea. Rappauspinta on sileä. Rakennuksen katteena on maalattu pelti.

Saaresmäki

- inventoidut rakennukset
- ▲ muinaismuistokohteet
- - - arvokas pihapiiri tai maisemallisesti tärkeä rakennuskokonaisuus
- - - arvokas kulttuurimaisema
- perinnemaisema
- ||| tienvarsimaisema
- /// puuston raivaus

0 500 1000 m

58. Lämpökeskus, paloasema (M)

Lämpökeskus ja paloasema on rakennettu samana vuonna kuin Pikaostola, eli vuonna 1952. Rakennuksen kyläkuvan kannalta huomiota herättävin osa on paloaseman torni, jonka huipulla on kello. Kello ei valitettavasti ole enää toimintakuntoinen. Rakennuksessa on kolme osaa: sileäksi rapattu kaksikerroksinen "Kiisu" sekä tiilirakenteinen paloasemaosa ja sen kyljessä rapattu torniosa. Tornia lukuun ottamatta rakennuksessa on loiva satulakatto. Rakennuksen katteena on pelti.

59. Otanmäen seurakuntakeskus (M)

Seurakuntakeskuksessa on kaksi osaa: seurakuntatalo ja erillinen kellotorni, joka toimii samalla porttina alueelle. Seurakuntakeskus on rakennettu 1950- ja 1960-lukujen taitteessa ja se näkyy rakennuksen arkkitehtuurissa: puuta on käytetty enemmän ja julkisivun yleisvaikutelma on plastisempi. Julkisivu koostuu pilareiden ja puisen listoituksen jäsentämisestä pystylinjoista. Seurakuntatalon julkisivussa toistuu kellotornin vertikaaliset linjat. Yleisvaikutelma on rauhallinen ja hallittu. Seurakuntakeskus on rakennettu metsäiseen ympäristöön. Aivan rakennuksen ympärillä on suuria kuusia ja pihapiiriä ympäröi mäntypuuvaltainen metsä.

60. Otanmäen asema (M)

Asema on vuodelta 1953. Rautatieliikenteen loputtua se on siirtynyt kokonaan asuinkäyttöön. Asema-alue on muutamia pieniä yksityiskohtia, kuten ulko-oven vaihtamista lukuun ottamatta, säilyttänyt hyvin alkuperäisen asunsa. Vanha

asema on kolmikerroksinen pienkerrostalo. Siinä on roiskerappauspinta ja ilmeisesti alkuperäinen beigen ruskea väritys. Kivijalka on uritettua betonia. Satulalakaton katteena on pelti.

- julkisivun alkuperäinen ilme on muutoksissa mahdollisuuksien mukaan säilytettävä

61. Otanmäen koulun alue (M)

Alueella on koulun lisäksi kaksi asuntolarakennusta. Asuntolat on rakennettu samanaikaisesti kuin koulun vanhin osa. Koulua laajennettiin vuonna 1958. Otanmäen koulu on edustava esimerkki 1950-luvun kouluarkkitehtuurista: rakennus on yleisilmeeltään vaalea, kookas ja maisemaan hyvin sijoitettu. Myöhemmin tehdyt laajennukset soveltuvat hyvin alkuperäisiin ratkaisuihin. Asuntola-osa on kolmiosainen, keskimäinen osa on rakennettu vähän myöhemmin (?). Rakennus on väriykseltään samanlainen kuin viereinen asemarakennus, rakennusaika on sama, eli vuosi 1953.

- julkisivun alkuperäinen ilme on muutoksissa mahdollisuuksien mukaan säilytettävä

62. Kerhorakennus (yhtiön johtajan asunto) (M)

Otanmäen uudempaa rakentamista edustaa 1960-luvun puolella rakennettu johtajan asunto. Tasakattoinen valkotiilirakennus edustaa puhtaasti jo 1960-luvun arkkitehtuuria. Yksikerroksisen matalan rakennuksen yleisilme on hyvin moderni. Ikkunoiden vuorilaudoituksen ja tasakaton reunaan puulistoituksen jäsentävä vihreä väri sitoo rakennuksen osaksi ympäröivää metsämaisemaa.

- julkisivun alkuperäinen ilme on muutoksissa mahdollisuuksien mukaan säilytettävä

"Pikaostola" ja lämpökeskus-paloasema.

6.8.2 Vuorokas osana Otanmäkea

Otanmäen lähelle rakennettiin vähitellen oma lähiö, Vuorokas. Se sijaitsee Otanmäestä lähde-ässä Kajaanin suuntaan, tien kahta puolta, neljän kilometrin matkan päässä. Alue liittyy toiminnan kautta Otanmäkeen. Vuorokkaan alueella sijaitsee yksi Otanmäen kolmesta käytössä olleista kaivos-orneista, Vuorokkaan torni. Vuorokkaan torni kuuluu tällä hetkellä yksityiselle. Kolmas torni oli Suomalmin torni. Se on jo purettu pois. Vuorokkaan rakennuskanta on pääasiassa 1960-luvulta.

6.9. Saaresmäki

Saaresmäki, ja siihen kyläalueena liittyvä Lep-pimäki, ovat Vuolijoen alueen korkeimpia paikkoja Otanmäen ohella. Saaresmäen kylällä asutus asettuu maaston mukaan elävän kylätien kahdelle puolelle. Osa taloista sijaitsee kylärakenteesta vähän irrallaan. Vesistöjä on vähän. Kylää ympäröivät laajat suoalueet. Kylän luoteispuolella ja kylämaiseman ulkopuolella on Saaresjärvi ja siihen laskeva Saaresjoki. Saaresjoen varrella on 1840- ja 50-luvulla toimineen rautahytin jäänteet.

Saaresmäki on Kainuun vanhimpia asuttuja kyliä. Saaresmäen Olli Hallikainen kuuluu niiden kymmenen ensimmäisen raivaajapioneerin joukkoon, jotka asuttivat Kainuun erämaata syksyllä 1554. Saaresmäen asukkaista ennen savolaiseks-pansioita ei ole juurikaan tietoa. Kylän tarinaperin-teeseen kuuluvat tarinat lappalaisasukkaista.

Saaresmäki, kuten niin moni kainuulainen kylä,

joutui aika ajoin vainolaisten tihutöiden kohteeksi. Saaresmäen talot poltettiin jo vuonna 1574 venäläisten tekemässä yllätyshyökkäyksessä. Seuraavan kerran verokirjaan merkittiin ensimmäinen talo vasta Täyssinän rauhan (solmittiin 1595) jälkeen vuonna 1605. Isonvihan aikana 1700-luvun alussa vihollinen oli taas liikkeellä.

Saaresmäellä on Kainuun historiassa oma erityismerkityksensä. Kylä on toiminut Nissilän tien kautta yhtenä porttina Savon kautta kauemmaksi Suomea. Saaresmäen Hukkala oli Viipurin menevän postireitin varrella viimeinen kainuulainen talo.

Saaresmäellä on – tuntemattomaksi jääneessä paikassa – Kainuun vanhin talvimarkkinoiden pitopaikka. Saaresmäen valinta markkinapaikaksi liittyy Kainuun karjalaiskauppaan. Täyssinän rauhan jälkeen vähitellen vilkkaana virinnyt karjalaiskauppa alkoi kiinnostaa myös oululaisia, jotka halusivat saada kaupankäynnin omaksi yksinoikeudekseen. Oululaisten halukkuus johti siihen, että kuningas Kustaa II Aadolf myönsi vuonna 1625 oululaisille oikeuden järjestää yksityisiä markkinoita Kajaanin pitäjän alueella.

Kesämarkkinoiden pitopaikaksi valittiin Paltamo, ja talvimarkkinat pidettäisiin Saaresmäessä. Saaresmäen valinta markkinapaikaksi oli tavallaan hyvin luontevaa, sillä kylä sijaitsi ”Viipurin tien” varrella ja markkinaväkeä odoteltiin myös Savon suunnalta. Kainuulaisten kannalta markkinapaikka osoittautui liian syrjäiseksi ja markkinat lakkasivatkin varsin pian. Markkinapaikka ei ole enää maisemassa hahmotettavissa, eikä se ole kulkenut perimätietona kyläläisten muistissa.

Pellikan aitat.

Vielä tänäkin päivänä kylänraitista voi aistia vanhan kärrytien hengen. Tie on mutkainen ja se antaa kylälle ilmettä ja se sitoo paikan tarkemmin osaksi historian kulkua. Tienvarsi on vähitellen pensoittumassa.

Kylä on 1980-luvun lopun inventoinneissa valittu yhdeksi Museoviraston luokittelemista Valtakunnallisesti merkittävistä kulttuurihistoriallisista ympäristöistä. Perusteluina on se, että kylä on Kainuun vanhimpia asuttuja kyliä ja että siellä on säilynyt paljon vanhoja rakennuksia. Vuoden 1997 inventoinnissa tuli myös esille se, että kylällä on poikkeuksellisen paljon vanhoja yksihuoneisia aittarakennuksia. Niiden ikä ei ole tarkalleen tiedossa. Suurin osa on 1800-luvulta, Uusitalon vanhan aitan seinässä on vuosiluku 1783.

Saaresmäen kylä ja muutamat aitat on huomioitu myös Kainuun seutukaavaliiton kulttuurihistoriallisesti merkittäviin kohteisiin vuonna 1973 ja sen täydennysosaan vuodelta 1988. Aitoista mainitaan nimeltä Pellikan ja Rikulan aitat.

Inventoidut kohteet

63. Kaanes (P)

Kaaneksen pihapiiri sijaitsee peltoaukean laidalla, maisemassa joka on varmasti hyvin kauan ollut asuinkäytössä. Tilan nykyinen omistajasuku, Karjalaiset, ovat tulleet Kaanekseen vuonna 1928. Aiemmat asukkaat tilalla ovat olleet mm. Pussisia, Kemppaisia, Karjalaisia ja Leinosia. Tila on ollut ympärivuotisesti asuttu vuoteen 1967 asti. Tilalta on inventoitu seuraavat rakennukset: asuinrakennus, navetta/tallirakennus ja aitta.

Kaaneksen päärakennuksessa on toiminut jossain vaiheessa kauppa. Kauppahuoneena on ollut eteisen takainen kamari. Rakennuksessa on

piirtin lisäksi kolme kamaria ja hirsirunkoinen kuisti. Rakennuksessa on vaalea väritys ja vaakavuoraus. Katteena on huopa ja perustuksena on luonnonkivi.

Kivinavetan tarkka ikä ei ole tiedossa. Inventoinnissa tarkimmaksi vuosilukutiedoksi mainitaan 1800-luku. Rakennus on kivi/hirsirunkoinen, kookas ja siihen kuuluu myös talliosa. Rakennuksessa on jyrkkäharjainen harjakatto, katteena on navettaosassa pelti ja tallissa huopa. Tallin ja navetan rakentamisessa on käytetty sodan jälkeen vanhoja hirsiiä.

Pihapiiriin kuuluu myös korkearunkoinen aitta, joka on ilmeisesti vanha tuulimyllyaitta. Hirsirakenteinen ja maalaamaton rakennus on luonnonkiviperustuksilla. Rakennuksessa on harjakate ja sen katteena huopa.

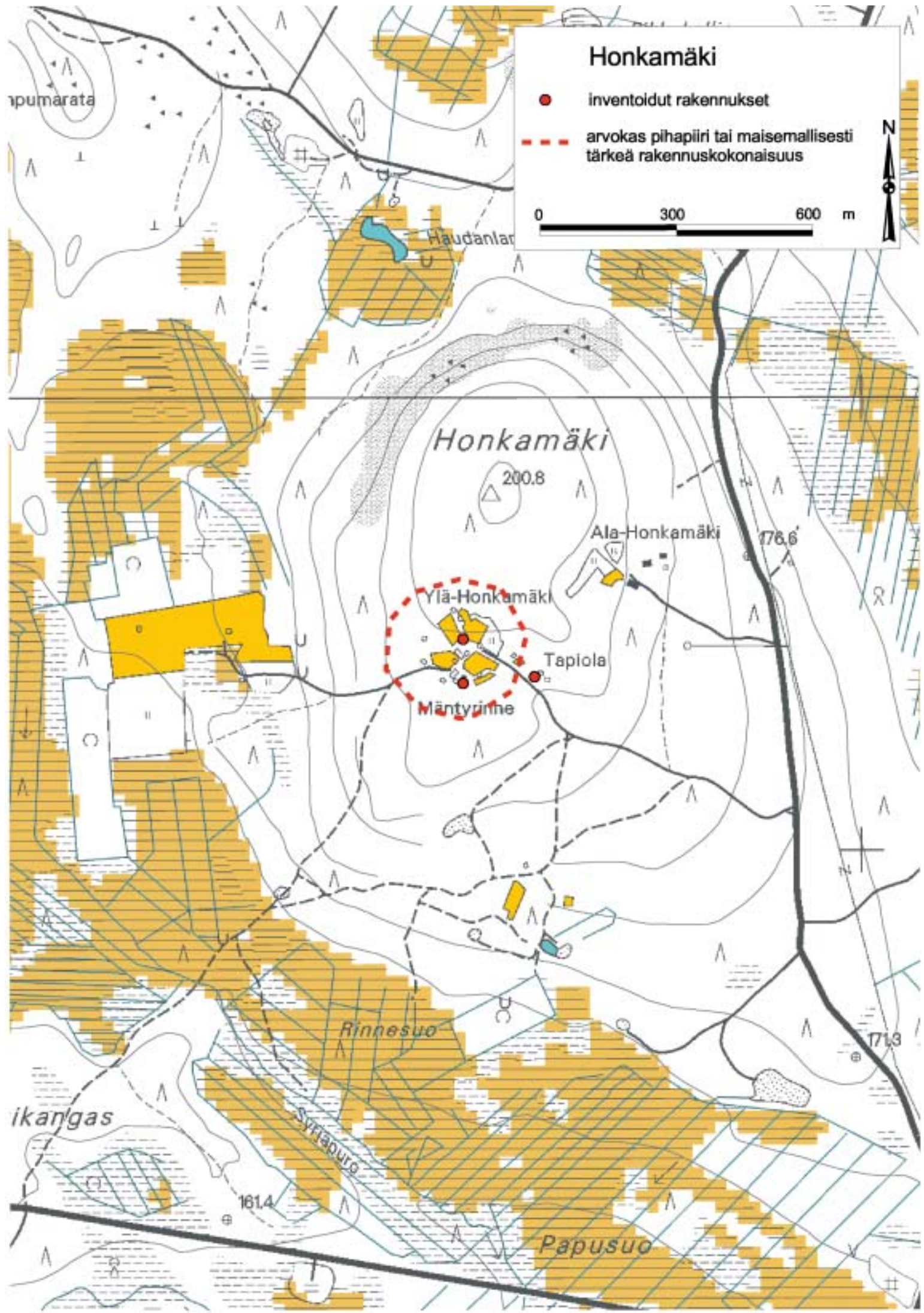
- asuinrakennus, tuulimyllyaitta

64. Laitila (P)

Laitilan pihapiirissä on eri-ikäisiä rakennuksia. Vanhin ja samalla pihapiirin arvokkain rakennus on 1800-luvun alun luhtiaitta. Laitilan kaksiosainen ja otsallinen luhtiaitta on Vuolijoella harvinaisen. Rakennuksessa on peltikatto ja sen kunto on hyvä.

Pihapiiri on edelleen käytössä ja hoidettu. Uusin tiilirakenteinen asuinrakennus on 1980-luvulta. Vanhempi, sodanjälkeinen hirsirunkoinen asuinrakennus vaatisi perustusten korjausta. Vanha asuinrakennus ei ole aktiivisessa käytössä. Asuinrakennuksessa on luonnonkivi perustus ja huopakate. Rakennus on maalattu muutama vuosi sitten punaiseksi.

Pihapiirin laidalla, pellon takana oleva yksihuoneinen vilja-aitta lienee pihapiirin vanhin rakennus. Aitta sijaitsee pellon laidalla pensoittuvassa,

Honkamäki

- inventoidut rakennukset
- - - arvokas pihapiiri tai maisemallisesti tärkeä rakennuskokonaisuus

0 300 600 m

Honkamäki

200.8

Ala-Honkamäki

176.6

Ylä-Honkamäki

Tapiola

Mäntyrinne

Rinnesuo

Syrjäpuro

Papusuo

Ikanngas

161.4

171.3

vähän kosteassa ympäristössä. Sen perustuksena on nurkkakivet. Rakennus on maalaamaton ja sen katteena on huopa.

65. Ollila (P)

Ollila on rakennettu viime vuosisadan alussa Kymi Oy:n työntekijöille. Tilalla on, Kymi yhtiön myytyä paikan, ollut useita omistajia. Pihapiiriin kuuluu valkoiseksi maalattu päärakennus, suuri-kokoinen hirsirunkoinen navetta ja hirsirakenteinen sauna. Navetan ja saunan katteena on talonpoikaisrakennuksien katteena harvinaisempi tiili. Piha on aiemmin ollut hyvin hoidettu näyttävine istutuksineen.

Asuinrakennus on tehty 1910-luvun alussa. Rakennus on kokonaan hirsirunkoinen. Rakennukseen kuuluu pirttikeittiö ja kaksi kamaria. Perustuksena on luonnonkiviperustus. Vuorauksena on vaalea peiterimavuoraus. Ikkunoissa on jugend vaikutteita. Rakennus kaipaa korjausta.

Navettarakennuksen hirsiosassa on vuosiluku 1900. Liiteriosa on rakennettu myöhemmin, vuonna 1922. Navetta on ollut käyttämättömänä jo 1960-luvulta. Rakennus on alaosaltaan hirsinen, yläosaltaan rankorakenteinen. Navetta on muihin alueen karjarakennuksiin verrattuna kookas.

Sauna on rakennettu ilmeisesti vähän myöhemmin kuin asuinrakennus ja navetta. Se on hirsirakenteinen, vuoraamaton ja punaisella maalilla maalattu rakennus. Katteena on, kuten asuinrakennuksessakin, betonitiili.

66. Kulmala

Pihapiirin tarkka rakentamisaika ei ole tiedossa.

Pihapiirissä on hirsirunkoinen asuinrakennus, sitä vastapäätä kaksiosainen liha- ja vaateaita. Aittarakennuksen vieressä on L-muotoinen hirsirunkoinen navettarakennus. Navetan runkona on luonnonkivi ja hirsi. Navettaan liittyy tallirakennus, johon kuuluu myös lato.

Aittarakennus on kaksiosainen, suoraseinäinen rakennus. Satulakaton katteena on pelti. Perustuksena on luonnonkivi. Rakennus on maalaamaton.

67. Onnela

Tilan ensimmäiset asukkaat ovat olleet Matti ja Heikki Ohtonen. Karjanhoito tilalta on loppunut jo 1970-luvulta. Tällä hetkellä paikka on ainoastaan kesäkäytössä.

Pihapiiri sijaitsee kyläkuvan kannalta tärkeällä paikalla, Saaresmäen tien välittömässä läheisyydessä. Pihapiiri on hoidetun ja asutun näköinen.

Pihapiirissä on neljä vanhempaa hirsirakenteista rakennusta: asuinrakennus, kaksi aittaa ja navetta. Asuinrakennus on rakennettu vuonna 1916. Asuinrakennus on hirsirunkoinen, perustana luonnonkivet. Vilja-aitta on ilmeisesti rakennettu 1800-luvun puolella tai 1900-luvun alussa. Toisen aitan tarkka rakentamisvuosi ei ole tiedossa.

- aitat

68. Uusitalo (M)

Pihapiiri on ilmeisesti hyvin vanha asuinpaikka. Aitan sisäseinässä on vuosiluku 1783, joten osa aitan hirsistä on tuolta ajalta. Aitan pieni koko ja seinien kuluneisuus kertovat, että kysymyksessä on ilmeisesti koko Vuolijoen yksi vanhimmista

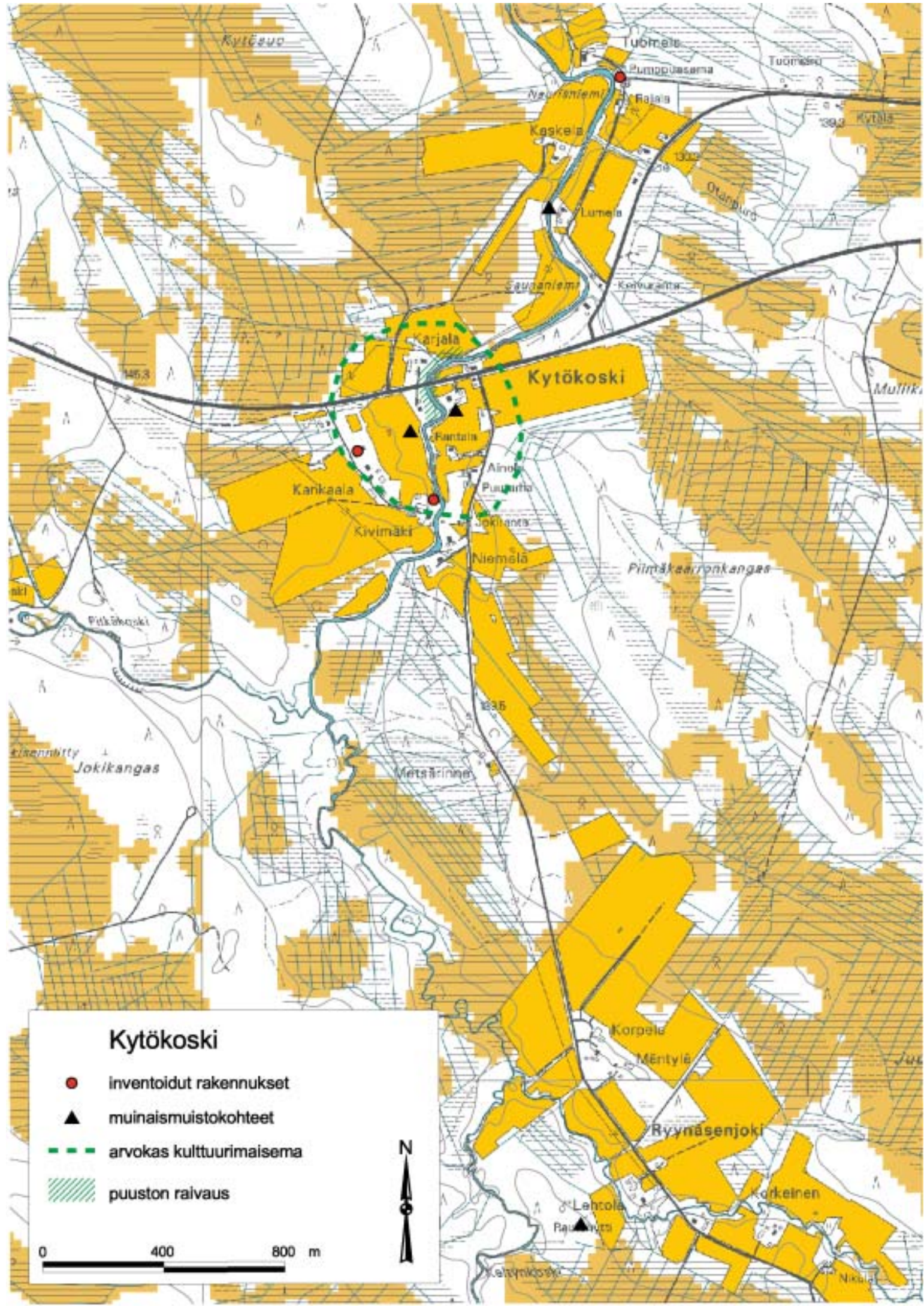
Harjun navetta ja talli.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

Kytökoski

- inventoidut rakennukset
- ▲ muinaismuistokohteet
- - - arvokas kulttuurimaisema
- ▨ puuston raivaus

0 400 800 m

rakennuksista. Aitta on ollut säilytysaittana. Ei ole tietoa, kuinka kauan se ollut nykyisellä paikalla. Rakennuksen seinässä on siirtomerkkejä. Aitassa on sisäänpäin aukeava pieniaovi. Oven päällä oleva kamanahirsi on muodoltaan kaareva.

Asuinrakennus on lähes kokonaan sortunut. Rakennuksessa on ollut huone ja pirtti. Pirtin nurkassa on vielä jäänteitä liuskekiviunusta.

- aitta

69. Saaresmäen työväentalo (P)

Talon rakentamisaika ei ole tiedossa, ilmeisesti se on rakennettu ihan viime vuosisadan alussa. Työväentalo otettiin Saaresmäen nuorisoseuran käyttöön vuonna 1929. Nuorisoseura lopetti toimintansa vuonna 1932. Tämän jälkeen talo on ollut mm. Suojeluskunnan käytössä. Sodan jälkeen rakennus palautettiin työväenyhdistykselle.

Rakennus on hirsirunkoinen ja sen tienpuoleisella sivulla on suurikokoinen lautarakenteinen eteinen. Satulakaton katteena on pelti. Perustuksena on luonnonkiviperustus. Rakennuksen ulkoviiri on punamullan punainen. Rakennus kaipaa korjaamista ja ympäristö raivaamista.

70. Saaresmäen kansakoulu (P)

Päätös Saaresmäen koulun perustamisesta tehtiin kuntakokouksessa jo vuonna 1918. Koulutyö pääsi alkamaan vasta vuonna 1923. Kylän ensimmäinen koulu on palanut joskus 1940-luvun alussa. Uusi koulu on rakennettiin vuonna 1947. Rakennus on jäänyt pois koulukäytöstä jo ilmeisesti 1970-luvulla. Tämän jälkeen koululla on asunut mm. kuvataiteilija Matias Keskinen. Rakennus on myyty vuonna 2002 yksityisille omistajalle.

Pihapiirissä on jäljellä kaikki koulun käytössä olleet rakennukset. Koulu on piirretty Kouluhallituksen mallipiirustuksilla (no 6). Pihapiiriin kuuluu koulun lisäksi asuntolarakennus vuodelta

1948 ja sauna vuodelta 1955. Koulurakennuksen ulkovaippaan on tehty vain vähän muutoksia. Jotain muutostöitä on tehty vuonna 1965. Samaan aikaan suunniteltiin rakennuksen laajentamista, mutta se jäi toteuttamatta.

Koulurakennus on suorakaiteen muotoinen ja siinä on yksi kerros, ullakko on kylmää tilaa. Perustuksena on betonisokkeli. Rakennus on tehty saharrestä. Siinä on satulakatto ja katteena on betonitiili. Rakennuksen ulkopinnassa on vanha ruskehtavan punainen maali. Alkuperäisten ikkunapuitteiden väri on valkoinen.

Kaksikerroksinen rankorakenteinen asuntola on rakennettu vuonna 1948 Saaresmäen koulun opettajien asunnoiksi. Rakennuksen on suunnitellut V. Pöyhönen. Rakennus on suorakaiteenmuotoinen ja siinä on satulakatto. Katteena on betonitiili. Rakennuksen perustana on betonisokkeli. Ulkokuorauksena on peiterimoitus. Rakennuksen ulkovaippaan on tehty hyvin vähän muutoksia. Kesällä 2002 rakennus on maalattu punaiseksi ja huonokuntoinen kuisti on oikaistu ja korjattu.

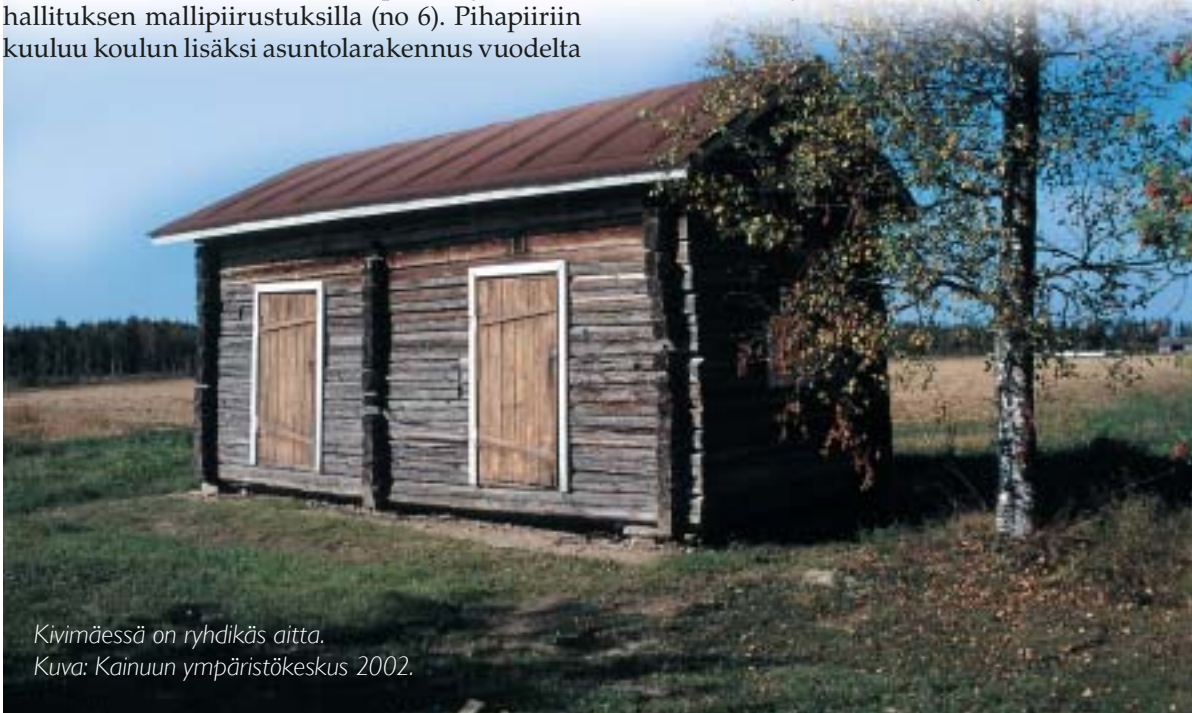
Sauna on tehty vuonna 1955 ja sen on suunnitellut Vuolijoen kunnan rakennusmestari Yrjö Pramila.

Taiteilija Matias Keskinen työstä on muistuttamassa noin 7 metriä korkea ja noin 5 metriä leveä betoninen ja keskeneräinen "Sibeliuksen pää" veistos. Pihapiirin yleisvaikutelma on vielä epäsiisti ja hoitamaton.

- kaikki pihapiirin rakennukset

71. Uutelan aitta ja paja (P)

Aitta sijaitsee Saaresmäen tien varrella Uutelan tilan kohdalla. Aitan rakentamisaika ei ole tiedossa. Se on ollut sekä vilja- että nukkuma-aittana. Rakennus on yksihuoneinen ja suoraseinäinen.

Alkuperäinen kate on ollut teollisesti valmistettu päre. Pärekaton päälle on myöhemmin asennettu huopa. Tällä hetkellä katteena on pelti. Rakennuksen perustukset ovat painuneet ja koko rakennus on vähän kallellaan. Oven saranat ovat rikki.

Paja seisoo Saaresmäen tien ja koululle menevän tien risteyksessä. Paja on tehty sodan jälkeen. Inventoinnissa mainitaan vuositieto 1945. Paja on lautarakenteinen, maalaamaton yhden huoneen rakennus. Rakennuksen perustana on luonnonkivi. Pajassa on ilmeisesti alkuperäinen lautakate. Katon kunto on heikko.

72. Vieraala (P)

Vieraalan aitan rakennusvuosi ei ole tiedossa. Se sijaitsee maisemallisesti tärkeällä paikalla kylätien varressa. Rakennus on ollut Vieraalan talossa ilmeisesti vilja-aittana. Aitta on otsallinen, kaksikerroksinen ja siinä on huopakatto. Huopakatteen alla on vanha pärekatto. Perustuksena on nurkkakivet. Aitta on maalaamaton.

73. Pellikka (M)

Pellikan talolla on kolme vanhaa aittarakennusta. Rakennukset ovat 1800-luvun loppupuolelta. Ne sijaitsevat Saaresmäen tien varressa rakennusryhmänä. Rakennukset ovat maalaamattomia, yksihuoneisia säilytysaittoja. Kahden aitan katteena on pelti, yhden heikkokuntoinen lauta. Rakennukset ovat arvokkaita sekä yksilöinä että ryhmänä. Kokonaisuus tulee ehdottomasti säilyttää.

74. Timola (P)

Aitta lienee Timolan talon vanhin rakennus. Kaksikerroksisen vilja-aitan vanhimmat osat ovat ilmeisesti 1700-luvun lopulta. Vilja-aitta on ollut pitempään käyttämättömänä. Rakennuksen viimeisen katteena on ollut päre. Katto on lahonnut, vain vuoliaiset ovat jäljellä. Rakennuksessa on pitkänurkkasalvos. Osa seinistä on suojattu liialliselta valolta päreillä.

Rakennuksen perustukset ovat painuneet.

Timolan pihapiiristä muut vanhemmat rakennukset on purettu pois sodan jälkeen. Uusi rankorakenteinen asuinrakennus on vuodelta 1946 ja betonitiilistä tehty navetta on tehty muutama vuosi myöhemmin. Navetan paikalta on tuolloin purettu pois ilmeisesti useampiosainen kongiaitta.

Aitta sijaitsee näkyvällä paikalla peltoaukealla. Lähiympäristö alkaa olla pensoittunut. Arvokkaaseen rakennukseen tulee tehdä uusi katto, perustusten kunto tulee tarkistaa ja tarvittaessa korjata. Puut pitäisi raivata pois aitan ympäriltä.

- aitta

75. Mattilan aitta

Aitan rakennushistoria ei ole tiedossa. Rakennus sijaitsee Saaresmäen tien varressa.

76. Karpkala (P)

Karpkalan pihapiirissä on sodan jälkeen rakennettu asuinrakennus sekä sitä vastapäätä rankorakenteinen varastorakennus. Sodan jälkeen rakennettu navetta on tienpuoleiselle sivulla. Pihapiiriin vanhimpia rakennuksia ovat otsallinen vilja-aitta, ja hirsirakenteinen savusauna sekä vähän taempana pellolla oleva vilja-aitta. Aitta ja savusauna ovat hyvin säilyneitä ja ehdottomasti tulevaisuudessa säilyttämisen arvoisia.

- aitta, savusauna

77. Haataja (P)

Haataja on Saaresmäen vanhoja asuinpaikkoja. Pihapiirissä on jäljellä rakennuksia, joista vanhimmat ovat ilmeisesti 1800-luvulta. Haatajan jo puretussa vanhassa päarakennuksessa on ollut kaksi pirttiä ja iso porstua, josta ovi vei köökiin ja kamariin.

Haatajan pihapiiri on edelleen käytössä ja hoidossa. Rakennukset jäsenyivät pihapiiriin siten, että päarakennus on kylätien suuntaisesti. Sen

Timolan aitta avoimella peltoaukealla, mutta jo liiaksi pihlajan suojassa.

Ylähonkamäen pihapiirissä on säilynyt vanhoja rakennuksia. Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002

takana on puretun vanhan asuinrakennuksen paikka. Nykyistä asuinrakennusta vastapäätä on navetta. Navetasta on purettu pois pihanpuoleinen siipiosa. Navetan purettua osaa vastapäätä on myöhemmin, ilmeisesti sodan jälkeen rakennettu, rankorakenteinen sauna- varastorakennus.

Haatajan hirsirakenteinen asuinrakennus on tehty vuonna 1951. Talon rakentaja on ollut Santeri Haataja ja rakentamisessa on käytetty vanhan asuinrakennuksen hirsiiä. Puolitoistakerroksisen, sodanjälkeistä arkkitehtuuria edustavan rakennuksen vuorauksena on vaakavuoraus. Rakennuksessa on punainen hyväkuntoinen teollinen ulkomaali. Satulakaton katteena on pelti.

Navettarakennus on joko 1800-luvun lopulta tai 1900-luvun alusta. Rakennuksen karjasuojaosa on muurattu luonnonkivistä. Lantala- ja heinälato ovat hirsii- ja rankorakenteisia. Rakennuksessa on satulakatto. Navetan ja lantalan katteena on pelti. Ladon katteena on punainen huopa. Navetta on rappattu harmahtavalla rappauksella. Puurakenteiset osat on maalattu punamullan punaisiksi.

Otsallinen ja yksikerroksinen maalaamaton luhtiaitta on todennäköisesti 1800-luvulta. Rakennuksessa on pärekaton päällä vihreä huopa. Vilja-aitta on ilmeisesti 1800-luvulta. Se on ollut aiemmin lähempänä pihapiiriä. Aitta on loivaotsainen, yksihuoneinen ja yksikerroksinen rakennus. Se on maalaamaton ja siinä on heikkokuntoinen, punainen kolmiorimahuopakate. Rakennus on vähän painunut. Rakennuksessa on ilmeisesti alkuperäiset maasepän tekemät lukko ja saranat ja hyväkuntoinen pienaovi.

Pihapiirin lähetyvillä oleva niitty lato on siirretty lähemmäksi pihapiiriä jostain kauempaa niityn varresta, jossa se on ollut käyttämättömänä. Rakennus on tehty useamman rakennuksen hirsistä ja se saattaa olla hyvinkin vanha. Niitty lato on alueelleen tyypillinen hieman viistoseinäinen lato. Rakennus on perustettu kivien päälle. Katteen kunto on huono (sekalaista peltiä). Aiempi kate oli luultavasti päre ja mahdollisesti tuohi. Oviaukossa on jäänteenä vitsaksilla hirsiseinään sidottu pystypuu (oven kara), ovea ei ollut enää jäljellä.

78. Harju

Pihapiiri sijaitsee tien varressa ja korkean mäen laella. Harju on luultavasti vanha asuinpaikka. Pihapiirin vanhimpia rakennuksia ovat huonokuntoinen navettarakennus ja piha-aitta. Uudempiä ovat asuinrakennus, sauna ja liiteri. Aitta on suoraseinäinen, maalaamaton ja yksihuoneinen. Aitan perustuksina ovat luonnonkivet, satulakaton katteena on pelti. Tarkka rakentamisaika ei ole tiedossa.

Navetta/tallirakennus on kaksiosainen solallinen rakennus. Se on hirsirakenteinen, maalaamaton ja siinä on ollut pärekatto. Rakennus on painunut ja hirsikehikko alkaa olla heikohkossa kunnossa.

79. Tapiola

Tapiola sijaitsee Yli-Honkamäelle menevän tien varressa, jyrkässä rinteessä. Rakennuksia on tien molemmilla puolilla. Pihapiiri on käytössä ja hoidettu. Rakennus on vuoraamaton hirsirakennus. Perustukset ovat luonnonkivistä. Rakennuksessa on satulakatto ja katteena on pelti. Rakentamisaika ei ole tiedossa.

80. Ylä-Honkamäki (P)

Ylä-Honkamäki, Mäntyrinne ja Tapiola edustavat Vuolijoelle harvinaisempaa vaara-asutusta. Pihapiiristä on inventoitu vuonna 1924 rakennettu riihi, 1800-luvulta olevat jyvääitta ja talli sekä vilja-aitta, joka on 1900-luvun alusta. Rakennukset ovat ehjien katteiden alla ja hyvässä kunnossa. Riihen katto on korjattu vuonna 1997 kurssityönä. Ylä-Honkamäen asuinrakennus on vuodelta 1955 ja navetta vuodelta 1958.

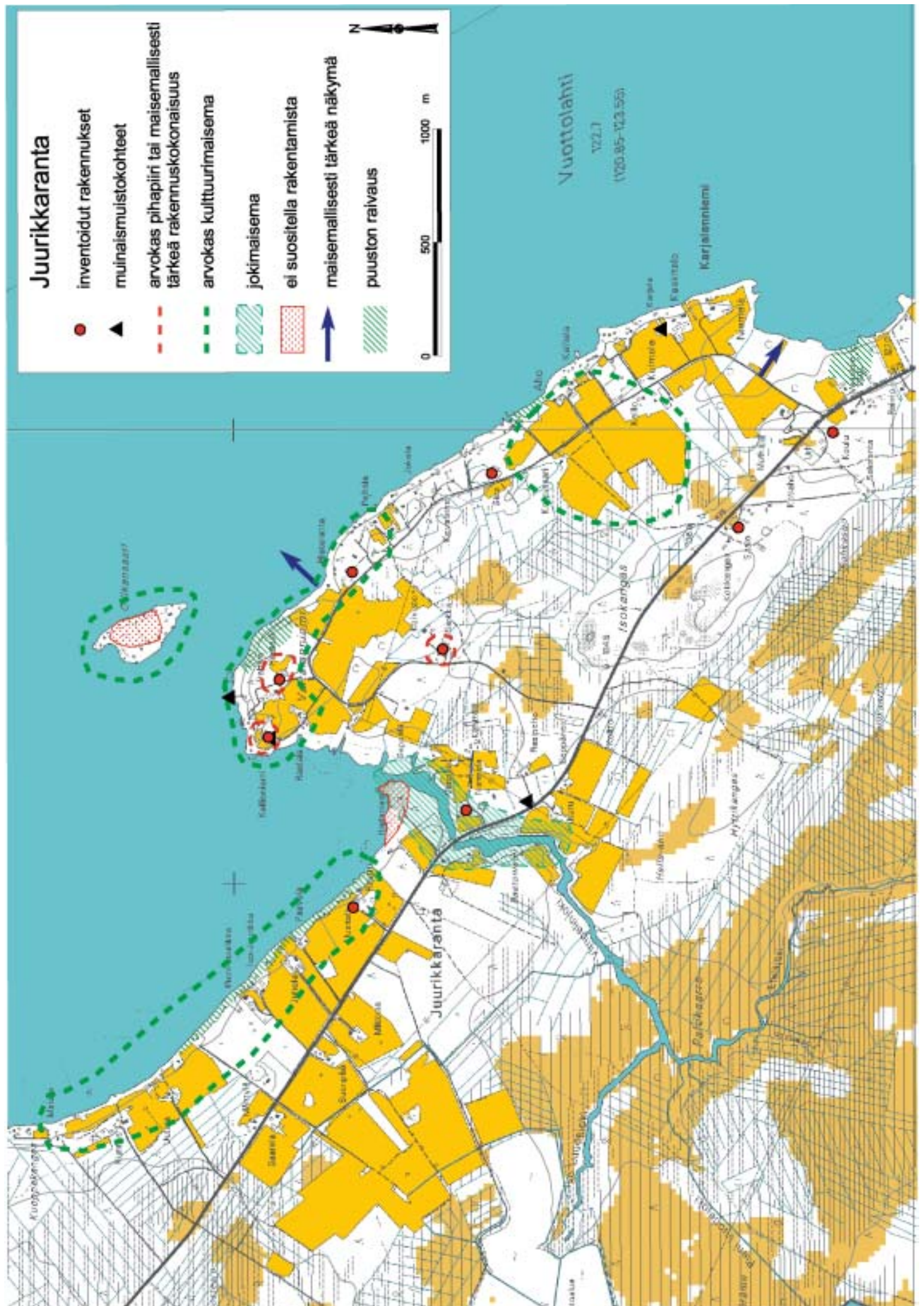
- riihi

81. Mäntyrinne

Hoidettu ja asuttu pihapiiri. Sodan jälkeen rakennettua asuinrakennusta vastapäätä on luonnonkivistä rakennettu navetta. Navetan ja asuinrakennuksen välissä on aitta (neliöpihapiiri). Kulma, josta pihapiiriin saavutaan, on avoin.

Juurikkaranta

- inventoidut rakennukset
- ▲ muinaismuistokohteet
- - - arvokas pihapiiri tai maisemallisesti tärkeä rakennuskokonaisuus
- arvokas kulttuurimaisema
- ▨ jokimaisema
- ▨ ei suositella rakentamista
- ↑ maisemallisesti tärkeä näkymä
- ▨ puuston raivaus

Kytökosken pumppuasema.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2003.

6.10 Kytökoski

Kytökosken kyläalue sijaitsee Kokkola-Kajaani maantien varrella. Leimallista paikalle on maiseman tasaisuus ja edelleen pääosin viljelykäytössä olevat peltoaukeat. Otanmäen läheisyys näkyy ja tuntuu: kylän kaukomaisemaan kuuluu olennaisesti Otanmäen kaivostorni, joka työntyy vähän niin kuin väkisin kylän talonpoikaiseen maisemaan. Kylän vanha kauppa on edelleen rakennuksena olemassa Ryynäsentien ja Kokkola-Kajaani tien risteyksessä. Kyläkuvan kannalta tärkeä rakennus on myös Kylämuseo, talkootyöllä rakennettu uudisrakennus, johon on kerätty erilaisia maanviljelykseen liittyviä työkaluja.

Inventoituja kohteita:

82. Kytökosken koulu

Kytökosken koulupiiri muodostettiin vuonna 1947. Ensimmäinen jälleenrakennuskauden kouluarkkitehtuuria oleva rakennus rakennettiin vuonna 1952. Koulu paloi muutaman vuoden kuluttua rakentamisesta ja uusi koulu valmistui jo 1961. Uuden koulun suunnittelijoina ovat arkkitehti Osmo Sillman ja Eero Huotari. Koulu on lakautettu 1990-luvulla. Koulu on yksikerroksinen rankorakenteinen ja leveärunkoinen rakennus ja siinä on taitteinen pulpettikatto. Vuorauksena on

punaiseksi maalattu pystylauditus. Nauhamaisena seinäpintaan asettuvat ikkunoiden puitteet on maalattu valkoiseksi.

83. Kivimäen aitta (P)

Kivimäen aitta on suoraseinäinen, kaksihuoneinen aitta. Rakennuksessa on satulakatto ja sen katteena punainen kolmiorimahuopa. Rakennuksen nurkkakiviperustukset ovat kunnossa ja aitan ympäristö on siisti ja hoidettu.

84. Otanmäen kaivoksen pumppuasema (P)

Punatiilestä rakennettu, yksikerroksinen pumppuasema on rakennettu Otanmäen kaivoksen tarpeita varten 1950-luvun alussa. Rakennuksessa on loiva satulakatto ja perustuksina on betonikivijalka. Arkkitehtonisena erikoispiirteenä on metalliset, mahdollisesti kuparista rakennetut ikkunoiden "vuorilaudat". Rakennuksessa on korkeat kahdeksanruutuiset ikkunat, jotka kahdella sivulla, neljän ikkunan jonona antavat pienelle rakennukselle teollisuusrakennuksen ilmeen. Ulko-ovet on maalattu tummanruskeiksi.

Pumppuasema sijaitsee aivan Vuolijoen rannalla, paikassa, jossa joki tekee ison mutkan. Vastapäätä joentörmällä on Naurisniemi. Pumppuasemalta johtaa suora tielinja Otanmäen kaivosalueelle. Ihan hyväkuntoinen rakennus on vähitellen jäämässä pois käytöstä.

Vuottolahti

inventoidut rakennukset

muinaisuistokohteet

arvokas pihapiiri tai maisemallisesti tärkeä rakennuskokonaisuus

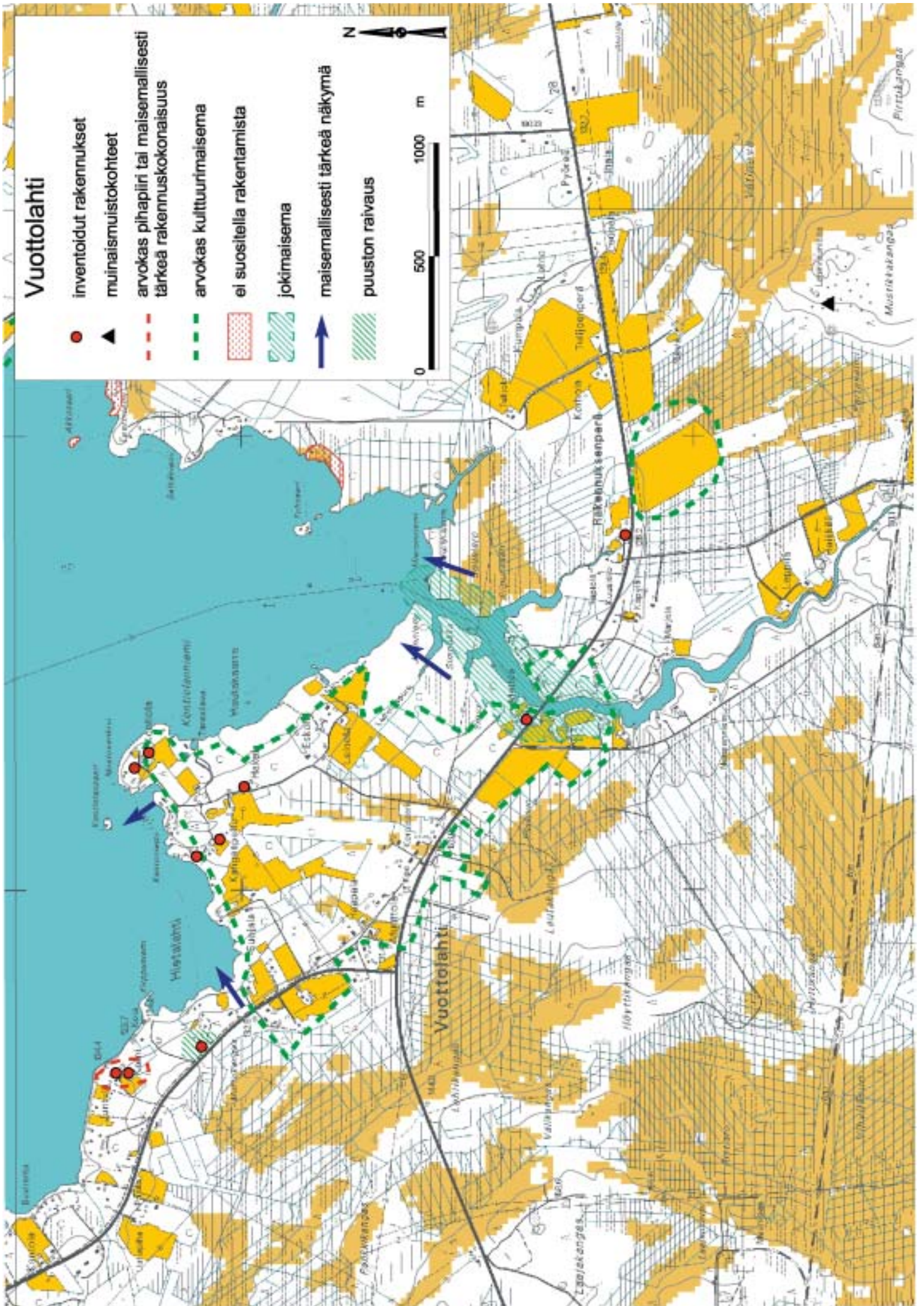
arvokas kulttuurimaisema

ei suositella rakentamista

jokimaisema

maisemallisesti tärkeä näkymä

puuston raivaus

6.11 Vuottolahti

Vuottolahden rekisterikylään kuuluvat lisäksi Otanmäki, Kytökoski, Koskenkylä ja Ounas. Maantieteellisesti kylästä muodostuukin laaja. Sen maisemallisina tekijöinä ovat Oulujärven rannat ja soiden ympäröimä Otanmäen alue. Asutuksen sijoittumista on ohjannut lähinnä Oulujärvi. Talot ja pellot sijaitsevatkin mahdollisimman edullisessa paikassa järveen nähden.

Vuottolahti on Vuolijoen ensimmäisiä asuttuja paikkoja uuden ajan alussa – Vuottolahden uudisasukkaat tulivat ensimmäisessä aallossa 1550-luvulla. Ensimmäisiä asuttuja paikkoja ovat 1650-luvulta olevan kartan mukaan Kuusirannassa Koiraniemi ja Käkisaarella Huovilanniemi. Kartassa näkyy vielä useamman talon ryhmä Valtalanniemessä sekä kaksi taloa Ounaksessa. Tutkija Jorma Keränen on tarkentanut asiaa Kainuun historiassa. Vuolijoen kylältä hän mainitsee vuodelta 1650 kahdeksan taloa.

Uudisasukkaiden riesana olivat Vuottolahdellaikin vainolaiset. Vainovalkeat paloivat kylällä erityisesti 1570- ja 1580-luvuilla. Esimerkiksi vuoden 1581 tihutöiden jälkeen Oulujärven pitäjään jäi vain 18 savua, niistä kaksi Vuottolahdelle, eli Paavo Lemettisen ja Olli ja Matti Kämäräisen talot.

Vuottolahti oli niitä Oulujärven ranta-alueita, joka edullisen asuin ympäristönsä puolesta veti uudisasukkaita. Muutoin kylä oli kuten muutkin kainuulaiset kylät: maantieteelliset olot asettivat hyvine ja huonoine vuosineen rajat elämiselle. Niiden lisäksi vitsauksena oli välillä vainolainen, välillä karhu, välillä ihminen itse.

6.11.1 Vuottolahti

85. Vuottolahden koulu

Vuottolahden koulu sijaitsee Kajaani - Vaala -tien

välittömässä läheisyydessä. Koulu on edelleen toiminnassa. Koulutoiminta kylällä alkoi jo vuonna 1910 Vimpelin talossa. Vuottolahden Koulupiiristä on myöhemmin erotettu kaksi koulupiiriä: Itäranta ja Otanmäki.

Nykyinen koulurakennus on rakennettu vuonna 1960 ja sen on suunnitellut arkkitehti Osmo Sillman. Se edustaa aika tyypillisellä tavalla 1960-luvun arkkitehtuuria. Tyypillisinä piirteinä julkisessa rakennuksissa on mm. punatiilen käyttö. Rakennus on myös osittain rapattu vaalealla rappauksella. Koulurakennuksessa on pulpettikatto.

86. Seuraintalo (P)

Rakennus on tehty talkootyönä vuosina 1918-1921. Tontin seuraintaloa varten lahjoitti maanviljelijä Aarne Kontio Siiran talosta. Seuraintalo sijaitsee Vuottolahden kylän keskusraitin, Vuolijoen kirkonkylälle johtavan tien, varrella.

Seuraintalo on yksikerroksinen rakennus, jossa on korkea ullakkotila. Rakennus on edelleen, peiterimoituksella olevia päätyjä lukuunottamatta, hirsipintainen. Rakennus on väriltään punainen, ikkunanpuitteet ja vuorilaudat ovat valkoiset. Katteena on satulakatto ja sitä peittää vihreä pelti. Rakennuksen tienpuoleisella, pitkällä sivulla on satulakattoinen kuisti. Takaosan pitkälle sivulle on rakennettu pulpettikattoinen, lautarakenteinen kylkiäinen. Rakennuksen päädyssä on puusta tehdyt kevytrakenteiset portaat ullakkotilaan. Pihapiiri on käytössä ja hoidettu.

87. Uusitalo

Uusitalon pihapiiri sijaitsee Juurikkarannassa aivan Oulujärven äärellä. Rantanäkymä Oulujärvelle on vähitellen kasvamassa umpeen. Uusitalo on vanha torppa. Torpan vuokralaisena oli vuonna 1903 Eeva Valtanen. Vuonna 1915 torpan oikeudet siirtyivät Antti Kakkiselle. Hänen kuollessaan vuonna 1925 tila siirtyi hänen vaimolle ja lapsil-

Vuottolahden seuraintalo.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

leen. Tila on säilynyt saman suvun hallussa.

Pihapiirissä on sekä vanhempaa että sodan jälkeä rakennettuja rakennuksia. Pihapiirin yleisilme on jäsentymätön ja hoitamaton.

88. Vimpeli (P)

Vimpelijoien varressa, Vaala - Kajaani - tien ja Oulujärven väliselle maakannakselle jäävässä Vimpelessä on hyvin hoidettu pihapiiri. Rakennukset ovat ilmeisesti 1900-luvun alkupuolelta. Pihapiirissä on asuinrakennus, sauna ja varastoaitta.

89. Kallioniemi (P)

Kallioniemen huvilan rakentamista varten lohkaistiin tontti Rantalan tilasta. Huvilan on rakentanut Kajaani OY vuonna 1925. Rakennus on siirretty osina Kajaanista, mahdollisesti Tihiseniemeltä. Hirret on tuotu järven takaa proomulla. Kallioniemi on ollut metsänhoitajien huvilana. Metsänhoitaja Perttunen käytti sitä vuosina 1948-1968. Rakennuksen omistaa UPM-Kymmene.

Huvila ja siihen kuuluva talousrakennus sijaitsevat Valtalanniemen kärjessä, Kallioniemessä. Pihapiiri on hoidettu ja käytössä. Ympärillä olevat pellot ovat pensoittumassa.

Huvila on kaksikerroksinen, mansardikattoinen, hirsirunkoinen rakennus ja se edustaa 1920-luvun arkkitehtuuria. Rakennuksessa on kaksiosainen vaakavuoraus. Mansardikaton väliosa on maalattu vaaleankeltaiseksi, rakennuksen alaosa oranssinkeltaiseksi. Ikkunoiden vuorilaudat ovat valkoisia. Yläkerran ikkunat ovat kuusi-, alakerran ikkunat kuusi- ja yhdeksänruutuisia. Vuorilaudat ovat leveät ja kaarevat. Sisäpihan kulmauksessa on pilareiden varaan rakennettu aumakattoinen kuisti. Huvilassa on luonnonkiviperustus. Kuistin katteena on pelti.

Piharakennus on suorakaiteen muotoinen, hirsirunkoinen ja satulakattoinen. Katteena on kolmiorima huopa. Rakennuksen värinä on vanha punamulta, ikkunoiden ja ovien vuorilaudat ovat valkoiset. Rakennuksen pihanpuoleisella pitkällä julkisivulla on kuusi ovea varastotiloihin.

90. Haataja (M)

Valtalanniemen Haataja Vuottolahdella on vanhoja asuinpaikkoja ja kylän kantatiloja. Pihapiirissä on edelleen nähtävissä vanhan, nykytilannetta suljetumman pihapiirin muoto. Pihapiirissä on sodan jälkeen rakennettua rankorakenteista asuinrakennusta vastapäätä viime vuosisadan alussa rakennettu navetta ja siihen kulmittain liittyvä talli-luhtiaitta rakennus. Vanha päärakennus, jossa on toiminut myös kauppa, on purettu pois uutta rakennettaessa. Se on sijainnut tien varressa talliaittarakennusta vastapäätä.

Haatajan pihapiiriin antikvaarisesti arvokkain rakennus on luhtiaitta. Rakennus lienee Vuolijoen vanhimpia. Aitan seinässä on vuosilukukaiverrus 1826. Luhtiaitta on ollut Haatajan talon pihavarasto ja nukkuma-aitta sekä Haatajan talossa toimineen kaupan varasto.

Luhtiaitta on aiemmin ollut läpikuljettava, keskimmäinen osa on rakennettu umpeen vuonna 1917. Kaksiosaisen luhtiaitan alakerrassa on kolme erillistä huonetta, samoin yläkerrassa. Rakennuksen yläosa on pihan puolelta ylöstyöntävä otsallinen malli. Käynti yläkerran parvelle (=otsa) on alapuolelta molemmista päädyissä olevilta rappusilta. Toiset rappuset on veistetty hirrestä, toiset laudoista. Yläkerran solan pystykaiteet on rakennettu myöhemmin laudasta. Rakennuksessa on nurkkakiviperustus.

Alakerran oviin on kaiverrettu sulkapaneelia

jäljittelevä kuvio. Kuvioita on myöhemmin tehostettu maalaamalla ne kirkkaanpunaisella. Oven pihtipielet on myös maalattu kirkkaanpunaisella. Muutoin rakennuksessa on vanha punamulta keittomaali. Satulakaton katteena on heikohko kolmiorima huopa. Rakennus on painunut ja sitä tulisi nostaa ja ilmeisesti osa alimmista hirsistä paikata tai vaihtaa kokonaan uusiin.

Toinen pihapiirin vanhimmista rakennuksista on lato/tallirakennus. Se on tehty joko 1800-luvun lopulla tai 1900-luvun alussa. Se on rakennettu kiinni luhtiaittaan.

Lato/tallirakennus on suorakaiteen muotoinen. Siinä on kolme erillistä hirsirakenteista huonetta. Rakennuksessa on nurkkakiviperustus. Satulakaton katteena on punainen kolmiorimahuopakate. Rakennus on vuoraamaton ja seiniä peittää vanha punamulta keittomaali. Rakennus on painunut ja sitä pitää nostaa ja alimpien hirsien kunto tutkia.

Navetta on rakennettu vuonna 1952. Aiempi navettarakennus on ollut samansuuntaisesti nykyisen navetan takana. Rakennuksen alaosa on tehty luonnonkivistä, yläosa on rankorakenteinen. Satulakaton katteena on huopa. Pellolla sijainnut vilja-aitta on siirretty Riihipihalle.

- luhtiaitta, navetta, lato/tallirakennus

91. Koivisto (P)

Koivisto on lohkaistu torpaksi Haatajan tilasta. Aukkaat ovat muuttaneet pois 1960- tai 1970-luvulla. Paikka on vähitellen ränsistymässä. Pihapiirissä on asuinrakennus ja hirsirakenteinen navetta. Pihapiiri sijaitsee Valtalanniemen tien varrella.

Asuinrakennuksen ja navetan rakentamisaika ei ole tiedossa. Rakennuksen mansardikatto viittaa 1920-luvun arkkitehtuuriin - satulakatto on tietysti myöhemmin voitu muuttaa mansardikatoksi.

Asuinrakennus on hirsirunkoinen. Kattoa peittää vähän huonokuntoinen kolmiorima huopa. Rakennus on vuoraamaton ja seinässä on vanha punamulta keittomaali. Kuisti on rankorakenteinen ja siinä on peiterimavuoraus. Rakennuksessa on luonnonkiviperustus. Navetta on kasihuoneinen ja yksikerroksinen, maalaamaton hirsirakennus. Katteena siinä on punainen kolmiorimahuopa. Rakennus on perustuksiltaan painunut.

92. Hietaranta (P)

Hietaranta on lohkaistu Haatajan kantatilasta 1940-luvun lopulla. Hietaranta sijaitsee Haatajanniemen johtavan tien ja Oulujärven välissä. Pihapiiri on käytössä ja hyvässä hoidossa. Rantapuustoa on harvennettu ja yleisvaikutelma on siisti. Vanha asuinrakennus on purettu pois 1990-luvun lopulla.

Navetta on rakennettu 1940-luvun lopulla yhdessä asuinrakennuksen kanssa. Rakennus on tehty itse tehdyistä betonitiilistä. Yläosa on rankorakenteinen ja siinä on peiterimavuoraus. Puuosat on maalattu punamullalla tai punamultamaalilla. Navettarakennus on erityisen hieno.

Aitta on siirretty nykyiselle paikalleen Vuotolahden Haatajan talosta, jossa se on ollut tuulimyllynä. Rakennuksessa on vuositieto 1888. Aitan satulakaton katteena on huopa. Rakennus on maalaamaton. Rakennuksen perustukseksi on valettu betoniantura.

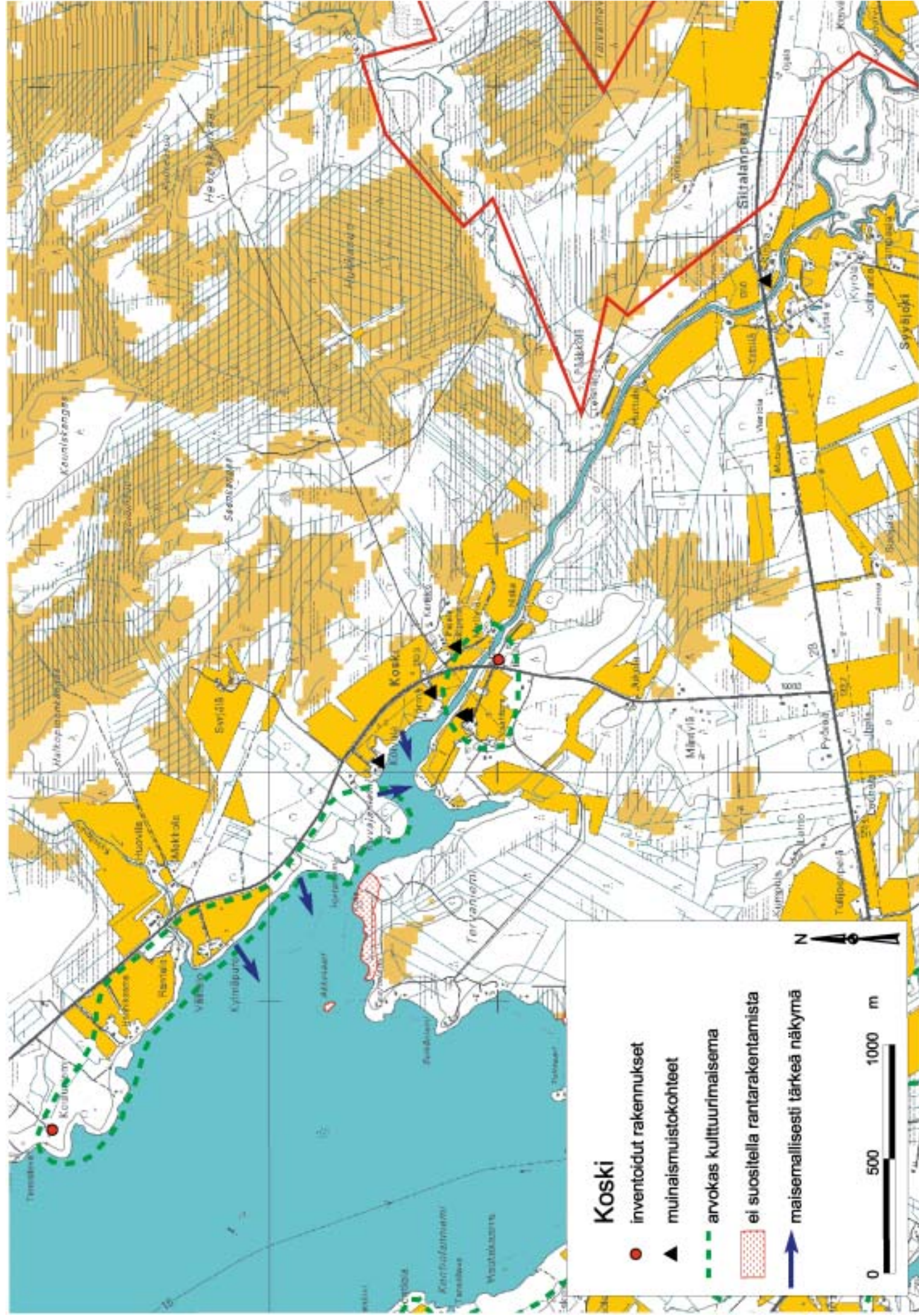
- navetta, tuulimyllyaitta

93. Siira (P)

Siiran tila sijaitsee Valtalanniemen tien ja Oulujärven väliin jäävällä peltoaukealla. Matti Kontio on ostanut Siiran tilan vuonna 1880. Pihapiirissä on tuolloin ollut ainakin savupirtti, jossa perhe on

Hietarannan pihapiiri on hyvin hoidettu.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

Koski

- inventoidut rakennukset
- ▲ muinaismuistokohteet
- - - arvokas kulttuurimaisema
- ei suositella rantarakentamista
- ➔ maisemallisesti tärkeä näköymä

asunut, kun uutta asuinrakennusta on rakennettu. Tilan tämän hetkiset vanhimmat rakennukset ovat peräisin 1800-luvun loppupuolelta.

Pihapiirissä on vanhan asuinrakennuksen lisäksi uusi, 1960-luvulla rakennettu loivaharjainen asuinrakennus. Vanhoja rakennuksia ovat kaksi aitta/varastorakennusta sekä maakellari. Vanha asuinrakennus on tehty savupirtin tilalle joskus 1880-luvulla. Rakennus on ollut pitempään käyttämättömänä.

Vanha asuinrakennus on pitkänomainen, satulakattoinen pirtin ja useamman kamarin käsittävä rakennus. Perustana on luonnonkivi. Rakennus on hirsirunkoinen, satulakaton katteena on pelti. Ulkovuorauksena on vaakalaudoitus. Ulkomaalina on keittomaali tai tehdasvalmisteinen punamulta. Rakennus on painunut ja runko kaipaa säilyttävää kunnostusta. Aitta ja aitta-tallirakennus ovat ilmeisesti tehty 1880-luvulta.

- vanha asuinrakennus, aitta, talli/aittarakennus

94. Juntula (P)

Juntula on ollut aiemmin samaa tilaa Kemin kanssa. Tilat jaettiin vuonna 1921 veljesten Johannes ja Juho Lämsän kesken. Tilajaon yhteydessä jaettiin myös rakennus ja Juntulan talon pirttipuoli siirrettiin Kemiin vuonna 1947.

Juntulan pihapiirissä on poikkeuksellisen paljon jäljellä vanhoja rakennuksia: vanha päärakennus, hirsinen pihalato, useampi huoneinen luhtiaitta ja rannalla vanha tuulimyllyaitta, savusauna ja verkkojaja. Pihapiirin ympäristö on vähitellen pensoittumassa, koska ympärillä olevia peltoja ei ole

viljelty vuosikymmeniin. Käyttämättöminä olevat arvokkaat rakennukset ovat myös rapistumassa

Vanhan asuinrakennuksen vanhimmat osat, kamarit, ovat ilmeisesti 1800-luvulta. Pirttiosa rakennettiin uudesta hirrestä, kun vanhapirtti siirrettiin jaon aikana naapurin pihapiiriin. Rakennus on ollut vuosikymmeniä käyttämättömänä tilan omistajan rakennettua samalle kylälle toiseen paikkaan, uuden asuinrakennuksen. Asuinrakennuksessa on vaalealla värillä maalattu peiterimalaudoitus. Ikkunat ovat T-malliset. Satulakatos on heikohkossa kunnossa oleva punainen kolmiorimahuopakate. Rakennuksen perustana on luonnonkivet.

Asuinrakennuksen sisustus on 1940-1950-luvulta. Se alkaa olla kunnoltaan heikohko, sillä pirttipäädystä osa lattiakannattajista on pettänyt. Rakennus tarvitsisi pikaisesti säilyttävää korjausta.

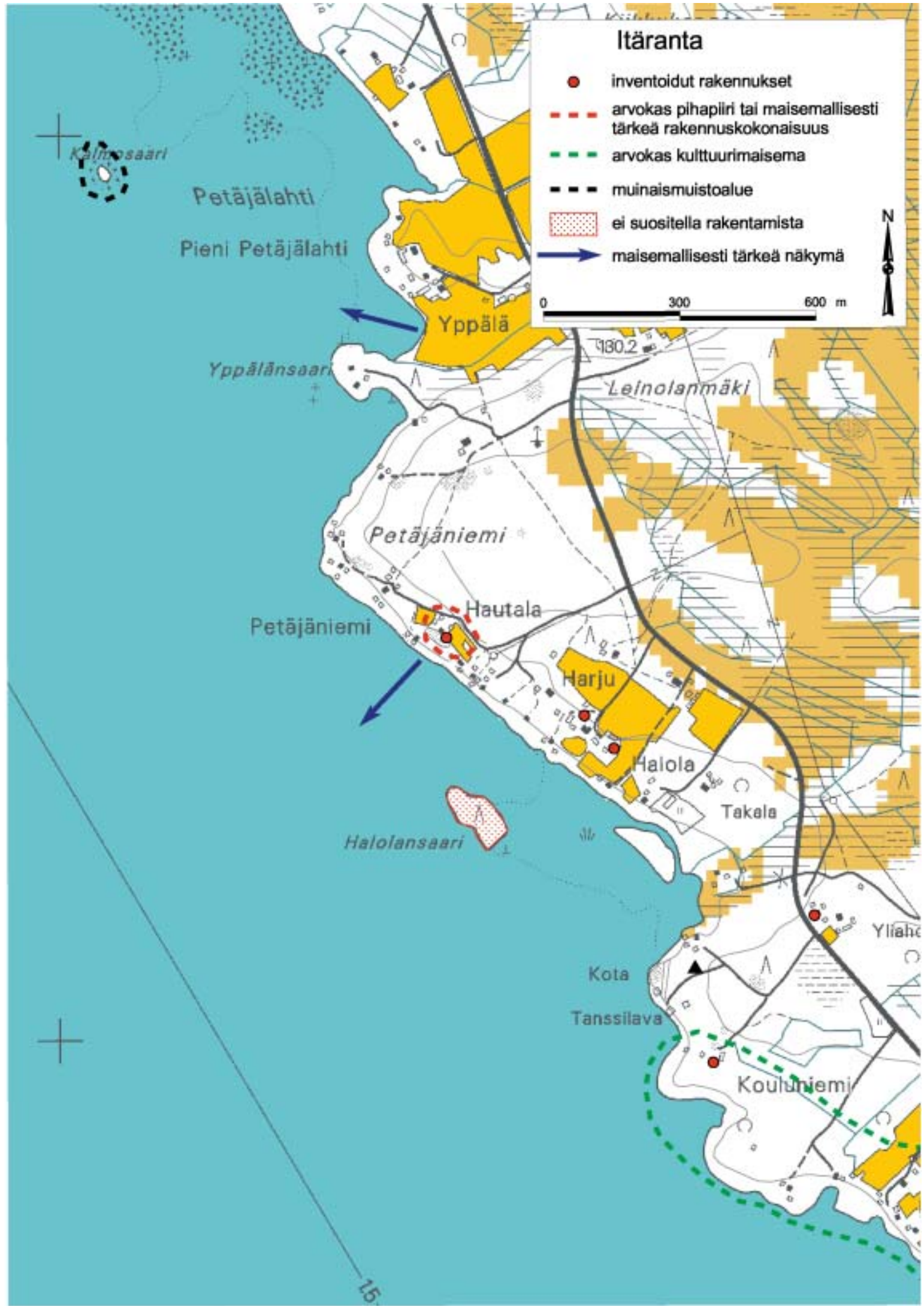
Pihapiirissä oleva heinä lato on rakennettu 1800-luvun lopussa tai 1900-luvun alkupuolella. Pihalato on tehty veistetyistä hirsistä ja se on maalaamaton. Lato on perustettu nurkkakiville. Satulakaton katteena on pelti ja sen alla on vanha pärekatto. Ovessa on maasepän työnä tehdyt saranat.

Luhtiaitta on ilmeisesti 1800-luvun loppupuolelta. Rakennus on ollut pitempään käyttämättömänä, kuten muutkin Juntulan rakennukset. Neliosainen, suoraseinäinen luhtiaitta on perustettu luonnonkiville. Luhtiaitta on kaksikerroksinen. Rakennuksen hirsipinta on maalaamaton. Satulakaton katteena on huopa ja sen alla aiempänä katteena päre. Aitan toisen kerroksen ovissa on alueella harvinainen ruutupaneelikoristelu. Rakennus on painunut ja vesikatteen kunto on heikohko.

Juntula.

Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

Itäranta

- inventoidut rakennukset
- - - arvokas pihapiiri tai maisemallisesti tärkeä rakennuskokonaisuus
- - - arvokas kulttuurimaisema
- - - muinaismuistoalue
- ei suositella rakentamista
- ➔ maisemallisesti tärkeä näkymä

Kalmasaari

Petäjälähti

Pieni Petäjälähti

Yppälä

Yppälänsaari

Leinolanmäki

Petäjänieniemi

Hautala

Petäjänieniemi

Harju

Halola

Takala

Halolansaari

Kota

Tanssilava

Koulunieniemi

Ylähä

Leinola, Kontiolanniemi.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

Rannalla olevan savusaunan rakentamisaika on ilmeisesti 1800-luvun loppupuoli. Sauna on maalaamaton ja siinä on luonnonkiviperustus. Eteistila on rankorakenteinen. Saunaosa on rakennettu veisteistä hirsistä. Satulakaton katteena on pelti.

Aitta on ollut aiemmin tuulimyllyaitta. Myllyn jäätyä pois käytöstä sen rakenteet purettiin ja aittaosasta tehtiin talon vilja-aitta. Rakennus on, tuulimyllyaittoille ominaiseen tapaan, tavallista aittarakennusta korkeampi. Siinä on satulakatto ja sen katteena on pelti. Aitassa on jossain vaiheessa käytetty ilmeisesti punamultaa ulkovärinä.

Verkkovajankaan rakentamisaika ei ole tiedossa. Se on selvästi uudempi kuin muut Juntulan rakennukset. Verkkovaja on rankorakenteinen, maalaamaton ja luonnonkiville perustettu. Rakennuksen ulkoverhouksena on peiterimoitus.

95. Kemi (P)

Kemin pihapiirissä on päärakennuksen lisäksi kaksi vanhaa aittaa ja 1900-luvun alussa tehty kivirakenteinen navetta.

Päärakennus on siirretty vuonna 1947 Juntulan pihapiiristä. Rakennusta on korjailtu ja muuteltu vähitellen asumisen mukaan. Rakennuksessa on hirsirunko ja se on varmaan vuorattu jo 1950-luvun alussa tai aiemmin. Rakennuksen katteena on pelti.

Pihapiirin yksihuoneinen, otsallinen vilja-aitta on luonnonkiviperusteinen. Rakennuksessa on huopakate. Rakennus on hieman painunut. Toinen aitta sijaitsee pihapiirin ulkopuolella Oulujärven rannalla. Aitassa on harjakatto ja luonnonkivi perustus. Katteena on nykyisin pelti. Rakennus on maalattu keltamullan värisellä teollisella maalilla.

96. Tarvaala (P)

Tarvaala sijaitsee aivan Kajaani-Vaala tien varrella. Pihapiiri alkaa olla pahoin pensoittumassa ja rakennukset kovaa vauhtia rapistumassa. Tarvaalan rakennukset ovat inventoinnin aikana tehdyn

haastattelun mukaan rakennettu 1920-luvun loppulla, vuonna 1928. Päärakennus ja piharakennus olisivat ilmeisesti Johan Petter Rönnyn rakentamia. Pihapiirin rakennuksista on jäljellä asuinrakennus ja pihavarasto. Suurikokoinen navetta on purettu pois ilmeisesti 1970-luvulla.

Asuinrakennus on ollut pitempään käyttämättömänä ja se näkyy selvänä rapistumisena. Asuinrakennuksessa on hirsirunko ja satulakaton katteena on pelti. Rakennuksessa on kaksi näyttävää satulakattoista kuistia. Rakennuksen hirsipinta on vuorattu vaakalaudoituksella ja maalina on vanha punamulta keittomaali. T-malliset ikkunat ovat kunnoltaan heikkoja, lähes kaikki on rikottu.

Piha-aitta on rakennettu samanaikaisesti muiden pihapiirin rakennusten kanssa. Piha-aitassa on ollut ainakin hevostalli ja aitta. Rakennuksen runkona on hirsi ja perustuksena luonnonkivet. Rakennus on maalaamaton. Satulakaton katteena on pelti.

97. Leinola (P)

Leinolan pihapiiri on vanha asuinpaikka. Rakennukset sijaitsevat Kontiolanniemen kärjessä, "Kainuun meren" äärellä. Ensimmäiset rakennukset, perimätiedon mukaan, tälle paikalle rakennettiin joskus 1700-luvulla. Vanha päärakennus on sijainnut muutaman metrin kaakkoon nykyisestä asuinrakennuksesta. Se on sodan jälkeen purettu pois. Pihapiirissä on jäljellä asuinrakennus ja sauna. Pihapiiri on hoidettu ja siisti.

Asuinrakennus on kesäkäytössä. Se on ulkoisesti säilyttänyt hyvin 1930-luvun rakentamisen ilmeen: rakennuksessa on tallella T-mallin ikkunat ja ulkovuorauksena on säilynyt peiterimavuoraus, väritään rakennus on punainen, ikkunoiden puitteet ja vuorilaudoitus ovat valkoiset. Satulakaton katteena on harmaa kolmiorima huopakate.

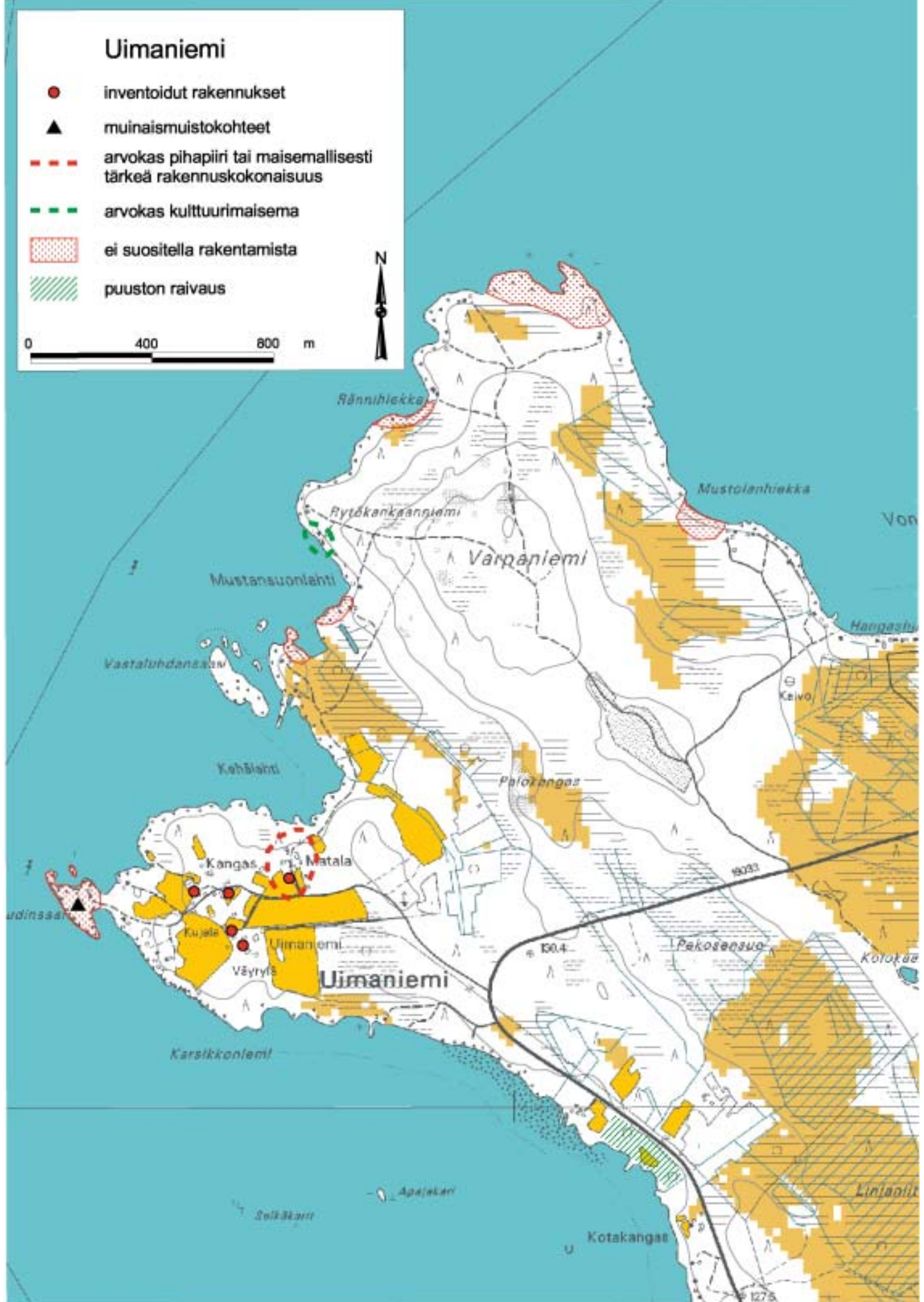
98. Kontiola (P)

Kontiola on Vuolijoen vanhimpia asuinpaikkoja. Viime vuosisadan alussa, vuonna 1900 Kontiolan

Uimaniemi

- inventoidut rakennukset
- ▲ muinaismuistokohteet
- - - arvokas pihapiiri tai maisemallisesti tärkeä rakennuskokonaisuus
- - - arvokas kulttuurimaisema
- ei suositella rakentamista
- ▨ puuston raivaus

0 400 800 m

perintötilaan kuului kolme torppaa: Huuskonniemi, Mattila ja Korpisaari. Pihapiirissä on rakennuksia eri vuosisadoilta. Vanhinta rakennuskantaa edustaa talli/ aittarakennus ja vanha navetta.

Aitta/tallirakennuksessa on vuosiluku 1784. Tarkka rakennusaika ei ole tiedossa. Aitta/tallirakennus on tehty useammasta, mahdollisesti kahdesta kolmesta eri rakennuksesta. Rakennus on tehty veistetyistä hirsistä ja laudoista. Kattomuotona on satulakatto ja katteena pelti. Perustuksina on luonnonkivet. Navetta on ehkä rakennettu 1800-luvulla.

- aitta/tallirakennus

99. Hakala/Lahtela

Hakalan tila on jaettu sotien jälkeen, ilmeisesti 1940-lvun lopulla kahdeksi tilaksi: Hakalaksi ja Lahtelaksi. Alun perin tila on lohkaistu Kontiolanniemen perintötilasta. Hakalan tilan isäntänä on ollut Aate Kontio, Lahtelan isäntä on ollut Yrjö Kontio.

Hakala ja Lahtela muodostavat tavallaan yhden pihapiirin. Päärakennukset sijaitsevat samansuuntaisesti, vähän lomittain. Molempien talojen navetat sijaitsevat vielä pihapiirissä. Lahtelan navetta on talon suunnasta katsottuna vasemmalla sivulla, Hakalan navetta sijaitsee Lahtelaa vastapäätä. Pihapiirin muita rakennuksia on Hakalan vanha luhti.

Pihapiirin vanhin rakennus on ilmeisesti viljaaitta, joka on tuotu Kontiolanniemen pihapiiristä. Siirron jälkeen hirret on veistetty uudelleen. Hakalan asuinrakennus on tehty vuonna 1928, Lahtela 1952. Lahtelan navetta on myös 1950-luvulta. Navetta on rakennettu käsintehdyistä betonitiilistä. Hakalan hirsirakenteinen navetta on vanhempi.

Haastatteluissa saatujen tietojen mukaan talli/luhtirakennus on rakennettu päärakennusta myöhemmin.

Vilja-aitta/vaateaitta on tuotu pihapiiriin Kontiolanniemen talosta. Se on veistetyistä hirsistä rakennettu. Ulkoseinissä on vielä vanhaa punamultaa. Satulakaton katteena on huopa ja sen alla päre. Rakennuksessa on luonnonkiviperustus.

Hakalan asuinrakennus on ainoastaan kesäkäytössä. Rakennus on säilyttänyt ulkoisesti hyvin ajan rakentamiselle tunnusomaisia piirteitä. Rakennus edustaa ulkoisesti hyvin 1920-1930-lukujen asuinrakennusta, johon kuului usein pirtti, porstua ja yksi tai kaksi kamaria. Rakennuksen T-malliset ikkunat ovat alkuperäiset. Pirtin sisäseinät ovat edelleen hirsipintaista. Rakennuksen ulkoväri on lähinnä okrankeltainen. Vuorauksena on peiterimavuoraus. Satulakaton katteena on uudehko tiilikuvioinen pelti. Rakennuksessa on luonnonkiviperustus.

*Kankaan vilja-aitassa on vanha, mahdollisesti alkuperäinen ovi.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.*

100. Kangaspelto

Pihapiirissä on kaksi vanhempaa talousrakennusta aitta ja hevostalli, nykyinen autotalli. Rakennukset ovat 1800-luvun lopulta tai 1900-luvun alusta. Rakennuksissa on peltikatot ja niiden kunto on hyvä.

101. Ahola

Pihapiiriin kuuluu ilmeisesti viime vuosisadan alkupuolella (1910?) rakennettu, hirsirunkoinen päärakennus ja kaksi rankorakenteista piharakennusta: navetta ja pihavarasto.

102. Rakennuksenperä

Tila on erotettu Uimaniemen tilasta. Asuinpaikan on perustanut Antti Kaikkonen ilmeisesti 1930-luvun alussa. Rakennuksenperä sijaitsee Vuottolahti - Otanmäki tien välittömässä läheisyydessä. Päärakennuksen lisäksi pihapiirissä on navettarakennus, joka on rakennettu vuonna 1955. Asuinrakennusta on jatkettu (itäsiipi) vuonna 1949. Se on L:n muotoinen hirsirunkoinen rakennus, jossa on peiterimavuoraus. Uusi punamultaväri rakennukseen on maalattu kesällä 1997. Talossa on huopakatto ja perustuksena luonnonkivet.

Ounas

- inventoidut rakennukset
- ▲ muinaismuistokohteet
- ei suositella rakentamista

0 500 1000 m

103. Mattila

Mattilan paikalla on asuttu jo 1800-luvulla. Karjalaisten suku on tullut paikalle joskus 1800-luvun puolivälissä.

Nykyinen päärakennus on vuodelta 1925. Sitä aiemmin tilalla on ollut kaksi vanhempaa asuinrakennusta, toinen niistä on siirretty tien toiselle puolelle Ylitaloon. Mattila on hirsirunkoinen talo, jossa on pellillä katettu satulakatto. Rakennuksessa on T-malliset ikkunat ja vihreäksi maalattu vaakavuoraus. Rakennuksen pihansivun puolella olevassa kuistissa on pulpettikatto. Kuisti ei varmaan ole alkuperäinen, vaan tehty 1950-luvulla jolloin rakennusta on remontoitu. Tuolloin rakennukseen on uusittu katto ja ulkovuoraus.

6.11.2 Koskenkylä ja Ounas

Kylät polveilevat Vuottolahdesta Vuoreslahden kautta Kajaaniin johtavan tien kahta puolta. Asutus sijoittuu teiden varsille, maisemallisesti edullisille rantapaikoille ja niemien kärkiin. Tärkeimpinä elementteinä alueella on Oulujärvi ja sen rannoille muodostuneet peltoaukeat. Vuolijoen kunnassa aluetta kutsutaan myös Itärannaksi. Lahden toisella puolella sijaitsee Länsiranta eli Valtalanniemen alue ja Vuottolahden eteläranta.

104. Kosken koulu (P)

Pihapiirissä on koulurakennuksen lisäksi piharakennus. Rakennukset sijaitsevat Vuolijoki - Vuoreslahti tien välittömässä läheisyydessä. Koulutoiminta Koskenkylällä alkoi vuonna 1926, ensin väliaikaisissa tiloissa Kukkonniemen talossa. Oma uusi koulurakennus valmistui vuonna 1949.

Kosken koulun vanhempi osa on osittain auma- ja

osittain satulakattoinen vinkkelirakennus. Koulun laajennusosa on rakennettu satulakattoisen osan päätyyn. Viimeiset korjaustyöt on tehty vuonna 1992. Koko rakennuksessa on vaakavuoraus ja aumakaton katteena on musta pelti. Kosken koulu on lakkautettu muutama vuosi sitten.

105. Kouluniemi (P)

Kouluniemi (Kukkonniemi) on Kymi Osakeyhtiön rakennuttama tila. Yhtiö on myynyt tilan Väisäsille, jotka ovat sitten myyneet tilan Vuolijoen kunnalle. Sanni ja Oskari Lappalainen ostivat tilan kunnalta vuonna 1930.

Rakennus on toiminut kouluna 1920-luvulla. Sanni Lappalainen tuli kouluun opettajaksi vuonna 1927. Koulu on ollut toiminnassa aina 1940-luvun puoleen väliin saakka. Sen jälkeen rakennuksessa on toiminut "Osulan", Kainuun osuusliikkeen kauppa. Kauppana päärakennus on toiminut 1950-luvun lopulle saakka.

Pihapiiri sijaitsee aivan Oulujärven välittömässä läheisyydessä. Päärakennuksen lisäksi pihaan kuuluu kaksikerroksinen, useampihuoneinen aittarakennus ja jo osittain sortunut navettarakennus, pulpettikattoinen käymälä sekä uusi pyramidikattoinen keittokota. Asuinrakennus on 1900-luvun alusta ja se on ollut alun perin Kymi Yhtiön työntekijän /työntekijöiden asuntona.

Asuinrakennus on hirsirunkoinen ja siinä on satulakatto ja sen katteena pelti. Eteisessä on aumakate, siinäkin katteena pelti.

Rakennuksen ikkunat on vaihdettu ilmeisesti 1950-luvulla. Myös kuistiosan ikkunat edustavat sodanjälkeistä tyyppiä. Rakennuksen yläosassa on vaakavuoraus, joka katkeaa metrin korkeudella muuttuen alaosasta pystyvuoraukseksi.

Harju.

Nurkassa on 1920-luvun klassismille ominaiset nurkkasalvoksia peittävät pilasterit. Rakennus on väriltään vaalea, pilasterit ja ikkunanpuitteet ovat valkoiset.

Kookas piha-aitta on ilmeisesti rakennettu saman aikaisesti asuinrakennuksen kanssa. Rakennus on kaksikerroksinen, suoraseinäinen ja solaton luhtiaittarakennus, jossa on neljä erillistä säilytysaittaa. Rakennuksen perustuksina on nurkkakivet. Satulakaton katteena on pelti. Rakennus on vuoraamaton ja sen salvoksena on pitkänurkkasalvos. Aitta on jossain vaiheessa maalattu punamulta keittomaalilla. Oven ja yläluukkujen vuorilaudat on valkoiset. Ovet ovat vaakapaneeliovia.

- piha-aitta

106. Vanha Osuusliikkeen kauppa (P)

Aivan kylätien varressa (Vuottolahti – Kajaani) sijaitsee vanha Kainuun Osuusliikkeen Itärannan myymälärakennus, joka on myöhemmin otettu asuinkäyttöön. Rakennus on vuodelta 1954.

Yksikerroksinen, varastosiivellä varustettu Itärannan myymälä edustaa aika tyyppillisellä tavalla ajan puurakenteista kaupparakennusta. Rakennuksen julkisivussa on edelleen tallella alkuperäiset myymälän ikkunat ja 1950-luvun ulko-ovi. Rakennuksen vuorauksena on vaakavuoraus, katteena rakennuksessa on musta kolmiorimahuopa. Rakennuksen julkisivun puolelle on istutettu tai annettu kasvaa suojapuusto. Se kertoo yksinkertaisella ja selkeällä tavalla käyttötarkoituksen muutoksesta.

107. Halola

Pihapiirin rakentamisen historia ei ole tiedossa. Pihapiiri on siisti ja hoidettu. Siellä on jäljellä jälleenrakennuskauden tyyppitalon lisäksi vanha aitta/tallirakennus. Talli/aittarakennus on kolmiosainen ja suoraseinäinen: julkisivun puolelta katsottuna vasemmalla on ensin kapea käymälä, sitten hirsirakenteinen tallirakennus, keskellä rankorakenteinen liiteri ja oikealla hirsirakenteinen aittarakennus. Aitassa on maasepän tekemä lukko. Rakennuksessa on pitkänurkkasalvokset. Ovet ovat pystypaneeliovia. Rakennus on punamullan punainen, ovet ovat ruskeat ja ovien vuorilaudat valkoiset.

108. Harju (P)

Nykyisen omistajan isä, Aatami Haataja, muutti taloon Leppikylän Haatajasta. Tuolloin päärakennus oli jo olemassa. Aatami Haataja veisti talon sisäseinähirret noesta ym. liasta. Talo on ilmeisesti vanha savupirtti (?). Pihapiirin muita vanhoja rakennuksia ovat vanha riihi ja vuonna 1950 rakennettu heikkokuntoinen kiviavetta. Uusi asuinrakennus on vuodelta 1973.

Vanhan asuinrakennuksen ulkovuoraus on tehty vuonna 1952. Samanaikaisesti rakennukseen laitettiin huopakatto ja vaihdettiin ikkunat. Sisätiloihin asennettiin korjaustöiden aikana pahvinen

Hautalan aitta.

sisäkatto ja seinäpahvit. Rakennuksessa on pirtti ja kaksi kamaria. Perustuksena on luonnonkiviperustus, jota on myöhemmin betonoitu. Satulakaton katteena on kolmiorima huopakate. Katteen kunto on heikohko. Huovan alla on vanha pärekatto. Rakennuksessa on vaakavuoraus ja satulakattoisen umpikuistin (mahdollisesti rakennettu 1950-luvun alussa) vuorauksena on peiterimoitus. Rakennus on väriltään okrankeltainen.

Harjun riihi on yksihuoneinen suoraseinäinen maalaamaton veistetyistä hirsistä tehty rakennus. Riihen sisällä on vielä tallella kiuas. Rakennuksen perustuksina on nurkkakivet. Satulakaton katteena on hyväkuntoinen pelti.

109. Hautala (M)

Hautalan tilan vanhin rakennus on yksihuoneinen pihapiirin lähetyvillä, pellon laidalla sijaitseva aitta. Muita pihapiirin rakennuksia ovat 1930- tai 1940-luvulla rakennettu päärakennus ja uudehko piharakennus.

Hautalan aitta on ilmeisesti yksi Vuolijoen vanhimista rakennuksista. Rakennus on todennäköisesti 1800-luvun alkupuolelta. Se edustaa hyvin Vuolijoen alueella säilynyttä yksihuoneista säilytysaittaa. Hautalan aitta on harvoja poskellisia aittoja Vuolijoella.

Aitta on ollut ilmeisesti pitkään käyttämättömänä. Katon kunto on heikko. Rakennuksen ulkomitat ovat noin 3 x 4 metriä. Aitta on ollut aina maalaamaton ja se on tehty veistetyistä hirsistä pitkänurkkasalvoksella. Hautalan aitta edustaa ns. poskellista aittatyyppiä. Katon alusrakenteissa on jäänteitä tuohikatteesta. Jossain vaiheessa rakennuksessa on ollut pärekatto. Tällä hetkellä rakennusta suojaa vain muovinen peite.

110. Kangas (P)

Elija Huusko tuli Kankaan tilalle Kuusirannan Nurkkalasta vuonna 1946. Huusko osti tilan Eemeli Haloselta, joka oli Elijan vaimon Anna-Liisan isä.

Pihapiirissä on viime vuosisadan alkupuolella rakennettu hirsinen päärakennus, jota on muuteltu modernimmaksi mm. ikkunamuutoksilla. Asuinrakennusta vastapäätä on betonitiilistä tehty navetta, joka on rakennettu sodan jälkeen. Sen paikalla on aiemmin ollut talliluhti. Asuinrakennuksesta katsottuna vasemmalla sivulla on ollut vanha kiviinavetta, joka on purettu huonokuntoisena pois 1990-luvun lopulla. Sitä vastapäätä on ollut aiemmin talon vanha päärakennus. Pihapiirin laidalla on vanha, hyväkuntoinen vilja-aitta, joka on tuotu Kankaan tilalle jostain muualta.

Vilja-aitta on luonnonkiville perustettu, suoraseinäinen, maalaamaton, veistetyistä hirsistä tehty aittarakennus. Rakennus on ollut vilja-aittana ja siinä on kaksi kerrosta. Satulakaton katteena on huopa. Aitassa on säilynyt vanha ovi lukkoineen ja saranoineen.

- vilja-aitta

111. Kiviharju

Kiviharjun rakennukset muodostavat ehjän pihapiirin. Pihapiirissä on asuinrakennuksen lisäksi kaksi aittaa ja navettarakennus. Navetan takana, pihapiirin länsipuolella, on vanha saunarakennus.

112. Kujala/Väyrylä

Kujala/Väyrylä on lohkaistu Uimaniemen kantatilasta. Talon nimi oli aluksi Väyrylä, mutta se muuttui Kujalaksi siinä vaiheessa, kun asuinrakennuksen kamariosasta muodostettiin oma rakennus. Kujala on saanut nimensä karjakujasta, joka kulki Väyrylän talon ja sen viereisen kiviaidan välistä. Talojen rannassa on aiemmin ollut tuulimylly. Tilan jakamisen yhteydessä tuulimylly on jäänyt Matalan tilalle. Väyrylä/Kujalan pihapiirissä on kaksi vanha asuinrakennusta. Väyrylä on rakennuksista paremmassa kunnossa ja ilmeisesti vielä käytössä. Väyrylä on vaakavuorattu vinkkelirakennus. Katteena on kolmiorimahuopa. Rakennuksessa on eri-ikäisiä ikkunoita, mitkä viittaavat siihen että rakennuksen kaksi osaa ovat eri ajoilta.

Rakennuksen perustukset ovat painuneet.

Kujalan asuinrakennus sijaitsee keskellä peltoa, ympärillä ei ole muita rakennuksia. Rakennuksen kunto alkaa olla heikko. Kolmiorimahuopakate on huonossa kunnossa, samoin rakennuksen perustukset. Rakennuksen ulkovuorauksena on maalattu peiterimavuoraus. Ikkunat on viime vuosisadan alun T-mallia.

113. Uimaniemi

Uimaniemen tila on alueen kantatiloja. Uimaniemen perintötilaan kuului vuonna 1900 seuraavat asuinpaikat: Pellonpään mäkitupa, Kankaan mäkitupa ja Ahon mäkitupa.

Pihapiirissä on asuinrakennuksen lisäksi vanha, kaksiosainen aittarakennus, isokokoinen betonitiilistä tehty navetta ja uusi 1990-luvun lopussa rakennettu rivitalo. Rivitaloa käyttävät Uimaniemen tilan omistajat kesäasuntoon. Asuinrakennus ei ole enää ympärivuotisessa käytössä. Asuinrakennusta on kunnostettu lähiaikoina ja se on hyvässä kunnossa.

Tiilirakenteinen navetta on erityisen leveärunkoinen. Navetan yläosa on rankorakenteinen. Katteena on huopa. Rakennuksen kunto on hyvä.

114. Matala (P)

Matalan tila on aikoinaan lohkaistu Uimaniemen tilasta. Pihapiirissä on paljon rakennuksia. Matalaan johtavan tien varressa on ensiksi oikealla heikkokuntoinen vanha savusauna. Pihapiiriin tultaessa tien varressa vasemmalla on uusi, 1980-luvulla rakennettu tiilinen asuinrakennus. Sitä vastapäätä pihan toisella laidalla on talousrakennus. Päärakennuksesta katsottuna pihapiirin vasemmalla sivulla on purettu päärakennuksen paikka. Sitä vastapäätä on 1940-luvulla rakennettu hyväkuntoinen, betonitiilinen navettarakennus AIV-torneineen. Navetta on rakennettu vanhan navettarakennuksen paikalle.

Pihapiiristä rantaan päin on tällä hetkellä Matalan vanhimmat rakennukset: ensin hirsirakenteinen aittarakennus, jossa osa on tehty vanhasta tuulimylly-

Matalan pihapiiriä.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

lyaitasta ja tien päässä hyväkuntoinen paja.

Paja on edelleen aktiivisessa käytössä ja siellä on tallella maasepän käyttämät tarvikkeet. Paja on rankorakenteinen, nurkkakivillä seisova, yksihuoneinen, noin 4 x 4 metriä sisämitoiltaan oleva rakennus. Paja on maalaamaton ja se on vuorattu lomalaudoituksella. Satulakaton katteena on uudehko pelti.

Aittarakennuksen toinen osa on ollut aiemmin tuulimyllyn aitta. Tuulimylly tai tuulimyllyaitta on siirretty Matalan pihapiiriin Uimaniemestä. Rakennus on yksikerroksinen ja suoraseinäinen. Perustuksina ovat nurkkakivet. Rakennus on tehty kahdesta erillisestä huoneesta, joista toinen on vanha tuulimyllyaitta. Rakennuksen yläosa on lautavuorattu. Aitan julkisivun puolella on kaksi keltaiseksi maalattua ovea. Rakennuksen päädyssä on pieni ikkuna.

- paja, tuulimyllyaitta

115. Ounaksen koulu (P)

Koulutoiminta Ounaksen koululla alkoi syksyllä 1935 ja loppui vuonna 1970. Tämän jälkeen koulurakennus on toiminut kylätoimikunnan tiloina sekä asuntotilat vuokra-asuntona. Nykyisin rakennus on yksityiskäytössä. Koulu sijaitsee aivan Vuottolahti - Vuoreslahti tien varressa. Pihapiiriin kuuluu koulun lisäksi rankorakenteinen talousrakennus.

Ounaksen koulu edustaa arkkitehtuuriltaan alueella aika lailla tyypillistä jälleenrakennuskauden puukoulua. Luokkahuoneet on sijoitettu yhteen kerrokseen ja opetus ym. tilat on jaettu mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti ns. vinkkelinmuotoiseen siipirakennukseen. Rakennukselle leimallisia piirteitä on vaakavuorilaudoitus ja yhdellä vaakapuitteella jaetut ikkunat, jotka ovat tyypilliset 1940-1950 -luvun arkkitehtuurille.

116. Niemelä

Niemelän päärakennuksen on rakentanut sen nykyisen (1997) omistajan isoisä Hermann Joke-lainen 1920-luvulla.

Pihapiirissä on, pihaan johtavan tien varrella, rankorakenteinen vaja ja sen perässä lato. Pihassa on maakellari ja uudehko ns. tynnyrisauna. Pihapiiri sijaitsee n. 30 metrin päässä Ounasjoesta. Joen rannassa on kunnostettu vanha savusauna.

Asuinrakennus on säilynyt aika tavalla rakentamisaikaisessa asussa. Ikkunat ovat alkuperäiset 1900-luvun alun kuusiruutuiset ikkunat. Päärakennuksessa on kaksi huonetta, pirtti ja kamari. Talo on hirsirunkoinen, salvoksena on lyhytnurkkasalvos. Salvosten päät on laudoitettu. Rakennus on maalaamaton. Kuusiruutuisissa ikkunoissa on valkoinen maali. Rakennuksessa on satulakatto ja sen katteena on uudehko punainen palahuopa. Perustuksena ovat luonnonkivet. Perustukset ovat vähän painuneet. Rankorakenteinen kuisti on rakennettu myöhemmin, ilmeisesti 1950-1960-luvulla. Umpikuistissa on satulakatto, peiterimoitus ja se on maalaamaton. Rakennukset ovat olleet vuodesta 1981 vain kesäkäytössä.

Lähteet:

Arkistolähteet:
Oulun maakunta-arkisto (= OMA), Oulu.
Henkikirjat 1840, 1880, 1900, 1930.

Marja-Liisa Juutisen arkisto. Oulu. Otteita artikkelista, Nissinen Osmo: "Vuolijoen kirkonkylä 1930-luvun alussa" Vuolinen 11.2. 1982.

Tutkielmat, raportit ja muistiot:

Härö Erkki: Saaresjoen harkkohoitti, Vuolijoki.
Inventointiraportti 1980: Museoviraston rakennushistorian osasto.

Karjalainen Helena: Vuolijoen kunnan historiikki, painamaton käsikirjoitus.

Kukkola, Pasi, Liljeblad Tero 1992:
Vuolijoen kunnan koululaitos 1896-1991.

KUMARA: Hankemuistio 22.4. 2002. Pertti Härkönen.
Kainuun ympäristökeskus.

Oikarinen, Pasi 1996: Vuolijoen alueellinen identiteetti ja 1900-luvun alun poismuuton syyt. Oulun yliopisto.
Maantieteen laitos.

Pennanen Petri: Vuolijoen rakennusinventointi 1997.
Vuolijoen kunnan arkisto.

VASARA- projekti 1998. VASARA- projektin loppuraportti.
Kainuun ympäristökeskus 1999.

Kirjallisuus:

Simula, Markku 2001: Vuolijoen seurakunnan vuosisata. Paltamo.

Tervonen, Päivi 1994: Kainuun tuulimyllyt inventointi ja kunnostus.
Kainuun Museon julkaisuja. Kajaani.

Tervonen, Päivi 1995: Kainuun tuulimyllyt. Rajamailla 1994.
Gummerus. Jyväskylä.

Tervonen, Päivi (toim.) 2001: Arkkitehti Eino Pitkänen.
Eino Pitkänen – arkkitehtinä Kajaanis. Kainuun Museon julkaisuja.
Kajaani.

Turpeinen, Oiva 1985: Väestö ja talous 1821 – 1982.
Kainuun historia II. Kajaani.

Vester, Lippo 1997: Kainuun pajakulttuuri on moni-ilmeinen ja rikas. Rajamailla 1997. Gummerus. Jyväskylä.

Lehdet:

Forsström Raija: "Otanmäki nousi keskelle korpea"
Helsingin Sanomat 8.7. 1999.
Kainuun Sanomat 4.12. 1952. "Otanmäen Kirjakauppa,
Paperikauppa ja kemikaalikauppa avataan tänään yleisölle.
Uusi liikehuoneisto ajanmukainen ja miellyttävä.
Avajaistilaisuus eilen iltapäivällä"

Nissinen Osmo: "Vuolijoen kirkonkylä 1930-luvun alussa"
Vuolinen 11.2. 1982.

Haastattelut:

Alasalmi likka, maanviljelijä, s. 1929, Riihipiha 8.10. 2002
Aarno Hatva, maanviljelijä, s. 1923, Majjala 12.11.2002
Karjalainen Matti, maanviljelijä, s. 1933, Penttilä 9.10.2002
Ollila, Lyyli, eläkeläinen s. 1931 Otanmäki 29.1. 2003

Valokuvat:

Matti Karjalaisen arkisto
Kainuun Museon kuva-arkisto
Rautaruukki Osakeyhtiön arkisto. Otanmäki

6.12 Korjauskohteet

Vanhat rakennukset vaativat joka vuosi, jos ei niinkään korjausta, niin ainakin jatkuvaa kunnan tarkkailua. Vähäiset korjaustoimenpiteet ovat luonteeltaan yleensä hyvin yksinkertaisia ja tulevat pitkällä aikavälillä usein myös edullisemmaksi. Vuolijoen arvokkaiksi luokitelluissa rakennuskohdeissa ovat syksyn 2002 tehdyn täydennysinventoinnin perusteella kiireellisimpiä korjauskohteita ovat seuraavat rakennukset:

Karjala, Kirkonkylä (M)

Kaikki Karjalan vanhan pihapiirin rakennukset kaipaavat kunnostusta. Asuinrakennuksen sisätilat ovat heikohkossa kunnossa. Rakennuksen välipohja on jo osittain romahtanut. Myös rakennuksen ulkovaippa kaipaa kunnostusta. Rapistunut on myös kaksikerroksinen aitta. Siihen tulisi laittaa uusi pärekate. Sekä aitta että talli ovat jonkin verran painuneet, samoin kookas navettarakennus.

Maijala, Käkilahti (M)

Maijalan pihapiirin rakennukset ovat pääosin hyvässä tai vähintäänkin kohtuullisessa kunnossa. Edustava pihapiiri tarvitsee säilyäkseen jatkuvaa rakennusten kunnan tarkistusta ja ainakin pieniä korjaustoimenpiteitä. Maijalan monipäisessä rakennuskannassa on aina jossain nurkassa korjattavaa.

Pihapiiriin rakennuksista kiireellisimmin korjausta tarvitsevat tuulimylly ja suurikokoinen talousrakennus, johon kuuluvat puimakonevarasto, puimalato ja kalustovaja. Jälkimmäisessä on

heikkokuntoinen katto ja sen runkoa tulisi vähän kunnostustöiden aikana oikaista. Katteeksi rakennukseen tulisi laittaa höyläpäre.

Museoviraston omistaman tuulimyllyn siivet ovat menneet poikki ja ne tulisi korjata pikaisesti. Ulkoportaiden kunto tulee tarkistaa, kuten koko rakennuksen kunto. Tuulimyllyn ympäristö kaippaa pienpuuston ja pensaiden raivaamista ja tilaa ympärilleen.

Karppila, Käkisaari

Karppilan pihapiiriin kuuluu paljon rakennuksia. Niistä kiireellisesti korjausta tarvitsee paja. Pajan ikkunat ovat rikki. Katon kunto on heikko

Karppilan paja.

Metsäpirtin vanha asuinrakennus.

ja rakennus tulisi kiireesti kattaa, mikäli se aiotaan säilyttää. Rakennuksessa on vielä jäljellä pajan kalustoa.

Metsäpirtin vanha päärakennus (P), Käkisaari

Viime vuosisadan alusta, 1910-luvulta, oleva päärakennus kaipaa ulkovaipan kunnostusta ja perustusten kunnan tarkistusta. Rakennuksen sisätilat ovat heikohkossa kunnossa.

39. Huovila (M), Käkisaari

Huovilan pihapiirin rakennukset ovat edustava ja ehdottomasti säilyttämisen arvoinen esimerkki Vuolijoen pitäjän rakennusperinnöstä. Kiireellisimpinä korjaustoimenpiteinä pihapiirissä ovat seuraavat asiat:

Aittojen ympäristö on kasvanut pahoin umpeen ja ympärillä alkaa olla suurikokoisia puita, jotka kosteutta kerätessään lahottavat rakennuksia.

Liha- jauhoaitta on kooltaan 3,17 x 2,66 m. Satulakaton vesikatteena on päre. Sen alla on jäänteitä tuohikatosta. Pärekatto on lahonnut ja se vuotaa pahoin. Aitan ovi on tehty kolmesta leveästä laudasta (=pienaovi). Pihtipielet ovat oven karmina. Ovessa on tallella lukon puukotelo, mutta lukko puuttuu. Rakennus tulee pikaisesti korjata.

Vilja-aitta on kooltaan 3,3 x 3,9 m. Rakennusta tulisi pikaisesti kunnostaa: kiireellisintä on aitan alimpien hirsien vaihtaminen, mahdollisesti jopa ylempienkin hirsien vaihto. Rakennus tulisi nostaa, kevyesti oikaista ja vesikatto uusiksi. Lisäksi ovi tulee korjata ja etusilta uusiksi. Rakennuksen salvosnurkkien kunto on myös heikohko.

Nukkuma-aitan koko on 3,4 x 2,85 m ja se sijaitsee hieman erillään kahdesta muusta aitasta. Rakennus tulisi kiireesti kengittää, nostaa ja vähän oikaista. Vesikatto tulee kokonaan korjata. Aitan lattianiskat tulee uusiksi.

Savusaunan sisätilat vaatisivat korjaamista, mikäli rakennusta halutaan käyttää.

Verkkosaunassa on viimeisillään oleva pärekatto. Sisäpuolella on tallella särkynyt kiuas. Rakennus on pahasti painunut ja korjaamisella olisi tosi kiire.

Museoviraston omistaman tuulimyllyn ympäristö on metsittynyt ja myllyrakennuksen välitön ympäristö on pensoittumassa. Mylly ei, 1992 tehdyistä korjauksista huolimatta, kestä kovin voimakasta siipien pyörittämistä. Aitan salvokset ovat edelleen heikohkot, sillä kunnostustöissä vaihdettiin vain sen verran puutavaraa, kun se oli ehdottoman tarpeellista.

Myllyn siipitukki on sittemmin katkennut, joten Huovilan myllyn seuraava kunnostus ja kunnontarkistus alkaa olla ajankohtainen. Myllyaitan ulkoportaat alkavat myös olla huonossa kunnossa ja ne kaipaavat kunnostusta.

44. Tasanko (P), Ojanperä

Tasangon vanha päärakennus ja hirsinen navettarakennus ovat arvokas ja oman aikansa rakentamista hyvin kuvaava rakennuspari. Asuinrakennus tarvitsee säilyäkseen ulkovaippakorjauksia: perus-

Tasangon navetan takaseinää.

tusten ja katon kunnostamista. Tasangon arvokas hirsirakenteinen navetta on ehyen peltikatteen alla. Runko vaatisi kuitenkin vähän oikaisemista ja alapohjan tuentaa ja nostamista.

Otanmäen entinen kaivosalue (M)

Otanmäen kaivosalueen vanhimmat rakennukset ovat tärkeä maamme kaivoshistoriaa ja kainuulaista teollisuushistoriaa. Rakennukset ovat maakunnallisesti arvokkaita ja suojeltavia rakennuksia. Rakennusten teknisestä kunnosta ja ulkovaippojen säilymisestä nykyisellään lähes alkuperäisessä asussa on jatkossakin huolehdittava. Kaivosalueen arvokkaita rakennuksia ovat:

49. Korjaamo- ja varastorakennus (M)
50. Sosiaalitalo
51. Levyhalli
52. Kaivoskonttori
– autotalli – kompressoriasema (M)
53. Hienomurskaamo / puutyöhalli (M)

Otanmäen asuntoalue (M)

Otanmäen asuinalueen sydämen muodostavat 1950-luvulla rakennetut seitsenkerroksiset ja kolmikerroksiset kerrostalot ja niihin kuuluvat palvelurakennukset, kuten ravintola Mainari, Pikaostola ja lämpökeskus paloasema rakennus. Otanmäen 1950-luvulla rakennetut kerrostalot ja niihin liittyvät palvelurakennukset ovat edustava esimerkki 1950-luvun modernismia.

Rakennuksia korjattaessa niiden alkuperäinen ilme ja rakennustekniikka tulee säilyttää. Mainari, Pikaostola ja paloasema-lämpökeskus kaipaavat rappauskorjausta ja julkisivujen kohentamista. Mainari- kyltti tulee korjata jo pelkästään sen historiallisen arvon takia.

Saaresmäki

Kaanes (P)

Kaaneksen pihapiirissä säilyttävän korjauksen

kohteita olisivat talli-navettarakennus sekä asuinrakennus.

Ollila (P)

Ollilan viime vuosisadan alun pihapiirissä on kolme rakennusta: hirsirunkoinen asuinrakennus, navetta ja sauna. Pihapiirin yleisilme on vähän ränsistynyt. Rakennukset kaipaavat ulkovaippakorjausta. Suurikokoinen navetta on heikoimmassa kunnossa.

Uusitalo (M)

Uusitalon aitassa on kunnossa oleva peltikatto. Arvokkaan rakennuksen katteeksi sopisi kuitenkin paremmin päre. Rakennus on kuitenkin ehjän katon alla. Perustusten kuntoa tulee seurata ja rakennusten ympärillä olevaa puustoa tulee vähentää. Aitta on arvokas rakennus.

Saaresmäen työväentalo (P)

Rakennus kaipaa ulkovaipan korjausta ja ympäristö raivaamista.

Uutelan aitta ja paja (P)

Uutelan aitan perustukset ovat painuneet ja koko rakennus on vähän kallellaan. Oven saranat ovat rikki. Pajassa on ilmeisesti alkuperäinen lautakate ja se on kunnoltaan heikko. Rakennus kaipaisi uuden lautakatteen.

Pellikka (M)

Pellikan kolme aittarakennusta tarvitsevat ulkovaippakorjausta.

Timola (P)

Aitan katto on lahonnut, vain vuoliaiset ovat jäljellä. Rakennuksessa on pitkänurkkasalvos. Osa seinistä on suojattu liialliselta valolta päreiillä. Rakennuksen perustukset ovat painuneet. Arvokkaaseen rakennukseen tulee tehdä uusi katto, perustusten kunto tulee tarkistaa ja tarvittaessa korjata. Puut pitäisi raivata pois aitan ympäriltä.

Ollilan päärakennus kaipaa korjausta.

Haataja (P)

Haatajan aitta on vähän painunut ja tarvitsee nostamista. Rakennuksessa on ilmeisesti alkuperäiset maasepän tekemät lukko ja saranat ja hyväkuntoinen pienaovi.

Pihapiirin lähetyvillä oleva niitylato on siirretty lähemmäksi pihapiiriä jostain kauempaa niityn varresta, jossa se on ollut käyttämättömänä. Katteen kunto on huono (sekalaista peltiä). Aiempi kate on luultavasti päre ja mahdollisesti tuohi. Rakennus tarvitsee uuden pärekaton.

Harju

Navetta/tallirakennus tarvitsee uuden katteen. Rakennus on painunut ja hirsikehikko alkaa olla heikohkossa kunnossa.

Vuottolahti

Haataja (M)

Haatajan pihapiirin vanhat rakennukset luhtiaita, navetta, lato/tallirakennus ovat hyvin arvokkaita ja ne tarvitsevat säilyttävää korjausta.

Koivisto (P)

Pihapiirin molemmat rakennukset, asuinrakennus ja piharakennus, tarvitsevat ulkovaippakorjausta. Asuinrakennuksessa on heikkokuntoinen huopakate. Katto on ilmeisesti pitempään vuotanut ja se on vaurioittanut rakennuksen sisäosia. Asuinrakennus on kauttaaltaan painunut. Navetta/piharakennus tarvitsee myös ulkovaipan kunnostusta.

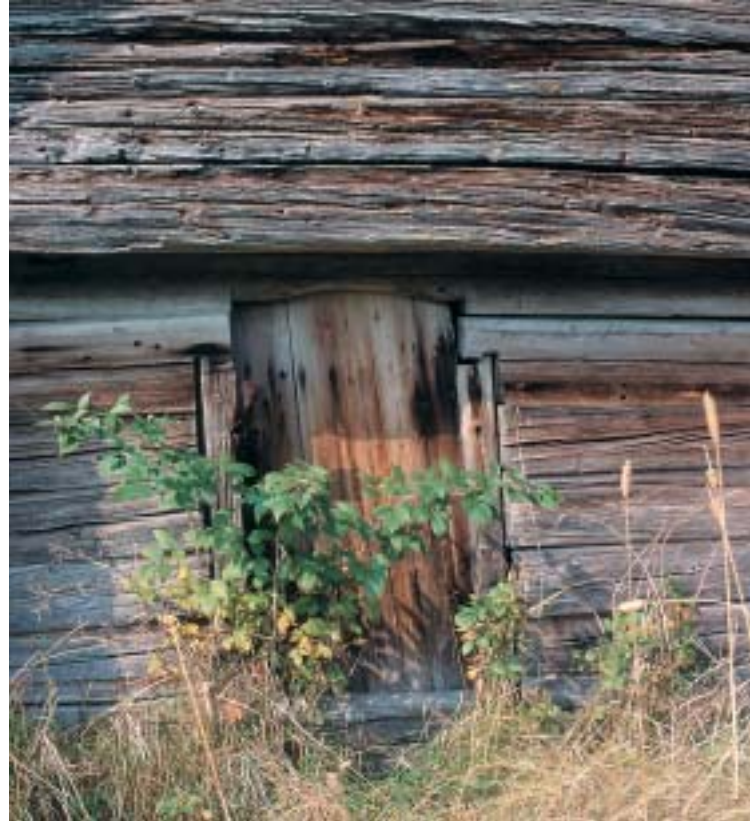
Siira (P)

Vanha asuinrakennus ja piharakennukset tarvitsevat perustusten osalta nostamista ja mahdollisesti hirsien uusimista.

Juntula (P)

Juntula on niitä vuolijokelaisia pihapiirejä, jossa on paljon vanhoja rakennuksia: Vanha päärakennus, hirsinen pihalato, useampihuoneinen luhtiaita ja rannalla vanha tuulimyllyaitta, savusauna ja verkkovaja. Pihapiirin ympäristö on pensoittumassa, ja kaippaa raivaamista. Käyttämättöminä olevat arvokkaat rakennukset ovat myös rapistumassa.

Kiireellisimpiä korjattavia rakennuksia ovat asuinrakennus, pihapiirin luhtiaita ja hirsinen lato. Molempien rakennusten perustusten ja kat-

Uudentalon aitan sisään päin aukeava pienaovi ja oviaukon tyylikäs muotoilu viestittävät siitä että aitta on hyvin vanha.

teen kunto tulee tarkistaa. Korjaustoimenpiteinä luultavasti rakennusten nosto ja hirsien vaihto. Savusaunan ja verkkoaivan perustuksia täytyy nostaa ja vaihtaa mahdollisesti muutama hirsi.

Kemi (P)

Piha-aitan perustusten kunnostus. Huopakatteen kunto saattaa olla heikkko.

Tarvaala (P)

Asuinrakennus on ollut pitempään käyttämättömänä ja se näkyy rapistumisena. Ulkovaippa tarvitsee pikaista korjaamista, mikäli rakennus aiotaan säilyttää.

Harju (P) , Koskenkylä

Harjun asuinrakennuksen katteen kunto on heikohko. Huovan alla on vanha pärekatto. Tarvitsee ulkovaippakorjausta.

Hautala (M)

Vanha ja arvokas aitta tarvitsee uuden pärekaton. Rakennusta tulee nostaa ja ainakin takaseinän alin hirsi tulee uusia.

Haatajan piharakennukset.

Vuolijoen tuulimyllyt

Valtaosa Kainuun tuulimyllyistä on sijainnut Oulujärven rannalla Vaalan ja Vuolijoen kunnan alueella. Oulujärven suuret selät tarjosivat tuulivoiman käytölle loistavat edellytykset. Lisäksi etenkin Vuolijoen alueella on hyvin vähän puroja, jotka yleensä soveltuisivat vesivoiman käyttöön. Varhaisimmat tiedot Kainuun tuulimyllyjen rakentamisesta ovat 1800-luvun alusta. Mahdollisesti suuri osa maakunnan myllyistä rakennettiin jossain vaiheessa 1800-lukua.

Tuulimyllyt ovat loistava sovellus talonpoikaisten rakentajien taidoista. Tuulimyllyn rakentaminen oli taitoa vaativaa työtä: rakentajan piti hallita hirren työstämisen lisäksi koneiston rakentaminen, kuten myös sen yhteensovittaminen myllyn siipien kanssa. Jauhamisen onnistumisen kannalta siipien koko oli ratkaisevan tärkeää, samoin kivien koko. Myllyn jalan piti olla riittävän tukeva kannattelemaan raskasta aittaa. Jauhamisen aikana myllyaitta joutui kovaan rasitukseen siipien ja myllynkoneiston aiheuttaman liikkeen johdosta. Yleensä tuulimyllyjen rakentajina olikin ammattimaiset kiertävät myllynrakentajat.

Kainuun tuulimyllyt ovat lähes poikkeuksetta varvas- eli jalkamyllyjä. Jalkamylly on tuulimyllytyypeistä rakenteeltaan yksinkertaisin: myllyaitta seisoo ja kääntyy kartiomaisen ristikkojalan varassa. Suuremmissa myllyaitoissa oli myös välilattia. Aitan ylemmässä kerroksessa oli voimansiirtolaitteet, yleensä myös jauhinkivet; alemmassa kerroksessa on jauhotorvi. Pienemmissä myllyissä koko koneisto mahtui yhteen kerrokseen. Myllyihin kuului siipipari, johon liittyi vaakasuuntainen siipitukki. Koneisto toimii seuraavasti: Siipiin kiinnittyvät siipiakseli ja siipitukki pyörittävät puista hammaspyörää, joka taas lyhdyn avulla pyörittää myllynkiven silmään menevää rautaista pystyakselia, se taas pyörittää ns. siiliraudan avulla myllyn yläkiveä. Jyvät valuu tuutin ja porsaan kautta jauhettavaksi jauhinkivien väliin ja puisen torven kautta säkkeihin.

Jauhituksen nopeutta säädeltiin myllyaitan sisällä olevan jarrun tai siivissä olevien tuuliluukkujen avulla. Näin asiasta kertoo vuolijokelainen Heikki Haataja (s. 1888 Saaresmäen Leppikylän Haatajassa) professori Alpo Räisänen haastattelussa vuonna 1966: "Van siin oli siipiin nenässä sittä näen loajat luukut nin ne jos vaen kovempi, liijan nin ne otti poes niitä nin se ei niin vastannus sittä niihin siipiin. ja siin oli sittä iso, semmosta roatakankie paksuo sieltä pantu seinästä sen rattaan ympärillen näen ja, ja siitä sittä näe` iso puu tässä näen ja siihen kiini. Se kun kiinip pantiin nin se paenettiin moahan nin se kun rattaa ympärillem meni se kanki nin se sillon seisoo mylly. Ja sittä nostettii ylös säppiin siihe ylös nin sitte se lähti käömään."

Tuulimyllyt jäivät vähitellen pois käytöstä viime vuosisadan alussa. Viimeisen kerran ne olivat aktiivisessa käytössä Toisen maailmansodan aikana, jolloin myllyn käyttö oli kontrollin ja säännöstelyn alaista työtä. Vuolijoen myllyistä on jäljellä enää kaksi, Huovila ja Maijala. Rihipihassa oleva tuulimylly on tuotu Kuusirannasta.

Vuolijoen pihapiireistä löytää vielä tavallista korkeampia ja kapeampia aittoja - entisiä tuulimyllyaittoja, tosin ilman jalkaa tai varpaita. Myllynkivet on mahdollisesti puutarhapöytänä, astinlautana tai koristeena. Tuulimyllyaittoja on tallella vielä Vuottolahden Juntulassa, Saaresmäen Kaaneksessa, Valtalanniemen Hietarannassa sekä Uimaniemen Matalassa. Matalaan tuulimyllyn aitta on tuotu naapurista Kujala/Väyrylästä jaon yhteydessä. Matalassa aitta on sovitettu osaksi toista rakennusta.

Tuulimyllyjen kunnostus

Huovilan ja Maijalan myllyt kunnostettiin Museoviraston ja työministeriön yhteisessä Kainuun tuulimyllyjen -kunnostusprojektissa vuonna 1992. Hankkeen aikana kunnostettiin neljä myllyä, kaksi Suomussalmelta ja kaksi Vuolijoelta.

**Maijalan tuulimylly vähän puolikuntoisena.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2003.**

Lähteet:

Räisänen, Alpo 2001:
Oulujärven ympäristön
murrekirja. SKS. Jyväskylä.

Tervonen, Päivi 1994:
Kainuun tuulimyllyt
inventointi ja kunnostus.
Kainuun Museon julkaisu.
Kajaani.

Tervonen, Päivi 1995:
Kainuun tuulimyllyt.
Rajamailla 1994.
Gummerus. Jyväskylä.

Lato Valtalaniemellä on löytänyt uuden käyttötarkoituksen polttopuuvarastona.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

7. Käytännön rakennussuojelua

7.1 Vanhan kunnioittaminen

Varjele modernia julkaisussa Suomen rakennustaiteen museo kirjoittaa rakennussuojelusta tavalla, joka sopii niin vanhaan kuin uudempaan arkkitehtuuriin:

”Kulttuurin muovaama rakennettu ympäristö on kokonaisuutena dokumentti, joka kertoo eri aikakausien yhteiskuntaihanteista, taloudesta, tekniikasta ja elämäntavoista. Se on keskeinen osa yhteiskunnan aineellisista saavutuksista. Kansakunnan historian tärkeitä jaksoja on ikuistettu yhteiseksi muistiksi olemassa olevaan rakennuskantaan. Sitä ei saa tarpeettomasti muuttaa eikä sen piirteiden saa antaa vääristyä, jotta säilyttäisimme näköyhteyden omaan taustaamme. Ilman rakennusten muistia olemme tuuliajoilla ajassa ja paikassa vailla nimeä ja historiaa.”

Kuten edellä todetaan rakennukset ovat monin tavoin näköyhteys menneisyyteen. Rakennusta muuttamalla tai kokonaan purkamalla yhteys menneisyyteen - tältä osin - muuttuu tai katkeaa kokonaan. Jokaisen pitäjän, taajaman tai kylän ilme muotoutuu ihmisten, rakennusten, maiseman ja tarpeiden välisestä vuorovaikutuksesta. Moni-ilmeinen rakennuskanta on kyläkuvan rikkaus. Rakennukset ovat aina konkreettinen muisto alueen menneisyydestä.

Vuolijoki on nuori kunta ja asutus alueelle on vakiintunut vasta muutamia vuosisatoja sitten. Vanhimmat säilyneet rakennukset ovat ilmeisesti 1800-luvun alusta - vanhoissa aitoissa saattaa olla hirssiä, jotka ovat kulkeutuneet 1700-luvulta. Vanhoja rakennuksia pystytään tosin ajoittamaan vain

rakennustekniikan kautta tai tutkimalla hirren vuosilustoja, jotta kautta voidaan saada selville ajankohta jolloin rakennuspuu on kaadettu.

Toisaalta Vuolijoelle on runsaasti sodanjälkeen rakennettua korkealaatuista arkkitehtuuria. Laajimmin tätä edustaa Otanmäen kaivosyhdyskunnan myötä syntynyt moderni lähiö. Otanmäen rakennukset rapistuvat vähitellen, osittain ikääntymisen osittain käyttämättömyyden johdosta.

Rakennus on käyttö- ja kulutustavaraa ja vaikka se asumisen tai muun toiminnan kautta muutoin säilyykin, käyttö muoaa rakennusta aina elettävän ajan vaatimusten mukaan. Vuolijoella kuten monessa muussakin kunnassa rakennusten vähäisyyden johdosta arkkitehtuurin ajalliset kerrostumat ovat hyvin ohuita. Aikojen kuluessa suoritettavat muutostyöt, rakennusten purkaminen tai lisääntyvä vajakäyttöisyys ohentavat näitä kerroksia entisestään.

Lähteet:

Helamaa, Erkki 1983: 40-luku Korsujen ja jälleerakentamisen vuosikymmen. Helsinki.

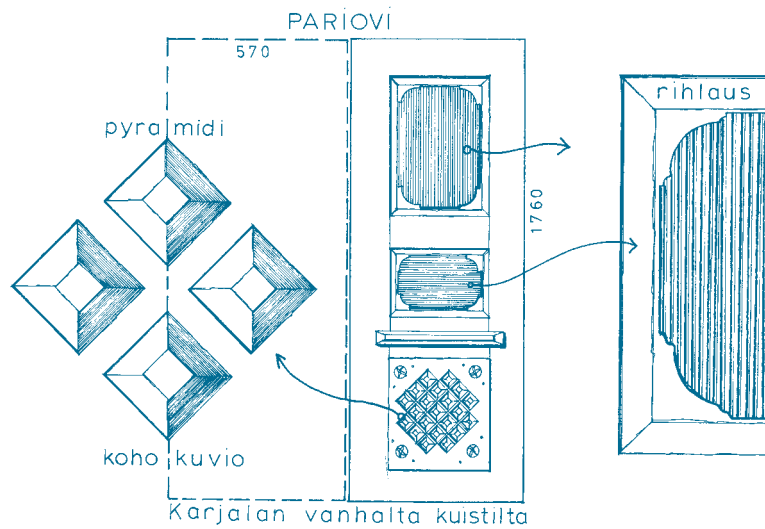
Jälleerakennuskauden talot - rakentamista ja hoitoa 1998: Toimituskunta Lonkila - Rytkölä - Suominen - Tervonen. Kainuun Museon julkaisuja. Kajaani.

Suonto, Yrjö 1995: Varjele modernia! Modernin arkkitehtuurin ominaispiirteiden säilyttämisen puolesta rakennuksia korjattaessa. Suomen rakennustaiteen museo. Helsinki.

7.2 Käytännöllisiä korjaustapaohjeita

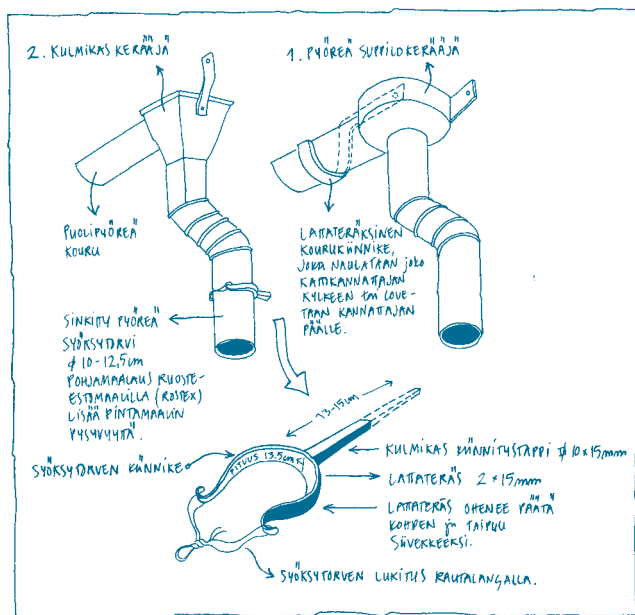
Lääkkeiksi rakennusten säilymisen Vuolijoen kulttuuriympäristöohjelma tarjoaa asenne-muutosta. Ohjelmaan on räätälöity korjaus- ja hoito-ohjeita muutamille alueelle tyypillisille rakennuksille. Ohjeiden tehtävänä on auttaa jonkin tietyn korjausongelman ratkaisemisessa. Toisaalta niiden viesti on myös auttaa rakennuksen omistajaa tai korjaajaa ymmärtämään paremmin korjattavaa rakennusta ja siihen kätkeytyvää historiallista viisautta.

Rakennukset Vuolijoenla on tehty joko puusta tai kivistä. Ennen sotaa yleisimmät rakennusmateriaalit olivat hirsi ja luonnonkivi. Sodan jälkeen rakennettiin pääasiassa rankorakenteisia taloja. Myös tiili yleistyi rakennusmateriaalina.

Vanha taidokas pariovi on osa Karjalan talon vaiheita ja sen arkkitehtonisia arvoja.
Piirros Maria Luostarinen 2002.

Syöksytörven kiinnitysperiaate.
Piirros:
Maria Luostarinen 2002.

• TUKIPIENÄ OVI •

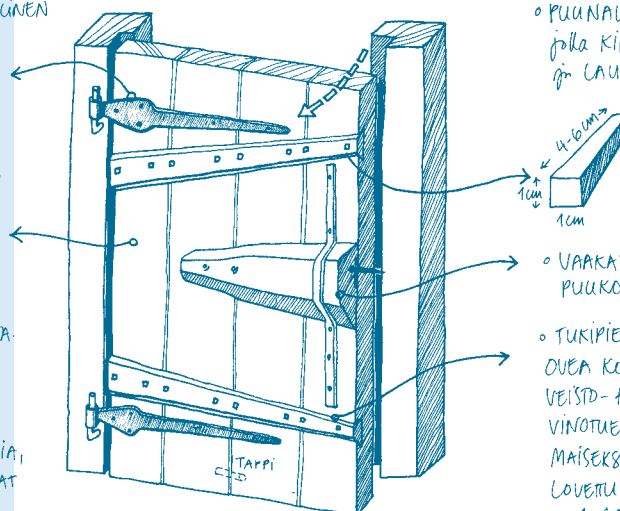
Tukiapienaoven rakenne. Piirros:
Maria Luostarinen 2002.

o SARANARAUDAT;

TAOTTU, JOSKUS KORISTEELLINEN RAUTA mm. MÄÄTÄN SARANARAUDDOISSA BAROKKIMÄISET LEVENNYKSET. VUOLIJOLELLA YLEINEN SARANATYYPPI, JONKA PÄÄ OHENEE HUOMATTAVAN KAPEAKSI.

o OVICAUDAT;

HÖYLÄPINTAINEN, TUVISSIINEN MÄNTYLAUTA. PAKSUUS 18-27mm, LEVEYS 220-250mm. PIENEMMISSÄ OVISSA LAUDAT PONTTAMAITOMIA, ISOMMISSA OVISSA LAUDAT LÄITETTY TOISINSA JOKO TAPEIN TAI RIMON.

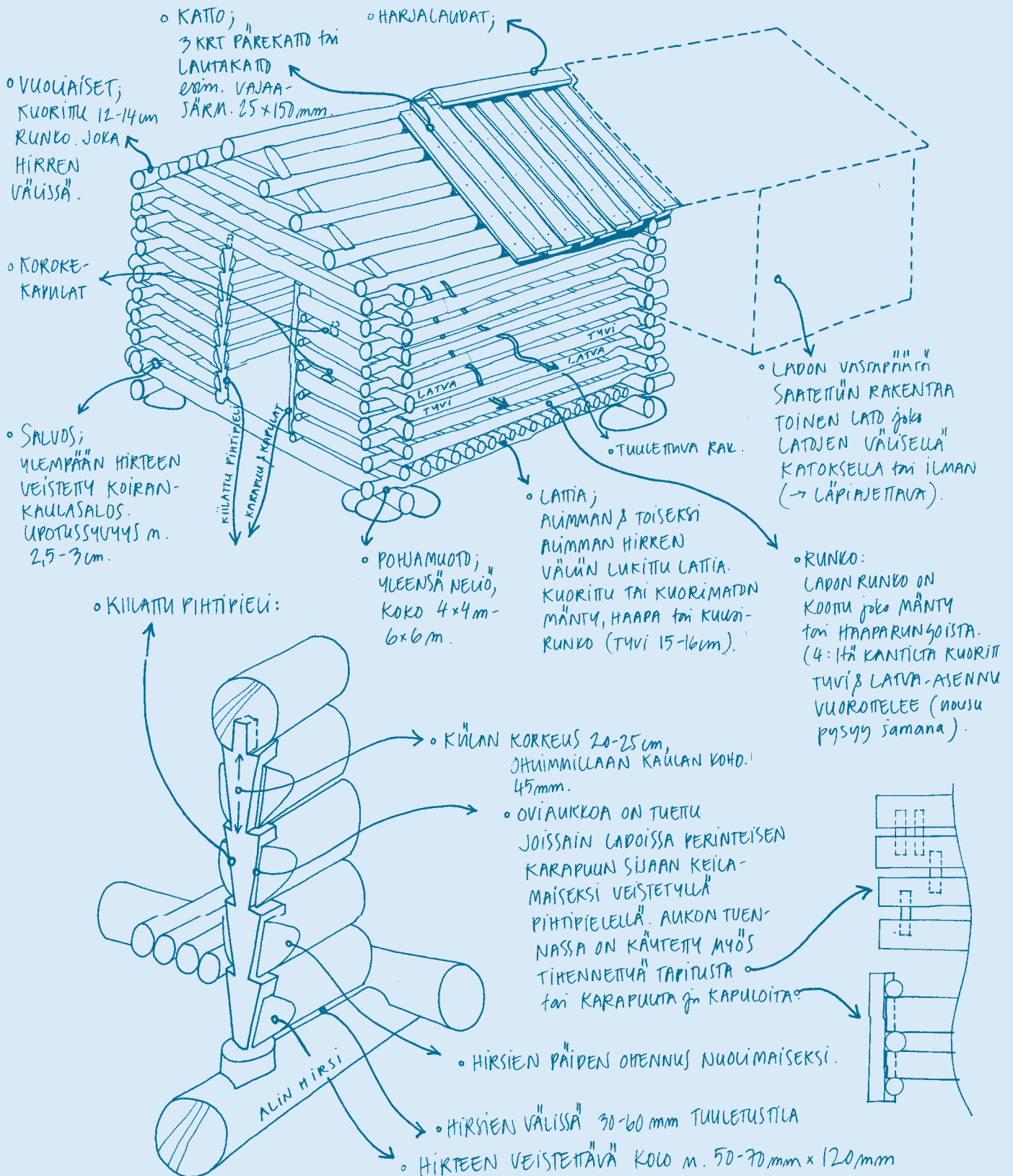

o PUUNAUHA (TAPPI), JOKA KIRISTETÄÄN TUKIPIENÄN JN LAUDAN LÄITÄSTÄ.

o VAAKASUORA PUUKOPPALUKKO.

o TUKIPIENÄT; OVICI KOOSSA PITÄVÄT VEIST- TAI HÖYLÄPINTAISET VINOTUET, JOITKA ON CUKAMAISEKSI MUOTOILTU JN LOUETTU OVICI LAUDIIN N. 1-1,5cm SYVYYDELTA.

• LADON RAKENNEPERIAATE •

Ladon rakenneperiaate.
Piiros: Maria Luostarinen 2002

7.3 Hirsi rakennusmateriaalina

Vuolijoen rakennukset ovat suurimmalta osaltaan vanhoja talonpoikaisrakennuksia tai uudempiä puurakennuksia. Puurakennus, erityisesti hirsirakennus, on helppo siirtää, suurentaa, pienentää, purkaa tai polttaa kokonaan tai osina.

Hirsi on erinomainen rakennusmateriaali. Vuosisatojen ajan käytössä olleena ja tehtäväänsä sopeutuneena se on palvellut rakentajia kauan. Rakennusmateriaalina se on hoidettuna lähes ikuinen. Hirsi on kansanmiehen rakennusmateriaali. Aiemmin hirttä osattiin pitää arvossa ja sitä ei yleensä pantu hukkaan: hirttä kierrätettiin, käännettiin, pienennettiin ja jatkettiin. Tarvittaessa rakennuksen haurastunut ulkopinta vaihdettiin sisäpuolelle ja rakennuksen käyttöikä jatkui.

Taitava rakentaja osasi valita oikeanlaisen puun oikeasta paikasta ja oikeaan aikaan vuodesta. Puurakentamisen taito siirtyi isältä pojalle. Viime vuosikymmenien aikana, aina 1960-luvulta lähtien tämä taito on ollut välillä hyvin uhanalainen. Rakentaminen muuttui 1960-luvulta alkaen uusien rakennustekniikoiden ja rakennusmateriaalien johdosta. Hirsi jäi käyttöön ainoastaan kesämökkien rakennusmateriaaliksi. Asia on kuitenkin vähitellen muuttumassa. Ihmisten historiatietoisuus on tältä osin lisääntymässä ja kärjistäen todeten, hirsirakennusta lähestytään nykyisin useammin muutenkin kuin moottorisahan kanssa hyvin palava polttopuu mielessä.

Hirsirakennusten korjauksesta on olemassa paljon tietoa. "Vanhojen rakennusten korjaus on maalaisjärjen käyttöä" toteaa rakennusarkkitehti Kari Tervo Kengitystä ja pärettä -julkaisun esipuheessa. Kainuussa on järjestetty vanhojen hirsirakennusten korjaamiseen liittyvää koulutusta osana työvoimakoulutusta. Vuonna 1998 VASARA-projektin aikana Hyrynsalmen, Kajaanin, Puo-

langan Suomussalmen, Ristijärven ja Vuolijoen kunnan alueella, koulutettiin yhteensä 47 miestä ja korjattiin 116 rakennusta. Vuolijoelta korjattiin seitsemässä pihapiirissä kaikkiaan 11 rakennusta. VASARA -projekti on yksi esimerkki siitä, miten olemassa- olevaa perinnettä voidaan hyödyntää, tuloksena on yhteiseksi koettavan maiseman kohtuminen korjattujen rakennusten kautta.

Hirsirakentamiseen liittyvä monen miessukupolven synnyttämä osaaminen välittyy tämän ajan sukupolville loistavasti yhdessäoppimisen ja yhdessä tekemisen kautta. Koulutustapahtumaan liittyy yhtenä osana tiedonkeruu ja tehtyjen asioiden huolellinen dokumentointi. Kainuulaiseen kansanrakentamiseen liittyvää viisautta ja sen pohjalta tehtyjä korjauskokemuksia on koottu VASARA-projektin kokemusten lisäksi julkaisuun Kengitystä ja pärettä -raportti Sotkamon vanhojen rakennusten korjauksista 1995 –1997.

Puurakennusten ongelmana on usein liiallinen korjaaminen, viisas pääsisi vähemmällä. Kari Tervo on tiivistänyt hirsirakennuksen korjausta aloittelevalle seuraavat vinkit:

“Kierrä ja tarkastele rakennusta. Kate on aina helppo tutkia. Erilaiset taitekohdat ja mm. piippujen ympärykset tulee tutkia huolella. Perustukset ovat usein vaikeimpia. Ryömiminen tuuletustilassa, koekuoppien kaivamiset ja hirren paukuttelu kirveellä ei aina osoita kaikkia korjauspaikkoja. Vain hirsien ja lattioiden aukaisu näyttävät lopullisesti tilanteen vakavuuden. Puulla on kolme vihollista: tuli, vesi ja aurinko. Viimeisin on helppo todeta, vesi sen sijaan ei. Yleensä kosteus tulee katolta esim. fronttonien kohdalta, vesijohdoista

tai rikkoutuneista perustuksista. Katso siis nämä kohdat erityisen tarkasti. Ikkunat ja ovet tökittävä terävällä raudalla ja vasta tämän jälkeen todettava kunto.” (Kengitystä ja pärettä)

Edellä kuvattu tapa on hyvä hidas ja pohtiva tapa lähteä liikkeelle. Korjattava rakennus saattaa olla satavuotias. Jos se on sata vuotta säilynyt, tulee olla malttia ja ymmärrystä edetä tarvittaessa hiljaa ja harkiten. Vuotava vesikatto tai huonokuntoinen perustus on syytä korjata pikimmiten, muuhun on aikaa enemmän.

Käytännön tietoa ja opastusta hirsirakennusten korjauksista:

Kaila, Panu 1997: Talotohutori. Rakentajan pikkujättiläinen. Porvoo.

Pihkala Antti 2000: Tiaisen torpan kunnostus 1997 –1997. Kainuun ympäristökeskus. Alueelliset ympäristöjulkaisut 174.

Tervo, Kari 1998: Kengitystä ja pärettä. Raportti Sotkamon vanhojen rakennusten korjauksista 1995-1997. Kainuun ympäristökeskus. Alueelliset ympäristöjulkaisut 65.

Perinteisen pihapiirin hoito 2000: Lakeuden kulttuuriympäristö. Liminka – Lumijoki – Rantsila –Temmes –Tyrnävä.

Museovirasto. Korjauskortisto Korjausrakentamiskeskukset.

Navetan kauniita yksityiskohtia. Ikkunapuitteet kaipaavat kunnostusta ja uusia ehjiä ikkunaruujuja. Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.

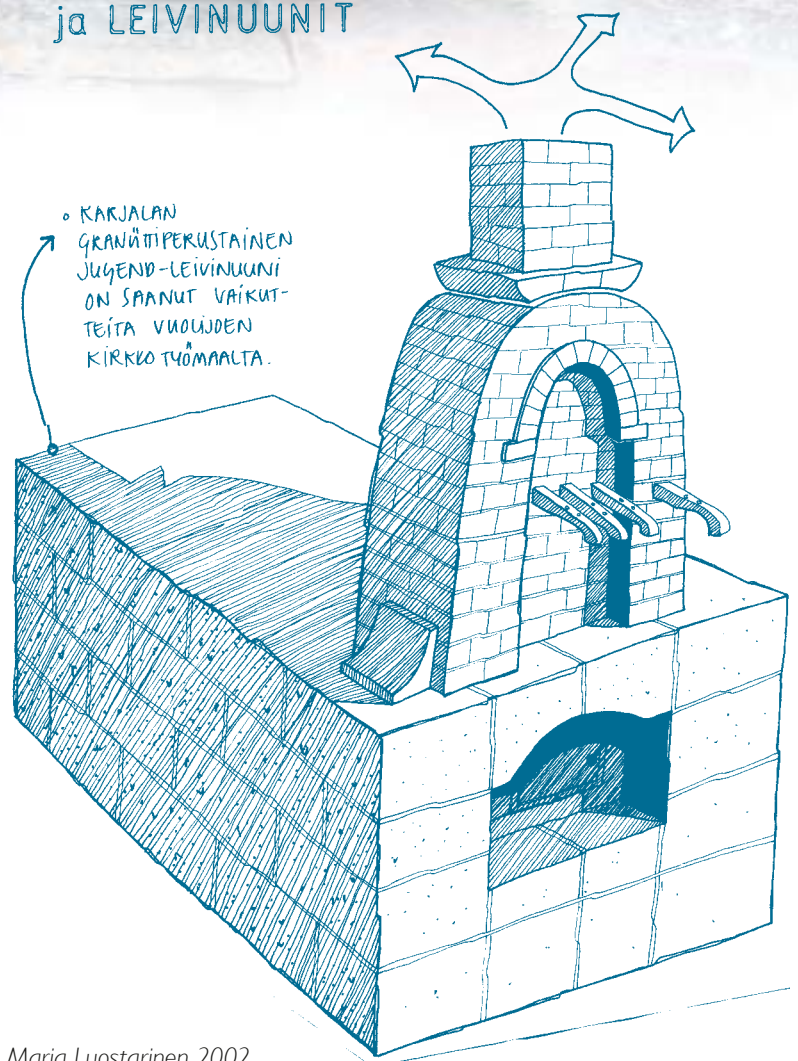
7.4 Kivirakennukset

Luonnonkivi on vanhimpia käytössä olevia rakennusmateriaaleja. Se on ollut käytössä jo esihistoriallisella ajalla. Luonnonkiveä on saatavilla rakennusmateriaaliksi lähes kaikkialta. Vuolijoella luonnonkiveä on perinteisesti käytetty tulisijoissa, kellarien kylmäholvauksissa, rakennusten perustuksissa, kivinavetoiden runkomateriaalina sekä aidoissa. Luonnonkivestä on myös rakennettu navettoja ja pitäjän huomattavin kivirakennus, graniittinen kirkkirkko vuodelta 1906. Karjalan talossa on myös komea graniitista rakennettu pirtin uuni.

Luonnonkivien käyttö rakennusmateriaalina väheni tiilen ja myöhemmin myös betonin käytön lisääntyessä. Funktionalismin aikana luonnonkiven käyttö sai uuden merkityksen. Vaaleita pintoja ja rakennusten puhtaita ulkomuotoja pehmenettiin luonnonkiven käytöllä. Luonnonkiveä käytettiin seinissä rappauksen seassa, sokkeleissa tai pihalaatoituksessa.

Vaatus aitojen materiaalien käytämisestä liittyi kansallisromanttiseen ajatteluun. Kansallisromantiikan hengessä rakennettiin 1900-luvun alussa lukuisia kirkkoja. Näitä kirkkoja ei rapattu. Yleensä luonnonkivirakennuksen pintaa

kansanomaiset PYSTYUUNIT ja LEIVINUUNIT

Piirros: Maria Luostarinen 2002.

peittää kalkkipohjainen rappaus. Tyypillinen kivrakennus paikkakunnalla on kuitenkin kivinavetta tai luonnonkivestä ladottu kivikellari. Vanhimmat kivinavetat rakennettiin kuorimuurina, eli kiilakivimuurattujen ulko- ja sisäseinien väli täytettiin hiekalla tai kiven silpuilla.

Luonnonkivestä muuratun rakennuksen korjaaminen on yksityiselle huomattavasti haastavampaa kuin esimerkiksi hirsirakennuksen korjaaminen.

Kirjallisuutta:

Kaila, Panu 1997. Talotohtori.
Rakentajan pikkujättiläinen. Porvoo.

*Kivirakenteinen hyväkuntoinen kaivo
Majjalan pihapiiristä.
Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2002.*

7.5 Sodan jälkeinen arkkitehtuuri

Sodan jälkeisen rakentamisen määrä on suuri. Asuntoja, teollisuuslaitoksia sekä kouluja ym. rakennettiin lyhyessä ajassa paljon. Suunnittelua ja rakentamista ohjasi rakennusmateriaalien ja ammattimaisen työvoiman puute sekä kova kiire. Ensimmäisenä säännöstelyyn joutuivat betoni ja teräs, vähitellen myös huopa, maalit ja tiilet. Käytettyjä rautanauvoja oiottiin ja otettiin uudelleen käyttöön. Kuitenkin laatu erityisesti 1940-1950-luvun käsityövaltaisessa rakentamisessa on hyvä. Erilaisten rakennusmateriaalien kirjo alkoi kukoistaa 1960-luvulta lähtien. Tämän ajan näkökulmasta ja kokemuksella katsottuna silloin tuotettiin teknisesti, usein myös esteettisesti, heikompia ratkaisuja kuin mitä sodan jälkeinen rakentaminen oli.

Viime vuosikymmenien aikana viimeistään 1990-luvulla on alettu kiinnittää huomiota sodan jälkeisen arkkitehtuurin suojeluun ja säilyttävään korjaamiseen. Kysymyksessä on koko suomalaisen

kulttuurimaiseman kannalta tärkeitä rakennuksista. Sodan jälkeen rakennetut koulut, virastot, teollisuusrakennukset ja voimalaitokset sekä kaupunkiin ja taajamiin syntyneet keskukset ovat omalla tavallaan nykyaikaisen maisemakokonaisuuden kulmakiviä. Erityisen lisäarvon tuon ajan arkisemmallakin rakennukselle antaa se, että tuon ajan suomalainen arkkitehtuuri oli luonteeltaan hyvin kansainvälistä.

Jälleenrakennuskauden arkkitehtuuri oli niukkaa ja tarkoituksenmukaista. Samaa tarkoituksenmukaisuutta tulisi toteuttaa myös niiden korjauksessa. Kuten myös vanhempien talonpoikaisrakennusten myös sodanjälkeisten rakennusten ongelmana alkaa olla – ainakin jossain määrin – vajaakäyttöisyys ja siitä johtuva rapistuminen.

Käyttämättömyys vaivaa. Kummun rakennuksessa ikkunat on tukittu tilapäisesti vanerilevyillä. Mikä lie Kummun kohtalo?

Kuva: Kainuun Museo, Juho Korhonen kesä 2002.

7.6 Tiili ja betonirakenteet

Tiili- ja betonirakennusten ongelmat ovat vähän toisenlaisia kuin puun. Tiili- ja betonirakenteet ovat olleet perinteisesti käytössä teollisuus- ja julkisissa rakennuksissa. Modernin arkkitehtuurin ja jälleerakennuskauden myötä ne tulivat enemmän osaksi asuinrakennuksien julkisivumateriaaleina.

Tiiltä on sanottu ensimmäiseksi standardisoituksi rakennusmateriaaliksi. Tiilen materiaaleina ovat savi ja hiekka. Niitä sekoittamalla syntyy tiilen massa. Rakennusmateriaalia siitä syntyy joko kuivattamalla tai polttamalla. Suomessa käytetään poltettua tiiltä ja näin tiilimassasta saadaan paremmin ankaria säänvaihteluita kestävä rakennusosa.

Vuolijoella tiilipintaisia rakennuksia edustavat Otanmäen kaivosalueen vanhat teollisuusrakennukset. Jälleerakennuskauden taloissa ja navetoissa käytettiin käsintehtyä betonitiiltä.

Kirjallisuutta:

Kaila, Panu 1997. Talotohtori. Rakentajan pikkujättiläinen. Porvoo.

Mäkiö, Erkki 1990: Kerrostalot 1940-1960. Rakennuskirja Oy. Helsinki.

Rappauskirja 1999: Suomen betoniyhdistys ry.

VARJELE MODERNIA 1995: Modernin arkkitehtuurin ominaispiirteiden säilyttämisen puolesta rakennuksia korjattaessa. Helsinki.

Uusi pappila on osa Vuolijoen sodanjälkeistä arkkitehtuuria, josta tulee pitää hyvää huolta. Kuva: Kainuun ympäristökeskus 2003.

7.7 Rankorakenteiset talot

Rankorakenteisen talon etu hirsirakennukseen nähden on rakenteiden keveys. Talo voitiin rakentaa heti valmiiksi ilman että olisi tarvinnut odottaa hirsien laskeutumista. Asumisen kannalta sodanjälkeinen tyyppitalo vastaa hyvin myös tämän ajan asumisihanteita. Talo tehtiin alun perin lähes kokonaan puusta. Siinä on ollut rankorakenteiset seinät, täytteenä puru ja eristeenä pahvit. Sisustuksena on yleensä puulattiat ja seinien peittona puukuitulevyt tai paperitapetit.

Sodan jälkeen rakennetut puuloistakerroksiset talot ovat nyt varttuneessa keski-iässä, mutta eivät missään nimessä jouda varhais- tai vanhuuseläkkeelle. Ne vain jatkavat vuosisataista puurakentamisperinnettä, joka on aina mukautunut ajan vaatimuksiin niin materiaalin käytön kuin arkkitehtuurin kannalta tarkasteltuna. Hoidon näkökulmasta tarkasteltuna näiden talojen korjaamisessa tarvitaan ymmärrystä tuon ajan rakentamista ja sen tarpeita kohtaan. Viime vuosina aiheesta onkin ilmestynyt korjauskirjallisuutta:

Kainuun Museon julkaisu (1998) Jälleenrakentamiskauden talot – rakentamista ja hoitoa keskittyy tyyppitalojen korjaustapoihin. Kirjasessa kerrotaan, että ”Jälleenrakentamiskauden perintö ja rakentamisen vuosikymmenten virheet edellyttäsivät, että nämä oman aikakautensa monumentit säästettäisiin, tutkittaisiin sekä huollettaisiin ja korjattaisiin niiden arvoa vastaavalla tavalla.” Samasta aiheesta laajemmin kertoo Eino Niskalan julkaisu Puutalon korjaus (1992).

Muuta kirjallisuutta:

Kaila, Panu: Talotohtori
– rakentajan pikkujättiläinen

Niskala, Eino: Puutalon perusparannus, rakenteet ja ulkonäkö. Asuntohallitus, teknillinen osasto, opasjulkaisu 1:1986.

Museoviraston korjauskortisto:
Lämmöneristyksen parantaminen, Ulkolaudoituksen korjaus, Huopakaton korjaus, Peltikaton korjaus, Tiilikaton korjaus, Peltikaton suojauskäsittely, Ikkunoiden korjaus, Ovien korjaus, Kuistin korjaus, Kosteiden tilojen rakentaminen, Keittomaali, Öljymaali, Tulisijat, Puukaupunkien pihat ja aidat, Pinkopahvi.
www.nba.fi

RT-kortisto.
RT-kortistoa julkaisee Rakennustietosäätiö.
Osoite: Rakennuskirja, Runeberginkatu 5,
PL 1004, 00101 Helsinki,
p. 09-5495570.
www.rts.fi

7.8 Ulkomaalauksen aakkosia

Maaseutumainen maisema pysyi pitkään maalaamattomana. Rakennusten maalaaminen alkoi ovista ja ikkunoista – maalilla saatettiin sivellä myös rakennusten nurkat. Maalina käytettiin yleensä valkoista öljymaalia.

Rakennusten vuorauksen yleistyttyä myös koko rakennuksen maalaaminen yleistyi. Sillä jäljiteltiin kalliimpaa ja arvokkaampaa kivirakentamista. Maalaamalla saatiin pihapiiriin arvokkuutta. Maalaaminen aloitettiin päärakennuksesta ja väreinä käytettiin puna- tai keltamultaa. Myös tervaa on käytetty rakennusten ulkopinnoissa.

Virkataloarkkitehtuuri, koulut, pappilat ja asemat olivat esikuvina myös ulkomaalauksessa. Niiden kautta levisi uusien koristeaiheiden mukana myös uusia värejä pitäjän muihin rakennuksiin. Syrjäisemmissä maaseutukylissä rakennusten ulkomaalaus yleistyi vasta toisen maailmansodan jälkeen. Samanaikaisesti kun siirryttiin käsityövaltaisesta rakentamisesta teolliseen rakentamiseen, siirryttiin myös itse tehdyistä maaleista kaupasta ostettuihin teollisesti valmistettuihin maaleihin.

Rakennusten ulkomaalaukselta on viime vuosina kohdannut tietynlainen renessanssijattelu. Kiinnostus perinteisiä maalaustapoja kohtaan on lisääntynyt maalaukseen liittyvän koulutuksen ja neuvonnan lisääntyessä. Toisaalta koulutuksen ja tiedonvälityksen lisääntymiseen on vaikuttanut lisääntynyt tiedon tarve. Tällä hetkellä perinteisistä maaleista ja maalaustavoista on saatavilla runsaasti tietoa.

Talonpoikaisia rakennuksia maalatessa on tärkeää, että ei maalaa sellaista mitä ei ole aiemminkaan maalattu. Pihapiirin rakennuksista maalattiin vain päärakennus, ja mahdollisesti joku aitta, ei juuri muita. Aurinko, vesi ja jatkuva säiden vaihtelu antavat rakennuksille riittävän kauniin ulkopinnan – niin hyvää et maalaamalla saa!

Museoviraston korjauskortisto:
Keittomaali ja Öljymaali myynti:
Museovirasto, PL 169, 00511 Helsinki
tai sähköpostiosoitteella: hannele.cadiroglu@nba.fi
Tiedustelut puh. (09) 4050 9416, faksi (09) 4050 9420

Kirjallisuutta:
Järvinen, Kalevi. 1999: Puurakennusten ulkomaalaus.
Rakennustieto Oy. Helsinki.

Kaila, Panu 2000: Kevät toi maalarin.
Perinteinen ulkomaalaus. Jyväskylä.

Tervo, Kari 1998: Kengitystä ja pärettä.
Alueelliset ympäristöjulkaisut 65.
Kainuun ympäristökeskus.

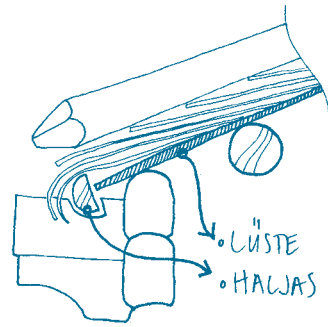
Perinteisen pihapiirin hoito 2001:
Lakeuden kulttuuriympäristö 2000. Oulu.

• AITAN KORJAUKSEN PERIAATE •

TUOHI-MALKAKATTO:

- **PAINOMALAT;**
SUOJAavat TUOHIA AURINGOLTA.
KUORITUT, PÄÄSTÄ VEISTETUT
KUUSSIKUNGOT (myös SUDÄNKUVOIT.
MÄNTYRUNKO KÄY). TYVI 8-9cm.
MALAT KÄNNITETÄÄN HARJALLA
TOISINSA MALKOJEN LÄPI PUJOE-
TULLA KUUSEN OKSALLA TAI JUURELLA.

- **TUOHET;**
VEDENERISTYSKERROS.
4-5 KRT TASAISESTI ASENNET-
TU MAITTO. ASENNUS TUOHEN
VALKOINEN PUOLI ALASPÄIN.
Koko esim. 50x50cm, ETENE-
MÄ TÄLLÖIN ylös ja sivulle n. 12-15cm.
ASENNUS KUIVALLA JÄ TUULETTÖ-
MALLA SÄÄLLÄ,

- **ALUSTA;**
OHUITA TUVHSTA JÄ SUORASTA
MÄNTYRUNKOSTA COHKOTUJA
LÜSTEITÄ.

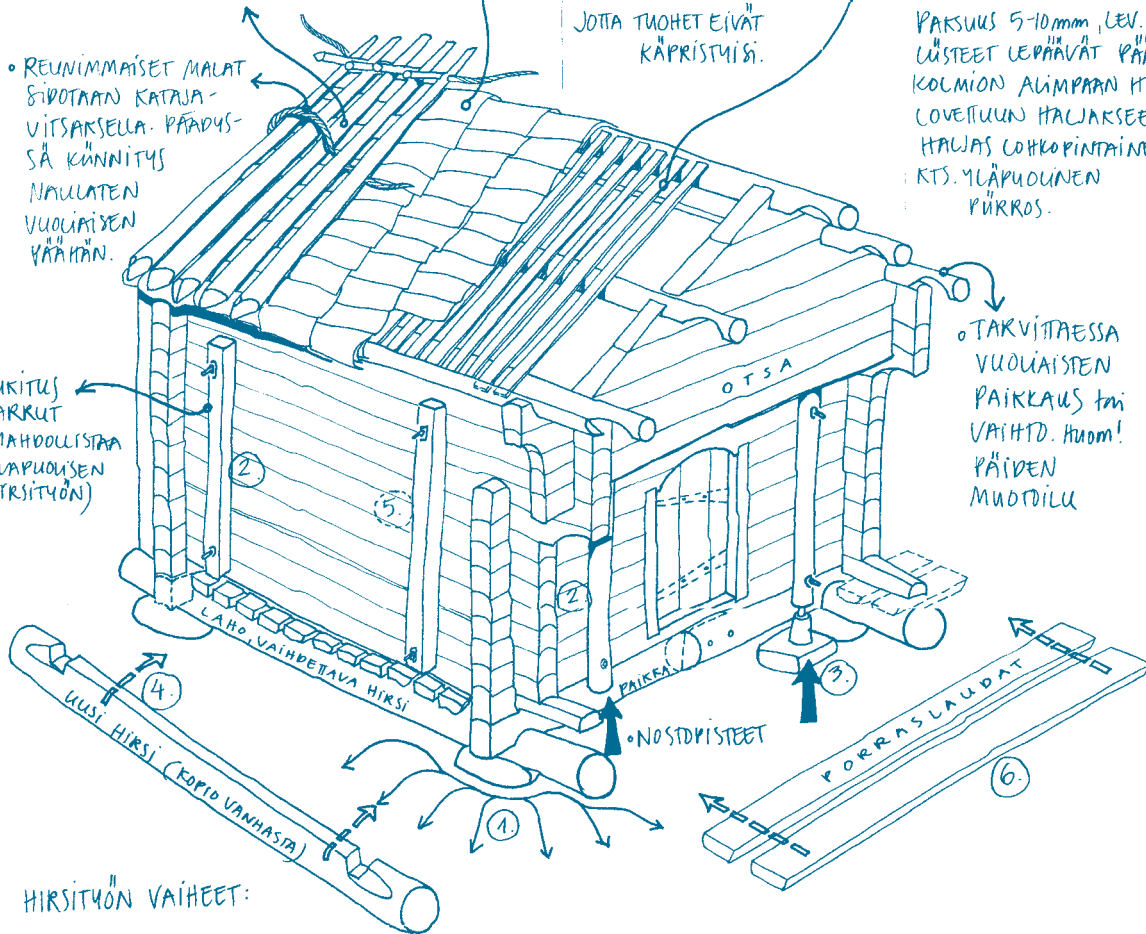
PAKSUUS 5-10mm, LEV. 5-10cm.
LÜSTEET LEPPÄVÄT PÄÄTY-
KOLMION ALIMPAAN HIRTEEN
LOVETTUUN HAJARKEEN.
HALJAS COHKOPINTAINEN!
KTS. YLÄPUOLINEN
PÄÄRROS.

JOTTA TUOHET EIVÄT
KÄPRISTYISI.

- **REUNIMMAISET MALAT**
SIDOTAAN KATAJA-
VITSAKSELLA. PÄÄDYS-
SÄ KÄNNITYS
NAULATEN
VUOLIAISEN
VÄÄHÄN.

- **LUKITUS**
PARRUT
(MAHDOLLISTA
ALAPUOLISEN
HIRSITYÖN)

- **TARKVITÄESSÄ**
VUOLIAISEN
PAIKKAUS TAI
VAIHTO. HUOM!
PÄIDEN
MUODILU

HIRSITYÖN VAIHEET:

1. MAAN MUODILU RAKENNUKSESTA POISPÄIN VIET-
TÄVÄKÖI. VOIDAAN TEHDÄ SAMALLA LOIVA NISKA-
OJA RAKENNUKSEN YMPÄRILLE.
2. RAKENNUSAIKAINEN TUENTA;
VÄHINTÄÄN 3:lle SEINÄLLE FÖLJAREIPARIT
(JOKO 125x125mm TAI PYÖREÄ RUNKO).
LÄPILUKUTUS. MYÖS LUOKKEELLISTA OTSAA VOI-
DAA HYÖDYNTÄÄ RAKENTAMALLA SEN ALUE
PUKKI, JONKA PÄÄLTÄ NOSTO SUORITETAAN
KÜLÄÄMÄLLÄ. TÄLLÖIN OTSAN ALAPUOLISET
HIRRET LUKITTAAN esim. PARRULLA.
3. RUKUNGO NOSTO TUNKILLA;
RUNKO NOSTETAAN 10-15cm TYÖN ALUEVAN
SEINÄN VIEREISIEN SEINIEN FÖLJAREIDEN ALTA
TUNKEILLA. NOSTO VOIDAAN TEHDÄ MYÖS L-
TERÄSTEN ALTA, JOTKA ON UJUTETTU HIRSIEN
VÄLÄN. NOSTON JÄLKEEN TILANTEEN VAKAUTUS.
4. HIRSIKUNGO KORJAUS;
TÄYSIN LAHOT HIRRET (ITÄ, pohjois ja länsiseinä)
LUUSITTAAN. HUOM! HIRREN KOKO JÄ MUOTO esim.
SÄLVOKSET, TULEE VASTATA VANHAA. Esim. AITAN
ALIN HIRSI ON KOKKAS PYÖREHIRSI.
OSITTAIN LAHDNEET HIRRET VOIDAAN PAIKATA
KÄYTTÄEN esim. VAAKAKÄMMENLÄTÖSTÄ TAPIITÄEN.
5. LOPULLINEN TUENTA;
LOMMAHTANUT SEINÄ VOIDAAN OIKAISTA ASENTAMAL-
LA LOPULLISET LÄPILUKUTUT FÖLJAREIT. VEISTOPINTAI-
SEEN RAKENNUKSEEN VEISTETUT. Koko esim. 125x125
6. PORKASLAUDAT;
TEHDÄÄN VANHAN MALIN MUKAAN joko COHKOMALLA
TAI VÄHINTÄÄN VEISTOPINTAISINA. PUUTUVUUN LAUTAI-
HTIN VOIDAAN OTTAA MALI esim. SISÄPUOLEN
LÄTÄLAUDOISTA TAI VANHOISTA VALOKUUVISTA.

Museoviraston korjauskortistot

Museoviraston korjauskortisto opastaa korjaamaan ja kunnostamaan vanhaa rakennusta oikein ja taloudellisesti.

Museoviraston korjauskortisto on suunniteltu oppaiksi vanhan rakennusten kunnostajille korjaamaan rakennusta oikein ja sen arvoja kunnioittaen. Kortiston ohjeet on suunniteltu suosituksiksi. Aihekohtaiseen korttiin, tai vihkoseen, on kerätty myös historiallista taustatietoa ko. aiheesta. Jokaisessa korjauskortissa on myös tietoa aiheesta käsittelevästä kirjallisuudesta. Korttien hinnat vaihtelevat (2003) 2,70 - 6,70 €. Koko korttisarja 65,00 € (sis.alv)

Korjauskorttien myynti:

Museovirasto, PL 169, 00511 Helsinki
tai sähköpostiosoitteella:
hannele.cadiroglu@nba.fi
Tiedustelut
puh. (09) 4050 9416, faksi (09) 4050 9420

1. Yleiskortti
2. Lämmöneristyksen parantaminen
3. Ulkolaudoituksen korjaus
4. Huopakaton korjaus
5. Peltikaton korjaus
6. Tiilikaton korjaus
7. Peltikaton maalaus
8. Ikkunoiden korjaus
9. Ovien korjaus
10. Kuistin korjaus
12. Keittomaali
13. Öljymaali
14. Tulisijat
15. Puukaupunkien pihat ja aidat
16. Hirsitalon rungon korjaus
17. Hirsirakennusten siirto
18. Pinkopahvi
19. Pärekatto
20. Tapettien historiaa
22. Kalkkirappauksen korjaus
23. Kalkkimaali

Kesäasunto Kuusirannassa.
Kaavoituksella ohjataan
muun muassa ranta-
asutuksen luonteavaa ja
tarkoituksenmukaista
sijoittumista.
Kuva: Kainuun ympäristö-
keskus 2002.

8. Kaavoitus maankäytön suunnittelun välineenä

8.1 Maankäyttö- ja rakennuslaki

Seuraavissa kappaleissa esitellään uuden maankäyttö- ja rakennuslain mukaiset kaavat ja niiden keskeiset ominaisuudet, miten ja millä tarkkuudella kaava vaikuttaa suunnittelun työkaluna ja miten yksityinen kansalainen voi osallistua kaavaprosesseihin.

Kaavoitus on perinteisesti ollut yksi kulttuuriympäristön hoidon keskeisistä työkaluista. Uusi maankäyttö- ja rakennuslaki antaa yksittäisille kansalaisille paremmat mahdollisuudet osallistua pitkään ja monivaiheiseen suunnitteluprosessiin. Maaseutupitäjissä kaavoitus ei yksin riitä kulttuuriympäristön hoidon välineeksi, koska suuri osa maaseudun kulttuuriympäristöstä sijaitsee rakennuskaavoitetun alueen ulkopuolella eikä osayleiskaavoitustakaan voida ulottaa kaikkialle. Näin kuntakohtaisen kulttuuriympäristöohjelman yhtenä tärkeänä tavoitteena on tuottaa ajantasaista aineistoa ja kokonaiskuva kulttuurihistoriallisesti arvokkaista kohteista.

Vuoden 2000 alusta voimaan tulleen maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) myötä kunnille on tullut lisää valtaa ja vastuuta kaavoituksessa. Vuolijoellakin kaavoja ei enää vahvisteta Kainuun ympäristökeskuksessa, vaan yleis- ja asemakaavat hyväksyy kunnanvaltuusto. Kunnan on laadittava kaavat maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti ja Kainuun ympäristökeskus seuraa kunnan kaavoitustoimea ja sillä on mahdollisuus puuttua oikaisuohjeituksella ja valittamalla kunnan päätöksiin, jos ne eivät ole lainmukaisia.

Uuden lain mukaisesti kunnan tulee vähintään kerran vuodessa laatia katsaus kunnassa vireillä olevista ja lähiaikoina vireille tulevista kaavahankkeista. Kaavoituskatsauksen tavoitteena on antaa kokonaiskuva kunnan tämän hetkisestä yleis- ja asemakaavasuunnittelusta. Katsauksessa esitettyjen kohteiden lisäksi voi käynnistyä myös muita

hankkeita, joista tiedotetaan erikseen.

Maankäyttö- ja rakennuslaissa on varmistettu kaavoitustyön vuorovaikutteisuus edellyttämällä, että jokaisesta kaavasta laaditaan osallistumis- ja arviointisuunnitelma. Suunnitelmassa selvitetään heti kaavoituksen alkuvaiheessa ne tahot, jotka valmisteluun on kytkettävä, sekä sopivimmat tavat aidon vuorovaikutuksen aikaansaamiseksi. Vuorovaikutus järjestetään kuhunkin kaavoitus-tilanteeseen sopivalla tavalla.

Lakiin sisältyy uusi käsite, osalliset. Osallisilla tarkoitetaan maanomistajia ja kaikkia niitä, joiden asumiseen, työntekoon tai muihin oloihin kaava saattaa huomattavasti vaikuttaa sekä niitä viranomaisia ja yhteisöjä, joiden toimialaa suunnittelussa käsitellään. Kuntalaiset voivat vaikuttaa kaavoitukseen ja ympäristöönsä tekemällä aloitteita ja osallistumalla julkiseen keskusteluun. Kaava-asioihin voi vaikuttaa muun muassa jättämällä mielipiteen tai muistutuksen kaavan nähtävillä oloaikana. Kaavojen vireille tuloista ja nähtävillä oloista ilmoitetaan kuuluttamalla lehdissä ja niistä tiedotetaan järjestämällä asukastilaisuuksia. Kaavoitusasioista voi kysyä kunnan teknisestä toimistosta.

8.2 Maakuntakaava, yleiskaava ja asemakaava

Uuden maankäyttö- ja rakennuslain myötä ovat muuttuneet myös eriasteisten kaavojen nimitykset. Seudullinen kaava on nimeltään maakuntakaava. Asema- ja rakennuskaavojen yhteinen uusi nimitys on asemakaava. Rantakaavan uusi nimitys on ranta-asemakaava.

Maakuntakaava keskittyy valtakunnallisiin, maakunnallisiin sekä useamman kuin yhden kunnan alueidenkäyttöä yhteensovittaviin maankäyttökäytöksiin. Maakuntakaava toimii ohjeena yleis- ja asemakaavoja laadittaessa. Maakuntakaava

vassa esitetään muun muassa valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristö- ja maisemakohteet. Maakuntakaavoituksesta vastaa Kainuun liitto. Se on käynnistänyt maakuntakaavan laadinnan vuonna 2000.

Yleiskaava on kunnan laatima yksityiskohtaisen kaavoituksen ja rakentamisen sekä muun maankäytön suunnittelemisen perustaksi laadittava kaava, joka sisältää pääpiirteet alueen käyttämisestä eri tarkoituksiin.

Oikeusvaikutteisella rantaosayleiskaavalla jaetaan rantarakennusoikeudet tilakohtaisesti siten, että rakennuslupa voidaan myöntää suoraan ilman poikkeamislupaa tai yksityiskohtaista kaavaa. Asemakaavat laaditaan kunnan toimesta sellaisille alueille, joiden rakentaminen ja muun maankäytön yksityiskohtainen järjestäminen on tarpeellista.

8.3 Vuolijoen kunnan rakennusjärjestys

Uusi maankäyttö- ja rakennuslaki edellytti kuntien rakennusjärjestyksen uudistamista. Rakennusjärjestys on edelleen yksi keskeisimmistä maankäyttö- ja rakennuslain antamista ohjauksivälineistä.

Rakennusjärjestyksen määräykset koskevat muun muassa rakennuspaikkaa, rakennuksen kokoa ja sen sijoittumista, rakennuksen soveltumista ympäristöön, rakentamistapaa, istutuksia, aitoja ja muita rakennelmia ja rakennetun ympäristön hoitoa. Sen lisäksi voidaan määräyksiä vastedes antaa myös vesihuollon järjestämisestä sekä muista tähän rinnastettavista paikallista rakentamista koskevista seikoista.

Suunnittelutarvealueiden määrittelyllä rakennusjärjestyksessä voidaan tehostaa rakentamisen ohjausmahdollisuuksia asemakaava-alueiden ulkopuolella. Suunnittelutarvealueella rakentamista tarkastellaan alueen tulevan suunnittelun näkökulmasta. Rakennusjärjestyksellä voidaan niinkään määrätä lupajärjestelmän helpotuksia ja ilmoitusmenettelyn soveltamista maankäyttö- ja rakennuslaissa ja -asetuksessa säädetyissä rajoissa.

Kunnan rakennusjärjestyksen uudistaminen on aloitettu kesällä 2001. Tätä ennen voimassa ollut rakennusjärjestys oli vahvistettu vuonna 1992. Kunnanvaltuusto on hyväksynyt uuden rakennusjärjestyksen vuonna 2001.

Rakennusjärjestyksessä suunnittelutarvealu-

eena on kirkonkylän lievealue ja vapautettavia ranta-alueita ei ole. Ranta-alueilla loma-asunnon tontin koko tulee olla vähintään 3000 m² ja pysyvän asunnon tontin vähintään 5000 m². Uutena asiana rakennusjärjestyksessä on määräyksiä vesihuollon järjestämisestä ja pohjavesialueille rakentamisesta.

8.4 Olemassa olevat kaavat ja vireillä oleva kaavoitushankkeet

Vuolijoen kunnassa ovat voimassa Vuolijoen kirkonkylän osayleiskaava (1982) ja Otanmäen osayleiskaava (1983). Rantaosayleiskaavoja on voimassa vain yksi, Oulujärven rantaosayleiskaava (11.7.2001, vahvistamatta 15 % rantaviivasta).

Voimassa olevat asemakaavat ovat Kirkonkylän rakennuskaava (1966, viimeisin laajennus ja muutos 1986) ja Otanmäen taajaman rakennuskaava (1962 ja 1978, viimeisin muutos ja laajennus 1986). Lisäksi on tehty asemakaavatasoinen kaavaluonnos Vuottolahden Tervolan tilalle ns. ekokylän rakentamista varten vuonna 2000. Kunnassa on lisäksi neljä vahvistettua ranta-asemakaavaa: Kirkkoniemi, Tuliniemi, Käkisaaren Haatajan ja Käkisaaren Huovilan rantakaavat.

Oulujärven rantaosayleiskaava käsittää Vuolijoen kunnan alueella kaikki Oulujärveen rajoittuvat ranta-alueet. Kaavan rantavyöhykkeeseen kuuluu saarten lisäksi noin 200 metriä leveä alue säännöstelyn yläveden rantaviivasta sisämaahan päin, mikäli yleinen tie ei kavenna rantavyöhykettä. Vahvistetun yleiskaavan alueella paikallinen rakennuslupaviranomainen voi myöntää rakennusluvan omarantaiselle rakennuspaikalle.

Vuolijoen kirkonkylän rakennuskaava (1966, viimeisin laajennus ja muutos 1986) ja Otanmäen taajaman rakennuskaava (1962 ja 1978, viimeisin muutos ja laajennus 1986) ovat molemmat osin vanhentuneita. Kaavojen tarkistaminen ja ajan tasalle saattaminen olisi tarpeellista. Suunnittelutyö pyritään käynnistämään lähivuosina.

Eri kaavojen laatimisen ja muutosten vireille tulosta ja kaavoitustyön eri vaiheiden kuulemisesta ja nähtävillä pidosta tullaan kuuluttamaan erikseen paikallisissa sanomalehdissä ja kunnan ilmoitustaululla sekä kuntatiedotteessa.

Kaavoitus maankäytön suunnitteluvälineenä kappaleen tekstin pohjana on aluearkkitehti Pirjo Siipolan laatima Vuolijoen kunnan kaavoituskatsaus vuodelta 2001.

9. Yhteistyötahoja

Korjausrakentamisen neuvonta ja avustukset vanhojen rakennusten korjaamiseen, kulttuuriympäristön hoito

Yhteystiedot 2003

Kunnan rakennusvalvonta

Rakentamisen ohjaamista kunnissa valvoo rakennusvalvonta. (Maankäyttö ja rakennuslaki 21 §). Rakentamisen neuvontaa ja valvontaa varten kunnassa tulee olla rakennustarkastaja. Rakennusvalvonnan kautta haetaan mm. rakennuslupia ja rakennusten purkamislupia.

Vuolijoen kunta

p. 08-68995511

<http://www.vuolijoki.fi>

Kainuun ympäristökeskus

puh. 08-61631

<http://www.vyh.fi/kai.htm>

Kainuun ympäristökeskuksen tehtäviin kuuluu maankäyttö- ja rakennuslain mukaan edistää ja ohjata alueiden käytön suunnittelua ja kulttuuriympäristön hoitoa. Käytännössä kulttuuriympäristön hoito on muun muassa korjausrakentamisen neuvontaa. Kainuun ympäristökeskuksen kautta voi vuosittain hakea myös ympäristöministeriön rakennussuojeluavustuksia arvokkaiden rakennusten korjaamiseen <http://kkwww.vyh.fi/aluekayt/kulttyymp/kai/avustus.htm>

- yleiskaava-avustukset
- kaavoituksen ohjaus ja valvonta
- rakennussuojelulain mukaisten suojeluesitysten käsittely
- ympäristöinventoinnit
- luonnonsuojelutehtävät
- maisemanhoito- ja kunnostustyöt

Museovirasto

<http://www.nba.fi>

Museovirasto on valtakunnallinen keskusvirasto ja se vastaa maamme aineellisen kulttuuriperinnön ja -ympäristön säilymisestä ja sitä koskevan tiedon kartuttamisesta ja jakamisesta.

- tärkein asiantuntijataho rakennussuojeluasioissa
- rakennusten entistämistä avustukset
- korjausneuvontaa
- korjauskortiston myynti
- taitajakortisto: vanhojen työtapojen taitajat ja perinteisten rakennusmateriaalien valmistajat

Kainuun Museo

08-6155407

<http://www.kajaani.fi/kainuunmuseumo>

Maakuntamuseo vastaa oman alueensa kulttuuriperinnön tutkimuksesta, suojelusta ja hoidosta. Kainuun Museossa maakunnallista museotyötä tekevät arkeologi, vastaa muinaismuistokohteista ja kiinteistä muinaisjäänöksistä, rakennustutkija rakennetun kulttuuriympäristön tutkimuksesta, suojelusta ja hoidosta sekä maakuntatutkija, paikallismuseoiden hoito ja neuvontatyöstä. Kaikki kiinteässä yhteydessä kulttuuriympäristön hoitoon.

Suomen kotiseutuliitto

p. 09-6126320

<http://www.suomenkotiseutuliitto.fi/>

Opetusministeriön kautta jaetaan vuosittain korjausavustuksia seurojen talojen ja työväentalojen korjaamiseen. Avustuksilla on tarkoitus säilyttää, ylläpitää ja parantaa seuraintalojen kulttuurihistoriallista arvoa, rakennusteknistä kuntoa ja toimivuutta.

Korjausrakentamiskeskukset

<http://www.nba.fi/MONUMENT/yhteisty/korj-kesk.htm>

Vanhan säilyttämisen lisääntynyt arvostus näkyvällä konkreettisesti korjausrakentamiskeskusten syntyemisessä. Korjausrakentamiskeskukset ovat erikoistuneet vanhojen rakennusosien korjaamiseen ja välittämiseen. Monen korjausrakentamiskeskusten toimintaan kuuluu myös neuvontatyö oikeista korjaustavoista ja materiaaleista sekä tiedonvälitys ammattitaitoisista rakentajista ja erikoisammattilaisista. Tietoja korjausrakentamiskeskuksista (kevät 2003):

Oulun lääni

Pohjois-Pohjanmaan Korjausrakentamiskeskus

Kirkkokatu 54

PL 26

90015 Oulun kaupunki

Tel. 08-558 77173

Fax: 08-55847199

www.ouka.fi/pora

Pohjois-Savo

Arkkitehtuuri- ja ympäristökoulu Lastu

Linnansalmentie 85, 73100 Lapinlahti

017-733 308

0400-733 308

Kainuun liitto
p. 08-717111
<http://www.kainuu.fi/kainuunliitto>
Kainuun liitto vastaa maakunnan kehittämisestä. Lakisääteisenä tehtävänä on maakuntasuunnitelman, maakuntaohjelman ja maakuntakaavan laadinta.
EU:n alue- ja rakennerahastojen tarkoituksena on vähentää alueellisia kehityseroja ja tukea rakenteellisia muutoksia. Arvokkaiksi luokiteltujen ympäristöjen hoitoon on mahdollisuutta hakea avustusta EU:n rakennerahastojen kautta. Lisätietoja avustuksista Kainuun liiton lisäksi Kainuun TE-keskuksesta

Kainuun TE-keskus
p. 08-61631
<http://www.te-keskus.fi/kainuu>
Kainuun TE-keskukseen kuuluvat Yritysosasto, Maaseutuosasto, Työvoimaosasto ja Yrityspalvelupiste

- työllisyysperusteinen valtionapu erilasiin hankkeisiin ja investointeihin
- maatilojen kehittäminen ja maataloustuet
- avustukset ja korkotukilainat toimivien maatilojen tuotanto- ja asuinrakennusten korjaamiseen

Kainuun metsäkeskus
p. 08-61581
<http://www.metsakeskus.fi>
Kainuun metsäkeskus on maakunnallinen toimija. Metsäkeskus neuvoo metsän arvoon ja metsäluonnon moninaisia elinympäristöjä koskevissa kysymyksissä ja antaa neuvoa metsän hoitoon tai valtion rahoitustukea koskeviin kysymyksiin

- metsänhoitoon liittyvät ympäristöinventoinnit
- metsänhoidon suunnittelu ja ohjaus
- metsäluonnon hoitohankkeiden ympäristötuki

Tiehallinto, Oulun piiri
p. 0204 444158
<http://www.tiehallinto.fi/oulu>

- tiealueen kuntoon, kunnossapitoon, varusteluun ja rakenteeseen liittyvät toimet
- tiealueeseen kuuluvien piennarten niitto, istutukset ja maisemanraivaukset
- maisemateiden suunnittelu ja toteutus yhteistyössä muiden ao. viranomaisten kanssa

Kainuun maaseutukeskus (ProAgria)
p. 08-619870
<http://www.kainuunmk.fi>
Kainuun maaseutukeskuksen tehtävänä on maaseutuelinkeinojen toimintaedellytysten parantaminen ja maaseudun henkisen sekä aineellisen hyvinvoinnin lisääminen

- maiseman ja luonnonhoitoon liittyvä neuvonta ja koulutus
- maaseudun erityisympäristötuen hoitosuunnitelmat ja koulutus
- perinnemaisemien hoitosuunnitelmat
- kylä- ja tiemaisemasuunnitelmat
- vihersuunnitelmat yksityisille ja yrityksille

Kajaanin kaupunki, Nuorten työpaja
08-6155287
<http://www.kajaani.fi>

- pienimuotoiset työpalvelut, mm. maalaus- ja korjaustyöt

Oulun yliopisto, arkkitehtuurin osasto
p. 08-5531011
<http://www.oulu.fi/ark>

- opiskelijatyönä suunnitelmia ja tutkimuksia yksittäisten rakennuksen suunnittelusta
- laaja asiantuntemus rakentamisesta ja ympäristöstä

Kuvailulehti

Julkaisija	Kainuun ympäristökeskus	syyskuu 2003
Tekijä	Päivi Tervonen	
Julkaisun nimi	Vuolijoen kulttuurimaiseman kerroksia	
Tiivistelmä	<p>Kuntakohtaisten kulttuuriympäristöohjelmien kulmakivinä ovat muinaismuistokohteet ja kiinteät muinaismuistokohteet, rakennettu kulttuuriympäristö ja perinnemaisemat. Vuolijoen kulttuurimaiseman kerroksia -julkaisu on Vuolijoen kulttuuriympäristöohjelma.</p> <p>Julkaisun tavoitteena on koota yhteen tieto paikkakunnan kulttuuriympäristön historiasta ja nykytilasta. Kerätyn tiedon pohjalta julkaisussa on esitetty kulttuuriympäristön hoitoa koskevia suosituksia ja ohjeita. Julkaisun tehtävänä on myös toimia alueen kulttuuriympäristön lukukirjana ja mielenkiinnon herättäjänä oman lähiympäristön menneisyyteen.</p> <p>Oulujärven etelälaidalla sijaitseva Vuolijoki on yksi maakunnan omaleimaisimmista pitäjistä. Vuolijoen kulttuurimaisema rakentuu monikerroksisen talonpoikaisen asutuksen lisäksi kahdesta taajamasta: Kirkonkylästä ja kaivoksen ympärille syntyneestä Otanmäestä.</p>	
Asiasanat	kulttuurimaisema, kulttuuriympäristö, maisema, muinaismuistot, kiinteät muinaismuistot, perinnemaisema, rakennettu ympäristö, rakennusperintö, rakennussuojelu, maisemanhoito, rakentamisen historia, Vuolijoen historia, Vuolijoki, Kainuu	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Alueelliset ympäristöjulkaisut 316	
Julkaisun teema	Kainuun kuntien Kulttuuriympäristöohjelmat	
Projektihankkeen nimi ja projektinumero	Vuolijoen kulttuuriympäristöohjelma projektinumero 431806	
Rahoittaja/toimeksiantaja	EU/EAKR, Kainuun ympäristökeskus, Vuolijoen kunta	
Projektiryhmään kuuluvat organisaatiot	Kainuun ympäristökeskus, Kainuun liitto, Vuolijoen kunta, Riihipihan ulkomuseosäätiö, Vuolijoki	
	ISSN 1238-8610	ISBN 952-11-1483-5
		PDF 978-952-11-2622-2
	Sivuja 156	Kieli suomi
	Luottamuksellisuus Julkinen	Hinta 25 €
Julkaisun myynti	Kainuun ympäristökeskus puh. 08-61631, telefax 08 6163 629, kirjaamo.kai@ymparisto.fi Oy Edita Ab, puh. 09 5660 266, telefax 09 5660 380 Vuolijoen kunta	
Julkaisun kustantaja	Vuolijoen kulttuuriympäristöohjelma- projekti: EU/EAKR, Kainuun ympäristökeskus, Vuolijoen kunta	
Painopaikka	Kainuun Sanomat Oy Arkkipaino, Kajaani 2003	

Presentationsblad

Utgivare	Kainuun ympäristökeskus	september 2003	
Författare	Päivi Tervonen		
Namnet på publikationen	Vuolijoen kulttuurimaiseman kerroksia 'Kulturlandskapets skikt i Vuolijoki'		
Sammandrag	<p>Som hörnsten i de kommunala kulturmiljöprogrammen är fornminnesmål och fasta fornminnesmål samt uppbyggd kulturmiljö och traditionslandskap. Publikationen Kulturlandskapets skikt i Vuolijoki är Vuolijokis kulturmiljöprogram.</p> <p>Syftet med publikationen är att samla ihop uppgifter om kulturmiljöns historia och nuvarande tillstånd i orten. På basen av de samlade uppgifterna har man förelagt rekommendationer och råd behandlar kulturmiljöns skötsel. En av publikationens uppgifter är också att vara som läsebok i områdets kulturmiljö och väcka intresse för det förflutna i egen näromgivning.</p> <p>Vuolijoki som ligger vid södra kanten av Ule träsk' är ett av landskapets särpräglade socken. Kulturmiljölandskapet i Vuolijoki består förutom av mångfaldig bondebefolkings bosättning även av två tätorter: kyrkbyn och Otanmäki som har tillkommit runt gruvan.</p>		
Nyckelord	kulturlandskap, kulturmiljö, landskap, fornminnen, fasta fornlämningar, traditionslandskap, uppbyggd miljö, byggnadstradition, byggnadsskydd, landskapsvård, byggnadshistoria, Vuolijokis historia, Kajanaland		
Namnet och numret på Publikationen	Regionala miljöpublikationer 316		
Publikationens tema	Kulturmiljöprogram i Kajanalands kommuner		
Namnet och numret på Projektet	Kulturmiljöprogrammet i Vuolijoki Projektnummer 431806		
Finansiär/uppdragsgivare	EU/EAKR, Kainuun ympäristökeskus, Vuolijoki kommun		
Organisationer i Projektgruppen	Kainuun ympäristökeskus, Kainuun liitto, Vuolijoen kunta, Riihipihan ulkomuseosäätiö, Vuolijoki		
	ISSN 1238-8610	ISBN 952-11-1483-5	PDF 978-952-11-2622-2
	Antalet sidor 156	Språk finska	
	Konfidentiell karaktär offentlig	Pris 25 €	
Försäljning av publikationen	Kainuun ympäristökeskus tel (08) 61631, telefax (08) 6163 629, kirjaamo.kai@ymparisto.fi Oy Edita Ab, tel. (09) 5660 266, telefax (09) 5660 380 Vuolijoki kommun		
Publikationens finansiär	Vuolijoki kulturmiljöprogram –projekt: EU/EAKR, Kainuun ympäristökeskus, Vuolijoki kommun		
Tryckort	Kainuun Sanomat Oy Arkipaino, Kajaani 2003		

Documentation Page

Publisher	Kainuu Regional Environment Centre	September 2003
Author(s)	Päivi Tervonen	
Title of publication	Layers of Cultural Environment in Vuolijoki	
Abstract	<p>The cornerstones of a municipality's cultural environment programme are its various ancient monuments, built cultural heritage, and traditional landscapes. This publication is the cultural environment programme of Vuolijoki.</p> <p>This work strives to combine into one volume our current knowledge of the local cultural environment, its history and present state. Based on the collected data, the publication gives recommendations and instructions for the care of cultural environment. It also serves as a textbook of local cultural history and aims to spark interest in the local inhabitants towards the history of their immediate surroundings.</p> <p>The municipality of Vuolijoki, located on the southern shore of lake Oulujärvi, is one of the most unique and individual parts of the Kainuu region. Its cultural environment consists of rural settlement in which multiple historical layers intertwine, and two population centres: the parish village (Kirkonkylä) and the village of Otanmäki, originally sprung up around a mine.</p>	
Keywords	cultural environment, culture landscape, landscape, ancient monuments, traditional landscape, built environment, built heritage, conservation of built heritage, landscape preservation, history of construction, history of Vuolijoki, Vuolijoki, Kainuu	
Publication series and number	Regional Environmental Publications 316	
Theme of publication	Cultural environment programmes of Kainuu municipalities	
Project name and number	Cultural environment programme of Vuolijoki project no. 431806	
Financed/ commissioned by	EU/European Regional Development Fund, Kainuu Regional Environment Centre, municipality of Vuolijoki	
Organisations involved in project	Kainuu Regional Environment Centre, Kainuu Federation, municipality of Vuolijoki, Riihipiha outdoor museum foundation, Vuolijoki	
	ISSN 1238-8610	ISBN 952-11-1483-5
		PDF 978-952-11-2622-2
	No. of pages 156	Language Finnish
	Restrictions Public	Price 25 €
Sale/distribution of publication	Kainuu Regional Environment Centre, Tel. 08-61631, fax 08 6163 629, kirjaamo.kai@ymparisto.fi Oy Edita Ab, Tel. 09 5660 266, fax 09 5660 380 Municipality of Vuolijoki	
Financier of publication	"Cultural environment programme of Vuolijoki" project: EU/European Regional Development Fund, Kainuu Regional Environment Centre, municipality of Vuolijoki	
Printing place and year	Kainuun Sanomat Oy Arkkipaino, Kajaani 2003	

Vuolijoen kulttuurimaiseman kerroksia

Vuolijoen kulttuurimaisema rakentuu monikerroksisen talonpoikaisen asutuksen lisäksi kahdesta taajamasta, Kirkonkylästä ja Otanmäestä. Muinaismuistokohteiden jäljet ovat maisemassa ohuempia. Maisemalle luonteenomais- ta on tasaisuus. Joet, tiet ja niiden varsille virittäytynyt asutus ja laaja Oulujärvi selkineen ovat vuolijokelaisen maiseman selkärankaa.

Vuolijoen kulttuurimaiseman kerroksia julkaisu esittelee alueen rakennuskulttuurin ja maiseman helmiä. Julkaisun tavoitteena on toimia maankäytön suunnittelun apuvälineenä ja oppaana alueen menneisyyteen. Tavoitteena on myös ohjata Vuolijoella asuvia ihmisiä lukemaan ja arvostamaan omaa arkisenakin koettua lähiympäristöä. Julkaisu sisältää muutamia korjaustapaohjeita ja käytännöllistä tietoa rakennuksen korjausta suunnittele-ville ja pohdintoja maiseman ja muinaisjäännösten hoidon toteuttamisesta.

Tiedot esiteltävistä kohteista perustuvat julkaisua varten tehtyihin, tai aiemmin tehtyjen inventointien täydennyksiin. Työn sisällöllisinä kulmakivinä ovat muinaismuistokohteet, kiinteät muinaisjäännökset, rakennettu kulttuuriympäristö ja perinnemaisemat.

ISBN 952-11-1483-5

ISBN (PDF) 978-952-11-2622-2

ISSN 1238-8610

Myynti:

Kainuun ympäristökeskus, PL 115, 87101 KAJAANI, Puh. (08) 616 3356, Fax. (08) 616 3629

Vuolijoen kunta, Rantatie 1, 88270 Vuolijoki, Puh. (08) 689 5511

Edita Publishing Oy, PL 800, 00043 EDITA, Puh. 020 450 05, Telefax. 020 450 2380

